

Mahiye Morgül

M. Morgül (1950 - Rize) 1967 Rize Öğretmen Okulu, 1970 G.E.E. Müzik Bölümü, 1997 Uludağ Üniversitesi Müzik Eğitimi Bölümü lisans tamamlama programından mezun oldu.

Anaokulundan üniversiteye kadar her kademedeki otuz yılı aşkın bir süre çalıştı. 1985'ten itibaren dramayı yöntem olarak kullandı ve özgün çalışmalarını eğitim kongrelerine taşıdı, M.E.B. hizmetçi eğitim kurslarında eğitici olarak görev aldı. Drama dersi öğretmen kitabının yazım komisyonunda çalıştı.

T.R.T. Ankara Radyosu'nda ve televizyonda çocuk programları yaptı. Edebiyat dergilerinde "Şiirde Ritim ve Prozedi" konusunda yazıları yayınlandı, bu alanda seminerler verdi.

Luke Dunlea ile Kodaly, Ulrike Jungmeir ve Manuela Widmer ile Orff, Tamer Levent, David Davis ve Eileen Pennington ile Eğitimde Drama çalıştı.

Kodaly yöntemiyle çalışmaya başladığından beri her sınıfın bir koro olduğunu, hiç nota bilmeyen çocuklarla bile çoksesli müzik yapmayı başardığını ve çocukların çoksesli müziği oyun oynar gibi keyifle yaptığını söyleyen Morgül, yöntemi göstermek üzere müzik öğretmenlerini derslerine izleyici olarak almakta ve istekli öğretmenlere uygulama seminerleri vermektedir.

Helena Oliveira'nın (Brezilya) tavsiyesiyle ISME (Uluslararası Müzik Eğitimi Derneği) üyeliğine kabul edilen Morgül'ün, **Yaratıcı Drama ile Oynayarak Yaşayarak Öğren** (2-6 Yaş, Müzik Eğitimi - 1995), **Müzik Çalışım** (1997), **Oyunlu Şarkılar** (1998) ve **Eğitimde Yaratıcı Dramaya Merhaba** (1999) adlı kitapları vardır.

Mahiye Morgül'ün "Müzik Nasıl Öğretilir" Adlı Kitabı Üzerine...

- Birikim, deneyim, donanım, tasarım ve önerimlerini sergiliyor, kitaplaştırıyor, makaleleştiriyor.
- Kitaptaki her konu, her olgu, her kavram, her söylem ve her eylem oyunlaştırılıyor.
- Böylece kitabın adını "Müzik Nasıl Öğretilir" sorusu, içeriğini ise "Müzik Oyunla Öğretilir" yanıtı oluşturuyor.

Prof. Dr. Ali Uçan

Yurtrenkleri Yayınları

Menekşe (2) Sokak 20/3
Kızılay - Ankara
Tel: (0-312) 419 60 00
Fax: (0-312) 419 60 01

ISBN 975-8303-30-9

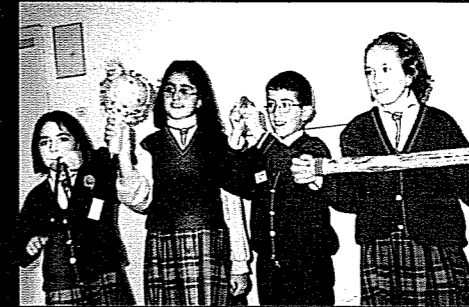

9 789758 303304

Müzik Nasıl Öğretilir • Mahiye Morgül • Yurtrenkleri Yayınları

Müzik Nasıl Öğretilir

Mahiye Morgül

Çocukluk Çağı Müzik Eğitimi
(5-14 Yaş)

MÜZİK NASIL ÖĞRETİLİR

MAHİYE MORGÜL

ÇOCUKLUK ÇAĞI MÜZİK EĞİTİMİ (5-14 Yaş)

Yayınevi bu kitabımı kaçak
başlığı için ben de herkese arma-
ğan olsun diye böyle internetten
dağıtıyorum. 16.6.2012 M. Morgül

YURTRENKLERİ YAYINEVİ

Yazarı

Mahiye Morgül

Yayına Hazırlayan

Ertuğrul Sayın

Kapak Tasarımı

Abdurrahman Kaplan

Nota Yazım ve Grafik

Mahiye Morgül

ISBN - 975-8303-30-9

Yayınevi Adresi:

Menekşe (2) Sokak 20/3 Kızılay - Ankara

Tel: 0.312. 419 60 00

Fotokopi, Türk Müzik Eğitimine katkıda bulunacak yayınların önündeki en önemli engeldir.

Lütfen fotokopi yapmayınız, yaptırmayınız!

Kitap üzerine...

Mahiye Morgül sağlam birikimli, zengin deneyimli ve etkin donanımlı bir müzik eğitimcimiz. Sahip olduğu birikim, deneyim ve donanımın kökleri uzun yıllara ve çok yönlü çalışmalara dayanıyor. Anlayış ve yaklaşım olarak geçmişte kalmıyor, günümüzü yaşıyor, geleceğe uzanıyor... İçeriği ve dışarıyı sürekli izliyor ve değerlendiriyor. Sürekli inceliyor ve araştırıyor, tasarlıyor ve uyguluyor, oluşturuyor ve geliştiriyor. Yeni durumlar ışığında kendini sürekli yeniliyor.

Son yıllarda daha üretken ve yaratkan bir süreç içine girmiş bulunuyor. Birikim, deneyim, donanım, tasarım ve önerimlerini sergiliyor, kitaplaştırıyor, makaleleştiriyor; çevresindekilere ve ilgililere sunuyor, onlarla paylaşıyor. Elinizdeki kitap yaşadığı bu sürecin yeni ve özgün bir ürünü.

Gelelim eğitime ve oyuna:

Oyun, öğrenmede ve öğretmede en doğal, en sağlıklı ve en etkili yöntem. Özellikle çocukların müzik eğitimi daha çok oyun ortamında, oyun içinde, oyun yoluyla gerçekleşiyor. Çünkü, müzikte oyun yaratıcılığın özüdür, anasıdır, mayasıdır. Müzikte yaratıcılık oyundan kaynaklanır; oyunla doğar, oyunla yaşar, oyunla gelişir, oyunla dönüşür... Üstelik çocuklar doğuştan yaratıcıdır, doğuştan oyuncudur. Çocukta yaratıcılık oyunla içiçedir; oyun yaratıcılığın, yaratıcılık oyunun mayasıdır. Çocukta yaratıcılık oyunla, oyun içinde gerçekleşir.

Bunun tam bilincinde olan Mahiye Morgül elinizdeki bu yeni kitabını "oyun eksenini" üzerine oturtuyor. Kitapta her konu, her olgu, her kavram, her söylem ve her eylem oyunlaştırılıyor. Böylece kitabın adını "*Müzik Nasıl Öğretilir*" sorusu, içeriğini ise "*Müzik Oyunla Öğretilir*" yanıtı oluşturuyor.

Bu özellikleriyle ortaya çıkan Kitabın müzik öğretmenleri, sınıf öğretmenleri ve anaokulu/ana sınıfı öğretmenleri için çok yararlı olması bekleniyor.

Yazarını, adlandırmasını ve yayımlayanını candan kutlarım.

Edinenlere ve edindirenlere, kullananlara ve kullandıranlara beklenenden daha çok yararlı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Ali UÇAN

ÖNSÖZ

Müzik dersi bir grup etkinliğidir. Bu etkinliği öğretmen planlar ve yönetir. Tıpkı beden eğitimi, drama ve resim dersleri gibi. Öğretmen, sınıfı öğrenmeye nasıl adım adım götüreceğini kendisi bilir ve uygular. Bu nedenle, kitabımı öğrenciye değil, öğretmene yazdım.

Müzik etkinliğine katılmaktan ve müziği başarmaktan keyif alan çocuklar yetiştirmek artık bir sır değil. Bunu sağlamak müzik öğretmenin donanımıyla ilgilidir. Elinizdeki kitap bu amaçla yazıldı.

Çocuğun müzikçe konuşabilmesi, yani müzikle ilgili pek çok sözcüğü kendi dağarcığına alabilmesi, ancak bu sözcükleri müzik oyunları içerisinde kullanmasıyla olasıdır. Sayfaların arasında sayısız müzik oyunu bulacaksınız.

Tek soyut sanat müzik sanatı olarak bilinir. Müziği öğrenebilmenin ön koşulu, onu yaşamak, somutlaştırmak ve görsel hale getirmektir. Elinizdeki kitap müzik kavramlarını somutlaştırma örnekleriyle doludur.

Çocukluk çağı ritmik oyunlarının, sayışma ve tekerlemelerin temel eğitimde özel yeri vardır. Bu tekerlemelerin üç tam sestem oluşmaları ezgili tekerlemelerdir. Oysa, çocukların, konuşma diline ritmik akış vererek ve kendi bedenlerine ritmik dokunarak, özellikle ellerini karşılıklı vurarak yarattıkları iki kişilik ritim orkestrası eşliğinde söyledikleri oyun tekerlemeleri, başlangıç eğitimi için çok daha önemlidir.

Değerli öğretmen arkadaşım, çocukların neleri söylediğini bilmek için lütfen teneffüs saatlerinde bahçede olun, onları gözleyin ve aralarına girin, oyunlarına katılın. Çoğunlukla müzikli oyunlar oynadıklarını göreceksiniz. Sonra bu oyunları sınıf ortamında kullanın. Hem böylece bahçede oyun dışı kalmış olan çocukları da gruba katmış olursunuz. Bu ritmik okuyuşlu tekerleme ve sayışmalardan pek çok amaçla yararlanırsınız; ısınma, dokunarak iletişim, dil ve çene kaslarını yumuşatma, vokal ısınma, grubu kaynaştırma, beden çalgılarını kullanma, kanon yapma, ritmik dem tutarak iki sesli müzik yapma veya çoksesli ritim orkestrası kurma, vb.

Kitabımın sadece müzik öğretmenlerinin değil, sınıf öğretmenlerinin de yararlanacağı önemli bir kaynak olduğu düşüncesindeyim. Hiç müzik bilgisi olmayan bir sınıf öğretmeni bile elinizdeki kitapla müzik derslerinde neler yapabileceğini görecektir, kendi yaratıcılığını katarak derslerini zenginleştirecektir. Drama ön bilgisi olan öğretmenler ise kuşkusuz çok daha başarılı sonuçlar alacaktır.

Kitabımı, beş yaşından on dört yaşına kadar olan okul öncesi ve ilköğretim çağı çocukları için hazırladım. Her konu başlığında her yaşa göre oyunlar bulacaksınız. Daha önce temel kavramların eğitimini almamış çocuklarda, yaş grubuna bakılmaksızın her oyun oynanabilir. Öğretmenlik mesleği güdüleme sanatıdır, hedefi öğrencide öğrenme isteği (motivasyon) yaratmaktır. Müzik oyunları bunu sağlar.

Kitapta grafik notalamaya özel önem verdim. Çocukların bu yolla ne kadar kolay müzik yapabildiklerini gördükçe siz de şaşıracaksınız.

2000'li yılların müzik eğitimcilerine ve sınıf öğretmenlerine birikimlerimi aktarmış olmanın sevincini yaşıyorum.

Kitabımı yazarken İngiltere'de yaptığım araştırmalarda bana desteklerini esirgemeyen değerli dostlarım Güzin Azmun'a, Cahit Baylav'a, GBIMC (Gilbert Biberian Uluslararası Müzik Kursları) yöneticisi, gitarist ve besteci Gilbert Biberyan'a, kızım Elif'e, oğlum Ozan'a, birlikte müzik oyunları yarattığım yüzlerce adsız kahraman öğrencime (gerçekte bu kitabı onlarla birlikte hazırladım) ve kitabımın isim babası Ahmet Say'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Değerli genç meslektaşlarım, siz benim doğmamış torunlarımda öğretmenisiniz, benim için çok değerlisiniz ve sizi çok seviyorum. Başarılar sizin olsun, yolunuz açık olsun.

İÇİNDEKİLER

Giriş	9
I. Isınma, Güven ve Grubun Akordu (Uyumu)	13
II. Temel Kavramlar	25
1. Ritim, Tempo, Vuruş	25
2. Ses ve Dinamikleri.....	43
3. Sesin Ezgisel Özellikleri	53
Sesin Dikliği	53
Sesin Uzunluğu.....	64
Çıkıcı - İnci Sıra Ses	66
Düz Ses - Titreşimli Ses	69
Ezgi Çizgisi	70
4. Sesin Tınısal Özellikleri	72
Ses Kaynakları.....	72
Çalgılarla Tını Oyunları.....	74
Ses Kaynağı Yaratma.....	78
Çalgı Grupları ve Müzik Türleri.....	80
5. Yapı Kavramları.....	93
6. Doku Kavramları.....	116
III. Grafik Notalama.....	131
IV. Nota Okuma.....	155
1. Ritim Kalıplarını Okuma	156
Şiirde Ritim, Prozodi ve Yapı	185
2. Ezgi Kalıplarını Okuma.....	189
V. Doğaçlama Müzik Besteleme Yolları	209
Varyasyon Teknikleri	211
VI. Sınıf İçi Eğitim Çalgıları.....	213
VII. Oyun Şarkıları ve Dağarcık	217
Grafik Alıntı Kaynakları.....	249
Önerilen Hazır Müzikler	249
Sözlük.....	250
Kaynakça.....	251

GİRİŞ

Başlangıç eğitiminde, yani müziğin temelini kurarken, doğaçlama çalışma esası vardır. Tıpkı, çocuğun anadilini öğrenmesi gibi. Çocuklar kendi küçük kuralsız bestelerinde müziksel kavramları kullanabilir hale geldikten sonra hazır müzik bestelerini analiz ederek icra etmeye ve kendileri de kurallı beste yapmaya geçerler. Bunun belli bir yaşı ve sınıfı yoktur. Önemli olan kuruluş aşamasında yeteri kadar deneyim kazanmaları, müzik kavramlarını algılamış olmalarıdır.

Çocuklar doğuştan yaratıcıdır. Onlara kendi yaratıcılıklarını ortaya çıkarma fırsatı verildiğinde son derece keyif alırlar. Yaratmak, var olan bir şeyi başka bir şekle sokmaktır diye özetlersek, örneğin, artık materyallerden farklı tınılar elde etmek, bu sesleri bir öykünün seslendirmesinde kullanmak yaratıcılıktır.

Bir çalgıyı bilinen amacının dışında farklı amaçlarla kullanmak, farklı tınılar elde etmek üzere denemeler yapmak, çalgının tüm olanaklarını keşfetmek, yaratıcılıktır. Bir eylemin devinimle ifadesinde eşzamanlı (senkronize) destekleyici (efekt) ses kullanmak; devinimi sese dönüştürmek yaratıcılıktır.

Deneysel çalışmak yaratıcılıktır. Bir öyküyü ritmik sayısmaya dönüştürmek, bilinen bir ezgiye yeni söz yazmak, bir öyküyü devinimle ifade etmek, öykünün devinimlerini ritmik tekrarlarla grup dansına dönüştürmek yaratıcılıktır. Öyküdeki sesleri, dem, kanon veya rondo yapılarında değiştirmek, yeni müzik türlerine dönüştürmek yaratıcılıktır. Bilinen bir öykünün kahramanlarına operadaki gibi roller dağıtıp, rolüne uygun tonlamayla bir cümle söyletmek yaratıcılıktır. Operada koronun rolünü halk olarak belirlemek, sorgulanacak kişiyi (her öykünün sorgulanacak bir kişisi vardır) buldurmak ve sorgulayıcı tonlamalarla ritmik veya melodik birer cümle söyletmek yaratıcılıktır.

Yaratıcılığın temelinde doğadaki ritmi sezmek vardır. Tüm evren sürekli ve ritmik bir hareket sayesinde varlığını sürdürür. Dünyanın dönüş ritminde bir saniyelik hızlanma, durma veya yavaşlamayı düşünmek bile ürkütücüdür. Yaşam bu ritmin devamına bağlıdır. İçinde bulunduğumuz Samanyolu'nun dönüşü, dünyanın güneş etrafında dönüşü, ana ritimlerdir. Bir ana ritme bağlı başka ritimler oluşur; mevsimler, gece gündüz, uyuyup uyanma, sabah evden çıkıp akşam eve dönme, vb. ritimler gibi. Kalp atışlarımız ana ritimdir. Ritmi bozulan kalbi hasta kabul ederiz, düzenli ritme geçmesi için uğraşırız. Dengeli bir yaşam için tüm vücut ritimlerimizin düzenli olması gerekir. Yani evrenin ve kendi bedenimizin yaşaması için söz konusu olan denge, özünde bir ritmin devamı demektir. Doğa için söyleyecek olursak, doğanın dengesi bozulursa yaşam sona erer diye bildiğimiz şey, gerçekte doğadaki ritmin bozulmasıdır. Örneğin, ormanlar yok olursa buna bağlı hangi dengeler bozulur ki orada canlılar yaşayamaz? Suları kirletirsek, suyun içinde hangi dengeler bozulur ki sudaki canlılar ölür? Ritim bir sayı dilidir ve tüm fen bilimlerinin temeli de ritimdir.

Uygun adım yürüyemeyen bir insanda ana ritim oluşmamıştır.

Tüm bu nedenlerle, çocukta ana ritmin, dengenin ve ritim duygusunun geliştirilmesi sadece müzik dersini değil, tüm alanları ilgilendirir.

Her eylemin bir hareketi, her hareketin de bir sesi vardır. Örneğin, motor çalışırken sesi vardır. Çocuklar araba sürmeyi taklit ederken motorunun sesini de aynı anda verirler.

Doğada, sesin devinimle eşzamanlı çıkıyor olması bize müzik yaratmada bir teknik gösterir. Bir durumu canlandırırken devinimle ifade eder, aynı anda da seslendiririz. Arkasından devinimi yapmaksızın sadece seslerini vokal veya enstrümantal olarak verirsek bir müzik yaratmış oluruz. Örneğin, demirci ve çırağını canlandıran iki çocuğa bakarak, aynı anda diğer iki çocuk onların balyoz ve çekiç vurma seslerini eşzamanlı olarak verirse, buradan bir ritmik müzik çıkar. Eşzamanlı ses verme tekniği müzik derslerinde önemlidir. Doğadaki ve çevremizdeki ritmi sezmede bu teknikten yararlanırız.

Çocuklar masalları, öykülerinden çok, kahramanlarının karakterine uygun ses tonuyla anlatıldığı için severler. Konuşma dilini monotonluktan çıkartan, anlatımı destekleyen şey, sesin değişikliğe uğratılmasıdır. Çocuğun vokal yapılanmasına ilk kıvılcım böyle başlar.

Ritmik sayıma ve oyun tekerlemelerinde sesin incelik kalınlaşması yoluyla çocuk kendi vokal yapılanmasını destekler. Çocukların kendi ürünü olan bu tekerleme ve sayısmalar incelendiğinde yarım sesleri içermediği görülür. Kız çocukların erken ergenlik çağına girmeleri nedeniyle erkek çocuklardan bir-iki yıl önce, on bir-on iki yaş civarında yarım sesleri de içeren ve dört vuruştan daha

uzun müzik cümlesiyle ezgili tekerleme söyledikleri görülür. Bu durum, kız çocukların erkek çocuklardan daha önce yarım sesleri kullanmaya başladığını gösterir. Başlangıç eğitiminde, çocukların ses yapısı ve vokal gelişim özellikleri öğretmen tarafından bilinmelidir.

Orff ve Kodaly'nin ortak atölye çalışmalarında, çocuklarda ilk vokal yapılanmanın inisi minör aralığı ile başladığı, La Pentatonik sesler kullandığı saptanmıştır. "Anne, abla, vb." sözcükler ilk böyle çıkar. İlk melodik yapılanmada yarım sesler yoktur, pentatonik sesler vardır. Bu nedenle temel eğitimde kullanılan şarkılarda yarım seslerin hiç olmaması, varsa da az ve inisi özellikte olması tercih edilir. Ses sınırı dardır; LA sesinden ince seslere çocuk zorlanmaz. Çocuğa kapasitesinin dışında seslerle şarkı söyletme, onu yapamayacağı bir işe zorlamak olur. Bu da, çocuğa erken yaşta başarısızlığı tattırarak onu müzikten uzaklaştırır.

İlk çocukluk döneminde çocukların ses sınırı yarım sesleri içermeyen pentatonik la dizisidir ve alto ses alanı içerisindedir.

Daha ince seslerin oluşturulması için önceleri çevre seslerinin taklitlerinden yararlanır. Zamanla sesi kafa boşluklarına gönderen şan teknikleriyle ve yine grupla çalışılır.

Kodaly yöntemi aynı zamanda koro yöntemi oluşu nedeniyle çocuğun vokal gelişiminde çok önemlidir. Kitabımızda bolca örnekleri bulunan demli yapıda çoksesli vokal müzikler Kodaly yöntemiyle hazırlanmıştır.

Her dersin başında, grubun ısınması, iletişime geçirilmesi, kaynaştırılması, uyumu (grubun akordu) ve güven ortamının yaratılması amacıyla devinime dayalı oyunlar oynatılır. Bu yolla çocuk derse hazırlanır. Daha sonra aşağıdaki temel kavramlardan biri veya bir kaç, müzik etkinliğinin amacı olur; bu amaç müzik öğretim programıyla dersin bağı kurar. Bu kavramlar şunlardır:

1. Tını
2. Tempo
3. Ses dinamikleri
4. Sesin uzunluğu,
5. Sesin dikliği
6. Doku
7. Yapı

Ritim ve ezginin oluşmasını sağlayan bu öğeler, yalnızca bir müzik eserini analiz edebilmeleri, eseri anlayarak dinlemeleri için değil, aynı zamanda kendi küçük bestelerinde bu kavramları kullanabilmeleri için öğretilir. Birçok öge birbiriyle bağlantılıdır. Birinin içerisinde diğer öğeler de yer alır. Bu nedenle, kitabımızda belli bir başlık altında örnek verilen bir etkinlik, aynı zamanda başka kavramların öğretilmesi için de kullanılabilir olacaktır. Öğretmen dilerse bir etkinliği öğretim programıyla bağ kurarak başka konuların verilmesinde de kullanabilir.

Müzik etkinlikleri içerisinde çocukların şu becerileri kazanması hedeflenir:

1. Şarkı söyleme
2. Çalma
3. Besteleme
4. Nota okuma
5. Dinleme ve değerlendirme

Müzik eğitiminin sosyal ve kültürel amaçları da vardır:

1. Kendi kültürünü ve değişik kültürleri tanıma
2. Müzik tarihinde yaşanan süreci algılama

Bir öğretmen en iyi kendi bildiğini öğretir. Bu nedenle, müzik eğitiminde yenilikleri takip etmek, hizmet içi eğitim seminerlerinin yanı sıra, ulusal ve uluslararası uygulamalı müzik seminerlerine katılarak kendini geliştirmek çağdaş öğretmene yakışan bir tutumdur. Öğretmen kendini yenilemeyi istemelidir.

Günümüzde iç içe geçen yöntem ve tekniklerden söz etmek doğrudur. Örneğin, Eğitimde Drama yönteminde geliştirilen ısınma çalışmalarıyla derse başlanmaktadır. Orff, sadece kendi adıyla anılan çalgıları kullanmamış, rondo yapısındaki şarkılarla dansı birleştirmiştir. Kodaly, koro içerisine dansı yerleştirmiş, ritmin ve müzik cümlelerinin bedende hissedilmesi gerektiğini savunmuştur. Orff ve

Kodaly'nin birlikte gerçekleştirdiği atölye çalışmalarında, pek çok noktada ortak davrandıkları görülmüştür. Öğretmen bunların hepsini kullanabilmelidir.

Gerek müzisyenler, gerek drama eğitimcileri arasında, omuriliğin duruşu ve kasların doğru kullanımı için Aleksander Tekniği gittikçe yaygınlaşmaktadır. Öğretmenlerin bu bilgilere sahip olması kuşkusuz daha sağlıklı bir öğrenme ortamı oluşturmaya yardımcı olacaktır. Çalgı öğretiminde de ısınma çalışmalarının önemi günümüzde önem kazanmıştır.

Aleksander Tekniği, omurların arasını açmak, en hareketsiz olan bölümleri gevşetmek ve hareketlerimizi engelleyen gereksiz gerginliklerden kurtulmanın yolu olarak özetlenebilir. Psiko-fiziksel yeniden eğitim yoludur. Doğada birim yapıların düzenli gruplaşmasından bütünler oluşturmaya yönelik (holistik) eğilimi benimser. Doğru nefes almak için önce doğru duruş kazandırır. Vücudun yanlış kullanılmasını engeller, güven ve memnuniyet verici bir duygu kazandırır. Küçük yaşlardan beri edinilmiş olan gereksiz gerginlik ve yapısal bozuklukların üstesinden gelmeye yarar. Kişi, rahatlık, hafiflik, kendini iyi hissetme, uzama ve büyüme gibi sonuçlar alır. Tekniğin temel önerilerine ısınma çalışmaları içerisinde yer veren öğretmen kendinde de bu sonuçları görebilir.

Aleksander Tekniği ile özetle şunlar yapılır:

1. Boyun-baş-sırt ilişkisi düzene sokulur. Boynu rahatlatma asıl hedeftir. Kafatasımızın ağırlığı ile zamanla üst omurlar aşağı basılır ve boyundan geçen sinirlerde sıkışma başlar. Sinirlerin rahatlatılması gerekir. Boyun gevşetme, başı öne ve yukarıya kaldırma hareketleri bu amaçla yapılır. Hareketlerin ağır ağır yapılması kuraldır. (Uzak doğulular aynı amaçla, zaman zaman divan üzerine sırt üstü uzanıp boynu aşağı sarkıtmakta ve boyun bölgesine sızma zeytinyağıyla masaj yaparak yumuşama ve gevşeme sağlamaktadırlar.)

2. Sırt uzatılır ve gevşetilir. Diyaframın yere paralel durması için de bu önemlidir. İki ayak üzerine eşit ağırlık vererek, bacakların arasını az açarak ve leğen kemiklerini hizalayarak duruş önerilir. Otururken, oturma noktasını altımıza gelen iki sivri kemik olarak belirleme, bacak bacak üstüne atmama (ayak ayak üstüne gelebilir) önemlidir. Alt omurların arasını açmaya yönelik, sırt üstü duruşta ve oldukça yumuşak hareketlerle bacakları teker teker karnına çekip uzatma önerilir. Duvara dayanıp sırt omurlarını duvara sürterek veya ikili eşler sırt sırta vererek omurlarını hareket ettirebilir. Sırt üstü yatarken bel boşluğu yaratmamak, bunun için dizleri kırarak yatmak önerilir. Yine sırt üstü yatarken kürek kemiklerini kürek gibi kullanıp sürüngen taklitleri yaparak sırt omurlarına masaj yapılır.

Yatar durumdan kalkarken ellerden kuvvet alarak kalkmak, yerden bir şey alırken bacaklardan kuvvet alarak kalkmak, ders dışında da çocukların kendi bedenlerini kontrollü kullanmaları için uyarılır.

Duyu çalışmaları, beş duyunun öğrenmeye açık hale getirilmesine yarar. Isınma oyunları içerisinde görme, işitme, dokunma duyuları özel olarak çalıştırılır.

Isınma Oyunları bölümünde çok sayıda Aleksander tekniği, duyu çalıştırma, grubu kaynaştırma, iletişim, güven ve uyum oyunları bulacaksınız.

I. ISINMA, GÜVEN VE GRUBUN AKORDU (UYUMU)

Her derse ısınma oyunları ile başlamak bir alışkanlık olmalıdır; kasları harekete geçirme, ses ve nefes açma, vokal ısınma, vb. gibi. Bu oyunlar sırasında, birbirine dokunarak iletişim kurulur, dikkat yoğunlaşması sağlanır ve çocuk öğrenmeye açık duruma gelir.

Öğretmen, çocuğun oyun arkadaşıdır. Oyun sırasında öğretmeniyle ve arkadaşıyla dokunarak iletişim kurmak çocuğa güven duygusu kazandırır.

Önceleri, öğretmen kendi bildiği bir oyunu öğretmek yerine, onların kendi bildikleri oyunlardan yola çıkmalıdır. Bu, bildiği bir işi kolayca başarmaktan kaynaklanan rahatlamayı da sağlar. Rahatlayan çocuk, başka oyunları öğrenmeye istekli hale gelir.

Tüm grupla oynanan ritmik bir oyun aynı zamanda, grubun akordunu, uyumunu sağlar. Çocuk, grupla uyum içerisinde olarak diğer etkinliklere katılmaya hazır duruma gelir. Ana ritim (düzenli tempo) ve diğer becerilerin kazanılması, ancak bu oyunlarla olasıdır. Çocuk, tek başına üstesinden gelemediği pek çok beceriyi grup dinamiğinden hız alarak başarır.

Ritmin bedene yansımaları, devinimlerin ritmik ve grupla uyum içerisinde olması, grupla oynayarak başarılır. Daire şeklinde, ayakta veya oturarak yüz yüze yapılan hareketleri çocuklar ayna gibi taklit ederek öğrenirler. Müzik dersinin ortası boş bir alanda yapılması gerekliliği de bu nedendir. Yaşamda yüz yüze iletişim kurduğumuz gerçeğini sınıf ortamına taşımak sağlıklı öğrenme için bir zorunluluktur.

Ritmik oyun tekerlemelerini sadece dil açmak için söyletmek amaç olmamalıdır. Bir tekerlemeyi ele alıp, ondan ne kadar çok amaçlı yararlanılabileceği önceden belirlenmiş olmalıdır. İlk derslerde sadece grubu kaynaştırma, ısınma, uyum, güven amaçlı olabilir. Daha sonra bu tekerlemeleri ayıklayıp hangisini hangi müziksel amaçla kullanacağına öğretmen karar verir. Örneğin, ebe seçiminde kullanılan sayışmalar düzenli tempo için kullanılabilir. Ritmik oyun tekerlemelerinde ise, kullanılan vücut sesleri ritim aletleriyle değiştirilerek yeni ritmik eşlikler düzenlemede kullanılabilir.

Bazı tekerlemeler drama için elverişlidir. İçinde taklitler vardır, ikili diyaloglar içerir; "Eski minder" gibi. Kimisinde ritmik okuyuş kesilir, suslar bir ritim kalıbı ile doldurulur; "Başlayalım" oyunu gibi.

Dörtlü grup oyunlarında grubun yakın dokunuşları görülür; 'Akvaryumdaki balıklar' veya 'Annem bana tulumbadan su çeker' oyun tekerlemelerindeki gibi.

Aslında çocuklar, hangi yaş grubunda neleri başarabildiklerini, müziksel becerilerini, oynadıkları oyunlar yoluyla bize gösterirler. Bizim de bunları görmek amacıyla onların oyunlarına bakmamız gerekir ki, onlara "Sen bunu yaparken müziksel olarak şunları da başarmış durumdasın" diyelim. Çocuğa kendini açıklamak, neleri başardığını göstermek, önemli bir güdüleme (motivasyon) dir.

Uzun süredir birlikte olduğumuz bir sınıfta bile, yeniden oyuna kabul edilmeyi bekleyen çocuklar vardır. Az önceki teneffüste bir kırgınlık yaşanmış olabilir. Derse, öğretmenin de katıldığı, birlikte oynanan bir oyunla başlamak çok işe yarar. Çocuğu bir müzik etkinliğinin içine atmadan önce, onunla basit gibi duran bir iletişim oyunu oynamak, öğretmeni oyun arkadaşı gibi görmesini sağlar.

Çocuk tekerlemeleri aynı zamanda ritmik okuyuşlu şiirdir. Bu şiirler, iki satırlıdır ve her iki satırın son heceleri uyaklıdır. Tekerlemeyi akılda kalıcı yapan da budur. Çocuklar, sözel anlam aramadan, sadece bu uyaklar için tekerlemeyi öğrendiğince uzatırlar, yıldan yıla ona yeni söz eklerler. Yani, tekerlemeler durağan değildir. Öğretmenin kendi çocukluğundakileri değil, yeni sözcük oyunlarını içerirler. Tüm bu değişebilir özelliği nedeniyle, çocuklara, "Şimdi bu çalışmayı ritmik bir sayışmaya dönüştürün" dediğimizde, bunu çok kolay başarırlar.

Tekerlemelerin her satırı bir müzik cümlesidir ve düzenli dört vuruşta söylenir. Bu da, çocuklarda temel ölçü biriminin dört vuruş olduğunu gösterir. Rep müziğinin çocuklar tarafından benimsenmesi de buradan kaynaklanır. Anlam bütünlüğü olmaksızın, sadece uyak tutturarak, dört vuruşta ritim cümlesini bitirerek yapılan bir müzik, büyükler tarafından bestelense bile, aslında çocuk müziğidir.

Aşağıdaki oyun tekerlemelerinin el çırpma yerlerini inceleyelim. "X" işareti el çırpma yerlerini, yani vuruşları vermektedir:

X	X	X	X
Eski	minder	yüzünü	göster
Göster	mezsen	bir poz	ver
Güzel	lik mi	çirkin	lik mi
Havuz ba	şında	heykel	lik mi

Oyun: Dairede, ayakta, düzenli dört vuruşlarla el çıparak dönerken söylenir. Ortada çömelmiş duran ebe eski minder rolündedir, yüzü kapalıdır. Son satır bitince dairededekiler dönmeyi bırakır ve ebe'nin seçtiği bir devinimi donmuş imge olarak verir. Ebe, istediği pozunu (güzellik-çirkinlik-heykellik) en iyi vereni yeni ebe seçer.

Oyun hakkında: Bu oyun, dramada kullanılan donmuş imge tablosunun çocuk oyunlarında var olduğunu gösterir. Tıpkı "Tıp" oyunundaki gibi.

X	X	X	X
Oooo.....			
Dünya	mız yus	yuvar	laktır
Ama	ay da	ha par	laktır
Et yiye	rek	süt içe	rek
Göster	bana	mavi	renk

Oyun: Karşılıklı veya dairede duran çocuklardan biri, parmağını ağızına sokarken "ooo" der ve sayışmaya başlar. Bu sırada, eliyle, tek tek her bir çocuğun göğsüne ritmik olarak dokunur. Son çocuk istenen rengi göstermek zorundadır.

Ritmik dokunuşlar vuruşları (ana ritmi) duyumsamayı sağlar. Fotoğrafta, eşlerden biri düzenli vuruşları tamtamlamaya verirken, diğeri ise ritmik dokunuşlarla sayışma yaparken görülüyor. (Yahya Çavuş İ.O. 4.sınıf Ankara 1999)

Çocuklar, ritmik sayışmaların öncesinde, bir sözcükten yola çıkarak uyaklı bir cümle yaratmayı oyuna dönüştürdükleri bir dönem yaşarlar. Kendinden büyüklere veya bir arkadaşına der ki; "Patlıcan" de. Karşısındakine bunu söylettikten sonra hemen arkasında ekler; "Patlıcan senin kocan." Bu oyunlar çocuğun ilk dil yaratımlarının örnekleridir. Daha sonra dildeki bu yaratımlara ritmik konuşmalar eklenir.

Sayışmalarda, bazen son heceyle başlayan cümleler yer alır.

X	X	X	X
Cüneyt	Ar	kın	X
Evi	ya	kın	X
Kın	kın	kın	X
Kına	gece	si	X
Si	si	si	X
Si	mit	çi	X
Çi	çi	çi	X
Çi	çek	çi	X

Dil oyunları çocuk gelişiminin önemli basamaklarıdır. Dil, devinim ve ritmin birlikte geliştiğini gösterirler. Bu üç öge bir üçgenin üç köşesi gibidir. Köşelerden birine ulaşmak için diğer iki köşeden yola çıkılabilir.

Verilen örneklerde olduğu gibi, dairede veya ikili oynanan çocukluk çağı oyunları grubun uyumunu sağladığı gibi ritmik özellikleriyle de çocukların müziksel beceri geliştirmelerine katkıda bulunur.

Horon ve halaylarla da grubun akordu sağlanabilir. Bunların oynama süresini kısa tutmak ve basitleştirilmiş figürlerle oynamak gerekir. Oynarken türküsü söylenir. Solo-koro şeklinde (soloyu öğretmen üstlenir), bağlantılar gruba söylenir. Örneğin, "Delilo", "Damat Halayı", "Değirmen", "Kekilli Güllü Gelin" türküleri gibi. (Fotoğraf: Yahya Çavuş İ.O. 6.sınıf Ankara 1999)

İki sağa bir sola gidilerek oynanan "Nure" ve "Hey Nare" halayları devinimle müzik cümlesinin birlikte bittiği altı vuruşlu halaylardır. Başlangıçta bu halayların oynanması doğrusudur.

Denge oyunları ısınma oyunları içerisine yerleştirilmelidir. Küçük çocukların, kendi dengesini bulmak üzere, denemeler yaptıkları görülür. Buldukları her yükseklikte yürümeyi, seksek oynamayı, zıplamayı, çizdiği kareler üzerinde atlayarak ilerlemeyi, yüksekten atlayıp düşmeden iki ayağı üzerinde durmayı denerler. Onların bu doğal gereksinimini karşılamak üzere denge oyunlarına yer verilir.

Çok bilinen ısınma alıştırmalarını da bir oyun kurgusu içerisinde vermek doğrusudur. Örneğin, "Omuzumuzla birden ona kadar rakam çizelim...", "Başımızla tavana adımızı el yazısıyla yazalım" gibi. "Sayıları çirkinleşerek söyleyelim, sayıları başımızla çizelim..." gibi komutlarla çene ve boyun kasları gevşetilir. "Sayıları ayağımızla çizelim..." komutuyla denge çalışması yaptırılır. Yüzme taklidiyle kollar çalışırken, yüzme sesi verilerek ses açılır. Tren gidişi yapılırken "çuh puh..." larla ses açılır. Trenin yavaşlaması gittikçe hızlanması canlandırılırken, hız kavramları verilir.

Devinimler sırasında, çocukların vokal veya taklit sesler çıkartması doğaldır. Çocuklar, çevrelerindeki her şey gibi, ses ile devinimi birlikte verirler. Devinimin sesle olan böylesi yakın ilişkisinden yola çıkarak pek çok ısınma oyunu yaratılır.

Bazı taklitleri öğretmene bakarak birlikte yapmaları gerekecektir. Öğretmen, çabuk veya acele değil, ağır çekim yapar gibi devinmelidir. Çünkü, sadece ağır hareketler kolaylıkla gözlenebilir, takip edilebilir ve algılanabilir. Hızlı devinimler ise ancak arka arkaya tekrarlandığında algılanabilir.

Tüm ısınma çalışmaları çoğunlukla ayakta yapılır. Oturmak gerektiğinde grup önceden uyarılır. İlk derslerde, katılımcıların isimleriyle yapılan tanışma oyunları oynanır. Önce oyunun kuralları açıklanır, arkasından oynanır.

Isınma oyunları, öğretmenin yönlendirmesiyle oynanır.

Örnek Isınma Oyunları:

- "Dairede ayaktasınız. Ben ortanızdayım. Oldukça ağır tempoda tek tek her birinizi işaret edeceğim. İşaret ettiğim kişi adını söylesin."

Öğretmen, birkaç çocuk sonra geri döner öncekilerden birine işaret eder veya aynı çocuğa üst üste yinelettirir. Bu taktik değişiklik, dikkat geliştirir. Bu tür şaşırtma gibi görünen sürprizler diğerlerinin dikkatle katılmalarını sağlarken, öğretmen isterse, ABA, AABA veya rondo gibi müzik yapıları da verebilir.

Öğretmen, aynı anda iki çocuğa birden işaret verir. Bununla, iki sesli söylemeye hazırlık yapılır. Bir çocuğun adını sürekli yinelemesi, bu sırada diğerlerine tek tek işaret verilmesi yoluyla da dem yapısı kullanılır.

Sonra öğretmen görevini bir öğrenciye devreder ve yeni şef kendi seçtiği müzik yapısında oyunu yönetir. Bu, şefin kendi basit bestesi olacaktır.

- "Dağınksınız. Ağır ağır 10'a kadar sayıyorum, birbirinize dokunarak gruplar oluşturun. Dağıldınız. Şimdi 5'e kadar sayıyorum, yeni gruplar oluşturun."
Kaynaştırma oyunudur.

- "İçinde KEDİ sözcüğü sıkça geçen bir şarkı söyleyeceğim. Her KEDİ sözcüğünü duyduğunuzda oturacak veya oturuyorsanız ayağa kalkacaksınız."

"Okula başladık, heya" şarkısında "okula" sözcüğünü seçmek gibi, öğretmen öğretmek istediği yeni şarkıdan, bir anahtar harf veya sözcük belirler. Belirlenen sözcükte önerilen devinimi yaptırabilir. Dikkat geliştirir, odaklanmayı sağlar. Tüm grubun dikkati anahtar sözcüğe toplanır.

- "Elma toplayalım, yukarı uzanalım, topladıklarımızı sepete koyalım, sepeti taşıyalım, suyu açalım, birini yıkayıp yiyelim..."

- "Tavşan zıplayarak merdivenleri çıktı, kaydırdıktan kaydı, havuza düştü, yüzdü, kıyıda ki üç basamağı çıktı, silkelendi, güneşlendi."
Devinimle birlikte vokal sesler çıkartmalarına izin verilir.

- "Bisiklete bindik gidiyoruz, lastiği patladı, havası kaçıyor, pompalayıp şişiriyoruz, yeniden bindik gidiyoruz."
Her devinime vokal ses çıkartmaları beklenir.

- "Yaş gününde pastaya mumlar diziyoruz, ortadaki arkadaşımızın mumlarını birlikte üfleterek söndürüyoruz. Ona doğum günü şarkısı söyleyelim."

- "Başınıza şifon örtüyorum (gerçek şifonlar kullanılır), bu şifonları üfleterek düşürüyorsunuz."

- "Ortaya gelen arkadaşımızın taklit edeceği hayvanın sesini verelim."

- "Elele tutarak büyük bir dalga olalım. Bu dalganın sesiyle birlikte hareket edelim. Dalga büyüyor, dalga küçülüyor."
Dalga hareketinde birliktelik sağlandığında grubun akordu da gerçekleşmiş olur.

- "Yırtık tenis topu ile kükla oynuyoruz. Kukla ağzını açtığı zaman sesini siz verin." Öğretmen eliyle kuklaya kumanda eder.
Ağız daha fazla açtırmaya yarar.

- "Köpek dilini çıkardı, çabuk çabuk nefes alıp veriyor. Demirci balyozuyla demir dövüyor. Atım şahlandı kişniyor. Fil hortumunu sallıyor. Horozum kanat çırpıyor, ötüyor. Trenim giderken düdüğü çalıyor."

- "Kuklam saklandı, ortaya çıkarken ona el çırparak ses verin, vokal tınılarla ses verin. Saklanırken sesini yok edin."
Gerçek kuklayla oynanır. Kreşendo ve dekresendo kavramı birlikte verilmiş olur.

- "Çinli gibi, avuç içlerini göğüs ortasında birleştiriyoruz. Hafifçe sağa ve sola itiriyoruz. Parmak uçları birleşik, avuç ortası açılı tutuyoruz ve her parmak karşısındaki eş parmağını hafifçe teker teker itiriyor. Şimdi avuç içi bize dönük duruyor ve nefes alırken baş yukarı kalkıyor, verirken aşağı iniyor. Bunu bir kaç kere yapıyoruz. Şimdi nefes alırken başı yavaşça sağa çeviriyoruz, en yukarı noktaya geldiğinde, nefesi vererek aynı yönde çevirmeye devam ediyoruz. Baş, öne geldiğinde, geldiği yönde çevirerek nefes alıyoruz, dairenin yarısında nefes vererek sağ yöne devam ediyoruz."

"Şimdi sağ elimizle sol kolumuza, sol elimizle sağ kolumuza masaj yapalım. Sonra tek tek her parmağımızı sıvazlayalım, ovuşturalım. Şimdi sol kolu uzatıp, sağ elle sol elimizden tutup onu biraz daha uzatıyormuş gibi hafifçe çektirelim. Sol elimizle de sağ elimizi çektirelim, bileklerimizden geçen sinirler rahatlasın. Kolları indirip sallayalım." Bu ısınma ikili eşlerle de yapılır.

Çalgı çalmaya hazırlık için ideal bir ısınmadır.

"Şimdi, bildiğimiz bir cümleyi gözü kapalı, elele tutarak fısıltıyla söyleyelim. Birbirimizi dinleyerek, orta sesle, sonra kuvvetli sesle söyleyelim."

- "Çok ağır hareketlerle uzak doğuluların sabah cimnastiğini yapalım."

Tek ayak üstünde dengeyi koruyarak, oldukça yavaş geniş dairevi devinimler, kol ve ayak hareketleri yapılır. Bu sırada üflelemeli çalgılardan ağır bir solo duyulabilir. Ayak değiştirme sırasında ani geçiş yapılmaz, önceki hareketin devamı gibi düşünülür. Çok değerli bir denge ve dikkat yoğunlaştırma çalışmasıdır.

- "Ortaya gelen arkadaşımızın baş hareketlerini taklit edelim. Sonra, diğer arkadaşımızın kol hareketlerini, bir başka arkadaşımızın omuz hareketlerini, diğerinin ayak hareketlerini taklit edelim."

- "Kuklanın iplerini kontrol edelim: Yukarıya uzandı, sadece sağ elini, şimdi sol elini, sonra iki elini kontrol edelim. (Bu sırada adı geçen organ gevşetilir, sallanır.) Dirsekten gevşetelim, omuzdan gevşetelim, boyundan gevşetelim, sırtından gevşetelim, belinden gevşetelim, dizlerden gevşetelim, tüm ipleri bırakalım yere yıkılsın, şimdi ipleri birer birer yukarı çekelim, vücudumuz adım adım yukarı uzanıyor. İpleri bıraktık, çuval gibi yavaşça yere yığılalım."

- "İkili eşleş, rol paylaş, arkadaşını bir müzisyen heykeli yap, eline bir müzik aleti ver. Heykel tamamlanınca başına dokun, çalmaya başlasın. Kimin ne heykeli olduğunu bilelim. Rol değiştir, yeni bir heykel yap."

- "Dairede yürürken ayaklarının ucunda yürü, buna uygun bir ses ver, topuklarında yürü ve sesini ver, dış kenarlara basarak yürü ve sesini ver, iç kenarlara basarak yürü ve sesini ver."

- "Afrika'da bir kabile törenindeyiz. Öndeki arkadaşımızın hareketlerini taklit ederek yürüyoruz. Öndeki arkadaşımız değişti, yeni hareketleri taklit ediyoruz. Şimdi herkes kendi dansını yapıyor." Bu sırada kasetten enstrümantal Afrika müziği dinletilir.

- "Elimize birer ritim çalgısı alıp dilediğimiz şekilde dans ederek dolaşılıyor. İyice hızlandıktan sonra yavaş yavaş ağırlaştırıyoruz. Yavaşça elimizdeki çalgıyı yere bırakıp çalgımıza selam veriyor ve dansımızı bitiriyoruz."

(Fotoğraflar: Yahya Çavuş İ.O. 5.sınıf Ankara 2000)

- "Ülkemizin değişik yörelerinden kısa kısa halk oyunu müziklerini kaydettiğim kaseti dinliyoruz. Dinlerken müziğe uygun hareketler yapıyoruz."

Önceden hazırlanmış kasetten kısa bir potburi çalınır. Ritimler değiştikçe devinimler de değişecektir.

- "Daha önce öğrendiğimiz bir marşı (23 Nisan Şarkısı, Gençlik Marşı, 10.Yıl Marşı vb.) yerinde sayma devinimiyle söyleyelim. Söylemeye devam ederken yürüyalım; tek sıra, ikili sıra, ortadan ikiye bölünüp kelebek çizerek, ikili köprü oluşturarak, köprü'nün altından geçerek, elele tek sıra olarak yürüyalım."

Öğretmenin komutlarıyla yönlendirmeler yapılır, daha sonra bu görev öndeki çocuğa devredilir.

- "Tik Tak Tik Tak, saat çalışıyor. Tik Tak derken bir organımızı buna uygun hareket ettirelim. Sırayla ebe olalım. Ortaya gelen ebenin saatini biz de taklit edelim." Baş sallama, kol sallama, ayak sallama, avuç açıp kapama, omuz kaldırma, dizleri çarpma vb. ritmik devinimler ortaya çıkar.

- "Aranızda dolaşıyorum, 'O piti piti karamela sepeti, Terazi lastik cimnastik' diyorum. 'Cimnastik' derken kime rastlıyorsam onun ellerine üç kez vuruyorum. Şimdi bu arkadaşım kalkıp ritmik adımlarla dolaşacak ve ikimiz birden başka kişileri oyuna katacağız. Az sonra ikiye katlanarak çoğalan ebelerle tüm sınıfı oyuna katmış olacağız....

Şimdi ritim cümlesini geri geri giderek yineliyoruz, bitirişte kendi ellerimizi çırpalım.... Şimdi sağ yana giderek söyleyelim... Şimdi sol yana gidelim... Şimdi söylemeye devam ederken arkamda tek sıra dizilin... Biraz sonra ikili sıraya dönüşelim... Tekrar tek sıra olalım...

Şimdi yavaş yavaş daireye yerleşelim... Şimdi kuklamanın parmaklarını oynatarak piyanissimo söyleyelim ve bitirişte iki işaret parmağımız birbirine dokunsun (hafif ses duyulur)... Şimdi dizlere vurarak bitiriş... Şimdi parmak şıklatarak bitiriş..."

- "Ellerim Başımda (veya Bir Küçük Örümcek veya Baş Omuz Kol Bacak) şarkısını mırıldanarak ve devinerek söyleyelim.

İkili eşleşelim. Ellerim Başımda şarkısını arkadaşının ellerini tutarak söyle; onun ellerini kendi bedeninde dolaştırıyor olacaksın.

Bir Küçük Örümcek şarkısını şimdi arkadaşının sırtında elini tırmandırarak söyle. Arkadaşın duvar oldu.

Baş Omuz şarkısında arkadaşının başını, omuzunu vb. tutarak şarkıyı söyle."

- "Fasulye tohumu olalım, yere gömülelim, sizi suluyorum, bir filiz verdiniz, büyüyörsünüz, sıranktan yukarı büyüdünüz, en tepeye uzandınız, bahçevan tohumlarınızı topladı ve bir tohum yeniden toprağa düştü, yeniden yeşerdiniz, tırmanıyorsunuz." Yukarıya doğru adım adım gerilme, aşağıya gevşeyip düşme devinimiyle denge çalışması yapılır.

"Köydesiniz, ikili eşleşin, karşılıklı ağaç kesiyörsünüz, aynı anda çıkardığınız sesi duyalım, yayık yayıyorsunuz, inek sağıyorsunuz, harman savuruyörsünüz, kuyudan su çekiyörsünüz, bulgur dövüyorsunuz, kilim dokuyörsünüz, çay topluyörsünüz, fındık topluyörsünüz, pamuk topluyörsünüz, tütün kırıyorsunuz, balık ağını çekiyörsünüz, demir dövüyorsunuz."

- "Çok güçlüyüz, kollarımız açık yukarı bakıyor, buna uygun bir şey söylüyoruz. Çok zayıfız, güçsüzüz, küçülüyoruz, buna uygun bir şey söylüyoruz." Güçlüde forte, zayıfta piyano sesler duyulur. Deve-cüce oyunuyla da yapılır.

- "Avucumda sinek var, avucumu açınca kaçacak, sesini verin. Yakalayınca sineğin vızıltısını duymayacağız. Ortaya gelen bir arkadaşımız sinek kaçırsın, yakalasin, ona sinek sesi verelim."

- "Avucunuza koyduğum küçücük tüyleri üfleyerek uçuruyoruz."

Gerçek tüylerle veya bir parça pamukla da yapılır. Masa üzerindeki tüyü masadan düşürönceye kadar üfleyerek de yapılır. İki çocuk, masa üzerindeki iki parça pamukla üfleme yarışı yapabilir.

- "Altı kişi masanın etrafına yerleşin. Ortaya koyduğum masa tenisi topuna üfleyin. Masadan düşmemesi için kimin önüne gelmişse o üflesin."

- "İki elimizin arasında hayali balon var. Şişiriyoruz. Şişirdikçe balon büyüyor. En büyük olana kadar devam ediyoruz. Yavaşça havası kaçıyor. Tekrar şişirip başımıza bağlayalım. Başımız balon gibi uçmak istiyor, sallanıyor."

- "Sirkte hayvan terbiyecisiyiz. Dört ayak üzerinde, yerdeyiz. Eğittiğimiz kedi sağ eliyle selam veriyor, sol eliyle selam veriyor, arka sağ ayağıyla, sonra sol ayağıyla, ön iki ayağıyla selam veriyor, tek ayağı üzerinde durmayı deniyor, kulaklarını oynatıyor, burnunu oynatıyor, çenesini oynatıyor, göz kırptıyor, poposunu oynatıyor, başka ne yapabilir?"

Denge çalışması ile yüz kaslarını çalıştırma birleştirilir.

- "Yerdeyiz. Kayıkta kürek çekiyoruz. Rüzgar çıktı, tutunamıyoruz. İyice şiddetlendi, ayaklarımız da havalanıyor, iyice sallanıyoruz, kollarımızı, ayaklarımızı kontrol edemiyoruz, yuvarlandık, rüzgar durdu."

Yorucu bir denge çalışmasıdır.

- "Sürgülü düdükle çaldığım kaydırma sesine uygun olarak yukarı uzanın veya yere yıkılın." Çıkıcı glisando sesinde yukarıya, inici glisando sesinde aşağıya doğru devinimler gerçekleşir. Kaydırma sesi elde etmek için, ıslık veya metalofon kullanılabilir.

- "Elinizdeki şifonu havaya atın, şifon nazikçe yere inerken siz de yere inin."

Şifonların hareketine göre vokal kaydırma sesi çıkarmaları beklenir.

- "Hepinize birer şifon veriyorum. Havaya attığınız şifonun altına girin, başınıza gelsin. Tekrar atın, sırtınıza gelsin, tekrar atın omuzunuza gelsin. Başka neremize gelsin?"

Önerilerle çoğaltılır. Şifonlara yumuşak dokunuşlar, çocukları daha estetik ve yumuşak davranışlar kazanmaya götürür.

"Şifonları avucumuzda iyice yumalım ve hep birlikte ortaya bırakalım. Çiçek bahçesi oldu, etrafında dönerek çiçeklerimize bir şarkı söyleyelim."

- "Dizlerimizin üzerinde çömelelim, yerde sabitlendik. Elimizdeki şifonları sallıyoruz, şifonlar dinlediğimiz müzikle dans ediyor."

Kasetten enstrümantal bir müzik dinletilir. Rodrigo'nun Adagio'su gibi yumuşak ezgiler tercih edilir. Çünkü şifonların yumuşaklığı ritme değil ezgiye denk gelir. Doğal olarak çocuklar da ezgiyi havada şifonla çizerler. Daha ileride ezgi çizgisinin havada ve kağıt üzerinde gösterilmesine böylece temel oluşturulur. Diz üstü yapılmasının amacı ise, ayakları sabitleyip kolları serbest bırakmaktır. Çünkü ayaklar ezgiye değil ana ritme cevap verirler.

- "Yere bir ip uzatalım, kollarımız yana açıkken, ip üzerinde adım adım ayak boyu ölçer gibi yürüyalım." Aldım aldım diye bilinen eşini seçme sayışmalarıyla da oynanır.

Denge çalıştırır.

- "İkili eşleşin. Biriniz gözü kapalıyken diğeri belirlediği bir vokal sesi sürekli çıkarsın. Fazla uzaklaşmadan dolaşmaya başlayın. Gözü kapalı olan eş, diğer eşin çıkardığı vokal sesi takip etsin. Rol değiştirin, gözü açık olan eş beden çalgısı kullansın. Yeniden eşleşin, eşinizin beden çalgısı yerine ritim çalgısından verdiği sesi takip edin."

Gözü kapalı çalışmalar hem işitme çalışmasıdır, hem de eşine güven kazandırır. Aynı anda duyulan birkaç sesin içinde kendine ait sesi takip edebilme becerisi kazandırır.

- "Yere bıraktığım plastik veya karton boruların arasında dolaşın, üzerinden geçin, iki ayakla zıplayarak atlayın. İkili eşleşin. Boruları aranızda alın, düşürmeden taşıyorsunuz. Sırt sırta taşıyorsunuz, iki omuzunuzun arasında, alnınızın arasında, iki parmak ucunun arasında taşıyın. Başka nasıl taşırsınız? Boruların içinden bakın, nesnelere gözleyin, oynattığım ayak kuklasını (tek ayağın ritmik dansı) izleyin, bir arkadaşımız parmak kuklasını oynatsın (parmakların ritmik dansı), bu dansı izleyin. Üçlü, dörtlü eşleşin, taşıdığınız bu materyali bir oyun aracı olarak kullanın. Yerde bir şekil çizin, materyalleri bir mimarinin yapı malzemesi olarak kullanın. Aynı materyalden değişik tınılar elde etmeyi deneyin. Grubunuzla küçük bir müzik besteleyin. Dinleyelim."

Bedeni kontrollü kullanma, dokunma ve görme duyularını çalıştırma, hassas dokunuş, birlikte iş yapma, dengeyi koruma, dikkat yoğunlaştırma, tını araştırması ve doğaçlama beste yapma deneyimleri kazandırır. Boru yerine pet şişeler, yoğurt kaseleri, vb. kullanılarak farklı oyunlar denir.

- "Marş karakterinde bir müzik dinliyoruz (davul çalarak da olur), tek sıra olduk, sağ el ile öndeki, sol el ile arkadaki arkadaşının elini tutarak yürüyoruz. (Eller sabitlenince dikkatler ayaklara yönelir, ayrıca elele tutmakla güven oluşur.) Bir tur dolaştıktan sonra sırayı ikiliyoruz, yürüyüşümüzü bozmadan sırayı üçerli yapalım, bir tur sonra dörtlüyoruz, sonra beşliyoruz, sonra altılı yapalım, tekrar tek sıraya dönüşüyoruz. Öndeki iki kişi yüz yüze dönerek ellerimizi yukarıda birleştiriyor, altından geçip onlar gibi yapıyoruz. Kılıç seramonisi yaptık. Yılan kıvrımlarıyla mekanı elele dolaşıyoruz, halkanın bir noktasında çömelenlerin üzerinden geçiyoruz, diğer bir noktadakilere ellerini yükseltiyor biz altından geçiyoruz, ellerimizi bırakıp el çıparak daire oluşturuyoruz."

Uzun süre düzenli tempoda bıkmadan yürümeyi sağlamak için değişik düzenlemelerle yürünür. Ana ritim oluşturur.

- "Oturduğumuz yerde ayaklarımızı sallıyoruz, ayak sallamaya devam ederken dizlerimize vuruyoruz, el çıparıyoruz, parmak şıklatıyoruz, ayakları yere basıp derin nefes alıyoruz."

Ayaklar yerden kaldırıldığında bel kasları kuvvetle kasılarak karnı içeri çeker. Diz, el ve parmak sesleri boyunca bu pozisyonda duran kaslar bırakıldığında çok derin bir nefes alınır. İşte bu nefes diyafram nefesidir. Çocuklar soluk alarak diyafram çalıştıramazlar. Aksine, karın nefesi aldırarak ve diyafram çalıştırmak için önce içerdeki nefesin olabildiğince boşaltılması gerekir. Bu oyun karın kaslarını çalıştırmayı ve nefesi boşaltmayı sağlar.

- "Ayaktayız. Ayaklarımızı düzenli olarak yere vuruyoruz, ayaklarımızın vuruşları devam ederken dizlerimize vuruyoruz, el çıparıyoruz, parmak şıklatıyoruz, ayaklarımızın vuruşları hızlanıyor, bu tempoya uyarak diz-el-parmak sesleri veriyoruz, ayaklarımız ağırlaşıyor, bu tempo devam ederken diz-el-parmak sesleri veriyoruz."

Ayakların dem tutarak direndiği algılanır. Ana ritim ayaklardadır, diğer ritimler buna uyarlar. Bu seslerin tını özellikleri karşılaştırılır: Parmak şıklatma en ince ses, el çırpma orta ses, dize vurma kalın ses, ayak vurma en kalın ses olarak ortaya çıkar. Bu sesler, insan seslerinin soprano, alto, tenor, bas olarak bilinen dört temel ses grubuna karşılık gelirler.

Yaylı çalgılar ailesinin dört çalgısı için de böyledir. Bu çalgıların tutuş noktaları incelendiğinde, dört temel sesin çıkarıldığı beden çalgılarına tam karşılık gelirler.

Tüm bunlar, kalın seslerin aşağıda, ince seslerin yukarıda olduğunu ve dizek üzerine nota yazım kurallarının doğaya uygun olarak belirlendiğini açıklar.

- "Ortada duran ritim aletlerine tezahürat ederek etrafında dönüyoruz. El çırpabilir, dans edebilir, çalgıları ne çok sevdiğimizi haykırabiliriz. Şimdi elimize bir çalgı alarak dansımıza devam ediyoruz. Yukarıda, aşağıda, dönerek, çevirerek, dilediğiniz gibi çalabilirsiniz. Yeterli olduğunu düşünen çalgısıyla birlikte kenara çekilsin. Herkes dairede, elinde çalgısı. Elime aldığım tefe dikkatle bakın, benimle aynı anda çalacaksınız, sizi şaşırtacağım, çalar gibi yapıp çalmayabilirim..."

İçimizdeki enerjiyi boşaltır, rahatlamayı sağlar. Rahatlayan çocuk öğretmene dikkatini verebilir. Tefe yapılan şaşırtma oyunu ile dikkat yoğunlaşması ve grubun akordu sağlanır.

- "Ben çobanım, siz de kuzularımsınız, kaybolmayın diye boyunlarınıza zil takıyorum. Sizi otağa götürüyorum, dereden su içip yerimize dönelim."

Özellikle küçük gruplarla çalışırken düşsel ortamlara yolculuk etmek gerekir. Öğretmenin ilk rolü üstlendiği bu fantezilerde çocuğun rol alması kolaylaşır, çocuk komutlara uymaya hazır hale gelir. Öğretmen çocuğun oyun arkadaşı olarak kendine bir rol seçer ve bu sayede çocukla iletişim kurulur.

- "Yere gazeteler seriyorum. Sınıfımız göl, gazeteler ise adalar oldu. Davuldan verdiğim ritimle birlikte ileriye doğru yürü, koş veya zıpla. Durduğum zaman gazetelere basmadan heykel ol. Davul ile ileriye, bongo ile geriye doğru git. Durduğum zaman bir adaya sığınacaksın. Ada oyunu bitti. Şimdi gazetelerden kendinize aksesuar, giysi, vb. yapın. Elinize aldığınız ritim aletleriyle bu giysinin insanı olarak dans edin."

Bir objeyi oyunun parçası yapmak, obje ile çocuk arasında bağ kurar. Aynı objeyi değişik bir amaçla da kullanmak mümkündür. Kendi yarattığı objeyi kendi dansının bir parçası haline getirmek, onu kendi bedeni üzerinde kullanmak, yani objeyi kişiselleştirmek, role girmeyi sağlar. Burada obje bir çeşit maske görevi üstlenir; gazeteyi bir müzik aletine dönüştürmek gibi...

- "Sarkaçlı saat olalım, kollarımız sallanırken saatin sesini dilimizle verelim. Kollarımız yukarıda, saat on iki olsun, ritmik tik-tak'larla yelkovanı döndürelim, on ikiye gelince saat çalsın. Sesini vokal olarak verelim, bu sırada tüm vücudumuz titresin. Saat şimdi kaçta çalsın?"

Saat olarak beden kullanılması kasları çalıştırır, ses taklitleri de dil kaslarını çalıştırır. Ritmi bedende duyumsamayı sağlar.

- "Bir türkünün nakaratını söylüyorum. Benimle birlikte devinimlere ve ritmik okuyuşlara katılıyorsunuz."

Amanını amanını amanını yandım
Tiridine tiridine tiridine bandım
Bedava mı sandın para vidim aldım

1. satır: El, başın bir sağ yanına bir sol yanına götürülür.
2. satır: Göğüs ve dize vurma yapılır.
3. satır: Bir sağ bir sol kol öne uzatılarak parmak şıklatılır.

"İkili eşleşin, türküyle birlikte karşılıklı bakışarak devinimlerini verin."

- "Söyleyeceğim ezginin sonunda el çıparak BOM deyin."

Bombili bili bili bom bom, bombili bili bili bom

Ezgi iletişim aracı yapılır:

"Dağınık yürü. Müzik cümlesinin sonunda, BOM derken karşılaştığın arkadaşının avuçlarına vur."

"Dağınık yürüyün, durunca dörtlü eşleşip ellerinizi ortada birleştirin."

"Dörtlü eşler bu müzik cümlesini tekrarlayarak bir dans yaratın. Her seferinde bir başka noktadan bedenlerinize dokunmak zorundasınız."

"İkili eşleşin, eşinizin sırtına, değişik yerlerine vurarak ritmik dokunuşlar yapın."

"Bambili bili bili bam, bambili bili bili bim... gibi ünlüleri değiştirerek dil kaslarını çalıştıralım."

- "Halay tutuşunda dairedeyiz. Birlikte ağır adımlarla halay başlatıyoruz. Benden sonra tekrarlayın."

Bahçelerde bal erik hele Nure
Dallarını eğerik zalım Nure
Bize Harput'lu derler hele Nure
Ölene dek severiz zalım Nure

Sonra dairede el çırpılırken, ortada ikili eşlerle oynanır. Eşler yeni ikiliyi oyuna alırken onlarla yer değiştirirler. Ortada ikili karşılıklı oynama işi, tüm üyeler yapana kadar devam eder.

- "Çıkrığımız yün eğirecek, yere oturuyoruz. (Ayakta kol çevirerek de yapılır.) Bacaklarınızı diz altından tutun ve ayaklarınızı kaldırın. Çıkrığı bacaklarınız çeviriyor, çıkrık orta tempoda çalışıyor. Bu sırada 'Çıkrığım' şarkısını söylüyoruz."

Çıkrığım yün eğirir, çıkrık çıkrık çığırır
Sevdiğine varmayan, kapılarda sürünür

1."Çıkrığım bozuldu. Kızlar yağ getirin." (Bir öğrenci çıkrıklara yağ sürme draması yapar. Bu kez çabukça söylenir.)

2."Çıkrığım yine bozuldu. Kızlar, uyuz eşeğe sürdüğüm yağdan getirin." (Yağ sürülür. Çok hızla çalışırken yine ağırlaşarak bozulur.)

3."Şu parçaları bir sıkılaştıralım hele. (Eklem yerleri ovuşturulur.) Hah, şimdi olacak. Rahatlayın, ayağa kalkın."

Köy seyirlik oyunudur. Gerçeğinde ayak ile el bilekleri arasına bağlanan kalburla oynanır.

AĞIR, ORTA, HIZLI kartları gösterilerek de oynanır.

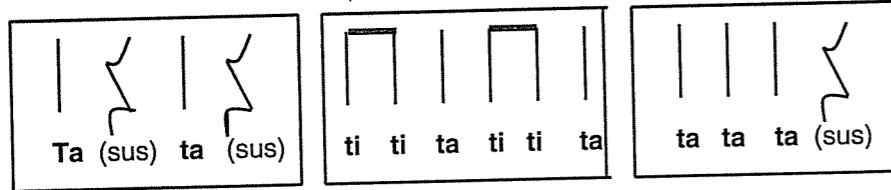
- "Sınıfımızdaki Atatürk" resmine bakıyoruz. O'nunla iletişime geçiyoruz. O bize fısıltıyla bir şey söylüyor. Şimdi siz O'na cevap veriyorsunuz. Kendi sözünüzü yüksek sesle söyleyin."

Kimsenin kendisine bakmadığını bilmek çocuğu rahatlatır ve böyle bir anda kendine ait bir sözü söylemek, dikkati kendine yöneltir, kendini duyumsamayı ve kendisi olmayı sağlar.

- "Dairedeyiz. Elimizde ritim aletleri var, dolaşıyoruz. Göz göze geldiğin arkadaşına doğru yürü, karşısında dur, olabildiğince aynı anda çalarak selamlaşın. Ağır ağır çalarak merhabalaşın. İkili eşler aynı anda merhaba demeyi başarana kadar deneyin. Yeterli olunca bir başka arkadaşınıza yönelin. Herkesle merhabalaşınca dairede yer alın. Ağaç vurmaları bir tarafta dursun, derililer bir tarafta, sallamaları bir tarafta olun. Önüne geldiğim grup benimle merhabalaşacak. Aynı anda çalana kadar tekrarlıyoruz."

Buraya kadar grupla tanışma ve dikkat yoğunlaştırma gerçekleşir.

a- Her gruba bir başka ritim verilir. Örneğin:

Gruplara hafif çalma, kuvvetli çalma, ağır ve çabuk çalma işaretleri verilir; şefin yönetimine uyma becerisi kazanırlar. Şefin eli yukarıdaysa kuvvetli, aşağıdaysa hafif çalınır.

b- Öğretmen hangi gruba dönerse o grup kendi ritmini çalar. Önce yavaş, sonra hızlı dönüşlerle verilen ritimler arka arkaya duyulur.

c- Öğrencilerden biri gönüllü şef olur, doğaçlama yönetir.

- "Tarih öncesinde yaşayan bir insanız. Buzlar kapladı her yeri. Buzların altındayız. Kıpırdamıyoruz ve donduk. On beş bin yıl geçti. Buzlar çözülüyor. Yavaş yavaş ısındığımızı hissediyoruz. Güneş var, gözlerimiz açılmaya başlıyor, etrafımızdakileri fark ediyoruz, hayata dönmenin sevinciyle binlerce yıl önce yaptığımız, donmadan önceki işimize devam ediyoruz."

Oyundan sonra, neler hissettikleri sorulur. Sonra gruplar bu yaşama dönüş öyküsünü müzikle anlatırlar. Soğuktan sığağa geçiş, hareketsizlikten harekete geçiş, bestelerinde açık olarak görülecektir.

Bu oyun yaşamın temel kuralı olan hareketi, yani ritmi algılamaya yarar.

- "Dört müzik cümlesinden oluşan bir kanona başlıyorum. İlk cümlede kalkalım, ikincide oturalım, üçüncüde yine kalkalım, son cümlede yine oturalım. (Tembel Çocuk, Gel Gidelim Bizim Köye, vb. bir kanon seçilir.) Cümle bitişlerini öğrendiniz. Şimdi grup, arka arkaya dört sıra olsun.

a. İlk sıra, kanonun ilk cümlesiyle birlikte kendi sağ tarafına doğru yan adımlar atarak ritmik yürüsün.

b. 2. cümlede ikinci sıradakiler başlarken, ilk sıra sola doğru gitsin.

c. Üçüncü ve dördüncü sıradakiler aynı işlemi devam ettirsin.

Bu çalışma, müzik ve dansın kanon yapısında kullanımına örnektir.

- "İki müzik cümlesi olan Ördek Suyu türküsüne başlıyorum. Önce tek sesli, sonra kanon olarak söyleyeceğiz. Her cümlede başında biraz çömelip kalkıyoruz, ES yapıyoruz."

"Ördek Suyu" türküsü iki sesli bir kanondur ve iki cümlelidir. Müzik cümlesi es. (Ölçü başındaki suslara ES denir) ile başlamaktadır. Es'le başlamayı devinime yansıtmak için şefin eli birinci vuruşta aşağı inerken çocuklar da dizlerinden kırarak aşağı doğru hafifçe çömelip doğrulurlar. Bu devinim birlikte es yapabilmeyi sağlarken grubu dansa hazırlar. İki grup yan yana durmaktayken, A grubu kanonu başlattığında sağa doğru bir cümlelik gidiş yapılır, cümle tekrarında ters yöne (sola) gidiş yapılır. B grubu ise kendi cümlesi başlarken yine ES'de çömelmeyle başlar ve diğer grubun tersi istikamette sola doğru gidiş yapar. Cümle tekrarları gidişin tersi olan geri geliş biçimindedir.

Bu tür ısınmalar, Kodaly yönteminde önerilen devinim ile müziğin ilişkisini algılamaya yarar. Bu yolla, birlikte başlama, birlikte bitirme, sus yapma, müzik cümlesinin uzunluğunu algılama, iki sesliliği algılama gibi kavram eğitimleri dans içerisinde gerçekleşir.

- "Bir köy seyirlik oyunumuz var. Ortada damat oturacak, berber onu traş edecek, sonra da sağdıç onu giydirecek. Üç kişi rol alsın. Bu sırada Damat Halayı türküsünü söyleyip halay çekeceğiz."

Halay ikili adımlarla gerçekleşir. Bölüm bitişlerinde, sağ topuk yerde üçgen çizerken "te te te" denir. Bu bir komuttur; "sözlerini dışarıda bırak, daha çabuk bir tempoya geçerek halaya devam et" demektir. Yeni sözleri için başa döndüğünde "A Tempo", yani ilk tempoya dönme kuralı vardır.

- "Davulla ağır dokuz dörtlük zeybek ritmini çalışıyorum. (2+2+2+1+1+1) Üç kere ağır adım atıyorsunuz, üç kere çabuk adım. Ağır adımlarda, ikinci sayılarda tokmağın havaya kalktığı yerde diğer ayağınızı dizden kırarak kaldırın. Dağınık olarak yürüyerek yapın. Şimdi, son üç vuruşlarda rastladığınız arkadaşınla üç kez karşılıklı ellerini vur. Şimdi çift ayak zıpla, son üç vuruşta dizlerine vur. Şimdi, kartal kanadı gibi kollarını kaldır, yürü, son üç vuruşta eğil- kalk, kartalın bir kanadı yere daha yakın olsun. (Zeybek oyunları kartal devinimlerini taklitlerle yapılır.) Şimdi dairede yürü, son üç vuruşta etrafında dön. Şimdi ortaya doğru yürü, son üç vuruşta dönüş yap, geri dairedaki yerine ilerle, son üç vuruşta içe dön." Figürler önerilerle çoğaltılır. (Bu ısınma çalışması, bir zeybek türküsünü öğrenmeye hazırlıktır.)

- "Sekiz vuruşlu (4x2 ölçü) müzik cümlesiyle bir halk dansı yapıyoruz. "Delilo" nun ezgisini mırıldanıyoruz. Bu dansa figür ekleyelim." Figür önerileri:

a- El ele yana gitme

b- El ele öne çıkma ve geri gitme

c- El çırpılarak öne çıkma

d- Öne çıkarken başları sağa sola çevirme, geri giderken başları yukarı kaldırma

e- Eller belde öne çıkma

f- El çırpılarak etrafında dönme

g- Dairedekiler el çırparken, ortada ikili eşlerle karşılıklı oynama.

Son öneride, ikili eşler parmak şıklatıp karşılıklı dans eder. Sonra, ayrılıp iki yeni ikiliyi bakışarak ortaya davet eder ve dansını kesmeden onun yerine geçer. Bu figürler geleneksel

oyunlarımızda vardır ve bunlar ikili iletişim oyunlarıdır. (Fotoğraf: Yahya Çavuş İ.O 7.sınıf Ankara 2000)

II. TEMEL KAVRAMLAR

1. RİTİM - TEMPO (Hız) - VURUŞ

Ritmin, evrenin devamı için değişmez tek kural olduğunu ilk bölümde açıklamıştık. Tempo ve vuruş kavramları ritme dayalı kavramlardır.

Ritim Yunanca "akış" demektir.

Müziğin akışını sağlamak üzere kullanılan metronomun çocuk eğitiminde yeri yoktur. Metronom bir kontrol çalgısıdır, ileri yaşlarda kullanılır. Devamlı kullanılmasının sakıncaları da vardır. Çocuklar metronom olarak kendi bedenlerini kullanırlar.

Çevremizdeki sesleri ritmik olan ve ritmik olmayan sesler diye iki grupta toplamak çıkış noktasıdır ve ritmin çevre ile olan bağına kurmaya yarar:

- "Gözlerinizi kapatın, bir süre çevrenizdeki sesleri dinleyin. (İşitme duyusunu devreye sokmak için de yapılır.) Gözlerinizi açın, duyduğunuz sesleri söyleyin. Şimdi bu sesleri, tekrarlanan, yani ritmik olan sesler ve kesintisiz duyulan (ritimsiz) sesler diye iki grupta toplayın. Ritmik sesleri taklit edin, vokal olarak, el çırparak, bir yere vurarak verin. Şimdi sınıfımızdaki müzik aletlerini ritmik ses verenler ve ritmik ses vermeyenler diye gruplandırın."

Rüzgar çanları, yağmur kaktüsü, kuzu çanları, deve çanları ve çeşmibülbül için tartışacaklardır.

Çocuklar, kendi aralarında oynarken, düzenli tempo tutamayan, yani ritmi bozan çocuklara oyundan çıkma cezası verirler. Bu da gösterir ki, oyunda uyulacak temel kuralı, ritim olarak belirlemektedirler.

Ritmin mimaride de var olduğunu algılatmak üzere, sınıfta gözlem yapmaları ve birbirinin aynı olan en az iki şeyi söylemeleri istenir. Pencereler, kolonlar, lambalar, radyatörler, tablolar, vb. örnekleri kolaylıkla bulacaklardır. Bunlarla ritmik oyunlar yaratılır:

CAM CAM KOLON CAM CAM KOLON veya, LAMBA CAM LAMBA CAM, vb.

Yaş grubu ne olursa olsun, ritim duygusunun geliştirilmesi ve her çocuğun ritmi algılayabilmesi için ritim oyunlarına sıkça yer verilir. Ritim okumaya geçilmiş olsa bile, grupla yapılan bir ritim oyunu, grupla birlikte başarmış olmanın hazzını çocuğa yaşatmak için önemlidir. Çocuklar, çoğu zaman tek başına başaramadıkları bir ritmi gruba uyarak başarırlar. 9-10 yaş gruplarında, zor gibi duran dokuz sekizlik veya dokuz dördüklük bir ritmi, çocuklar, tef çalarak oynadıkları bir dans içerisinde kolaylıkla verebilmektedirler.

Örnek 1.

Düzenli vuruşları yürütme: Dairede oturarak veya ayakta oynanır. Değişik biçimlerde başka ülkelerde de oynanan "Mutfakta neler oluyor" tekerlemesiyle veya bu tekerlemenin devamı olan "Çatlak patlak" tekerlemesi ile oynanır.

"Dairede ayaktayız. Ellerimiz sağlı sollu birbiri üzerinde duruyor. Tekerlemeyi söylerken sağ elimizle sol yanımızdaki arkadaşımızın avucuna vuruyoruz. Düzenli olarak el vurmaya sürdürüyoruz."

Çatlak patlak yusuvarlak

Kremalı börek sütlü çörek

Çek dostum çek

Elini elimin üstünden çek

Son hecede elini kaçıramayan çocuk dayak yemiş olur.

Oyunda değişiklik yapılarak, el vurma sesi yerine, bir çalgı sesi duyulması sağlanır; içine nohut, vb. konulmuş olan bir plastik kutu, elden ele geçirilir.

Bu oyun, Kenya'da çakıl taşı ile oynanmaktadır. Yere çömelen çocuklar, çakıl taşını ritmi bozmadan yanındaki önüne koymak zorundadır. İngiltere'de ise, harfleri yazmada kullandıkları fasulye torbası ile oynanmaktadır.

Oyun geliştirilir: "Şimdi, içimizden söyleyerek oynuyoruz. Kimde bittiğini bakalım bilecek miyiz?" Sessizlik içerisinde sadece düzenli vuruşlar duyulur.

"Şimdi tef ile verdiğim tempoya uyarak oynuyoruz."

Tempoyu ağırlaştırma veya çabuklaştırmalarla oyun eğlenceli hale gelir.

Verilen tempoya uyma becerisi geliştirir. Tempo verme görevi bir öğrenciye devredilir ve yeni yöneticilerle oyun yinelenir.

"Şimdi, her cümleyi bir arkadaşımız el çırparak söylüyor. Yani tartımlıyor. Grupta herkes bir cümle tartımlayana kadar oyuna devam ediyoruz."

"Şimdi hiç konuşmadan, sadece el çırparak cümlelerimizi tartımlıyoruz. Yine sırayla herkes kendi cümlesini tartımlıyor."

Oyunun bu aşamasında, ritimle konuştuklarını hissederek ve düş gücü devreye girdiği için çok keyif alırlar.

"Şimdi elinize verdiğim ritim aletleriyle oyunun sözsüz şeklini tekrarlıyoruz. El çırpma yerine çalgıları kullanıyoruz."

Oyunun değişik bir türü vardır: Tekerleme söylenmez, sadece yirmiye kadar herkes kendi sırasındaki sayıyı söyler. Sayı yürütülürken tempoya uyma kuralı vardır. Sonra içinden saymaya geçilir; yirminci kişi elini çırparak "yirmi" der. Susarak sayı sayma yoluyla, tempoyu içinden sürdürebilme becerisi gelişir.

İçinden sayma şeklinde oynanırken, gittikçe hızlı sayma eğilimi vardır. Bunu önlemek için bir çocuk davulla veya tefle düzenli tempo verir.

İçinden ritmik sayı sayma oyununun nabız sayma şekli de vardır: Sol eliyle bademciğin altındaki atar damara dokunulur ve sağ elinin parmak ucuyla nabız temposunda dize vurulur. Vuruşları düzenli hissetmeyi sağlar.

Örnek 2.

İletişim oyunundan ritmik müzik yaratma: "Çarşıya gittim, üç kabak aldım. Üç kabak olmaz. Ya kaç kabak olur?.." sözleriyle bilinen oyun, aşağıdaki gibi değiştirilir. Dairede oturarak oynanır.

A çocuk B'ye bakarak: "**Konsere gittim.**"

B çocuk A'ya bakarak: "**Kiminle gittin?**"

A çocuk Ayşe'ye bakarak: "**Ayşe ile.**"

Ayşe A'ya bakarak: "**Benimle olmaz.**"

A sorar: "**Ya kiminle?**"

Ayşe Murat'a bakarak cevap verir: "**Murat'la.**"

Murat Ayşe'ye bakarak konuşur: "**Benimle olmaz.**" (devam eder)

Adı söylenen kişi "benimle olmaz" diyerek konuşmayı devralır ve böylece hiç adı söylenmeyen kalmayınca kadar devam edilir.

Oyunun tek kuralı vardır; bakışmak ve oyunun akışını, yani ritmi durdurmadan devam etmek. Önce grupta tanışma ve bakışarak iletişim kurma amacıyla oynanır. Daha sonra sözlere ritmik okuyuşla el çırpma eklenir, yeniden oynanır.

Oyun geliştirilir: Sözcükler kullanılmadan, sadece ritmik soru ve cevaplarla oynanır.

Bu aşamaya son olarak doğaçlama ritmik iletişim eklenir. Bu noktada, oyundaki sözlerin tartımı kullanılmaz, içinden geldiği gibi ritmik el çırpma yapılır. Tek kural bakıştığı kişi ile sözsüz doğaçlama diyalog kurmaktır. Bu aşamada kendilerini özgürce ifade ettikleri ve düş gücünü devreye sokarak yeni ritimler yarattıkları gözlenir. Oyunun bu son aşaması en çok haz aldıkları bölümdür.

Örnek 3.

Parmak kuklasıyla tekerleme oyunları ve dans: Dairede yere oturarak veya masa üzerinde oynanır.

Bilinen oyunların isimleri tahtaya yazılır:

Aç kapıyı bezirgan başı

Yağ satarım

Annem bana tulumbadan su çeker

Yerde ne var yer boncuk

Üşüdüm üşüdüm a benim canım üşüdüm

Ambara vurdum bir tekme, vb.

Her çocuk dilediği bir tekerlemeyi seçer ve söylemeden onun dansını, parmaklarını kukla gibi düşünerek canlandırır. Diğerleri bu oyunu bir borudan veya boru gibi kıvrıdıkları defterin içinden bakarak izler. Parmak kuklasının hangi tekerlemeyi oynadığı tahmin edilir.

Boru içerisinden bakmak, görme duyusunu çalıştırır, ayrıntıyı yakalamayı sağlar.

Örnek 4.

Ayak temposuna ritim ekleme: Dairede oturarak oynanır.

Ayaklarla düzenli bir sağ ayak bir sol ayak yere vurularak tempo başlatılır. Bu tempo vuruşları verir, ana ritim oluşturur. Vuruşlar duyulurken el veya parmak sesi kullanarak tekerleme tartımlanır. Tartımlarken ritmik sesler duyulur. Vuruş ile ritim arasındaki fark bedende duyumsanır.

Aşağıdaki gibi bilinen tekerlemelerle çalışılır. Vuruşlar için ritim kareleri veya ritim şeridi çizilerek her bir vuruşa denk gelen heceler bu karelere yerleştirilir. Yapılan bedensel çalışma görsel hale getirilir. (Bak. Ritim Kalıplarını Okuma böl.)

Ayşe pabucu yarım
Çık dışarıya oynayalım

Üşüdüm üşüdüm
Daldan elma düşürdüm
Elmamı yediler
Bana cüce dediler

Vuruş ile ritim arasındaki farkı vermek için ideal bir oyundur.

Örnek 5.

Üç vuruşu hissetme: Vals ritminde şarkılarla oynanır.

İkili eşleşilir, karşılıklı eller tutulur. Müzik için kaset kullanılır veya öğretmen çalar. Birinci vuruşları kuvvetle hissedilen vals müzikleri seçilir. Müzik eşliğinde şarkıyı söylemeleri ve bu sırada dansetmeleri istenir. (Anadolu kültüründe yer almayan bu ritimde zorlandıkları görülür.)

İkili eşler karşılıklı el tutuşarak sağa sola yaylanırlar. Bunun vals ritmiyle birleştirilmesinden dans ortaya çıkar.

Oturulur ve öğretmen "hayır" yanıtı alacağı sorular sorar:

-Zıpladınız mı?

-Parmak şıklattınız mı?

-Halay çektiniz mi?

-Omuzlarınızı salladınız mı?

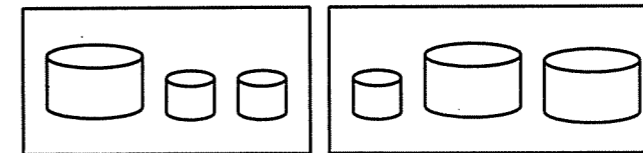
-Asker gibi yürüdünüz mü?

-Peki, ne yaptınız?

Sallandıklarını söyleyeceklerdir. Yeniden ikili eşleşirler ve bu sefer öğretmen bongo ile üç sayılı ritim vererek şarkıyı söyler. Dans bitince oturulur. Bongoyu dizlerine vurarak taklit etmeleri istenir. Sol dize bir kere sağ dize iki kere vururlar. Öğretmen özellikle ilk vuruşları kuvvetli, ikinci ve üçüncü vuruşları zayıf verir. Vuruşları sayarak söylemelerini ister.

Hangi vuruşta kuvvetli vurdukları buldurulur. İlk vuruş kuvvetli olarak belirlenir. Yapılan oyunda ve dansa vals ritmi kullandıkları açıklanır. Vuruşları çizime dönüştürülür.

Karışık çizimlerin içinde bozuk olan ritim kalıbı buldurulur:

Benzer oyunlar marş temposunu hissetmeleri için yapılır. Çocukların bildiği bir marş veya marş karakterinde söylenen bir şarkı ile oynanır. Örneğin, 23 Nisan şarkılarından seçilebilir. Marş temposunu iki vuruşlu hissetmelerinin sakıncası yoktur.

Daha sonra öğretmen çaldığı iki parçadan hangisinin üç vuruşlu, hangisinin dört vuruşlu olduğunu dinleyerek bulmalarını ister.

Bindim elma dalı na
Gittim Halep yolu na
On deve gör düm
Biri sine bin dim
Ab lama git tim.....

Örnek 6.

Anıtkabir seramonisi: Tüm grupla oynanır. Düzenli vuruşlara uyma ve uzayan ses süresince hareketsiz bekleme oyunudur.

Öğretmen davuldan düzenli vuruşlarla tempo verirken grup uygun adım yürür. Bir süre sonra bir başka çocuk "Ti borusu" çalar. Bu ses için fülüt veya düdük kullanılır. Bu, uzun bir sestir. Sesin uzunluğu süresince tüm grup saygı duruşuna geçmiş olacaktır. Yeniden davul çalarken yürümeye geçilir. Dikkatle dinlemeyi gerektirir.

Davul çalma görevi bir çocuğa devredilir.

Her seferinde "Ti" sesi farklı uzunlukta verilir. Bunun için birkaç çocuk görevlendirilir. Çünkü her çocuğun nefesi farklı uzunluktadır. Uzun ses ve ana ritim kavramı birlikte algılanır.

Elinde Atatürk portresi bulunan bir çocuk, "Ti" sesiyle aynı anda resmi havaya kaldırır. Böylece öğretmen isterse bu seramoniyile ilgili ünitenin bağıni kurabilir.

Örnek 7.

Horona davet: "Sisdağı" türküsüyle oynanır. Horon oynayan küçük grup, türkünün son satırında yeni bir arkadaşını horona davet eder. Davet edilen çocuk horona katılır, ancak ayak figürlerine uymak zorundadır.

Tüm okulun katıldığı bahçe şenliklerinde bu türküyle horon yapılırken okulun öğretmen ve yöneticileri birer birer horona davet edilir. Şenlikte oynayacaklarını bilmek, horonun ayak figürlerini öğrenmeleri için kuvvetli motivasyon sağlar.

Horon: Doğu Karadeniz bölgesinde, halay gibi el ele tutarak oynanan halk danslarına denir. Kemeçe, tulum zurna veya Çerkez akordeonu eşliğinde oynanır. Sağa iki adım atıldıktan sonra sola bir adım atılır. Adımlar, yürüme adımı değildir, yan yan gidilir. Kollar, dirsekten kırık, yukarı-aşağı ritmik hareket eder.

Örnek 8.

Çayda Çıra (Halk Dansı): Bir kız bir erkek sıralanışıyla dairede ayakta durulur. On sekizlik ritimdeki "Çayda Çıra" adlı halk dansının müziğiyle oynanır. Müziği öğretmen çalar veya hazır müzik kullanılır. Avuç içlerinde mum varmış gibi, avuçlar yukarı açık tutulur. Gerçek oyununda mum yakma vardır.

Oyun: Mumları dairenin ortasına bırakma, geri gitme, sonra tekrar ileri çıkıp mumları yerden alıp yerine dönme. Bunu önce kızlar sonra erkekler yapar. Mumlar bırakıldıktan sonra el çırpılarak geri döndür. Erkekler mumları bırakıp döndükten sonra kızlar gider alır. Bu sefer kızlar geri dönerken el çırpamazlar, ellerinde düşsel mum vardır. Yeniden erkekler mum almaya gidip döner, dönerken el çırpma yoktur, sessizlik oluşur. Böylece, Sessizlik/ Ses/Sessizlik yapısında bir seramoni gerçekleşir.

Bir ölçü boyunca devinimler: Ayaklar; sağa adım açılır ve diğer ayak onun yanına getirilir, sola bir adım açılır ve diğer ayak onun yanına getirilir. (Vals devinimlerine benzetilebilir.) Kollar; sağa açılan adımla beraber başlayan sağa iki küçük ahenkli hareket, sola açılan adımla birlikte sola iki küçük ahenkli hareket eder. İki kere beş sekizlik ortaya çıkar. Kolların bu hareketi vuruşları havada çizer. Burada önemli olan beş sekizlik vuruşları bedende hissetmeleridir.

Grubun uyumu için elverişli bir oyundur.

İleride, bu dansın ezgisi notasıyla öğretilirken, başlangıçtaki bir vuruşluk sus'un es olduğu açıklanır. Davul es yapmaz, onu da çalar. Es sadece ezgi için geçerlidir.

Örnek 9.

Kampta sinek var: Ebe dışarı çıkar. Belirlenen bir eşya saklanır. Ebe içeri alınır, eşyayı kimin sakladığını bulacaktır. Ebe saklı eşyaya yaklaştıkça grup sinek vızıltısı sesini artırır (kreşendo), uzaklaştıkça azaltır (dekreşendo).

Aynı oyun el çırpma sesiyle de oynanır: Ebe eşyaya yaklaştıkça el çırpma hızlandırılır, uzaklaştıkça ağırlaştırılır. Gittikçe hızlanarak ve gittikçe ağırlaştırılarak tempoları algılanır.

Örnek 10.

Tekerlemenin vuruşlarını işaretleme: Bilinen bir ritmik okuyuşlu tekerleme tahtaya yazılır. Her satırda düzenli dört vuruş yapılarak ritmik okuyuş yapılır. Her bir vuruşa düşen hecelerin altı çizilir.

Dörtlü gruplar, aralarında bir tekerlemeye karar verir ve bunu yazarak vuruşlarını belirtir. Dilediği bir ritim aletinden düzenli tempo vererek okurlar, diğer gruplar bunu dinler.

Tekerlemenin hecelerini tartımlayarak her bir cümleyi ritim kalıplarına dönüştürmeleri istenir. Ritim kalıbı ile birlikte düzenli vuruşlar yapılır. Hangisinin ritim, hangisinin vuruş olduğu tartışılır. Ritim ile temponun iki ayrı kavram olduğu algılanır.

Cümlelerden birinin tartımı dem olarak tutulur. Örneğin, "On deve gördüm" cümlesinin ritmik okunuşundaki tartım dem olur ve bir grup kaşıklarla bu ritmi sürekli çalar. Her grup kendi ritmik demli oyununu sınıfa sunar. Diğerleri dinledikleri müzikteki ritmik dem kalıbını bulur.

Örnek 11.

Orkestrayı yönetme: Kasetten dinlenen bir klasik müziği çalma taklitleri yapılırken bir çocuk bu hayali orkestrayı yönetmek üzere ortaya geçer. Müziğe göre elini değişik tempolarda hareket ettirmesi beklenir. Bir dakika kadar sonra şef değişir, herkes sırayla şef olur. Çalma taklitleri sırasında, müzikte ön plana çıkan enstrümana göre taklitler değişecektir.

Müziğin temposundaki değişimler yine çalma devinimlerinde tempo değiştirmeye neden olacaktır.

Bu çalışma aynı zamanda dinleme eğitimini içerir.

Örnek 12.

Zıt kavramlarla hız oyunları: Bir hayvanın yürüme ve koşması bongo gibi ritim aletlerinden çalınarak verilir. Her çocuk kendine bir hayvan seçer ve örneğin; "Kedim yavaş yavaş yürürken, birden bir fare gördü ve koştu onu yakaladı" der. Bu sırada ağır tempo ile başladığı vuruşlarına hızlı tempo ile devam eder.

Kaplumbağa ile tavşanın yarış yaptığı öykü canlandırılır. Bu sırada canlandırılan hayvanın yürüme veya koşma temposu ritim aletlerinden eşzamanlı seslerle verilir.

Trenin ağır ağır kalkması, hızlanması, yeniden yavaşlaması vokal olarak ve devinimlerle verilir. Üç kartla da oynanır; istasyon şefi, HIZLI-ORTA- AĞIR sözcükleri yazılmış olan kartlardan dilediğini göstererek oyunu yönetir.

HIZLI

ORTA

AĞIR

Zıt kavramlarla oynanan oyunlar algılamayı hızlandırır.

Örnek 13.

Ritmik öykünme: Yarım daire şeklinde ayakta oynanır. Öğretmen ayaklarını yere vurarak bir ritim başlatır. Çocuklar bu ritme uyar. Ayak temposu devam ederken, öğretmen diğer vücut sesleri (diz, el parmak) ile dört vuruşu geçmeyen ritim cümleleri yapar ve çocuklar bu ritim cümlelerini taklit eder. Öğretmen rolünü bir başka çocuğa devrederek oyuna devam edilir. Her çocuk sırayla doğaçlama ritmik sesler verir, arkadaşları onu taklit eder.

Bu çalışma, bir ana ritme bağlı başka ritimler oluşturma kavramı verir.

Örnek 14.

Vücut sesleriyle ritmik tekerleme: Çocukların kendi yarattıkları ikili oyunlar vardır. Tekerleme sırasında karşılıklı birbirine değişik el vurmaları tını farkları yaratırlar.

Öğretmenin önceden bilmesi gerekmeyen bu oyunları "İkili eşleşin, ellerinizi vurarak oynadığınız bir oyunu oynayın" demesi yeterlidir. Örneğin:

X	X	X	X
Abla	lumba	lumlum	mıstık
Yes	yes	yesyes	mıstık
Şövalye	mıstık	hey	~

Bu oyun tekerlemesinde, el çırpma, karşılıklı el vurma, karşılıklı ters el vurma, iki kere el çırpma ve elini yumarak susturmalar görülür. Heceleri tartımlarken, her hece için farklı bir tını kullanılır. Böylece, beden çalgılarıyla tekerlemeye eşlik yaratılır.

Beden çalgıları yerine, tokmakla çalınan derili ve metal vurmalı çalgılardan bir set yapılır. Bir çeşit masa üstü orkestrası kurulur. Aynı tekerlemeyi, bu orkestra ile doğaçlama çalmaları istenir. Bu ritim doğaçlaması, çalanın kendi bestesidir.

Örnek 15.

Tefi efekt ses olarak kullanma: Aşağıdaki ritmik okuyuşlu satırların sonunda tef çalınır.

Atıma bindim, deh deh deh
Atım gidiyor, dıdıdık dıdıdık dıdıdık
Atım kişniyor, ihihihiiii

'Deh' derken tefe üç kez vurma, 'dıdıdık' derken tefin derisi üzerinde parmak uçlarıyla ardışık çalma, kişneme sesindeyse tefi sallama yapılması beklenir.

Sınıf, ritim grubu ve oyun grubu olarak ikiye ayrılır. Ritim grubu söyler ve çalar, oyun grubu ise at ve binicisi rolü üstlenir.

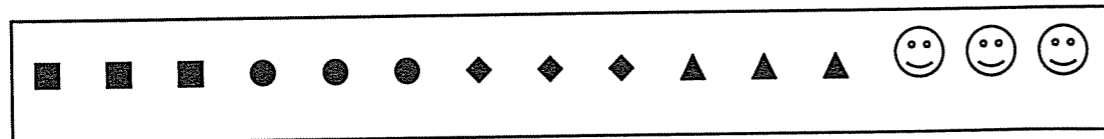
Küçük gruplarla, gözü kapalı oynanan "bu ne sesi" oyununa dönüştürülür. Ancak bu kez "atım şimdi ne yapıyor" sorusuna yanıt istenir. Öğretmenin teften çıkardığı ses atın ilgili devinimini çağırıştıracaktır. Yani soruda tefin nasıl çalındığı saklıdır. Yanıtlayan çocuk çalınış farkını anladığını ilgili devinim olarak verir.

Örnek 16.

Şarkıda ritmik ses kullanma: "Eğer mutluyusan vur ellerini", "Bir küçük avcı" veya "Evimiz uykuya dalınca" şarkıları gibi beden çalgılarının veya taklit seslerin kullanıldığı şarkılarla oynanır. Şarkının belli yerlerinde şarkı kesilip sözü edilen sesler ya da beden çalgıları girmektedir. Bu sesler ritim aletleriyle ve sınıf içi seslerle değiştirilebilir.

Oyunu oynandıktan sonra, verilen seslerin sembolleri ritmik dizilir.

Beden çalgıları yerine ritim aletleri kullanılır ve son bölümde hepsi ardı sıra çalınır. Bu çalınış değişik çalgıları belli bir sıralanışta çalma becerisi kazandırır:

■ = El çırp (çelik üçgen) ● = Ayak vur (tef) ◆ = Dize vur (ritim sopası) ▲ = Parmak şıklat (parmak zili) ☺ = Hey! (darbuka)

Çocukların kendi buldukları sesleri şarkıya söz ve ses olarak eklemelerine izin verilir. "Eğer mutluyusan çal davulunu... Eğer mutluyusan çal çelik üçgen.. Eğer mutluyusan tahtayı tıklat..." gibi.

Örnek 17.

Çiftçi nasıl ekiyor: Çiftçinin yaptıklarının ritmik devinimlere dönüştürülmesi amacıyla. "Çiftçi nasıl ekiyordu buğdayı" şarkısıyla oynanır. Oyuna düşsel ortam hazırlanırken şarkıya dans yaratılmış olur.

Şarkıda kullanılacak devinimler bir öykü kurgusu içerisinde, ısınma çalışması olarak da düşünülebilir. Komutlarla yönlendirme yapılır. Örneğin:

"Ayaktayız, tarladasınız, kucağınızda tohum var. Tohumu avuçlayıp atıyorsunuz, tarlanın her yerine tohum atıyorsunuz. Birbirinize çarpmadan dolaşın. Tef ile verdiğim ritme uyarak, tohumu al, at. Teften kuvvetli bir vuruş duyduğunuzda hareketinizi dondurun. Şimdi, buğdayı biçiyorsunuz. Buğdayı savuruyorsunuz, yabayı daldır, yukarı savur, şimdi buğdayı öğütüyorsunuz, el değirmeni kullanıyorsunuz. Buğdaydan bulgur yapacaksınız, ikili eşleşin dibek başında durun ve karşılıklı dövmeye başlayın. Tarlaya su götürdünüz. Yufka açıyorsunuz, çömeldiniz, ikili eşler yan yana yufka açıyorsunuz. Başka neler yapabilirsiniz? Yerinize geçin ve yaptığınız işleri sıralayın."

Aşağıdaki fotoğrafta 5. Sınıf öğrencilerini böyle bir çalışmada görmekteyiz. (Yahya Çavuş İ.O. 5.sınıf Ankara 1999)

Şarkının soru ve cevaptan oluşan iki cümlesi vardır. Soru cümlesinde dairede elele yürünür, cevap cümlesinde olduğu yerde durup cevaptaki devinimler yapılır.

Bu etkinlik, müzik ve dansın birleştiği bir çalışmadır. Hangi sözlerin şarkıda kalacağına, yani rontun ne kadar uzun olacağına grupla karar verilir. Bu çalışma, ritmi bedende duyumsamayı estetik boyuta taşıyan, sezgilerin gelişmesine yarayan önemli bir çalışmadır. Yaratıcılığın temeli olan yaşamdaki ritmi yakalamayı sağlar.

Dans içerisinde müzik cümlesi daha iyi algılanır. Ayrıca, rondo yapısını nasıl geliştirecekleri algılanır; soru cümlesindeki yürüme deviniminden sonra her cevap cümlesinde yeni bir devinim eklenmektedir.

Her cevap cümlesinde yeni bir figür çizmek, motif kavramını da içerir. Daha ileride, bu motifler müzikle ifadeye dönüştürülerek çiftçinin müzik halısı dokunur. Yani çiftçinin buğday serüveninden, rondo formunda bir enstrümantal müzik bestelenir. (Bak. Grafik Notalama Böl.)

Örnek 18.

Sınıfımızdaki eşyalarla ritim: Bulunduğu ortamda ritmik duran şeylerin gözlenmesi istenir. pencereler, lambalar, elektrik düğmeleri, radyatörler, sandalyeler, sıralar, köşeler, vb. sayılır. Sonra bunlardan ritmik bir oyun yaratılır. Örneğin:

"İkili eşleşin. Gözlediğiniz bu eşyalardan ikisini kullanın, el çırpma ve parmak şıklatma sesiyle bunların dizilişini seslendirin. Sonra beden çalgıları yerine ritim aleti kullanın."

Bu oyun, mimaride ritimden beste yapmaya yöneliktir.

Eşyalar yerine kendilerini oynayabilirler:

"Bir sıra halinde duran arkadaşlarınızı kız ve erkek olarak dizilişlerine göre seslendiririn. Kız yerine el çırpma, erkek yerine parmak şıklatma kullanın. Şimdi beden çalgıları yerine ritim aletleri kullanın.

Bu oyuna sus kavramı eklenir: "Şimdi kızlarda çalın, erkeklerde susun."
Bu çalışmadan sembollerle anlatıma geçilir. Örneğin:

K K E K E E K K K E K E E E K E veya Sıra Masa Sıra Masa Masa Masa Sıra

Kız ve erkekleri önce sekizli, sonra dördü kutular içine alarak ritmik müzik cümlesi ve ritim karesi oluşturmaları istenir:

**K K E K E E K K
K E K E E E K E**

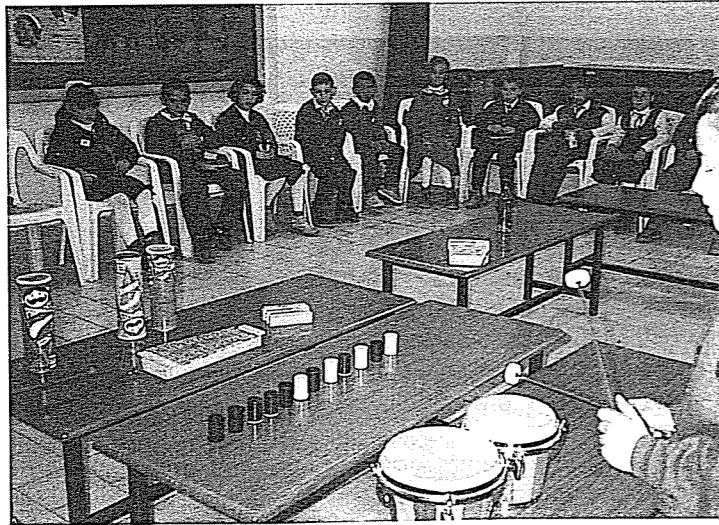
Erkek karelerinde sus yaptırmak üzere E karelerini boşaltmaları istenir:

**K K - K - - K K
K - K - - - K -**

İkili eşleşerek defterlerine yeni ritim kareleri çizip seslendirmeleri istenir. Bu, onların kendi bestesi olur.

Örnek 19.

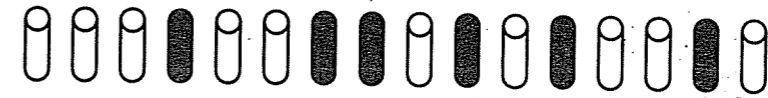
Boş film kutuları: Siyah ve beyaz boş film kutuları yan yana dizilir. Siyah kutu için el çırpma, beyaz kutu için parmak şıklatma yapılır veya sus olarak kabul edilir. Daha sonra bu sesler yerine iki vurmali çalgı kullanılır. (Fotoğraf : Yahya Çavuş İ.O. 4. sınıf Ankara 1999)

Kutuların dizilişinde yeni önerilerle düzenlemeler yapılır. Böylece, ezberleme engellenir, gördüğünü seslendirme becerisi kazandırılır.

Tek sıra olarak yapılan bu çalışma, sekizli, altılı, dördü dizilişlerle devam eder.

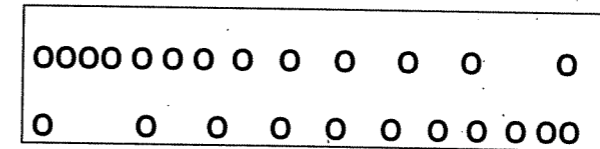
Film kutularının sembolleri, tahtaya ve deftere çizilen ritim kareleri içerisine yerleştirilerek, grafik notaya dönüştürülür. Böylece, sembolleri seslendirirken satır takip etme becerisi kazandırılır.

☐	☐	☐	☐
☐	☐		
☐		☐	
☐	☐		☐

Artık materyallerden görsel ritim oyunu yaratma önemli bir tekniktir. Evden getirilen bu tür artık materyallerle yaratılan ritim kalıpları, yine artık materyallerden yapılan ritim aletleriyle seslendirilir.

Tek sıra dizilen film kutuları seyrek olarak dizilirse, temponun ağırlaştığı anlamına gelir. Gittikçe sıklaşarak dizilirse, gittikçe çabuklaşarak çalınacak demektir. Tef çalarak bu dizilişler seslendirilir.

Bu dizilişlerdeki **gittikçe hızlanarak** ve **gittikçe yavaşlayarak** kavramlarını ifade eden sembolleri çocuklar kolaylıkla seslendirirler.

Örnek 20.

Sayılarla ritim: Dairede ayakta veya oturarak oynanır. Soldan sağa doğru önce BİR Kİ BİR Kİ şeklinde ikili, sonra BİR Kİ ÜÇ BİR Kİ ÜÇ şeklinde üçlü, dördü, beşli, altılı sayı yürütülür. Oyuna el çırpma eklenir. Sayıların ritmik olması için öğretmen tef ile ritim verir.

Aynı çalışma, değişik tempolarla yinelenir. Tef ile düzenli tempo verme görevi çocuklara devredilir, her çocuk sırayla çalar ve onun vereceği hızlı veya ağır tempoya uymaları istenir. Tef yerine çocuklar başka bir ritim aletini seçebilirler.

Elektronik orgun ritim düğmesini ileri geri hareket ettirerek, verilen ritimde sayı sayma oyunları yaratılabilir.

Örnek 21.

Rep eşliği yaratma: İkili veya dördü eşleşilir. Eşler birbirine bir fıkra anlatır. Aralarında birine karar verilir. Seçilen fıkra ritmik anlatıma dönüştürülür. Anlatım sırasında düzenli dört vuruş **el çırpma + dize vurma** yapılacaktır.

Yaratılan sayıyı iki yarım bir tam vuruşlarla, iki el çırpma bir dize vurma veya iki dize vurma bir ayak vurma şeklindeki ritmik dem ile söylemeleri istenir.

Daha sonra tokmak kullanarak çalınan iki derili çalgıyla ritmik dem eşliği yapılır. Bir fıkradan yola çıkmak gibi, bir öyküden veya komik bir anıdan da yola çıkılabilir.

Örnek 22.

Ritmik tanışma: Dairede oturarak oynanır. Düzenli ikişer kez dize vurma, el çırpma ve parmak şıklatma sesi verilir. Tüm grup aralıksız bunu yaparken, parmak şıklatma sırasında, sırayla her çocuk kendi adını söyler. Böylece, her çocuk kendini gruba tanıtmış olur. Grupla iletişim oyunudur.

diz	diz	el	el	parmak AY	parmak ŞE
■	■	●	●	◆ CAN	◆ (sus)
■	■	●	●	◆ HÜSE	◆ YİN

Daha sonra, yine ritmik çalışmalar devam ederken, parmak şıklatmalarda başka bir arkadaşının ismi söylenir ve böylece isim söyleme sırası adı söylenen çocuğa geçer.

Her çocuk kendi oturduğu yerde, sandalyesinde veya sınıf içi araçlarda üç değişik tını bulur ve bu sesleri kullanarak yukarıdaki oyun yenilenir. Tını araştırmasıyla oyun birleştirilmiş olur. Adını söyleme yine son ikili çalışmada gerçekleşir.

Oyun sırasında isimlerini iki vuruşta söylemeyi öğrenmiş olurlar. Sonra, öğretmenin davuldan vereceği tempoya uyarak tüm çocuklar arka arkaya kendi adını söyler. Oyunun bu şekline "Yılan oyunu" denir. Okula gelmeyen arkadaşlarının sandalyesini boş bırakarak, iki vuruş sus yapmayı denemek isteyeceklerdir.

Örnek 23.

Gizli mesaj: Dairede arka arkaya durulur. Öğretmen önündeki çocuğun sırtına parmağıyla vurarak küçük bir ritim kalıbı çalar. Çocuk sırtından aldığı bu gizli mesajı önündekinin sırtında tekrarlar. Mesajın en son çocuğa kadar doğru iletilmesi umulur.

Oyunu daha eğlenceli hale getirmek için, çocuklar, kendi yaptıkları vurmali çalgı resmini arkadaşının sırtına iğneler ve gizli mesajı bu sırt resminde çalar.

Örnek 24.

Vuruşları çizerek gösterme: Kasetten klasik bir müzik dinletilirken oynanır. Dairede ayakta durulur, müzik çalmaya başlayınca sağ eliyle havada şekil çizmeleri istenir. Bu şeklin giderek hep tekrarlanan bir çizime dönüşmesi beklenir. Havada çizdiği şekli arkadaşının sırtında çizmeye devam etmesi istenir. Son olarak bu çizimi kağıda aktarması istenir.

Dört vuruşlu bir müziği iki vuruşlu çizmelerinde bir yanlış yoktur. Tam bir çizim de beklenmemelidir. Köşelerin belirgin olması, vuruşu algıladıklarını göstermek için yeterlidir.

Örnek 25.

Havalı ambalaj kağıdıyla oyun: Hava kabarcıklarının bulunduğu ambalaj kağıdından kesilen parçalar çocuklara dağıtılır. Öğretmen daha önceden bazı kabarcıkları patlatmıştır. Patlamış olan kabarcıklar sus kavramı vermek içindir.

Öğretmen komutlar verir:

"Elinizdeki parçada bulunan kabarcık sıralarından birini seçin ve sırayla patlatmaya başlayın. Defterinize her patlayan ses için bir sembol çizin, patlamayan noktaları ayrı bir sembole gösterin. Patlatma satırı bitince, deftere çizdiğiniz sembollere bakarak aynısını seslendirin."

X	X	X	O	X	X	O	O	X	X	X	X
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Seslendirmek için tını seçilir; el çırpma, sıraya vurma, ritim aleti, vb.
Her çocuk sırayla kendi sembollerini seslendirir.

Dokunma ve işitme duyusunun birlikte kullanıldığı bu etkinlik boyunca yaşanan süreçte, sürekli dönüştürmelerle yeniden ve yeniden yaratma gerçekleşir. Ayrıca, sus yerlerinde ses çıkmayacağı dokunarak algılanır.

Örnek 26.

Ritim kartları: Dörderli on altı kareden oluşan ritim kartları hazırlanır. Karelerde ritmik vuruşlar vardır, bazı kareler boştur.

Kartlar dörderli gruplara dağıtılır. Her grup kendi kartını nasıl seslendireceğine karar verir. Ya da tepzegözde büyütülerek tüm sınıfla çalınır. Seslendirmede beden çalgıları veya ritmik ses verme özelliği olan vurmali çalgılar kullanılır.

Kartlar kendi bedenleriyle de canlandırılır: Zemine 16 kare çizilir ve 16 çocuk bu kutulara yerleşir.

Örnek; (a) kartı için sekiz çocuk kendine ait çalma karesinde ayakta el çırpma, diğer sekiz çocuk sus devinimi olarak çömelmek üzere boş karelere yerleşir. Bir çocuk şef olur, üst sıradan başlayarak kareleri sırayla gösterir, sırası gelen çocuk karedeki işareti yerine getirir.

Görsel algılama oyunudur. Oyunlaştırılmış ritim kareleri algılamayı hızlandırır.

A

●		●	
●	●		
●			●
		●	●

B

	●		●
		●	●
	●	●	
●		●	●

Kartlardaki her sembol başka bir tını demektir. Her sembol için başka bir beden çalgısı veya ritim aleti seçilir.

Başlamadan önce öğretmen davuldan dört vuruş başlama komutu verir. Bu giriş, bu tempoya uyarak çal işaretini verir. Öğretmen, davuldan düzenli dört vuruşları vermeye devam eder ve bir sonraki seslendirmede bu görevi bir öğrenciye devreder.

el	☀	☀		☀
parmak	😊	😊		
diz			⊗	⊗
ayak	♥		♥	

İki yarım vuruş ve üçleme ritimleri karelere yerleştirilir: Bir vuruşta iki ve üç nota çalma gerçekleşir.

●	● ●	●	
●	● ●		
		●	● ●
●		●	

●	● ● ●	●	●
●	● ● ●	● ●	
●		●	
●	● ● ●	●	

Örnek 27.

Tempoma uy: İç içe iki daire oluşturulur. İç dairedekiler eline bir ritim aleti alır ve dış dairedekilere yüzünü döner, ikili olarak karşılıklı gelirler. Elinde ritim aleti olan çalarak düzenli tempo vermeye başlar, eşinin bu tempoya uyarak yerinde sayması gerekmektedir.

Birlikte başlamayı sağlamak için öğretmen davuldan dört sayılı bir tempo verir. Birlikte bitiriş için, yine öğretmen davula kuvvetle çift vurmaya gibi bir işaret seçer.

Eş ve çalgı değiştirilerek oyun yinelenir.

Örnek 28.

Vuruşları say: Beşerli sayı grupları ardı sıra yazılır. Öğretmenin davuldan verdiği tempoya uyarak sayıları okumaları istenir.

1 2 3 4 5 1 2 3 4 5 1 2 3 4 5
X X X

Sonra, 1 rakamlarında el çırpılarak okunur. 1'lerde sol dize, diğer rakamlarda sağ dize vurarak oyun yinelenir.

Bu çalışma, vuruşları gruplandırmaya başlangıçtır, ölçü kavramı verir. Sayıları dörderli, üçerli, ikili yazmaları ve ritmik okumaları istenir. Böylece değişik ölçüleri algılamaya başlanır. Müziğin uzunluğunu ölçmek, kaç ölçü olduğunu bulmak için uygun bir oyundur.

Bazı sayılarda sus yapılır. Böylece, susların da ölçü sayısı içerisinde yer alacağı algılanır. Sus yapmak istedikleri sayılar, çocuklar tarafından belirlenip daire içine alınır veya özel bir sembol kullanılır.

Susulan sayıda, içinden okuma denilen sessiz okuma yapılır. Bu sırada, dizlere vurmaya devam edilir.

1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4

Sayıları başa dönüp tekrar okumak gerekir. Böylece başa dönüldüğünde vuruşların ve temponun değişmeyeceği kavramı verilir.

Sayı gruplarını dinleyerek anlamak önemlidir. Bunun için bongonun iki gözü, ikili gogo, iki tokmağı vurarak çalınabilen iki ağaç blok, hiç biri yoksa iki dize vurma seçilir. Önce öğretmen, sol el ile 1'leri, sağ el ile diğer sayıları seslendirir ve bunu bir kaç kez yineler. Çocuklar çalınışından sayı grubunu bulurlar.

Kendi ölçüleriyle bestelemeye geçilir: Gruplar oluşur. 3 ile 8 arasında bir sayı seçilir ve bu sayı arka arkaya yüksek sesle okunur. Düzenli tempo ile okuma başarılıncaya bu sayı kağıdın üst kısmına yazılır. Sayı kadar kutu veya daire çizilir, sayılar içlerine yazılır. Bu vuruşları belirten sayıların altına kendi bestelerini yaratırlar. Örnek:

1	2	3	4	5	6
☆	☆		☆		☆
△		△		△	△
	⊙	⊙	⊙		⊙

Grafik çizimler seslendirilir. Bu sırada farklı müziksel hedeflere yönelik değişiklikler yapılır; vokal ses, beden çalgısı ve enstrümantal ses kullanılabilir, tempo değişikliği yapılabilir, her satır dörder kere tekrarlanabilir, kuvvetli ses yerine hafif ses kullanılabilir, vb.

Örnek 29.

Mimaride ritim: Çok katlı bina fotoğrafları kullanılır veya okul bahçesine çıkılarak çevre binalar gözlenir. En üst kattan başlayarak pencerelerin dizilişinden bir ritmik oyun kurlmaları istenir. Bacalar, çatılar, pencere aralarındaki duvarlar, kapılar, vb. yerler sayılır.

Dörtlü gruplar halinde, kendi seçtikleri bina ritmik oyuna dönüştürülür. Her grup dinlendikten sonra grubun hangi binayı seçtiği bulunur.

Daha sonra yaratılan ritmik oyunlar grafik çizime dönüştürülür. Bu çizimler tüm sınıfla seslendirilir. Çatı, baca ve pencerelerden aşağıdaki gibi bir diziliş görülebilir:

Ç B Ç B P P P P K P

Örnek 30.

Toplama: Müzik dersiyle matematik dersini birleştiren bir oyundur. Toplamı sekiz yapan üç sayı matematik olarak yazılır. Bu sayılar çocuklar tarafından belirlenir.

2+2+3=8 3+3+2=8 5+1+2=8

Dörtlü gruplar oluşur, her grup kendine bir sayı kalıbı seçer. Dizlerine vurarak bu sayıları seslendirirler. Sol dize sadece 1 sayısı vurulacaktır. Diz yerine el-parmak da kullanılır. Örnek:

1 2 1 2 1 2 3 dizilişinde E P E P E P P sesleri duyulur.

Vokal ses olarak iki sessiz harf seçilebilir; k s k s k s s , gibi.

Toplanan sayı kalıbı dörder kere tekrarlanır.

Çalgılarla seslendirmeye geçilir. İkili bongo, ikili gogo, iki değişik tını veren marakas, vb. ile çalınır. Çalan grubu diğerleri dinler ve hangi toplamayı seçmiş oldukları tahmin edilir.

Vurmali ezgi çalgılarıyla da çalınır. Sol el 1 sayılarını, sağ el ise diğer sayıları çalar. Doğaçlama kuralı vardır, çocuk dilediği tuşlara vurabilecektir. Bu teknikle, doğaçlama ezgi yaratılır.

Oyunda değişiklik yapılabilir. Kızlar 1'lerde el çırpır, erkekler diğer sayılarda parmak şıklatır veya spor ayakkabı giyenler 1'leri, diğerleri diğer sayıları yere vurarak çalar.

Örnek 31.

Çarpımı açarak çalma:

3 x 4 = 12 gibi bir çarpım işlemi açarak yazmaları istenir.

1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4 veya 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3 ortaya çıkar.

1 rakamları bir şekilde belirginleştirilir. Bu sayılar toplama tekniğinde olduğu gibi seslendirilir. Sayılarla yapılan ritim oyunları, vurgu kavramını algılamaya da yarar. Çarpma oyunu ayrıca ölçü kavramı verir.

Çarpma oyunu vurmali çalgılarla ikili eşleşerek solo dansa dönüştürülür. Eşlerden biri üç veya dört vuruşlarla çalgısını çalar, diğer eş, bu ritmik sayıları doğaçlama bir dansa dönüştürür. Üç sayılara örnek:

- Sağ ayağı üç sayı, sonra sol ayağı üç sayı hareket ettirme,
- Bir sıçrama iki sekme,
- Kolları üç sayıda sağa, üç sayıda sola çevirme,
- Aşağı doğru üç sayıda çömelme, yukarı doğru üç sayıda yükselme, gibi.

Örnek 32.

Ritim ekleme: İsimleri ipe dizme de denir. Kendi isimleri yerine şehir isimleri kullanılır. En fazla beşli gruplarla ve oturarak oynanır. İlk çocuk el çırparak bir tartım yapar. Örneğin "Manisa" sözcüğünü tartımlar. İkinci çocuk bunu tekrarlar ve yeni bir tartım ekler. Örneğin, "Manisa, Ankara" der.

Her çocuk sırayla bir tartım ekleyerek oyun sürdürülür. Oyunun amacı ritim belleği oluşturmaktır. Bu nedenle yapılan tartımlar notaya aktarılmaz.. Ancak 4.sınıftan itibaren, ritim hafızasına alınan tartımların aşağıdaki gibi ritim kalıpları eklenebilir.

Tartımlamakta zorlanan çocuğa sınıfın geri kalanı destek olur, onunla birlikte el çırpır. Bu durum, grup dinamiğinden hız almayı sağlar, başarıya götüren en kestirme yoldur.

El çırpma yerine ritim aletleriyle de oynanır.

1.çocuk: | Ma ni sa |

2.çocuk: | Ma ni sa | An ka ra |

3.çocuk: | Ma ni sa | An ka ra | Ay dın |

4.çocuk: | Ma ni sa | An ka ra | Ay dın | Ma lat ya |

5.çocuk: | Ma ni sa | An ka ra | Ay dın | Ma lat ya | Van |

Son eklenenden sonra ritim cümlesinin tamamı grupla çalınır. Ayrıca, tokmakla vurularak çalınan derili vurmali çalgılardan bir set oluşturulur ve bir solo tarafından yukarıdaki ritim cümlesi doğaçlama tınılarla çalınır. Bu sırada tüm grupla vokal olarak tartım cümlesi söylenir.

Birkaç kez arka arkaya çalınması değişik tınıları denemek için önemlidir. Solonun her tekrarda aynı çalgıya vurarak başlaması, cümle başını belirginleştirmek için önemlidir. Solo çalıcıya bu uyarı yapılır.

Örnek 33.

Adının harflerini sayma oyunu: Dairede sayılarak oynanır. Herkesin elinde bir ritim aleti vardır. Ebe aşağıdaki sayışmayı söylerken, parmak ucuyla arkadaşlarına dokunur. Son çocuk adının harfleri kadar çalar.

O	dilli	dil	li
Papat.	ya	dil	li
Kız	senin	a	dın
Kaç	harf	li	
X X X X X (Ör.Fatma)			

Örnek 34.

Ritimle doğaçlama atışma: İkili eşleşilir. Eşler uzakça noktalardan bakışırken kucağındaki bongo, koltuk davulu veya darbuka gibi bir derili vurmali çalgı ile karşılıklı atışmalar. Söz yoktur, söylemek istediklerini ritme dökerler.

İkiden fazla çocukla da oynanır. Bu oyunda yüzleri birbirine dönük oturma kuralı vardır. İlk çocuk kime bakarsa onunla bir süre atışır. Çalmayı sürdürme görevi ikinci kişidedir, onun devam etmesi için ilk kişi çalmayı bırakır ve böylece ikinci kişi bir süre doğaçlama yapar. Başını çalgısından kaldırıp baktığı üçüncü kişi ile atışma devam eder. Tüm grup ikili atışmayı bitirince birer birer eklenerek tüm grubun birlikte bir doğaçlama geliştirmesine kadar devam edilir.

Bitiş için ilk başlayanın belirgin bir devinimle bitiş hissettirmesi beklenir.

Örnek 35.

Aşure: Dikkat oyunudur. Tüm sınıfla oynanır. Herkes aşurede kullanılan bir yiyeceğin adını alır. Aşurenin pişirilmesi için bir tarif verilirken, adı geçen yiyecek ayağa kalkar. "Aşure" adı geçtikçe tüm sınıf ayağa kalkar.

Oyunda değişiklik yapılır. Herkese bir ritim çalgısı verilir. Her bir çalgı aşuredeki bir yiyeceği sembolize eder. Yetmediği yerde vokal ses veya beden çalgıları kullanılır.

Aşure tarifini öğretmen veya bir öğrenci verir. Önce satın alma işleminden tarife başlanır, haşlanacak olanlar haşlanır, sonra pişirmeye geçilir. Aynı yiyecek isimlerini yeniden söylemeyi hedefleyen tarifler yapılması beklenir.

Tarif sırasında adı geçen yiyeceklerle görevli olan çalgı, yiyecek adını hecelerine göre ritmik çalışmalarla verir. "Aşure" denildiğinde tüm çalgıların sesi duyulur. Bu durumda, **kalin doku** ve **fortissimo** kavramlarına dikkat çekilir.

Ritmik okuyuşla yiyecek adını söyleme aşamasına gelmemiş küçük yaş gruplarında ise sadece tını oyunu olarak oynanır. O zaman, rol aldığı yiyecek adıyla elindeki çalgının sesini vermesi beklenir. Rolünü anımsaması için çocuğun önüne yiyeceğin resmini koymakta bir sakınca yoktur.

Örnek 36.

Annen İstanbul'dan geldi mi: Beşli gruplarla oynanır. Ebe ilk arkadaşına yönelerek karşılıklı konuşmayı başlatır:

"Annen İstanbul'dan geldi mi?"

"Geldi."

"Ne getirdi?"

Yanıt veren kendi istediği bir nesneyi söyler ve onu kullanma taklidi yapmaya başlar. "Sakız" derse çiğneme taklidi yapar. Bunu devam ettirirken ikinci kişiye soru yöneltilir.

İkinci kişi "balon" derse şişirme taklidi, üçüncü kişi "top" derse topu zıplatma, dördüncü kişi "bisiklet" derse sürme, "dikiş makinesi" derse çevirme, vb taklitleri yapılır.

İlk aşamada taklitlerin sesi yok, hareketi vardır. İkinci aşamada, bu taklitler devam ederken ikinci bir beş kişilik grup bunlara yanıştır, ne yaptıklarına bakarak bu taklitlerin sesini verirler. Sesleri veren grup devam ederken, taklit grubu çekilir. Vokal sese dönüştürme gerçekleşir. Taklitlerdeki ritim vokal seste aynen gerçekleşir.

İkinci aşamada ebe, hiç konuşmadan işaretlerle annesinin ne getirdiğini sorar. Bu hareket "Senin sesini duymak istiyorum" demektir. Karşısındaki sadece sesini vererek cevaplandırır. Ebe seftir, istediğini başlatır, istediğini susturur.

Üçüncü aşama olarak, yeni bir beşli grup gelir. Verilen sesleri bu kez çalgılarla çalma denir. Ebe dilediğine çaldırarak oyunu sürdürür.

Örnek 37.

Tekerlemeyi ritminden bilme: Sessiz şarkı oyunu da denir. İletişim oyunudur. Sınıfça bilinen üç kısa tekerleme seçilir. Örneğin; "Yağ satarım", "Yağmur yağıyor" ve "Bindim elma dalına" gibi. Üçünün de el çıparak tartımları yapılır.

Daha sonra, altılı iki grup ayağa kalkar. Bir grup yüz yüze, gözleri kapalı durur. Diğer grup aralarında bir tekerleme kararlaştırır ve iç dairedekilerin arkasına geçer. Gözü kapalı duran arkadaşlarının sırtına parmakla vurarak seçilen tekerlemenin tartımını çalar. Sonra iç dairedekiler aralarında konuşarak hangi tekerleme olduğunu bulur. Sözcüleri bunu açıklar.

Rol değiştirerek oyun yinelenir.

Örnek 38.

Şehir isimlerini tartımlama: Dairede ayakta oynanır. Öğretmenle birlikte ayak temposu başlatılır. Bu tempo devam ederken, öğretmenin iki vuruş içerisine yerleştirdiği şehir isimlerini tekrar edilir.

Oturarak da oynanır. Bu durumda bir grup dizlerine vurarak ana ritmi devam ettirirken diğer grup öğretmenin verdiği ritimleri çalar.

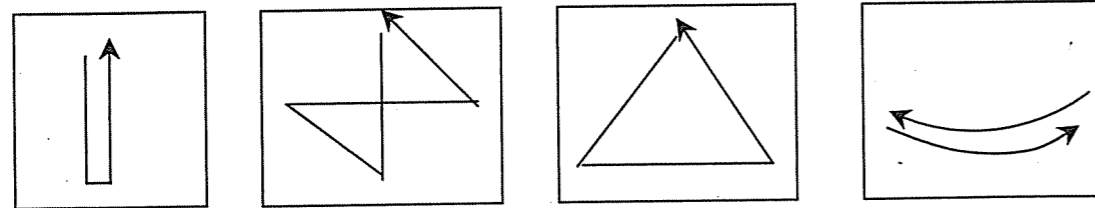
Öğretmen şehir ismi söylerken el, parmak ve dize vurma sesleriyle heceleri tartımlar. Çocuklar bu tartımları aynen taklit ederler. Kahramanmaraş gibi, iki vuruştan fazla olan şehir isimleri seçilmez. Manisa, Ankara, İzmir, Kocaeli, Tunceli, Adana gibi iki vuruşa sığan şehir isimleri seçilir.

Bu oyunda, ana ritmi veren ayak vuruşlarının devamı önemlidir.

Örnek 39.

Otururken vuruşlar: Sol el ile sol dize vurulurken, sağ el ile vuruşlar havada çizilir. Bir derste bütün vuruşlar arka arkaya çalışılmaz. O derste, planlanan çalışmada kullanılacak olan bir ölçü sayısının vuruşlarını hissettirmek üzere, bir çeşit ısınma olarak, bir-iki dakika süren bir çalışma yapılır. Bu çizimler, halk oyunlarında, müzik ve dans çalışmalarında, vuruşların kolları ve ellere yansımaları ortaya çıkan çizimlerdir.

Öğrencilerle yapılan bir danstan sonra, kolların havada çizdiği şekli kağıda aktarmaları istendiğinde benzer çizimler ortaya çıkacaktır. (İleride, ritim kalıplarını okuma ve ritmik dem konularında benzer vuruşlara yeniden yer verilecektir.)

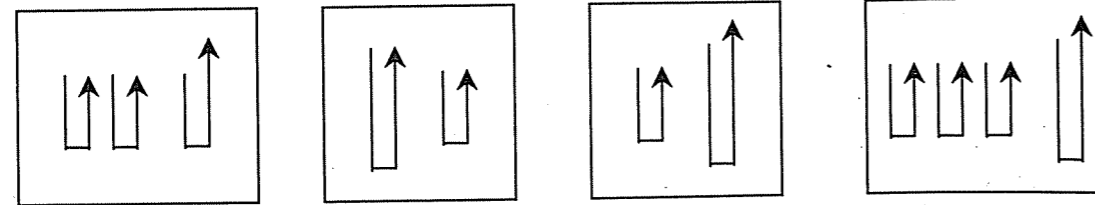

2/4 İki Vuruş

4/4 Dört Vuruş

3/4 Üç Vuruş

3/4 Üç Vuruş (Vals)

7/8 (2+2+3)

7/16 (4+3)

5/8 (2+3)

9/8 (2+2+2+3)

Örnek 40.

Marş yönetme: Özellikle İstiklal Marşı'nın yönetilmesinde kullanılan el pozisyonlarının anlaşılması için çalışılır. Dört vuruşların önce havada çizimi yapılır, sonra eksik ölçü başlayan İstiklal Marşı ile bağlantısı kurulur. Öğretmen kendi bildiği bir yönetim şeklini öğretebilir. Ancak, iki elin birlikte kullanılmasını gösteren aşağıdaki çizimi öğretmene bakarak kolaylıkla ayna gibi taklit edebilirler.

1.vuruşta, iki el birlikte, göz hizasından aşağı indirilir.

2.vuruşta, iki el çapraz geçer.

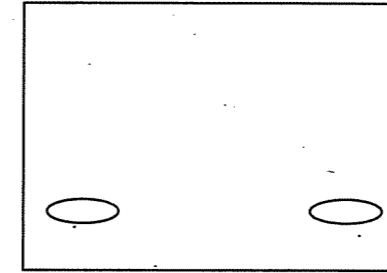
3.vuruşta, iki el yanlara açılır.

4.vuruşta, iki el tekrar göz hizasında buluşur.

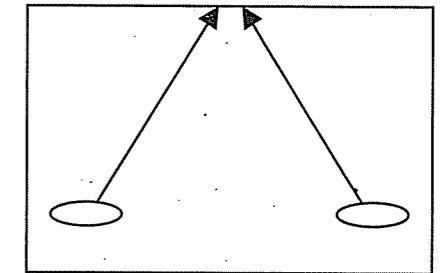
İstiklal Marşı dördüncü vuruşa başlamaktadır. Bu nedenle, eller iki yanda açık olarak bekler. Bu sırada, yönetici başlama sesini verir. (İlköğretim okulları için kalın LA-Re aralığının verilmesi uygundur. Çünkü çok ince seslere çıkılması gerektiği zaman çocuklar zorlanırlar.)

Yukarıdaki alıştırmaya yeteri kadar yapıldıktan sonra, ayakta, yerinde sayma devinimleriyle marş söylenebilir. Bedenin devreye girmesi vuruşları daha iyi hissetmeyi sağlar. Bu sırada, davul veya bongo ile ana ritim verilir. Bir öğrenci bununla görevlendirilir. 13-14 yaş gruplarında, her öğrenci, bir oyun yönetir gibi, marşı yönetmeyi dener.

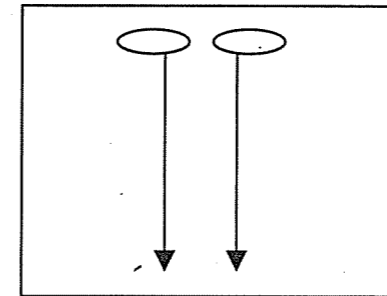
İstiklal Marşı'nın doğru söylenmesi notasını okuyabilmekten daha önemlidir. Vuruşlarla çalışma bunun için gereklidir.

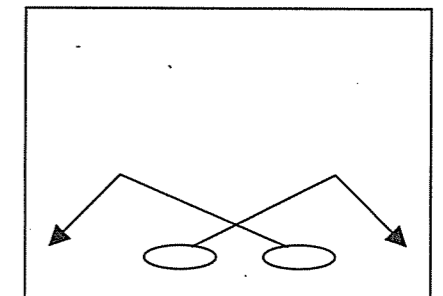
1.Duruş: Bekleme

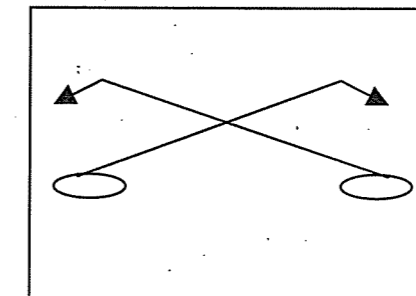
2.Duruş: Dördüncü Vuruş (Kork...)

3.Duruş: Birinci Vuruş (ma...)

4.Duruş: İkinci Vuruş (sön...)

5.Duruş: Üçüncü vuruş (mez...)

Örnek 41.

Değirmende Üç Tempo oyunu: "Değirmen Üstü Çiçek" türküsüyle oynanır. Köy seyirlik oyunudur.

Orta - Hızlı- Çok Ağır tempolar, dramatize edilen bir öykü içerisinde geçer. Değirmen rolünü bedenleriyle canlandıran altı öğrenci, kollarını omuzdan kavuşturarak, halay figürüyle türküyü söyleyecektir. Anlatıcı (öğretmen), kurnaz köylü rolünde, kendi kendine konuşarak oyunu başlatır:

"Şu tuluğu (keçi derisinden yapılan torba) bir şişireyim. Değirmenin önüne bırakayım. Değirmenci görür, alır. Sabah gelir yerine un isterim."

Değirmen rolündeki grup, buğday öğüteceği için sevinir, dönmeye ve türkü söylemeye başlar. Bu tempo **ORTA**'dır. Değirmenci rolündeki çocuk gelir, tuluğun boş olduğunu görür ve aldatıldığını anlar, çok sinirlenir.

Kurnaz köylü yaklaşır, un ister. Akşamdan bıraktığı buğdaydan söz eder. Değirmenci ona kızar. "Gel bak, gel, gel" diyerek onu değirmenin içine çeker. Grubun ortasına giren kurnaz köylüyü dizleriyle adeta döverek hızla dönerken türküyü **HIZLI** tempoda söylerler.

Kurnaz köylü değirmenden çıkar, ağrıyan orasını burasını tuta tuta uzaklaşır. Bu sırada çok ağır ve ağlamaklı sesle türküyü söyler. Değirmen de onun temposuna uyarak ağır ağır dönmektedir. Bu tempo **ÇOK AĞIR**'dır.

Örnek 42.

Ritim Koridoru: Tüm sınıfın katılacağı bir oyundur. Kılıç seramonisine benzer. İki kişi, karşılıklı durur ve bir öne bir arkaya el çırpma başlatır.

Üçüncü kişi bunların arasından geçecek ve yanlarında yer alacaktır. Ancak, ilk ikilinin elleri arkada el çırparken geçmek durumundadır. Öne el çırpma sırasında geçilmez, geçiş yapanın el çırpımlara çarpması gerekir.

Dördüncü kişi de ilk ikilinin ellerine çarpmadan geçip yeni ikili oluşturmak üzere, daha önce geçenin karşısında duracaktır. Bir kural da burada başlar; yeni ikili öne ve arkaya el çırpma başlatırken, ilk ikilinin tersini yapmak durumundadır. Yani, ilk ikili önde el çırparken, ikinci ikili arkada el çırpma zorundadır.

Bir sonraki ikili eş, sırayla çırpılan ellerin arasından geçerken, çarpmamak için dikkat etmek zorunda, bunun için açılan eli geçerken bir vuruşluk sürede adım atmak durumundadır.

Tüm sınıf, ikili eşlerle koridoru tamamlayana kadar seramoni devam eder. Dikkat geliştirici ve grubu kaynaştırıcı bir oyundur. Her yaş grubunda oynanır.

2. SES DİNAMİKLERİ

Ses dinamikleriyle ilgili oyunlar, çocuğun kendi sesini ve çalgısını kontrollü kullanmasına yarar. Sesini kuvvetli, hafif, gittikçe kuvvetli, gittikçe hafif, belli yerlerde vurgulu veya kesik kesik verebilmek onu kontrollü kullanmayla gerçekleşir. Böylece çocuk, sesin gürlük derecesini (nüanslarını) algılayabilir ve sembollerini kendi bestelerinde kullanabilir.

Yaşantımızda var olan üzüntü, sevinç, öfke, korku, vb. duygular, ses dinamikleriyle ifade edilir. "Sus" kavramı ise müziksel bir anlatım olan sessizlikle ilişkilendirilir.

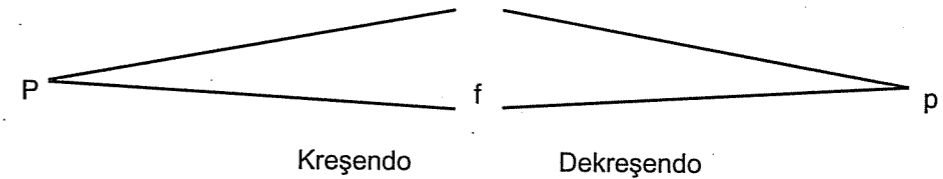
Ses dinamiklerini sembollerle ifade edebilme ve seslendirebilme becerisi çocuk için önemlidir. Çocuğun, oyun içerisinde kullanacağı, kuvvetli (forte), hafif (piyano), vurgulu, kreşendo, dekresendo ve sus sözcükleri bir müzik terimi olarak onun sözcük dağarcığına eklenir.

Çocuklar kuvvetli seslere karşı duyarlıdırlar ve elindeki çalgıyı kuvvetli çalma eğilimindedirler. Onları hafif seslere çekmek bir eğitim işidir ve öğretmenin başarısıdır.

Örnek 1.

Saklanan eşyayı bulma: Grup dairede otururken ebe sınıftan dışarı çıkar. Ebenin bildiği bir eşyayı çocuklardan biri kendi kucağında saklar. Ebe içeri alınır ve dairenin etrafında yürümeye başlar. Saklayan çocuğa yaklaştıkça dairededekiler hımlamayı kuvvetlendirir, uzaklaştıkça hımlamayı azaltır. Ebe kimin sakladığını bulunca saklayan çocuk ebe olur.

Gittikçe kuvvetli (kreşendo) ve gittikçe hafif (dekresendo / diminuendo) sesler çıkartılmış olur.

Aynı oyun el çırparak veya ritim sopalarıyla da oynanır. Çalgılarla yapılan bu tür oyunlarda, aynı tür çalgıların kullanılması gerekir. Çünkü, madeni veya derili bir çalgı araya girdiğinde tüm grubun ortak sesini algılamak zorlaşır.

Örnek 2.

Kuklaya ses ver. Kuklanın başı içeri çekildiğinde sessizlik anlamındadır. Kuklanın başı yükseldikçe kuklaya verilen ses duyulmaya başlar. Baş en yükseğe çıktığında en kuvvetli ses verilir. (Kukla artık materyallerle sınıfta yapılabilir.)

Öğretmen, "Kuklanın sesini siz verin" der. Çocuklar el çırparak ses verirler. Kuklanın başı yukarı çıkarken kukla da yukarı doğru kaldırılır. Bu durum, kuvvetli seslerde elin yukarıda olacağını gösterir. Kukla aşağı indirildikçe başı içeriye çekilir. Bu da, ses hafifledikçe elin aşağıya ineceğini gösterir.

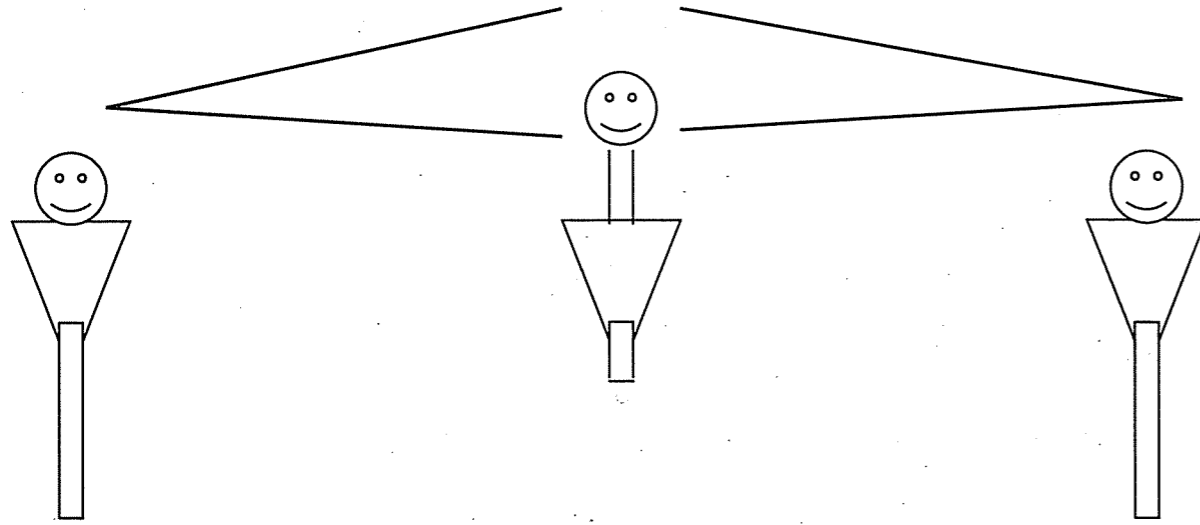
(Fotoğraflar: Yahya Çavuş İ.O. 4.sınıf Ankara 1999)

El çırpma yerine vokal ses çıkararak oyun yinelenir. Son olarak çalgılarla oynanır. Metal vurmaları baskın ses vereceği için ağaç olanların arasına sokulmaz. Yeteri kadar varsa, metal vurmalarıyla ayrıca denir.

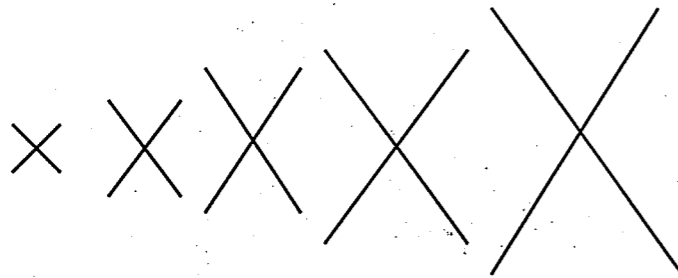
Kuklayı kullanma rolü, her çalışmada bir başka öğrenciye devredilir. Arkadaşlarını şaşırtarak, aniden yukarıda (forte), aniden aşağıda (piyano) tutarak oyunu eğlenceli hale getirmelerine izin verilir.

Kukla bir yana bırakılır. Kukla yerine kendi kollarını kullanarak oyunu yönetmeleri istenir (sağdaki fotoğraf). Kollar yukarıda, hareketli ve eller açıksa, çok ses verin, forte yapın demektir. Eller aşağıda, sakın ve avuçlar kapanıyorsa, az ses verin, pianissimo yapın demektir. Bu devinim tıpkı çocukların işaret dilindeki "Seni çok seviyorum" ve "Seni az seviyorum" derken gösterdikleri elleri çok açma, elleri az açma gibidir.

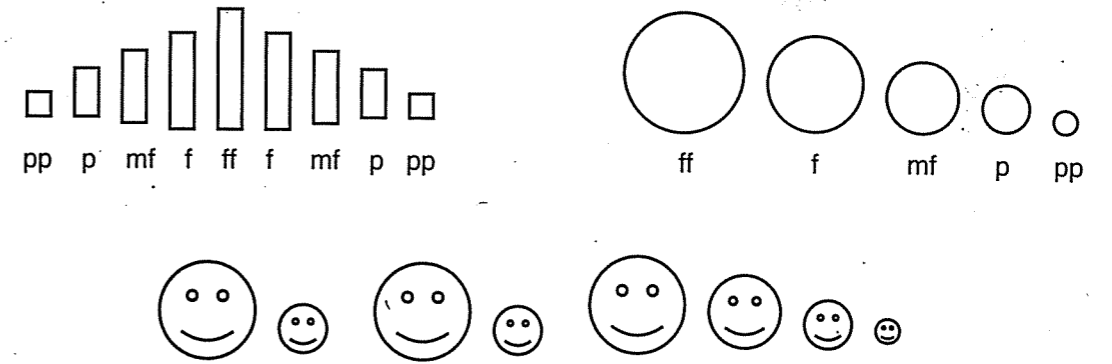
Tahtaya çizilen kreşendo ve dekresendo sembolü önünde kuklayı hareket ettirerek çizimle devinimi birleştirmeleri sağlanır. Çizimin orta yeri fortissimo olacağı için, bu noktada kukla titretilir. Çizimin iki ucunda pianissimo olacağı için, kuklanın başı ağır ağır ve sakince içeri çekilir.

El çırpma sesleri çarpı (X) işaretiyle sembolleştirilir; küçük yazılan çarpılar gittikçe büyük yazılır, sonra gittikçe küçük yazılır. Bu semboller el çırpılarak veya derili vurmalarıyla seslendirilir. Küçük semboller için iki parmakla avuca vurma, büyük semboller için beş parmakla avuca vurma yolu seçilir. Derili çalgılarda küçük semboller (piyano sesler) kenara yakın, büyük semboller (forte sesler) ise ortaya vurularak çalınır.

İkili eşleşilir. Birlikte aşağıdaki gibi kendi küçük bestelerini grafiklerle çizer ve seslendirirler. Kendi bestelerinde sembollerini karışık olarak kullanmalarına izin verilir. Bu bir şaşırtmaca oyunu olur.

Örnek 3.

Dinamiği sürdür: Dairede oynanır. Öğretmenin verdiği sesi aynı dinamikle sürdürmeleri istenir. Dairedekiler tamamlanmaya kadar aynı ses duyulacaktır. Önerilen sesler:

- * Tek parmakla avucuna vurma
- * Üç parmakla avucuna vurma
- * Tırnakları birbirine vurma
- * Yukarıda kuvvetli el çırpma, hemen arkasından aşağıda hafif el çırpma
- * Avuçları birbirine sürme
- * Dizlerine kuvvetli ve hafif vurma
- * Avuçlarını dizlerine sürme

İlk örnekler öğretmen tarafından yapıldıktan sonra oyunu başlatma görevi başka bir çocuğa verilerek oyun devam eder.

Örnek 4.

Müziği yönet: Şeflik oyunudur. Ses dinamikleri sık değişen bir müzik kasetten dinletilirken çocuklar hep birlikte bu müziğe uygun el, kol hareketleri yaparlar. Burada vuruşlardan çok, kuvvetli seslerde kolların yukarıda ve geniş hareket etmesi, hafif seslerde ellerin aşağıda ve küçük hareketler yapması beklenir.

Beethoven 5. Senfoni'nin girişinden bir bölüm bu amaçla dinletilebilir.

Bu oyun, dinlediği müziği ses dinamikleri açısından analiz etmeyi sağlar.

Örnek 5.

Gizli mesaj: Dairede otururken oynanır. Öğretmenin, ilk çocuğa fısıltıyla verdiği bir mesaj arkadaşının kulağına söylenilerek yürütülür. Çok hafif sesle söyleme becerisi kazandırır.

Diğer sınıflar dersteysen okul içinde parmak uçlarına basarak yapılan bir gezinti hafif sesi algılamak için eğlenceli olacaktır. Bu gezi sırasında el ele tutarak yürünür, öndekinin kulağına fısıltıyla söylenen bir mesaj, "Merdivene dikkat! Müdürün katındayız, daha sessiz ol!" vb. arkaya kadar yürütülür. (Bu oyun, aynı zamanda mekanla bütünleşmeye yarar.)

Sınıfa döndükten sonra, bu gezinti sırasında duydukları, katlardan, odalardan, salonlardan gelen hafif - kuvvetli sesler tartışılır. Spor salonunun yanından geçerken en kuvvetli sesi duyduklarını söyleyeceklerdir.

Örnek 6.

Kuvvetli - Hafif isim söyleme: Dairede oynanır. İlk çocuk kendi adını kuvvetli sesle söyler, ikincisi kendi adını hafif sesle söyler. Dairedekiler bitene kadar oyun devam eder. Sonra tersi başlatılır, önce hafif, sonra kuvvetli söylenir.

Daha sonra gittikçe kuvvetlenerek, kreşendoyla oynanır. İlk çocuk en hafif sesle, yanındaki ondan az daha kuvvetli sesle söyler. En kuvvetli sesle söylediği kabul edilen sestense sonra, gittikçe yanındaki daha hafif söyleme kuralı vardır. En kuvvetli ve en hafif sese kendileri karar verirler.

Ritim aletleri kuvvetli ses verenler, hafif ses verenler diye ikiye ayrılır. Ayırma işi tartışarak, karşılaştırarak yapılır. Marakas ile haşhaş tohumu karşılaştırıldığında kuvvetli-hafif ses ayırımı, marakas ile sukabağı karşılaştırıldığında ince-kalın ses ayırımı yapılabilirler.

Örnek 7.

Yankı: İki daire oluşturulur. Öğretmen aslanlı bir öykü başlatır. Birinci grup, öyküdeki aslanın sesini verir. İkinci grup ise aslanın vadideki yankı sesini verir. Yankı sesi hafif verilecektir. Aslan sesiyle birlikte kükrleme devinimi yapmaları engellenmez. Öykü:

"Bir aslan vadinin bir yamacında dolaşıyordu. Tepeye çıktığı zaman bütün gücüyle kükredi. (Birinci grup kuvvetli sesle kükrer.) Kükremesini durdurduğu anda çok şaşırıldı, bir başka aslan onu taklit ediyordu. (İkinci grup hemen arkasından hafif sesle kükrer.) Tekrar çok kuvvetli sesle kükredi. Yine onu taklit eden bir aslan vardı. Bir daha denedi, sesin nereden geldiğini merak ediyordu, bir o tarafa bir bu tarafa bakındı. Ama onu taklit eden aslanı bulamadı."

Öykü bir başka çocuğa devredilerek yeniden oynanır.

Eko tartışılır. Boş bina içlerinde yaşadıkları yankı deneyimlerini anlatırlar. Bu deneyimlerini iki grupta oynamalarına fırsat verilir. Kuvvetli ve hafif ses kullanarak yeni oyun yaratmaları sağlanır.

Kükreme sesi sembollere dönüştürülür. Büyük çizilen sembol kuvvetli sesi, küçük çizilen ise hafif sesi gösterecektir. Sembollerin seslendirilmesine geçilir. Bu kez vurmalı çalgılar kullanılır. Kuvvetli ve hafif vuruşlarla seslendirme yapılır. Kuvvetli ses için içi dolu büyük daire, hafif ses için içi dolu küçük daire sembol olarak kullanılabilir.

Saint Saens'in "Hayvanlar Karnavalı" adlı senfonik müziği kasetten dinletilerek, duyulan kuvvetli ve hafif ezgilerin hangi hayvanları çağırıldığı tartışılır. Leopold Mozart'ın Oyuncaklar Senfonisi'ni dinlerken guguk seslerini duyar duymaz yankı olarak taklit etmeleri istenebilir.

Vokal olarak da yankı çalıştırılır: İnci minör aralığıyla (G-E) guguk sesi veren veya kendi adını söyleyen çocuğa tüm grup piyanissimo yankı yapar.

Bir kaç isimle de yapılır: Solo, bir kaç arkadaşının adını daha, yine G-E sesleri kullanarak arka arkaya çalar veya söyler. Yankı grubu ilk isimden sonra yankı vermeye başlar, bir yandan da bir sonra söylenecek olan ismi duymak için hafif sesle söylemeye dikkat eder.

Küçük yaş gruplarında, hayvan sesi taklitleri yapılarak, kuvvetli ses veren ve hafif ses veren hayvanlar gruplandırılır, resimleriyle boyamalı eşleştirmeli oyunlar oynanır. Anne kedi ile yavru kedi rolleriyle benzer canlandırmalar yapılır.

Örnek 8.

Anne kedi ve yavrusu: Dairede otururken oynanır. İlk çocuk anne kedinin sesini verir, ikinci çocuk yavrusu olmak durumundadır, yavrusunun sesini verir. Üçüncü çocuk bir başka hayvanı seçer, yanındaki onun yavrusunu, vb.

Anne sesi kuvvetli, yavru sesi hafif olacaktır. Sesini verdikleri hayvanın devinimlerini taklit etmelerine izin verilir.

Her hayvan için bir sembol çizmeleri istenir. İkili eşleşilir, birinin büyük çizdiği sembolü diğer eş küçük çizmek durumundadır.

Sembollerini davul ile seslendirmeye geçilir. Avuç içiyle kuvvetli ses, parmak ucuyla hafif ses vermeleri beklenir.

Örnek 9.

Ekleme ve çıkarma: Dairede oturulur. El çırpılarak veya çalgılarla oynanır. İlk çocuk el çırpmaya başlar, o devam ederken birkaç saniye sonra ikincisi eklenir, son çocuğa kadar eklenerek devam edilir. Bu noktada en kuvvetli ses oluşur.

Son çocuk katıldıktan sonra ilk çocuk el çırpmayı bırakır. Birkaç saniye sonra ikinci çocuk bırakır ve son çocuk çıkana kadar bu sürer.

Daha sonra çalgılar kendi içinde kuvvetli ve hafif ses verenler olarak tartışarak gruplandırılır. Bir çocuk şef olur, önce hafif sesli çalgıya çalma işareti verir, en sonunda en kuvvetli ses veren çalgıya katılma işareti verir. Sonra ters yönde gittikçe hafif seslilere doğru çalgıları birer birer susturur.

Sınıf küçük gruplara ayrılır. Her grup kendi çalgılarıyla benzer bir oyun kurar. Gruplar dinlenir, üzerinde tartışılır, değerlendirilir.

Gittikçe kuvvetli ve gittikçe hafif ses dinamikleri yaratılan bu oyun, vokal sesle de oynanır; dairededekiler himlayarak kendi isimlerini yinelerken ekleme ve çıkarma yapılır.

Örnek 10.

Yağmur: Oyunda, yağmurun çoğalması ve azalması canlandırılır. Bu sırada, kreşendo ve dekreşendo dinamikleri gerçekleşir.

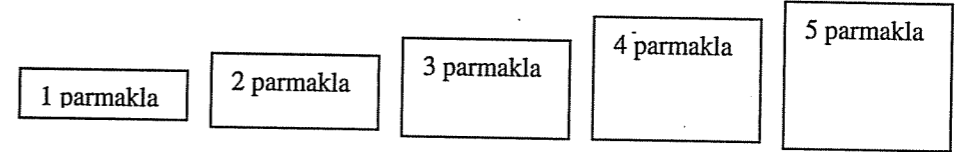
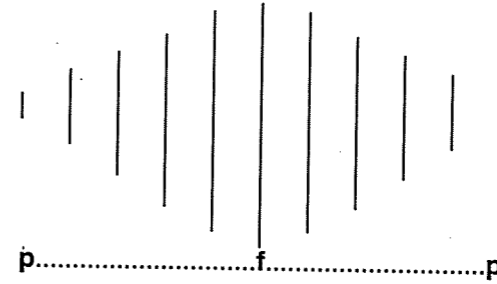
Parmaklar yağmur sesini verecektir. Baş parmağın tırnakları birbirine vurulurken öğretmen öyküye başlar:

1."Yağmur çiseliyordu. Atıştırmaya başladı." Tırnaklardan sonra işaret parmağı avuç içine vurulur.

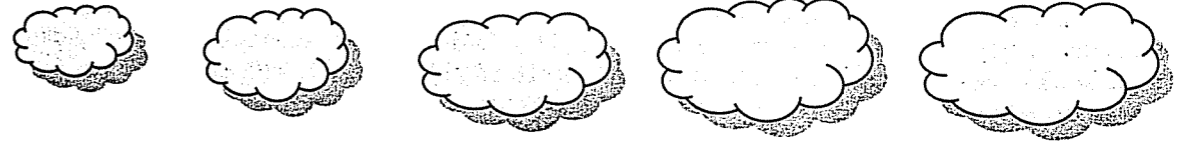
2."Yağmur çoğaldı, daha çoğaldı, şimdi çok şiddetli yağıyor." Giderek parmak sayısı artırılarak vurulur.

Beş parmakla el çırpılırken en kuvvetli sese ulaşılır.

3."Sonra giderek yağmur azaldı, iyice hafifledi." Parmak sayısı azaltılarak vurulur ve tırnaklar birbirine vurularak bitirilir.

Oyunu çizimle ifade etmeleri istenir. Ortaya çıkan sembollerde giderek büyüme ve küçülme görülür. Beş adet bulut resminin bulunduğu tamamlamalı çizim kağıtları bu amaçla kullanılabilir; bulutların altına, azdan çoğa doğru yağmur damlaları çizmeleri istenir.

Örnek 11.

Avucumda sinek var: Öğretmen avucunu yumarak "Avucumda sinek var. Açınca sinek kaçacak, sesini siz verin" der. Avucunu aşağı yukarı hareket ettirerek, değişik noktalarda kaçan sineği yakalar. Çocuklar sineğin vızıltısını verirken, avucun kapandığı anda sesi keserler. Bu, "sus" demektir. El yukarıdayken ses kuvvetli, aşağıdayken hafif duyulacaktır.

Sineği kaçırma rolü çocuklara devredilerek oyun sürdürülür.
Oyun, şefin işaretleriyle sesi başlatma ve susturma deneyimi kazandırır. Aynı zamanda ses ve nefes açma çalışmasıdır.

Örnek 12.

Elektronik orgla oyun: Sesin beden diliyle ifadesi için oynanır. Öğretmen, elektronik orgun ritim bankasından seçtiği bir ritmi, volüm düğmesini ileri geri hareket ettirerek kreşendo ve dekresendo yapar. Çocuklar bu ritme göre dans ederler. Devinimlerin büyümesi, daha geniş alanda yapılması forte seslerde gerçekleşecektir. Pişano seslerde ise, kullanılan alanın daralması ve devinimlerin küçülmesi görülecektir.

Oyunun tekrarında, volüm düğmesine kumanda etme görevi öğrenciye devredilir.

Örnek 13.

Deve-cüce: Aniden forte ve aniden pişano şaşırtması yaptırılır. Davul veya büyük zil ile oynanır. Hafifçe vurarak verilen hafif ses ile çömelip cüce olunur, kuvvetli vurarak verilen seste ayağa kalkıp deve olunur.

Oyunu önce öğretmen yönlendirir, sonra bu görev öğrenciye devredilir.

İkili şef ile eşzamanlı olarak da oynanır: Vurmalı çalgılar kuvvetli ve hafif olarak gruplandırılır. İki öğrenci iki gruptan birini seçer ve karşılıklı dururken, bakışarak anlaşılır. Biri pişano çalınca diğeri forte çalar, bu sırada onların bu doğaçlamasına tüm sınıf deve-cüce oynar. İkilinin şaşırtma yapabilmesi için çok iyi konsantre olmaları gerekecektir. Bunun için özel çaba gösterirler.

Örnek 14.

Komutuma uy: İkili eşleşilir. Eşlerden biri bir vurmalı çalgı seçer, diğeri ona komutlar verir: "Önce kuvvetli, sonra hafif, sonra bir kuvvetli ses ile üç çok hafif ses ver, sonra gittikçe kuvvetli ver" gibi.

Yöneten kişi, komutlarını uzun veya kısa tutmakta serbesttir. Eşler rol değiştirerek oyun yinelenir.

Beşli veya altılı gruplar oluşturulur. Bir kişi yöneten olur, diğerleri ellerindeki çalgılarla onun komutlarına uyarak çalarlar. Her öğrenci kendine verilen bir başka komutu yerine getirir. Grup üyeleri, verilen komutları aklında tutar ve ardı sıra çalarak bir müzik yaratır. Ancak, yönetenin de verdiği komutlara göre işaretler vermesi beklenir. Gruplar oyunlarını sınıfa sunar. Verilen komutları bilmeden, hangi komutlar verilmiş olabilir diye tahmin ederler. Şefin işaretleriyle müziği birlikte değerlendirmeleri beklenir.

Grupların yarattığı müziğe bir öykü düşünülür, müziğin çağrıştırdıkları tartışılır. Bir öyküde karar kılındığında, gruplar bu öyküyü canlandırır. Bu sırada fon müziği olarak kendi besteleri kullanılır.

Yaratılan öyküyü bir solo anlatıcı biraz da abartarak anlatırken, grup aynı müziği yeniden çalar. Bu durumda beste, öyküyü destekleyecek, efekt verecektir.

Gruplar, kendi bestelerini grafik çizimle gösterirler ve öykülerini altına yazarlar.

"Şimdi daha hafif, sonra ondan daha hafif" gibi komutların verilmesi, hafif sesin algılandığını gösterir.

Oyunlarda ellerin üç pozisyonu tam olarak algılanır: Eller avuç içleri birleşmişken sessizlik (sus), eller yukarı ve geniş açıyken forte, eller aşağıda ve birbirine yakinken pişanissimo ses verilir.

Örnek 15.

Sözcüklerle zıt kavram: Dairede oynanır. Bir çocuğun söylediği sözcüğün zıt anlamlısını yanındaki söyler. Örneğin; ağlamak-gülmek, neşeli-hüzünlü, heyecanlı-sakin, koyu-açık, güçlü-zayıf, parlak-soluk, cesur-korkak, siyah-beyaz, vb. Bu sözcükleri söylerken durumun gerektirdiği ses tonu ve devinimi vermeleri beklenir. Daha sonra herkes elindeki çalgıyla forte-pişano zıt sesler verir.

Sözcük yerine, durum zıtlıkları ile de oynanır. Örneğin; çiçeğim soluyor-çiçeğim açıyor, uçağım geliyor-uçağım gidiyor, hava kararıyor-hava açıyor, yağmur şiddetleniyor-yağmur azalıyor, atım uzaklaşıyor-yaklaşıyor, vb. Kreşendo ve dekresendo çalabilme becerisi kazanılır.

El çırparak zıtlık oyunu: Forte için el çırpma, pişano için iki parmakla avuca vurma sesi kullanılır. İlk çocuk forte, yanındaki pişano çalmak durumundadır. Dairedekiler bitene kadar zıtlık sürdürülür.

Örnek 16.

Kim çalıyor: Pişanissimo çalınan sesin nereden geldiğini bulması istenen ebe gözünü kapatarak ortada bekler. Dairedekiler dışa dönük dururlar, ellerinde çalgıları vardır. Öğretmen birine dokunarak çok hafif dokunuşlarla çalmasını ister. Ebe, kimin çaldığını bulur. Çalgısı bulunan çocuk yeni ebe olur.

Oyun, çalgısını çok hafif sesle çalabilme becerisi kazandırır.

Örnek 17.

Tünelde yankı: İkili eşler karşılıklı ellerini yükselterek bir tünel oluşturulur. Tünelin ağzına gelen iki çocuk kuvvetli sesle bir ünlem söyler. Tüneldeki ikili eşler bu sesi sırayla ve gittikçe daha hafif sesle tekrar ederler. Ünlene sözcüğün yankı yaparak gittikçe solması canlandırılır.

İlk sözcük "Hey!" olur. Bir sonraki ondan az, diğeri daha az kuvvetle sözcüğü tekrarlar. Son ikili başa geçerek oyun yinelenir, yeni bir nida söylemeleri beklenir. "Kimsin!", "Merhaba!" gibi.

Oyun, gittikçe sesin solacağı demek olan "Sesi Soldur" (To Fade) yapabilme becerisi kazandırır.

Örnek 18.

Dramatik oyun: Verilen sözcükleri istenen dramatik duruma göre söylemeleri istenir. Örneğin:

"**Lütfen**"; öfkeli, kibarca, sessizliğe davet, içeri buyurma, yalvarma...

"**Merhaba**"; mutlu, merak ederek, şaşırmış, umursamaz,

"**Kimse var mı?**" diye sorarken, topluluğa selam, çocuğa selam...

Dairede "evet" ile "hayır" yürütmeleri istenir. İlk çocuk hafif sesle "evet" der, yanındaki kuvvetli sesle "hayır" der. Son kişiye kadar yürütülür.

Ani değişikliğe uyarak sesini kontrol edebilmek, güzel konuşma ve güzel şarkı söylemek için önemlidir. Kendi sesini istenen dinamiğe aniden geçirebilme becerisi kazandırır.

Örnek 19.

Yırtık tenis topu: Eski tenis topu bir parça kesilir. Bu kesik yer kuklanın ağzıdır. Öğretmen kuklaya kumanda ederek, ağzını açıp kapatır. Kuklanın sesi yoktur, çocukların ona kalın ünlü harflerle (a,o,u) ses vermesini ister.

Ağız yavaş yavaş açılırken kreşendo, kapatılırken ise dekresendo sesler verirler. Ani açıp kapamalar kesik ses verdirir.

Özellikle küçük yaş gruplarında kuklanın içine bakmak isterler. O zaman "O da senin ağzının içine baksın" diyerek, çocuğun ağzını daha büyük açması sağlanır. Kukla ağzını kapadığında susulacağı kuralına kendiliğinden uyarlar. Kuklaya bir isim bularak onu oyun arkadaşı kabul ederler.

Örnek 20.

Dans içinde dinamikler: Tüm grup ortadaki çalgıların etrafında toplanır. Herkes bir çalgıyı eline alarak yürümeye ve yürürken serbest devinimlerle dansetmeye başlar. Ellerinde sallamalı ve vurmalı çalgılar vardır. Öğretmen dansın içinde yer alır ve içerden kumanda eder, elinde çalgı yoktur, iki elini çalgı varmış gibi kullanır; yukarıda, aşağıda, kendi etrafında dönerek, sağ yana, sol yana eğilerek, vb. çalışmalar gerçekleşir.

Oyunun hızlı temposu içerisinde kendiliğinden fortissimo çalınır.

Bitiş için, öğretmen hareketini ağırlaştırarak yere doğru çömelir, çocuklar kendiliğinden buna uyarlar. İyice çömelince elindeki sessizce yere bırakır, böylece tüm grubun ağır ağır aşağı doğru devinimiyle dekresendodan sessizliğe geçilir.

Öğretmen yeniden hafif çalışmalarla yukarıya doğru yükselmeye başlar, kendiliğinden çocuklar buna uyar, yukarıda aniden elindeki belirgin bir şekilde, örneğin eliyle kapatarak çalgıyı susturur. Bu hareketle, çocuklar, forte çalarken sessizliğe geçerler.

Aşağıda pişano, yukarıda forte devinimler gerçekleşir.

Oyunda, şefin eline dikkat etmeyi öğrenirler. Şef rolü öğrenciye devredilerek oyun yinelenir.

Örnek 21.

Doğaçlama duygu sözcükleri: Dairede oturulur. Gözler kapatılır. Öğretmen açıklama yapar: "Son günlerde etkisinde kaldığınız bir olayı düşünün. Bunu ifade edeceğiniz bir tek sözcük seçin. Hazır olduğunuzda yanınızdakinin sol elini tutun. Herkes hazır olduğunda bu sözcüğü sırayla

söyleyeceksiniz. Söylerken başlayacağınızı belirtmek üzere sol eliniz yanındaki eli biraz sıkıca tutsun, sözü bitince elini gevşetsin."

Herkes elini birleştirdiğinde grup hazırdır. Öğretmen sol yanındakinin elini az sıkarak başlaması için işareti verir. Sırayla herkes kendi sözcüğünü söyleyince gözler açılır. Yaşanan durum üzerine görüşler alınır. Kimin hangi duyguyla konuştuğu, neyi anlatmak istediği tartışılır.

Örnek 22.

Çalgılarla aile tablosu: Tabloyu şef kurar. Şefin oluşturacağı tabloda kimlerin yer alacağı önceden bilinmez. Şef bir çalgı seçer, bunu bir arkadaşına verir ve ona ailedeki rolünü fısıldar. Örneğin; "Sen 'babasın, kulağına fısıldayacağım bir sözcüğü içinden sürekli söylerken çalarak şurada dur" der. Aile tamamlanınca tabloda bir rol de öğretmen kendine verir.

Tabloyu izleyenler çalınan seslere bakarak kimin hangi rolde olduğunu tahmin eder. Son söz tablodakilere verilir.

Ailedekiler kendi rollerine uygun tınılar kullanarak değişik ses dinamiği yaratma deneyimi kazanır. Aynı oyun, ağaç, metal, sallamalı ve derili çalgı grupları ile yapılır. Bu oyunda, çalgı gruplarına kendi içinde roller verilmiş olur. Tını farkı yaratmaya çalışarak kendi rolünü oynayan çocuk değişik ses dinamikleri kullanmış olur.

Örnek 23.

Kırmızı kartta sessiz ol: Dairede oynanır. Grup ikiye ayrılır. Birlikte bir şarkı veya bir tekerlemeye başlanır. Öğretmen bir süre sonra grubun birine kırmızı kart gösterir. Kırmızı kart "içinden söyle" demektir. Bir süre sonra yeşil kart gösterir. Yeşil kart "sesli söyle" demektir.

Kırmızı ve yeşil kartı değişik zamanlarda değişik gruplara göstererek oyun devam eder. Kart gösterme işi bir çocuğa devredilerek oyun yinelenir.

Kasetle de oynanır: Kasette bildikleri bir şarkı vardır. Önce kasetle birlikte şarkıya başlanır. Öğretmen ara sıra kasetin sesini kısar, çocuklar da sesini kısar. Tamamen sesi kısıldığı zaman içinden söylemeleri gerekir.

Oyun, "sus" kavramını verir ve söylerken dinlemeyi sağlar.

Örnek 24.

Sesini değiştir: Dört kartla oynanır. Şefin gösterdiği karta göre söylenmekte olan tekerlemede ses değişikliği yapılır.

Kartlarda şunlar yazılıdır:

BAĞIR KONUŞ FİSILDA MİMİKLE ANLAT

Kart yerine tahtaya yazılarak da oynanır; gösterilen komuta uyulur. Önerilen tekerleme:

Damdan düştü bir kurbağa
Kuyruğunu titretti
Yoldan geçen askerler
Mezarını kazdılar
Üzerine şu yazıyı yazdılar

Seçilen tekerleme sürekli başa dönerek tekrar edilme özelliğindedir. Ebe tekerlemenin bir yerinde başka kartı gösterir, sonra bir başka kartı. Dilediği kartları yeniden gösterir. Grup bu dinamiklere uyar.

Mimikle anlatma sırasında, içinden söyleme gerçekleşir. Bu durum sessizlik, yani sus kavramı verir.

Örnek 25.

Öykü tamamlama: Öğretmen, bir öykü anlatır ve öykünün sonunu vermez. Son bölümde çözülmesi gereken bir sorun vardır. Çocuklar 5-6'lı gruplarla soruna çözüm ararlar. Çözümü önce canlandırmaları, sonra da müzikle ifade etmeleri istenir. Canlandırma ve çalma aynı anda olabilir. Bu durumda grubun üye sayısı çoğaltılır.

Her öykünün bir gerilim anı, yani sorunun ortaya çıktığı an vardır. Bu anın müzikle ifadesinde mutlaka değişik ses dinamiklerine gereksinim duyulur. Önemli olan, çocuğa bu gereksinimi duyurmaktır. Öyküye yakın çevreden eğitsel amaçlı bir konu öğretmen tarafından seçilebilir. Öyküyü drama olarak önce oynatmak önemli bir başlangıçtır. Öykünün kahramanlarıyla empati kurma, kendini onların yerine koyma ve onların duygularını hissedebilme ve bu duyguları müzikle ifadeye dönüştürme çok değerli bir eğitsel süreçtir. Örneğin:

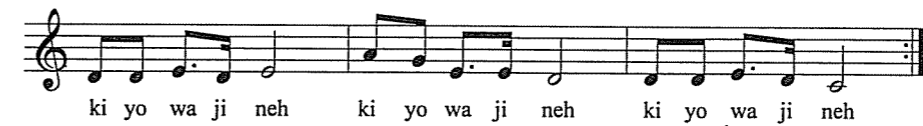
"Bir bahçede yaşayan çiçek, kelebek ve bahçevan var. Üçerli rol paylaşın ve onların bir gününü canlandırın. (Bu yapılır. Bir dakika sonra...) Çiçekle kelebek, ikili konuşma başlatın. Bahçevanla çiçek, ikili konuşmaya geçin. Kelebekle bahçevan konuşsun. (Her çocuğa kendi rolüne uygun birkaç cümle söyleme fırsatı verilmiş, düş gücü devreye sokulmuştur.) Şimdi bahçevandan gizli, bir yabancı bahçeye girecek. İşinize devam edin. (Öğretmen yabancı rolündedir. Her bahçeye girer, çiçekleri yolar, kelebeğin kanadını koparır, bahçevanın musluğunu kırar, vb.) Bahçelerde talan var. Bahçevan durumu fark etsin. (Bahçevanın duruma tepkisi gözlenir.) DURUN. Öykünün devamında bahçevan ne yapar. Bahçeye bir gelecek verin. (Öneriler bahçevanın yeniden çiçek ekmesi üzerine yoğunlaştırılır.) Şimdi bahçedeki iki durumu müzikle anlatın, bunun için dilediğiniz müzik aletlerini kullanın."

İlk bölüm için hafif sesler, ikinci bölüm için kuvvetli ve kesik sesler kullanmayı deneyeceklerdir. Daha sonra bahçevan yeniden çiçek yetiştireceği için ilk bölümün tekrarıyla, ABA yapısında grup müzikleri ortaya çıkacaktır. Bu oyun, çocuğun zıt kavramları kendi bestesinde kullanmasına yarar.

İstenirse, her grubun kendi bulduğu çözümü bestelemesi yerine, grupların bulduğu çözüm önerileri dinlenir ve bunlardan birine karar verilir. Tüm sınıfın önerileriyle sınıfın bestesi yaratılır.

Aşağıdaki pentatonik şarkının öyküsü bu amaçla kullanılabilir.

Gluskabi'nin Av Şarkısı

Öykü anlatımı boyunca bu şarkıyı kullanmak ve sorunun ortaya çıktığı gerilim bölümünde ise şarkıyı söylerken ne gibi değişikliklerin olduğunu çocuğa buldurmak mümkündür. Çocuk, öykünün kahramanı rolüne girdiği anda, bu değişikliği kendiliğinden yakalayacaktır.

Gluskabi, ninesiyile birlikte göl kenarında yaşayan bir Kızılderili çocuğudur. Kanosuna biner, ördek avlamaya gider. Ama rüzgar vardır, bir türlü ilerleyemez. Döner, ninesine rüzgarın nasıl olduğunu sorar. Ninesi, en tepedeki kayanın üzerinde duran baba kartalın kanat çırparak rüzgar yaptığını söyler. Gluskabi ormanın yolunu tutar. Yolda bir çok hayvan görür. Tepelere varır. En tepedeki baba kartalı kandırır, berideki kayaların üzerinde daha iyi kanat çırpacağını söyler, kanatlarını bağlayıp onu taşır. Taşırken onu bir çukura düşürür ve orada bırakır. Artık rüzgar yoktur. Ama hava çok sıcaktır. Geri dönerken ormandaki hayvanları halsiz düşmüş görür, onları toplar, torbasına koyar. Artık, yağmur bulutları yoktur, sular kirlidir. Her yer çöplük olmuştur. Köye gelince kanosuna biner,

ördek avına gidecektir. Gölü çöpler kaplamıştır. Dalga da yoktur, küreklere asılmakta zorlanır, hem sıcaktan bitkindir, kanosu bir türlü açılmaz.

Rüzgar yoktur, ama yine ördek avına gidememektedir. Ortada bir sorun vardır. Şarkısı bile değişmiştir. Gluskabi bundan sonra ne yapar? (Öyküyü canlandırma tekniği için veya öykünün son bölümü için bak. Yazarın E.Y.Dramaya Merhaba adlı kitabı)

Sorunun yaşandığı bölümde, Gluskabi'nin şarkısında görülmesi beklenen olası değişiklikler şunlardır:

- Tempo ağırlaşması
- Hafif sesle söyleme
- Kesik kesik söyleme
- Yorgunluk ifadesi
- Çaresizlik ifadesi
- Devinim ve mimiklerde ağırlaşma
- Ana temada varyasyonlar, vb.

Bu tür öykülerle çalışmak için öğretmenin elinde sonsuz olanaklar vardır:

1. Öykünün tamamı verilir ve öykü küçük bölümlere ayrılır. Her bölüm bir grubun olur ve kendi bölümlerini diledikleri çalgıları kullanarak müzikle anlatıma dönüştürürler. Yani, doğaçlama grup bestesi yapılır. Gruplar öykü sırasına göre çalarak tüm öyküyü müziğe dönüştürmüş olurlar.

2. Öykü bölümlerinin arasına bir anlatıcı yerleştirilerek, anlatıcının müziğini her defasında tekrarlamasıyla rondo yapısında büyük beste elde edilir.

3. Öyküye bir giriş müziği (üvertür) bestelenebilir.

4. Başlangıç için, resimlere bakarak öykü yaratma tekniği kullanılabilir; öyküyü resimle anlatan kartlar tepegözde büyütülerek veya doğrudan çocuklara gösterilir. Resimler arasında bağ kurulur ve önerilerle bir öykü oluşturulur. Sonra, yine öykü bölümlere ayrılarak bestelenir. Böylece, resimden öyküye, öyküden müziğe dönüştürme süreçleri yaşanır, yeniden ve yeniden yaratma gerçekleşir.

5. Forum Tiyatrosu'nda olduğu gibi, seyirciye gösteri yapılır ve son bölümde çözüm önerisi seyirciden alınır, uygulanır veya öneren çocuk grubun yönlendireni olarak görev alır.

3. SESİN EZGİSEL ÖZELLİKLERİ

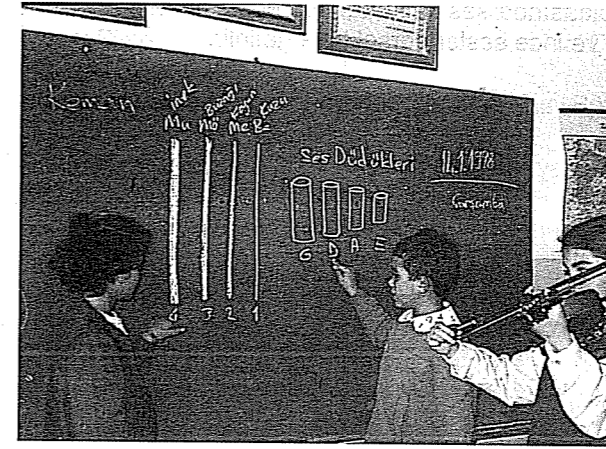
Sesin Dikliği (İnce-Kalın-Ses Farkı)

KALIN ve İNCE sözcükleri çocuklara henüz müziksel bir çağrışım yaptırmazlar. Günlük konuşma dilinde ipliğin inceliği, ağacın kalınlığı gibi somut nesnelere biçimini çağrıştırırlar. Bu sözcüklerin, tamamen soyut olan sesin dikliğini çağrıştıran, dikey bir zeminde durduğu yeri belirten müzikle ilgili birer kavram haline getirilmesi uğraş gerektirir.

İnce sesin yukarıda, kalın sesin aşağıda olduğunu algılamanın tek yolu, bu sesleri beden diliyle ifade etmektir. Dizek üzerine yazılan notaların nasıl oluştuğu, ses perdelerinin yüksekliği, yani sesin dikliği bu yolla algılanır. Kodaly'nin el işaretleri tekniği buradan kaynaklanır.

Sesin inceliği, üflemeli çalgılarda üflenen borunun inceliğiyle ilgili olduğu gibi telli çalgılarda telin inceliğiyle ilgilidir.

Aşağıdaki fotoğrafta keman telleriyle yapılan bir eşleştirme çalışması görülmektedir (Yahya Çavuş İ.O. 4.sınıf Ankara 1998)

Örnek 1.

Dört ana ses grubunun doğuşu: Dairede ayakta durulur. Parmak şıklatma, el çırpma, dize vurma ve ayakları yere vurma sesleri yapılır. Bu sesler karşılaştırılır.

Önce el çırpma ile parmak şıklatma karşılaştırılır; parmak sesi ince, el çırpma sesi kalın olarak saptanır. Parmak şıklatırken elimiz daha yukarıdadır, el çırparken elimiz daha aşağıdadır. Bu bilgi de tartışılarak saptanır.

Sonra, parmak şıklatma, el çırpma ve dize vurma sesleri karşılaştırılır. Orta ses el çırpma, ince ses parmak şıklatma ve kalın ses dize vurma olarak saptanır. Bu üç sesin dik bir çizgide yer aldığı duruş yerleri tartışılır. En aşağıda dize vurma sesi olduğu belirlenir.

Son olarak ayak sesi ile diğerleri karşılaştırılır. En kalın ses ayak sesi olarak belirlenir.

İncenin yukarıda, kalının aşağıda olacağı doğadan örneklendirilir; dağın tepesi yukarıdadır, ağacın kalın yeri aşağıdadır, vb.

İleri sınıflarda, bu dört temel ses grubunun insanlarda soprano, alto, tenor ve bas olarak karşılık bulduğu, yaylı çalgılarda keman, viyola, viyolonsel ve kontrabas olarak karşılık bulduğu kolaylıkla algılanır. Hatta, yaylı çalgıların tutuş biçimi olarak vücudun hangi noktalarına denk geldiğine bakıldığında, dört temel ses ile örtüşükleri görülür. Keman başa en yakın, viyola (alto) göğüse yakın, viyolonsel dizlerde, kontrabas ayaklardan destek olarak (ki bu tutuş tüm vücuda hakimiyet demektir ve direngen olan sesi, dengeyi temsil eder) tutulur.

Kemanın dört teli dört ana ses grubuna karşılık oyun içerisinde kullanılır. Tahtaya dört tel çizilir. Aşağıdan yukarıya veya soldan sağa diziliş yapılır. Çünkü kalın sesler, tuşlu çalgılarda soldan başlar. Keman bir öğrenciye verilir ve dilediği telde ses vermesi istenir. (Öğrencinin daha önce keman çalmayı bilmiyor olması tercih edilir.) Onun verdiği sesin hangi tele ait olduğunu diğer öğrenci bulur.

Üflemeli çalgılarda borunun inceliği sesin inceliği ile doğru orantılıdır. (Pikolo fülüt, soprano fülüt, alto fülüt gibi. Ya da soprano, alto, tenor, bas saksofon gibi.) Buradan hareketle, aynı oyun dört değişik kalınlıktaki boru çizimi ile de oynanır. Bu oyunda dörtlü akort düdüğü kullanılır.

Gitarın akort düdüğü altıdır, istenirse altı tel çizimiyle eşleştirme oyunu yapılabilir.

Örnek 2.

Otur-kalk: Öğretmen piyano gibi ezgili çalgılardan birini kullanarak ince ve kalın seslerle ağır ve karışık olarak çalar. Kalın seste oturma, ince seste ayağa kalkma veya kolları yukarı kaldırma kuralı vardır. Şaşırtmalı oynanır.

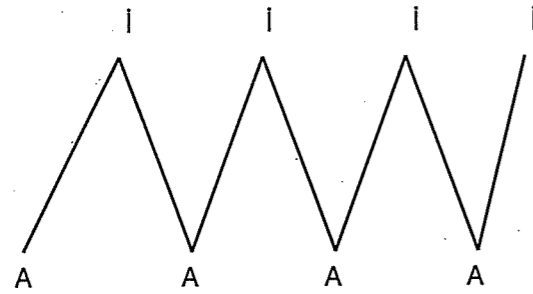
İnce-kalın ses verme görevi öğrenciye devredilir.

Ezgili çalgı yerine tınısı ince ve tınısı kalın olan iki vurmalı çalgıyla (kuzu çanı-deve çanı, ince boru-kalın boru, parmak zili-orkestra zili, vb.) da oynanır.

Örnek 3.

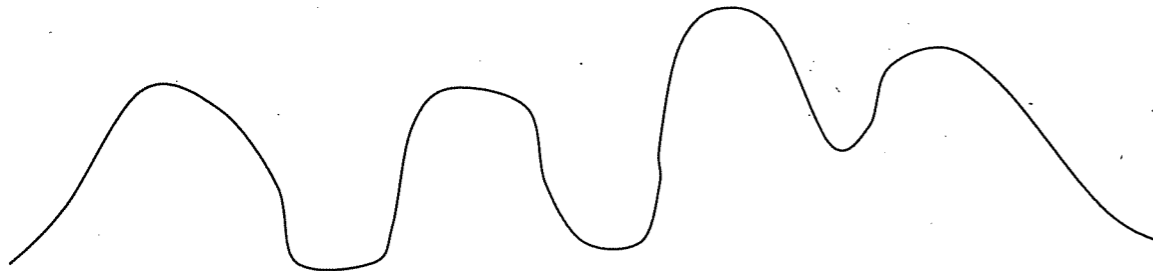
Eşek anırıyor: A İ seslerini sürekli çıkartarak eşek anırması taklit edilir. Bu taklit sırasında öğretmenle birlikte A sesinde kollar aşağı, İ sesinde yukarı hareket ettirilir.

Çizimle gösterilir; kırık çizginin alt noktasında ses kalındır, ince noktasında ses incedir. Tahtaya büyükçe çizilen kırık çizgiler üzerinde kalın ve ince sesler görsel hale getirilir.

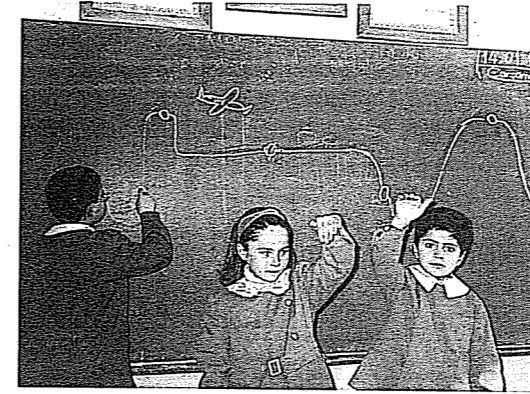

Örnek 4.

Uçak dağları aşıyor: Keman (telli çalgılar) veya sürgülü düdükle oynanır. Öğretmen çıkıcı glisando çalarken hayali uçak olan el veya kağıt uçak yukarı doğru hareket ettirilir. İnci glisando (kaydırma) sesinde işe uçak aşağı doğru hareket ettirilir.

Tahtaya uçağın aşacağı dağlar ve düz ovalar (sesin düz devam etmesi hali) çizilir. Bu çizim ses çizgisidir. Ses çizgisinin üzerinden parmak yürütürken bir ünlü harf kullanarak vokal olarak seslendirme de yapılır. (Fotoğraflar: Yahya Çavuş İ.O. 4. ve 6. sınıf Ankara 1997-1999)

Örnek 5.

Kemanın dört telinde sesin dikliği: Kemanın boş tellerinde çalınarak oynanır. Öğretmen, "Her telde bir hayvan var, en kalın (G) telde inek, ikinci telde (D) buzağı, orta telde (A) koyun ve ince telde (E) kuzu var. Şimdi hangisi ses veriyor?" der ve çalar. Çocuklar ilgili hayvanın (telin sesini çıkarmayı denerler) sesini çıkarır ve adını söyler.

Sonra teller, sırayla değil, karışık olarak çalınır. Böylece, vokal olarak dört değişik kalınlıkta ses çıkartılır.

Daha sonra iki telde oynanır ve hayvan sesi yerine ince ve kalın ifadeleri kullanılır ve bu sesler kollarını yukarı aşağı hareket ettirerek gösterilir.

Sonra üç telde oynanır. Üç telde oynanırken orta ses kavramı algılanır. Orta sesin devinimle ifadesinde, eller göğüs hizasında tutulur.

Örnek 6.

Daha ince - daha kalın: Org, piyano, metalofon, ksilofon gibi birkaç oktavlık ezgi çalgıları ile oynanır. Bir çocuk çalıcı olur, diğer çocuklar ona komut verirler. "İnce bir ses çal. Şimdi daha ince bir ses çal. Kalın bir ses çal. Ondan daha kalın çal. Şimdi daha kalın çal." vb.

İlk örnek komutlar öğretmen tarafından verilir.

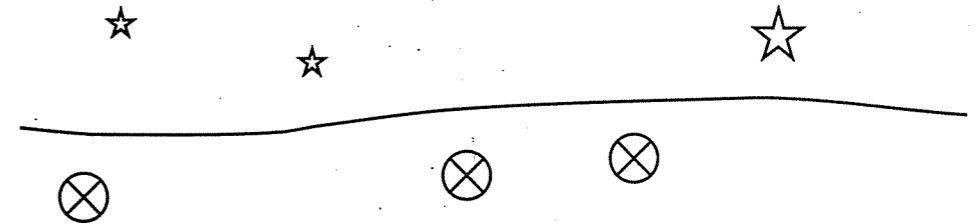
İleri sınıflarda bu oyuna "Çıkıcı üç sıra ses çal, incici glisando çal, bir oktav kalın sesini çal" vb. komutlar eklenir.

Örnek 7.

Sembolle gösterme: Tahtaya ufuk çizgisi kabul edilen bir çizgi çekilir. İnce seslerin sembolü üste, kalın seslerin sembolü alta yazılacaktır.

İkili eşleşilir. İki değişik ses kutusu veya iki çalgı, hiç biri yoksa el çırpma-parmak şıklatma gibi iki vücut sesi seçilir. Eşlerden biri ince veya kalın bir ses tınlatır. Diğerini gözü kapalı duyduğu bu sesi ufuk çizgisini orta ses kabul ederek ince ses için çizgiden yukarıda, kalın ses için çizgiden aşağıda sembol çizer.

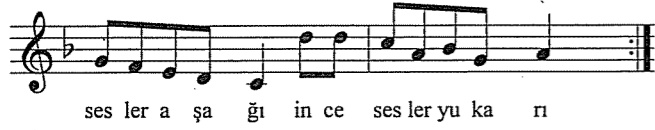
Verilen ses ilk zamanlar birer birer sorulurken, daha sonraları iki, üç, dört sese kadar çoğaltılır.

Örnek 8.

Dans içerisinde ince-kalın devinimleri: "Yürü İleri" şarkısıyla oynanır. Şarkının müzik cümlelerinde ince seslerin yukarıda, kalın seslerin aşağıda olduğu söylenmektedir. Önce el ele tutarak başlanır, ince sesli bölümde yukarı kalkarak, kalın sesli bölümde çömelerek yürümeler yapılır.

Yürü İleri

1. cümlede, bongo girişi ritmini verir ve ana ritme devam eder.
2. cümlede, kalın sesler için davul, ince sesler için çelik üçgen ana ritmi verir.

Burda ilk eşim burda son eşim (ikili eşlerle)
Aşağıya çömelip yukarıya kalkalım
(Başlar aşağı düşer, sonra yukarı kalkar, vb. yeni söz yaratma.)

Öneri: Birinci müzik cümlesinde bongo ritim verir. İkinci cümlede ezgi kalınlaşırken davul, incelendiğinde çelik üçgen ritim verir.

Daha sonra şarkıya yeni devinimler eklenir. Bu devinimlerin şarkıyı desteklemesi amaçtır. Örneğin; dairede ortaya doğru yürürken yukarıya uzanma, geri giderken aşağıya çökerek yürüme, Yükselme ve alçalma devinimleri, başı öne eğip sonra kaldırma, vb. önerilen değişik düzenlemelerle zenginleştirilir.

Örnek 9.

Sıra ses buldurma: Sekiz ses kutusu (Do Dizisi) sekiz çocuktur. Çocuklar karışık olarak durur. Öğretmen piyanodan C (Do) sesini verir. Çocuklar kendi ses kutularıyla bu sesi karşılaştırarak C sesinin kimde olduğunu bulurlar. C ses kutusu sıranın başına geçer.

Arkasından, **D E F G A B C** sesleri aynı yöntemle bulunur. Sonunda piyanoyla birlikte her çocuk kendi sesini çalarak kontrol eder ve sınıfta bu sıralamanın doğru olup olmadığı tartışılır.

Örnek 10.

Dikte oyunu: Çocukların önlerine iki oktav klavye çizimleri konur. Tüm tuşların harfleri üzerlerinde yazılıdır. Öğretmenin piyanodan verdiği sesi bu harflere bakarak bulup işaretlemeleri gerekir.

Öğretmen A (La) sesiyle başlayacağını veya C (Do) sesiyle başlayacağını söyler. Çocuklar ilk harfi önlerindeki kağıda yazar. Öğretmen ilk sesi çalar ve ona komşu bir ses çalar, ilk sesin ya bir incesidir yada bir kalını olan sestir bu. (İlk zamanlar atlayan seslerle çalışılmaz.)

Her seferinde yeni bir ses çalmadan önce mutlaka daha önce verilen sesler çalınır. Bu yöntemle öğretmen öğreteceği bir şarkının ilk cümlesini dikte ettirebilir. Neşeye Şarkı'nın ilk cümlesi gibi, yakın seslerden oluşan ezgiler seçilir.

İleri sınıflarda bu çalışma dizek üzerinde yaptırılır. Seçilen şarkıda kullanılan nota değerleri bir vuruşluk değerde olmalıdır. Seçilen ezginin ses sınırı ilk çalışmada dört veya beş sesi geçmemelidir.

Örnek 11.

Şifonlarla ses kaydırma: Sürgülü düdükle (veya kemanla) oynanır. Sürgüyü yukarı doğru iterken ses incilir, aşağı çekerken ses kalınlaşır.

Uçak oyunu gibidir. Ancak, ses çizgisi şifonlar tarafından çizilmektedir. Çocukların ellerinde şifonlar vardır. Düdüğü öğretmen çalar. Ses incelikle ağır ağır yukarı uzanma, kalınlaştıkça ağır ağır yere doğru çömelme devinimleri gerçekleşir. Düz devam eden seslerde ileri doğru yürümeler beklenir.

Sonra, hızlı çıkıcı glisando sesiyle şifonlar fırlatılır, şifonlar yere düşerken inici glisando duyulur ve çocuklar şifonlarla birlikte yere doğru yıkılırlar.

Glisando sesi için metalofona tokmağı sürme, elektronik orgun PITCH düğmesi, vb kullanılabilir.

Oyunun sonunda, şifonun havada çizdiği şekli kağıda aktarmaları istenir.

Örnek 12.

İleri - geri yürüme: Öğretmenin çalacağı bir ezgi ile oynanır. (Kaset de olabilir.) Seçilen ezgide çıkıcı ve inici müzik cümleleri belirgin olmalıdır. Çünkü, ezgi çizgisindeki dönüşleri yakalamak için oynanır.

Dağınık duran grup, birbirine çarpmadan, duyduğu ezgideki gittikçe ineleşen seslerde öne doğru, kalınlaşan seslerde arkaya doğru yürüyecektir. İleri doğru yürürken, sesin gittikçe incelendiğini ifade etmeleri için kollarını da giderek yukarıya kaldırmaları, geri giderken tersini yaparak, kollarını yavaş yavaş aşağıya indirmeleri uyarılır.

Öğretmen ağır tempoda çalar. Ağır çalma, algılamaya yardım eder. Hızlı çalma, duyduğu sesi devinime dönüştürebilmeyi engeller.

Öğretmen doğaçlama da çalabilir; ezgili çalgılardan biriyle ileri geri sıra sesler çalarak dolaşır. Çocuklar ezginin gidiş dönüşlerini beden diline yansıtırlar.

Oyun, yukarı-aşağı devinme şeklinde de oynanır. Glisando oyunundan farkı, sesler tek tek duyulur ve adım adım yükselme, adım adım alçalma gerçekleşir. Çok ince seslere ulaşıldığında vücudun iyice gerilmesi beklenir. Bu noktada öğretmen şaşırtma yaparak, en kalın seslerle bir akor çalarak aniden yere yıkılmalarını sağlayabilir.

Kasetle çalışırken öğretmen çocukların arasına katılır, içerden yönlendirir. "Yirmi üç Nisan kutlu olsun", "Bir küçük örümcek duvara tırmandı" veya "Yürü İleri" şarkısı bu amaçla kullanılabilir.

Örnek 13.

Daha ince ses ver: Vokal ses oyunudur. Dairede oturulur. İlk çocuk kalın bir ses verir. Yanındaki ondan daha ince bir ses vermek zorundadır. Üçüncü çocuk yeni bir ses verir, yanındaki ondan daha incesini verir. Daire tamamlanıncaya kadar devam eder.

Oyun, daha kalın ses verme oyununa dönüştürülür. İlk çocuk ince ses verir, yanındaki ondan daha kalın bir ses vermek zorundadır.

Oyun gittikçe daha ince ses verme kuralıyla, gittikçe daha kalın ses verme kuralıyla da oynanır.

Örnek 14.

Sesin yerini bul: Yarım dairede oynanır. Tek ses kutuları karışık olarak gruba dağıtılır. Her çocukta bir ses kutusu ve bir tokmak vardır. (Tüm gruba yetecek kadar yoksa, kutu sayısı kadar çocukla oynanır.)

Baştaki çocuk, tek tek her bir arkadaşının verdiği sesi kendi kutusunun sesiyle karşılaştırarak dolaşır. Kendi sesi hangi arkadaşınınkinden daha inceseyse onun yanına geçer. Her çocuk kendi yerini bulduğunda sırayla çalarak kontrol ederler. Grup yanlış sesi bulacaktır.

Örnek 15.

En ince ses kimde: Yarım dairede, ses kutularıyla oynanır. Kalın sesi verenin oturması gerekir. Her çocuğun elinde bir ses kutusu vardır. İlk çocuk bir arkadaşının önüne geçer, arkadaşının verdiği sesi kendi sesiyle karşılaştırır, hangisinin kalın ses verdiğine birlikte karar verirler.

Kalın ses veren oturur, ince ses veren bir başka sese doğru yürür, yeni bir sesle kendininkini karşılaştırır. En sona kalan çocuk ince sesin sahibi olarak oyunu kazanır.

Örnek 16.

Ezgili vurmalı çalgıları sırala: Değişik ses gruplarında (pikolo, soprano, alto ve bas) ezgili çalgıların bulunduğu sınıf ortamında oynanır.

Çalgı sayısı kadar çocuk çalma görevi alır. İlk çocuk kendi çalgısını bir arkadaşının önüne taşır. İki çalgının sesini çalarak karşılaştırırlar. Daha ince sesli olan diğerinin sağ yanına oturur. İkinci çocuk kalkar, çalgısını bir arkadaşının yanına taşır, bu iki çalgıyı karşılaştırırlar. Yine ince sesli olan çalgı diğerinin sağ yanına oturur. Buna devam edilir. Böylece, tüm çalgılar kalından inceye doğru sıralanır. Sonra herkes kendi çalgısında doğaçlama sesler vererek kendi çalgısını tanıtır.

Örnek 17.

Ses dönüşlerini arkadaşının bedeninde verme: İkili eşleşilir. Yerde veya ayakta dururken, eşinin vücuduna bir şekil verilir. Şekil veren çocuk, arkadaşının vücut kıvrımlarını eliyle takip ederken vokal olarak çıkardığı sesle, yukarı kıvrımlarda sesini inceltir, aşağı kıvrımlarda sesini kalınlaştırır. Rol değiştirerek yinelenir.

Sonra, dörtlü, beşli eşleşerek, yerde, birbirine eklenerek değişik duruşlarda uzunca bir şekil oluştururlar. Diğer bir çocuk elini yerdikilerin bedeninde gezdirerek, grubun kıvrımlarını sese dönüştürür.

Örnek 18.

Tekerlemeli oyun: Aşağıdaki üç cümleli tekerlemeyle ayakta oynanır.

Sungur sungur sungur sun
Ho ho ho ho (Eller karın üzerinde, gülünür)
Karnı acıkan buyursun
Ha ha ha ha (Eller göğüste, gülünür)
Acıkmayan dışarda dursun
Hi hi hi hi (Eller yukarıda, gülünür)

Küçük yaş grupları için eğlenceli bir oyundur. Çıkarılan sesler kalından inceye doğru sıralanır. Ellerin duruş yeri sesin doğal yeriyile uyumludur.

Örnek 19.

Yar tekniği: Oyun, Şükrü Tahirgil'in 1943'de Fransızca'dan çevirdiği kendisi tarafından verilen isimle anılmaktadır. "Yar", bir kavramı görünür hale getirmek anlamındadır.

Tahtaya bir sıra halinde birden ona kadar rakamlar yazılır. Öğretmen hepsini tutan ses ile, örneğin C (DO) sesiyle biir, ikii, üüüç döört... diye vokalize eder. Bunu yineler ve bu sefer rakamlardan birini beşliden veya oktavdan söyler. Hangi rakamın ince sesle vokalize edildiği bulunur ve işaretlenir.

Sözgelimi, beş ve sekiz rakamları ince sesle vokalize edilmişse:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Bir sayı ile başlayan oyun, birden fazla sayıda rakamı incelterek devam eder. Öğretmen görevini bir başka çocuğa devreder, oyun yinelenir.

Oyun vokal çalışma olarak yapıldıktan sonra kemanın iki telinde, iki ses kutusunda, piyanonun iki sesinde, vb. yinelenir.

Kemanın üç telinde kalın, orta, ince seslerle de oynanır. Bu durumda tahtaya üst üste üç tel çizilir. Alttaki en kalın teldir. Rakamlar bunun üzerine dizilir. Bulunması istenen inceltirilmiş rakam silinerek bir üst telin çizgisine yazılır. En ince çalınan ses için silinen rakam üstteki çizgiye taşınır.

İnce tel										9
Orta tel				5			8			
Kalın tel	1	2	3	4	6	7				10

Daha sonra, **Do Mi Sol** gibi arpej seslerle dizek üzerinde oynanır ve rakam yerine seslerin adı kullanılır.

Örnek 20.

Çevre seslerle kolaj: Dergilerden kesilmiş araç resimleri ile yapılır. Altılı gruplar oluşur. Her grup kendi resimlerini bir kartona yapıştırır. Aralarında tartışarak resimlerin altına seslerinin ince veya kalın oldukları yazılır.

Örnek 21.

Cami, kilise, fabrika, vb. resmine bakarak seslendirme: Çizimi veya resmi gösterilen bir mimarinin çatısındaki yüksek ve ince yerleri vokal olarak seslendirmeleri istenir. Doğal olarak kubbeler kalın, minare ince ses olarak ortaya çıkacaktır. Kolonlar akor eşliği olabilir.

Altılı gruplar oluşur. Her grup bir çizim seçer ve çizimi grup olarak bir donmuş imge tablosuna dönüştürür. Minareler, ayakta ve uzun durarak ortaya çıkacaktır. Her tabloyu diğer gruplar izler ve soldan sağa doğru tablonun sesini verirler.

Daha sonra gruplar kendi ses çizgilerini kağıt üzerine aktarır.

Örnek 22.

Tabloyu seslendirme: Van Gogh'un "Yıldızlı Gece" tablosu gibi tabloların yapılan posta kartları ile çalışılır. Çocuklar kendi resimlerini seslendirmeyi de isteyeceklerdir. Uygun görülenleri seslendirilir.

Altılı grupların her birine bir posta kartı verilir. Diledikleri sınıf içi çalgıyı kullanarak kartın müziğini bestelemeleri istenir. Grup kendi arasında resimde gördüklerini önce tartışır, sonra yine tartışarak karttaki resmi seslendirir.

Resimdeki parlak renkleri ince tınılı, koyu renkleri kalın tınılı çalgılarla, ara tonları da orta ses veren çalgılarla çalmayı denerler.

Grup besteleri diğer gruplar tarafından dinlenir. Olabilirse, resimden yaratılan bu besteler kasete kaydedilir.

Bu tür yaratıcılık etkinlikleri çok amaca hizmet eder; bir tabloyu yorumlama, estetik sezgileri geliştirme, ayrıntıyı yakalama, kendini özgürce ifade, gibi.

Bu etkinlik aynı zamanda tını araştırması etkinliğidir.

Örnek 23.

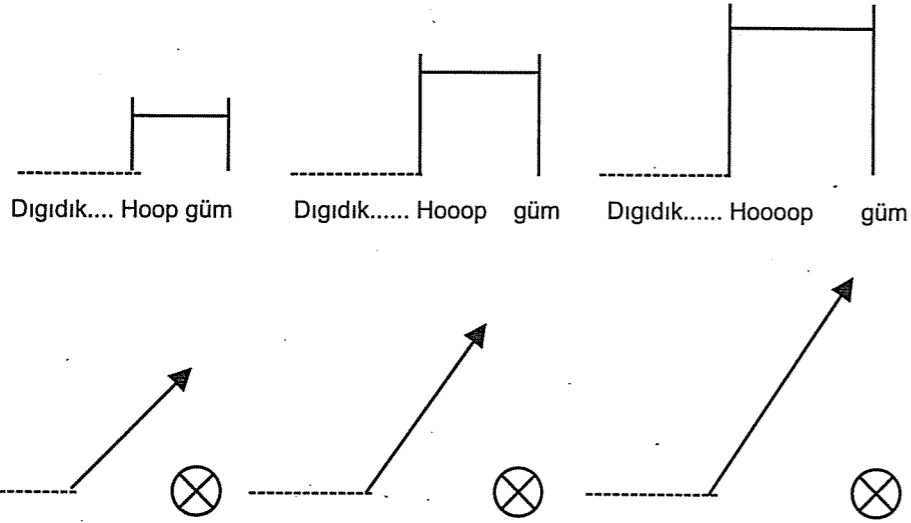
Engelli koşu: Dairede otururken öğretmenin komutlarıyla oynanır. Atın önünde engeller vardır; 1. engel göğüs hizasında, 2. engel çene hizasında, 3. engel ise baş üzerindedir.

"Atım koşuyor..." (Dizlere vurulur) "İlk engelden atıyor, hoop güm (1)..." (Eller göğüs hizasına kalkar. "Hoop" sesiyle orta perdeye kadar glisando yapılır, "güm" derken düşen sesle birlikte eller dizlere düşer) "Koşuyor...Hoop güm (2). Koşuyor... Hoop güm (3)..."

Daha sonra komut verilmeden bakışarak oyun başlatılır. Duyulan ses dizlere vurma ve "hoop güm" sesleri olur. Vokal olarak verilen sesler gittikçe daha inceye çıkmaktadır. Çıkan seviye, sesin ne kadar dik olduğunu verir.

Bu oyun; vokal sesle üç değişik dikliğe çıkma becerisi kazandırır. Sesin havada çizimi oyun içinde gerçekleşir.

Vokal oyunlarla daha ince seslere çıkma alıştırmaları çocuğun ses sınırını tize doğru genişletmeye yarar. Çocuklarda şan tekniğiyle doğrudan tiz seslere çıkma çalışılmaz, oyun içerisinde taklit seslerle çalışılır. Tiz seslerin hiç çalışılmadığı çocuklar sesini inceye taşımakta zorlanırlar. Müzik kulağı olmayan veya ses sınırı dar olan çocuklar için, özellikle La'dan yukarı sesler için bu alıştırmalara gereksinim vardır. Tiz seslere çarpa çarpa kafa boşluğunda tiz seslere yer oluşturulur.

Örnek 24.

Basket atma: Dairede oturarak oynanır. Ortaya gelen ebe basketbol oynamaktadır. Topu sürdüğü zaman dairededekiler "pat, pat" sesleri verir. Topu potaya attığı zaman "Hoop" diye inceleşen bir ses verirler. Ebe değişerek yinelenir.

Oyun, kalın ve ince sesin havadaki çizimini verir.

Oyunun tersi de vardır: Dairede ayakta durulur. Öğretmen piyanodan kalın akorlar çalarken topu sürmeleri, çıkıcı glisando çalarken topu potaya atmaları istenir. Şaşırtmalar yapılarak oyun eğlendirici hale getirilir.

Örnek 25.

Seslerle test oyunu: Solo oynanır. Çocuğun metalofonda istenen sesi çalması beklenir. Oyuna tüm sınıfla devam edilir.

Üzerinde metalofon tuşlarının çizimi olan kağıtlar çocukların önlerine koyulur. Tuşların üzerinde seslerin harfleri vardır. Öğretmen bu çizim üzerinde işaretlemeleri için sorular yöneltir:

1. En kalın sesi göster (veya çal).
2. En ince sesi göster.
3. C'den ince üç nota yaz.
4. F'den kalın iki nota yaz.
5. C'den beş ses ince olan sesi göster.
6. Kaç tane C sesi var?

Aynı metalofon çizimi üzerinde sesi takip etmeleri istenir: Öğretmen piyanoda çalarak C sesini verir ve çocuklardan işaret parmağını çizim üzerinde C'ye koymalarını ister. Sonra, sıra seslerde dolaşmaya başlar. Çocuklar da bu sesleri göstererek parmağını tuşların üzerinde gezdirir. Öğretmen ağır ağır dolaşırken bir seste durur ve şimdi hangi seste durduğunu sorar.

Oyun, seslerin notalarla olan bağına kurmaya, kalın ve ince seslerin yerlerini algılamaya yardım eder.

Örnek 26.

Askerlik: Üç grupta oynanır. İlk grup piyade tüfeği, ikinci grup makineli tüfek, üçüncü grup ise topçular rolündedir. Sırayla atış sesleri taklit edilecektir. Öğretmen veya şef rolündeki çocuk hangi gruba işaret verirse onlar atışa başlar:

Piyadeler: *abi abi abi...*

Makineli tüfekler: *ba ba ba ba...*

Topçular: *Hey... Güm!* (dom dom dom)

Üç ses karşılaştırılır; piyadeler ince, makineli orta, topçular kalın ses verir. Piyade tüfekleri göz hizasında, makineli tüfekler bel hizasında tutuşlarla, topçular ise ayaklarıyla "güm" sesini birleştirmiştir. Bu sesler inceden kalına doğru sıralandığında ince ses yukarıda, orta ses ortada, kalın ses aşağıda olarak belirginleşir.

Çizimle göstermeleri istenir:

abi abi abi

.....

ba ba ba ba

Hey..... Güm!

X

Sınıf içi seslerle oynamak üzere tını araştırması yapılır. Kalemle sıraya vurma, elleri masaya vurma, masaya veya kapıya yumrukla vurma gibi inceden kalına doğru ses sıralaması yapılır. Beden çalgıları araştırılır; parmak şıklatma, dizlere vurma ve ayağı yere vurma sesleri denir.

Örnek 27.

Telefon numarasında sesin dikliği: Metalofonun tuşları 1'den 9'a kadar numaralandırılır. Her öğrenci kendi telefon numarasındaki rakamları, tuşun üzerindeki rakamlarla çalar. "0" numarası "sus", yani sessizlik demektir.

Telefon numarasının müziği ritimsizdir. Ağır tempoda ve doğaçlama seslendirilir. Çalınan notalar vokalize edilirken, aynı notalar için el işaretleri kullanılır. Böylece, elin havadaki yüksekliği ile sesin dikliği kavramı birleştirilir.

Telefon numarasının karşılığı olan notaları dizek üzerine yazmaları istenir. Böylece, çalınan müziğin ezgi çizgisindeki iniş çıkışlar netleştirilir. En ince ses 9 numarasının olacaktır.

Çalarken, bu oyuna özgü olarak, metalofonun dik tutulması önerilir. Varsa, ses merdiveni (glokenşpil) kullanılır.

Piyanonun veya orgun tuşlarına çıkarılabilen pul yapıştırarak da oynanır. Do notasına 1 sayısı verilirse, ince Re notası 9 olur. Buna göre, örneğin, **2563605** numaralı telefonun ezgisi; **r s l m l - s** olur.

9.Re ¹								
8.Do ¹								
7.Si								
6.La			X			X		
5.Sol		X						X
4.Fa								
3.Mi				X				
2.Re	X							
1.Do								
	2	5	6	3	6	0	5	

Oyunun bir üst aşaması, verilen seslerde saklı olan telefon numarasını bulmaktır. Bir öğrenci kendi telefon numarasının notalarını çalar, diğerleri nota şifresini çözerek telefon numarasını bulur.

Telefon numaraları genellikle 3+2+2 vurgularıyla okunur; tıpkı yedi sekizlik aksak ritim kalıbının ilk vuruşu üçlü olanı gibi. Telefon numaralarından yaratılan ezgiyi seslendirirken, bu vurgulara dikkat etmeleri istenir. Böylece, vurgunun bir müziği nasıl etkilediği daha iyi anlaşılır.

Örnek 28.

Telefon numarasının ezgi çizgisi: Sesin dikliği oyunu gibidir. Bu sefer telefon numarasındaki rakamlar bulmaca karelerine işaretlendikten sonra işaretler çizilerek birleştirilir. Notalar aşağıdan yukarıya doğru yazılır. Bu sıralama, kalından inceye doğru seslerin aşağıdan yukarıya doğru dizilmesine dayanır.

Daha uzun ezgi-çizgisi için ikili oynanır, eşlerin telefon numarası arka arkaya yazılır. Üçlü veya dördü eşlerle de oynanır.

Aşağıdan yukarı dokuz kare, soldan sağa yedi (tek kişilik) veya on dört (iki kişilik) kare çizilir. Sol kenarda, aşağıdan yukarı doğru nota isimleri (Do, Re, Mi, Fa, Sol, La, Si, Do, Re) yazılır.

D ¹								
C ¹								
B								
A								
G								
F								
E								
D								
C								
	0	2	5	6	3	6	8	5

Karelerin en altına, soldan sağa telefon numarası yazılır. Her bir rakam için, ait olduğu kolondan yukarı doğru kendi sayısı kadar çıkılır. Bu karenin yatay kesiştiği nota onun sesidir. Kolonlar bitince işaretli kareler çizgilerle birleştirilir.

Böylece bulmaca kareleri üzerinde inişli çıkışlı çizimler ortaya çıkar.

Bu çizgi, ezgi çizgisidir. Telefon sahipleri kendi ezgi çizgilerini vokal veya çalarak seslendirir.

Ezgiyi, telefon numarasındaki vurgulara göre seslendirmeleri istenir. (Önceki oyunda vurgunun ezgiye etkisi açıklandı.) Bu vurgu yerlerinde, bir vurmalı ezgisiz çalgı (ç.üçgen vb.) kullanılırsa, vurgunun etkisi daha belirginleşir. Bazı telefon numaralarının 2+2+3 gruplarıyla okunuşu onu akılda tutmayı kolaylaştırır (25 26 841 gibi). Böyle vurgulanan numaraların seslendirilmesi sırasında bu vurgulara dikkat çekilir.

Örnek 29.

Ses perdelerini el işaretiyle gösterme: Kodaly metodunda kullanılan bir tekniktir.

do

si

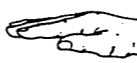
la

sol

fa

mi

re

do

Elin her duruşu bir notayı işaret eder. Ses inceldikçe elin yukarıya doğru çıkması, kalınlaştıkça aşağıya inmesi açıkça görülür.

Vokal ısınma çalışmalarında da kullanılır.

İlk çalışmalarda sol ve mi sesleriyle, daha sonra re, do ve la sesleriyle çalışılır.

Örnek:

sol sol sol sol sol
mi mi mi mi
re

yu suf çuk yu suf çuk ne re de sin

sol sol
mi mi
re re
do do...

gu guk gu guk ne re de sin

Yukarı çıkıldıkça seslerin incelmesini göstermesi ve elin her duruşunun özel bir amacı olduğu bilinmelidir. Örneğin; Si yukarı çıkmaya, Fa ise aşağı inmeye eğilimlidir, elin duruşu da bunu gösterir.

İki gruba yapılan vokal ısınma çalışmalarda da bu teknikten yararlanılır; sağ el bir gruba, sol el diğer gruba aynı anda çıkaracakları sesi işaret eder.

Sesin Uzunluğu

Değişik uzunluktaki seslerin bir araya getirilmesiyle ritim kalıpları oluşur. Bu nedenle, ritim kalıplarını okuyabilmenin ön eğitimi için uzun- kısa ses oyunları oynanır.

Sesin kısalığı ve uzunluğu soyut bir durumdur; devinimle somutlaştırılması, çizimle de görsel hale getirilmeleri gerekir. Örneğin, kendi nefesini bitirene kadar sesi uzatmak ve nefesin uzunluğu ile sesin uzunluğunu birleştirmek veya zıt kavram oyunlarıyla iki sesin uzunluğunu karşılaştırmak gibi.

Örnek 1.

En uzun öten horoz: Nefes açma çalışmalarında yapılan bir oyundur. Önce yem yeme, su içme ve kanat çırpma taklitleriyle çene, boyun ve göğüs kasları çalıştırılır. Hemen arkasından bir horoz ötüşü yapılır.

En uzun öten horoz en uzun sesi vermiş olacaktır. Bu ötüşün uzunluğu düzenli vuruşlarla el çırparak veya ayağı yere vurarak ölçülür. Vuruş sayısı sesin uzunluğunu gösterir; üç vuruş uzayan ses, altı vuruş uzayan ses, gibi.

X X X X X

X X X X X X X

Verilen horoz sesi, sesle eşzamanlı olarak tahtaya çizilir. Birkaç çocuğun daha horoz ötüşündeki ses uzunluğu çizimi yapıldıktan sonra, bu çizgilerin uzunlukları karşılaştırılır.

Ses çizgilerinin altına kaç vuruş uzunlukta olduğu el çırparak veya davul çalarak işaretlenir. Her bir el çırpmaya karşılık X işareti çizilir ve bu işaretler sayılarak sesin uzunluğu metrik hale getirilir.

Adımları ölçerek de oynanır: Kalkış çizgisine dizilen bir kaç çocuk, öğretmenin davulla verdiği ana ritimdeki tempoya göre horoz ötüşüyle yürümeye başlar. Sesi biten horoz durur. En uzun öten horoz en fazla adım atandır.

Örnek 2.

İzci komutları: Düdükle oynanır. İzci kamplarında kullanılan ses işaretlerinden yola çıkılır. Noktalar kısa sesi, çizgiler uzun sesi gösterir. Her düdük çalış şeklinin bir uyarısı vardır:

_____ Dikkat

_____ • Oba başı gel

_____ •• Oba başı yardımcısı gel

_____ - - - - Nöbetçi oba gel

- • - • - S O S

•••••••• Toplan

Tahtaya uyarı çizimleri yapılır. Tüm sınıf yedi veya sekiz kişilik obalara ayrılır. Bir oba nöbetçi olur. Her oba kendine bir başkan ve yardımcı seçer. Öğretmenin düdük (veya fülüt) ile verdiği komutlara uyulur, gereği yerine getirilir.

Gece yürüyüşlerinde izciler düdük yerine, el feneri kullanırlar. Sınıf ortamında perdeleri kapatılarak denemesinde yarar vardır.

Seslerin işaret dilini öğrenen çocuklar, bu bilgilerini, yangın, sel, deprem için organize oldukları gruplarda yaşama geçirirler.

Aynı semboller ipe oynanır. Bir öğrenci elindeki ipi kısa - uzun tutarak işaretler verir. Diğerleri onun ne anlattığını tahmin ederler.

Isıklık da yapılır; ebenin gösterdiği komutun çizimini, tüm sınıf ısıklıla sese dönüştürür. Bu çalışma, grafik nota okumaya da hazırlıktır.

Örnek 3.

Çalgıları tını uzunluğuna göre ayırma: Dairede oynanır. Her çocuğun elinde bir ritim çalgısı vardır. Sırayla bir kere çalmaları istenir. Bir çalgının tınısı tamamen bitene kadar beklenir. Örneğin, metal çalgıların tınısı uzundur, ses tamamen yok olana kadar beklemek gerekir.

Sesini en uzun duyduğu çalgıyı bir masaya, sesini kısa duyduğu çalgıyı diğer masaya bırakmaları istenir. Ağaç vurmaları kısa tınılı çalgılar olarak bir grup, metaller uzun tınılı çalgılar olarak diğer grup olacaktır.

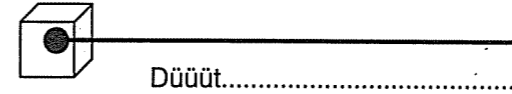
Derili çalgılar ise, büyüklüğüne göre ayrılır, küçük derililerin sesi kısa tınlayacaktır. Her çalgının grubu tartışılarak, yeniden deneyerek bulunur.

Metal çalgıların tınısını elle dokunarak kesmek yeni bir oyun yaratma fırsatı verir. Bir çocuk büyük zili çalar, diğerleri gözlerini yumar. Çalan çocuk tınıyı kestiği zaman diğerleri gözlerini açar. Gözünü erken açan oyundan çıkar.

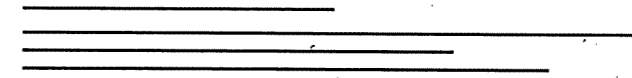
Rüzgar çanları, tınısı en uzun olanıdır. Müzik atmosferi oluşturmada kullanılan bu çalgının tınısını oyun dışında dinlemekten mutlu olacaklardır. Rüzgar çanları gözü kapalı dinlendiğinde düş gücünü devreye sokar. Her çocuk gözünün önüne gelen tabloyu sözle ifade eder. Bu tablolardan biri canlandırılır, bu sırada çalgı oyunun bir parçası olarak kullanılır. Canlandırılan oyunun resmi yapılır.

Örnek 4.

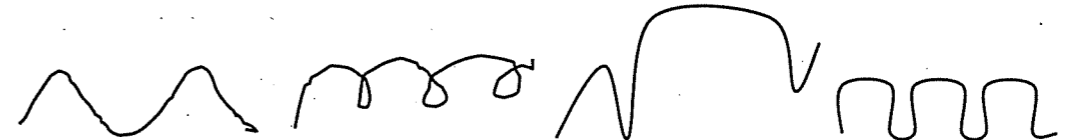
İplikle ses uzunluğu: Her çocukla tek tek oynanır. Küçük bir kutunun içinde bir yumak ip vardır. İpin ucu bir delikten dışarı çıkmaktadır. İpliğin ucunu tutan çocuk nefesi bitene kadar "düt" sesi verir. Bu sırada öğretmen yumağı belirli bir hızla uzaklaştırır. Sesinin bittiği yerde ipliği keserek çocuğa verir. Bu, onun sesinin uzunluğudur.

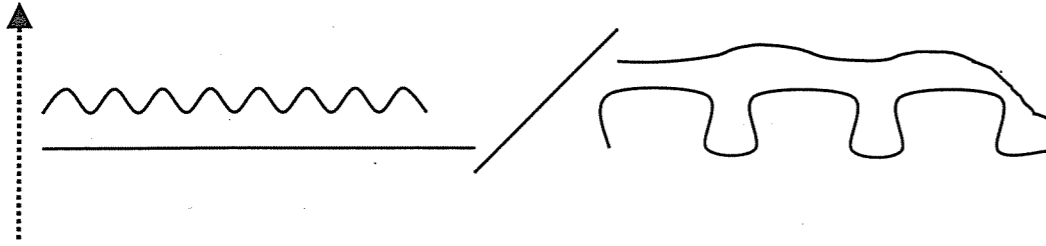
Dörderli eşleşilir ve kendi ses ipliklerini alt alta dizerek uzunlukları karşılaştırılır.

İpliklerle ezgi çizgisi yaratılır; kendi iplerini yan yana getirip değişik şekiller verilir. İplerin iniş çıkışlarına göre vokal seslendirme yapılır.

Ses iplikleri alt alta veya karışık dizilerek çoksesli vokal seslendirme yapılır. Ezgi çizgisi seslendirilirken, dik tutulan bir çubuk soldan sağa doğru ağır ağır hareket ettirilir.

Örnek 5.

Tremolo yaparak uzun ses elde etme: Üflemlerli bir çalgıda sesin uzatılması nefes ile, kemanda yayı sürterek, piyanoda parmağı tuş üzerinde bekleterek mümkündür. Bunları çocuklara yaptırarak kolaylıkla uzun ses elde etme yolları kavratılır. Ancak ezgili vurmali çalgılarda iki tokmağı hızlı bir şekilde ardı sıra (tremolo) çalabilmek gerekir.

Ön hazırlık olarak, iki eli tokmakmış gibi kullanarak sol ve sağ diz üzerinde tremolo çalışmaları yapılır.

Gruplara birer ezgili vurmali çalgı ve iki tokmak dağıtılır. Her çocuk değişik tuşlar üzerinde tremolo çalmayı dener. Daha sonra bir çocuk karışık uzunlukta çalarak hangi sesin en uzun olduğunu sorar. Diğerleri bunu kolaylıkla bileceklerdir.

Bu çalışmalar, gözü kapalıyken sesin uzunluğunu bilme oyununa dönüştürülür.

Örnek 6.

7 Devinin dansı: Şarkısı vardır, söylenirken dairede elele dönülür. Şarkıda yedi kez durma yeri vardır. Durma yerlerinde değişik uzunlukta ses verilir ve sesin süresi kadar denge duruşları yapılır.

Her seferinde yeni bir devinim eklenerek devinim sayısı yediye kadar çıkar ve sonra birer birer devinimler azaltılır. (Şarkı için bak. Yazarın E.Y.D.Merhaba adlı kitabı) Küçük gruplar için kasete kaydedilmiş haliyle çalışmak önerilir.

Çıkıcı – İnci Sıra Ses

Sıra sesler bir merdiven gibi yukarıya çıkıp aşağıya inen ezgi kalıplarıdır. Çocuklar ince-kalın ses farkını algılama oyunları sırasında, sıra sesleri algılamaya hazırlanırlar.

Örnek 1.

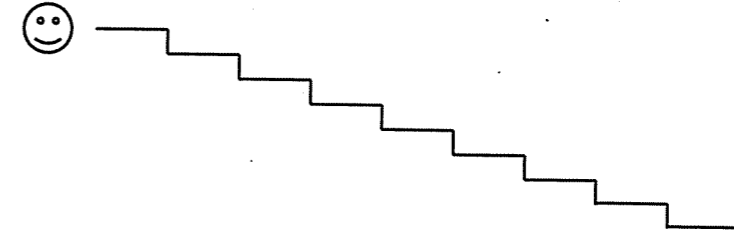
Kahvaltı masası: Bir çeşit öykü seslendirme oyunudur. Bir oktavlık metalofon, bir oktavı sınırlandırılmış piyano, org veya ses kutularıyla oynanır. Yarım dairede oturulur. Ortaya ezgi çalgısı koyulur. Öğretmen ilk çalıcı olarak rol alır. Öyküyü başlatır:

"Can, kahvaltayı hazırlamaya karar verdi. Mutfağa gitti, dolabı açtı, baktı, kahvaltılık peynir bitmiş. Hemen dışarı çıktı, merdivenlerden birer birer indi. (Sekiz basamak ses incici olarak tek tek çalınır.) Bakkala girdi, peynir istedi. (Bakkal ve Can rolünü üstlenen iki çocuk bu diyalogu doğaçlama oynar.) Peynir elinde, geri merdivenlerden tek tek çıktı, (çıkıcı sekiz sıra ses çalınır) mutfağa girdi. Peyniri masaya bıraktı, dolabı açtı. Bu sefer ne yok?"

Bu soruya yanıt veren, örneğin, "zeytin yok" diyen çocuk çalma görevini üstlenir. Öyküye kendisi devam eder ve incici-çıkıcı sıra sesi öyküye yerleştirir. Oyunu sürdürmek için, her çocuk bakkaldan yeni bir şey alır.

Oyun sonunda, çocuklar gözlerini kapatır, bu sırada öğretmen incici veya çıkıcı sıra ses çalarak "Can şimdi merdivenleri iniyor mu, çıkıyor mu?" diye sorar.

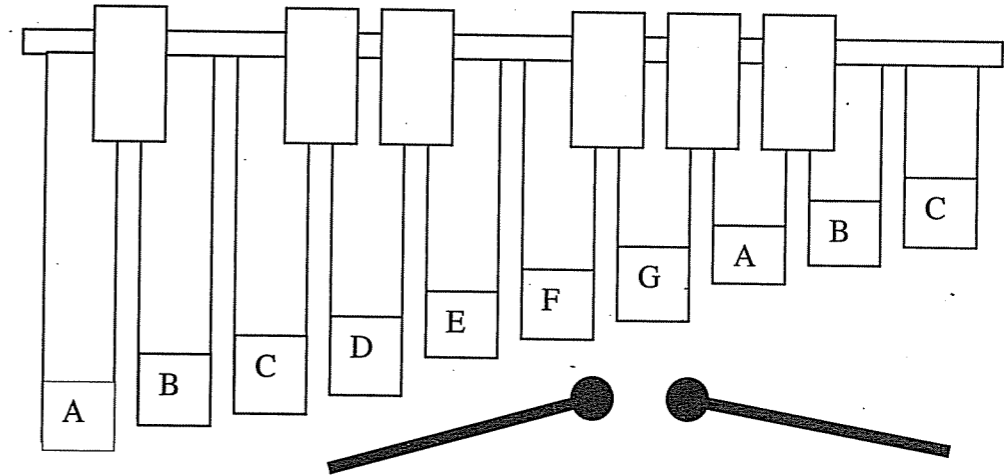
Öğretmen, C E G tuşlarını çalarak çocukları şaşırtır. Öykü kahramanının ne yaptığı tartışılır; Can, merdivenleri atlayarak çıkmıştır.

Atlayarak inmeyi kendileri keşfederek çalarlar.

Elinde kavanozla reçel taşıyan Can merdivenleri ağır ağır çıkabilir. Merdivenleri bir nedenle hızla inip ağır adımlarla çıkabilir, vb. Öyküde yapılacak dramatik değişiklikler pek çok müziksel kavramla daha bağ kurmalarını sağlar.

Daha sonra, öyküdeki merdiveni deftere çizmeleri istenir. Bir de kahvaltılıkların resimleri yapılır. Kendi merdivenlerini çıkıp inerek oynarlar ve bu sırada vokal olarak gittikçe ince ve gittikçe kalın ses verirler.

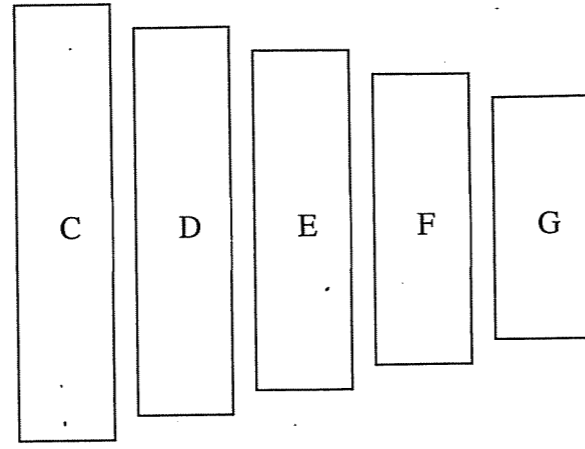
Örnek 2.

Ses kutularını sıraya sokma: Altılı gruplar masalara yerleşir. Her gruba sekiz adet ses kutusu verilir. Kalından inceye doğru dizmeleri istenir. Hatasız dizen grup ilk sıra ses çalma hakkını kazanır.

Her grup kendi dizisini çalar, diğer gruplar onu dinleyerek hatalı olup olmadığını anlar.

Bir sınıfta sekiz tuştan fazla ses kutusu yoksa, gruplar sırayla dizen. Küçük yaş gruplarında beş kutuyla oynanır.

Daha sonra kendi defterlerine sekiz ses kutusu çizmeleri ve tuşların üzerine ses harflerini yazmaları istenir. (Fotoğraf : Yahya Çavuş İ.O. 4.sınıf Ankara 1998)

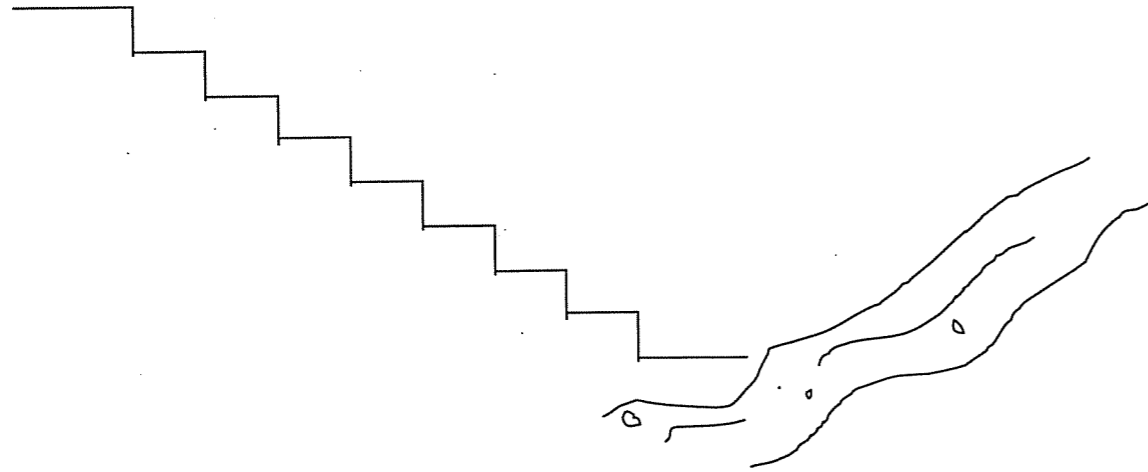

Örnek 3.

Tepedeki hayvanı suya götür: Sekiz ses kutusuyla veya sekiz tuşla oynanır. Kahvaltı oyunu gibidir. Bir anlatım içerisinde sıra ses çalma eylemi yerleştirilir. Bu kez, tepedeki aslanı aşağıdaki dereye, su içmeye götüreceklerdir. Bu sırada inici sıra ses çalınır. Dereden su içen aslan geri tepeye tırmanır, bu sırada çıkıcı sıra ses çalınır.

İlk örneği öğretmen verir: "Tepedeki aslan susadı, onu dereye su içmeye götüreceğim...(İnici sıra ses çalar. Dere sesi için tokmağı tuşlara sürter.) Suyunu içti, şimdi tepeye çıkıyor....(Çıkıcı sıra ses çalar.)"

Ses kutuları yerine sekiz basamaklı merdiven çizimiyle de oynanır.

Her çocuk bir başka hayvanı seçerek onu suya götürür ve getirir. Bazı hayvanlar ağır ağır veya çok çabuk yürüyeceğinden doğal olarak tempo değişikliği ortaya çıkar.

Oyuna destekleyici dere sesi olarak gerçek su sesi (sürahiden kovaya su dökerek elde edilir) veya yağmur kaktüsü eklenir. Bu düşsel ortam oyunu zenginleştirir.

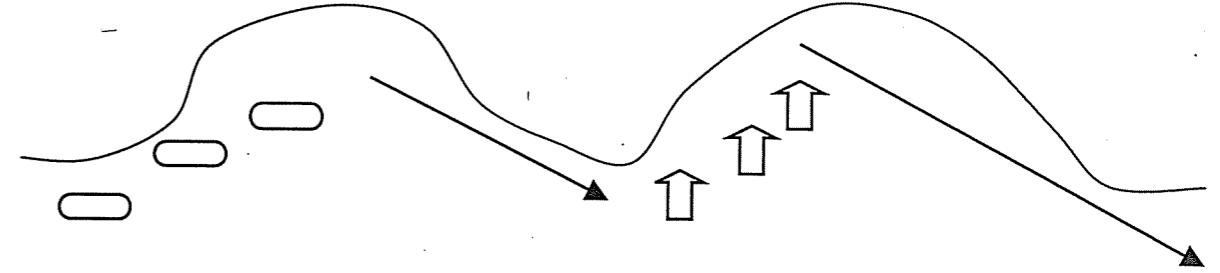
Örnek 4.

Kar kayakçısı: Sekiz ses kutusu, metalofon veya sekiz tuşla oynanır. Kayakçı, adım adım tepeye tırmanırken oldukça hafif sesle çıkıcı sıra ses çalınır.

Kayma eylemini vermek için uygun araç seçilir; vokal olarak "Sısss" sesi, yağmur kaktüsü, çelik üçgenin yanına sürme, sürgülü düdükle glisando, metalofonda inici glisando, vb.

Kayakçı yarıştıdır. Değişik yükseklikteki tepelerden aşağı kayacağı öyküye eklenir ve çocuklar bu tepelerin kaç basamakla çıktığına kendileri karar verirler. Kayakçı rolü üstlenen çocuk bunu çalarak gösterir. Onun, kaç tepe aştığını, kaç basamaklı tepeye çıktığını diğer çocuklar dinleyerek bulurlar.

Daha sonra her çocuk kendi yarışını resimle veya çizimle anlatır. Bu resimlerde çıkıcı ve inici semboller belirgindir.

İkili eşlerle de oynanır. Birlikte bir kayakçı öyküsü oluşturulur ve bu öykü yazılır. Eşlerden biri öyküyü okur veya anlatır, diğeri belirledikleri çalgılarla bu anlatımı seslendirir.

Düz Ses – Titreşimli Ses

Düz sesler şarkı söylerken kullandığımız normal seslerdir. Düdükler uzun düz ses verir.

Bazı sesler titreşimli (vibratolu) çıkar. Bu tür sesleri çıkarmak için sallayarak çalma gibi farklı çalma teknikleri gerekecektir.

Düz vokal sesi titreterek titreşimli ses elde edilir. Burdur ilinin çevresinde, *Gırtlak Basma* tekniğiyle söylenen türküler titreşimli vokal seslerle yapılmaktadır.

Bazı hayvan sesleri titreşimli sestir. Örneğin, kuzunun meleme sesi, düz "mee" olarak değil, titreşimlidir. Atın kişneme sesi "liii" değil, "lihihi" olarak titreşimli çıkar. Kurbağa sesi, kedinin horlama sesi gibi.

Bazı araçlar titreşimli ses verir; testerenin sesi, tırtırın sesi, radyatöre sürme sesi, spiral ciltli defterin kenarına sürme sesi gibi. Hafriyat işinde kullanılan bir çok araç da titreşimli ses verir.

Ağız armonikasında pompa varsa titreşimli çalınabilir. Bigicin (Endonezya halk çalgısı) nin ortasındaki tele baş parmakla bastırıp titreterek, bu tele ardı sıra değişik uzunluklar verdirerek titreşimli ses elde edilebilir. Kaval çalarken çobanın kuzuları su içmeye götürdüğü müzik yine bu tür sestir; tek parmağı delik üzerinde titreterek elde edilir. Keman çalarken kullanılan vibrato, tril gibi teknikler titreşimli ses elde etmek içindir.

Siren sesi dalgalı sestir; ambulansa bulunur. Sivil savunmada kullanılır, tehlikeyi haber verir. Düz sesin ezgi çizgisi çıkıp inmekte olan şeklidir. Çocuklar bu sesi tartışmak isteyebilir.

Çocuğun bu sesleri çizimle gösterebilmesi önemlidir.

Düz ses

Titreşimli ses

Örnek 1.

Bu nasıl ses: Düz sesle titreşimli ses karşılaştırılır. "Oooo" diye düz bir ses, "Ou ou ou ou" diye ikinci bir ses verilir, "Hangisi düz ses?" diye sorulur.

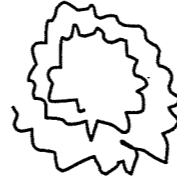
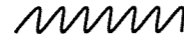
"R" harfini devam ettirmeye, kedinin hırıltısı, horlama, kapalı dudakların arasından dışarı nefes gönderme, matkap sesi, su motorunun sesi, helikopter sesi, vb. titreşimli sesler devinimleriyle birlikte

ısınma, ses ve nefes açma çalışmaları içerisinde kullanılır, sonra ses farkını algılamak üzere zıt kavram oyununa dönüştürülür:

Dairede oynanır. İlk çocuk düz bir ses verir, yanındaki tersini yaparak titreşimli ses verir. Oyun böylece son çocuğa kadar sürdürülür.

Çalgılardan titreşimli ses elde etme denenir; çelik üçgenin sopasını kendi içinde çevirme, zilli tefi sallama, zilli tefi yerde yuvarlama, marakası sürekli sallama, tırtıra sürtme, vb. sesler bulunur.

Titreşimli sesin sembolü için çizimler denenir. Spiral veya testere ağız çizimleri ortaya çıkar.

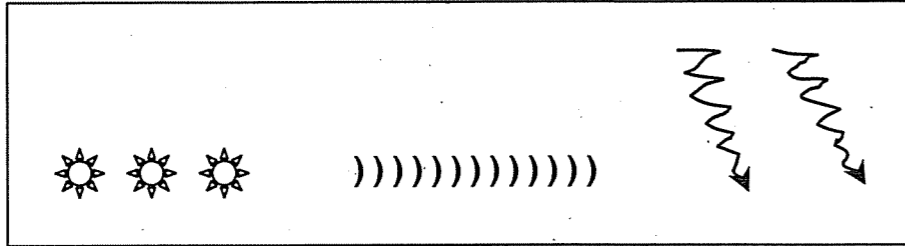
Örnek 2.

Atım kişniyor: Atın devinimleri ve kişneme sesi kısa bir öykü içerisine yerleştirilir.

Atıma bindim	Deh deh deh	(Üç kez yanlara vurulur)
Atım gidiyor	Dıgıdık dıgıdık	(Ritmik koşulur)
Atım kişniyor	İhihihi İhihihi	(Kollar yukarı kaldırılıp indirilir)

Daha sonra sadece derili tefler kullanılarak öykü seslendirilir. Bu sırada teften üç değişik çalma tekniği ile ses elde edilir; vurma, parmaklarla derisinin üzerinde tıprıdatma ve sallama çalışmaları gerçekleştirilir.

Bu değişik çalışmalar çizimle ifade edilir. Ortaya çıkan çizimler (grafik semboller) tartışılır. Kişneme sesindeki titreşim, yukarıdan aşağıya doğru kırık çizgilerle ortaya çıkacaktır.

Ezgi Çizgisi

Bir şarkının sözleri dışarıda bırakıldığında ortaya çıkan müzik ezgidir.

Sesin ince, kalın, uzun, kısa, çıkıcı, inici, düz ve titreşimli özellikleri öğrenilirken ezgi çizgisi kavramı da veriliyor olacaktır. Burada çocuktan istenen şey ezgi çizgisini, yani sesin iniş çıkışlarının havada ve zemin üzerinde görsel hale getirebilmektir. Bunun için yine önce taklit seslerle oyunlar oynanır.

Bazı hayvan sesleri ezgilidir; kuş sesleri, fil sesi, tavuk gıdıklaması, horoz sesi, gibi. Çocuklar, hayvan seslerini devinimle ve çizimle ifade etmede deneyim sahibidirler. Sesin dikliği oyunlarıyla da buna hazırdırlar.

Örnek 1.

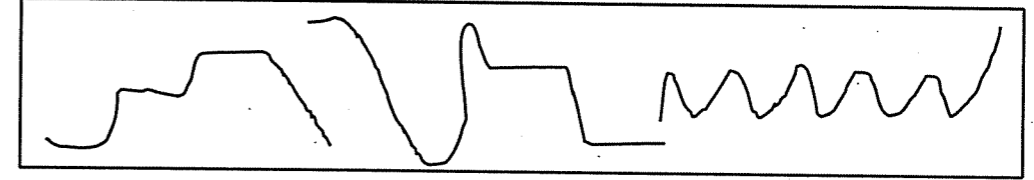
Sözcük yutma: Şarkının sözcüklerini teker teker yutarak oynanır. Yutulan her sözcüğün hımlanması gerekir. Şarkı arka arkaya tekrarlanır ve her tekrarında baştaki bir sözcük daha hımlanarak yutulur.

Adı geçen organları göstererek söylenen "Baş omuz kol bacak" şarkısı bunun için uygundur. (Yazarın Oyunlu Şarkılar adlı kitabında vardır. Şarkının aslı İngilizce'dir ve vücudun parçalarını öğretmektedir.)

Şarkı önce başından sonuna kadar sözü edilen organlara dokunarak oynanır. Sonra her defasında bir sözcük hımlanarak yutulur. Son sözcük yutulana kadar bu işlem tekrarlanır. Son sözcük yutulduktan sonra yapılan tekrarda ortaya çıkan müzik şarkının ezgisidir.

Örnek 2.

İplikle ezgi çizgisi: Sesin uzunluğunu ölçme oyunundan yola çıkılır. Üç çocuk kendi ses uzunluğundaki ipleri karton üzerine veya masa üzerine koyarak buna bir şekil verir. Bu şekil, soldan sağa doğru parmakla takip edilerek kendince vokalize edilir (ezgilenir).

Bir grubun ezgilediğini diğerleri dinler. Sonra her grup kendi ezgisini küçülterek defterine çizer.

Bu çalışma karton, masa gibi sınırlanmış zeminlerde yapılır. Sınırı belli zeminde çalışmak müziğin de bir sınırı olduğunu algılamaya yarar.

Daha uzun ezgi çizgisi elde etmek üzere iki çocuğun kartonları bir araya getirilir. Bu, yeni bir oyundur ve birden fazla müzik cümlesi kavramını içerir.

Örnek 3.

Kendi adını ezgileme: Dairedede oynanır. Kendi adını ritmik söyleme oyunlarıyla daha önce tanışmışlardı. Bu kez, adının her hecesini uzatarak ezgiyle söylemeleri istenir. Bu sırada eliyle de kendi ezgisini havada çizmesi beklenir. Diğer çocuklar onun ezgisini tekrar ederler. Herkes yapana kadar oyuna devam edilir.

Soloyu grubun tekrarlaması önemlidir, müzik hafızası oluşturur.

Örnek 4.

İsimleri ipe dizme: Kendi isimlerini doğaçlama ezgilemeleriyle oynanır. İlk çocuk adını ezgiler, ikinci çocuk bunu yineler ve ara vermeden kendi adını buna ekler. Üçüncü çocuk kendinden önceki iki adı aynı ezgiye olabildiğince değiştirmeden yineler ve kendi adını ekler. Bunu bir nefes uzunluğunda yapması gerekmektedir.

Diğer çocuklar üçüncü çocuğun ipe dizdiği isimleri tekrar eder.

Her çocuk üç ismi ipe dizene kadar oyun devam eder. Üçerli gruplar kendi ezgilerini birlikte tartışarak kağıda çizer.

İstenirse, grup içerisinden bir isim sınıfça ezgili dem tutulur ve üçlü gruba eşlik edilir.

4. SESİN TINISAL ÖZELLİKLERİ

Ses Kaynakları

Her sesin farklı bir tınısı vardır. Bu tını farkını yaratan etkenler ses kaynağının farklı özelliklerinden gelir. Çocukta işitsel algının gelişmesi için çocuğun bu ses kaynaklarıyla tanıştırılması gerekir.

Çocuğun sesle tanışması anne karnında başlar. Kalp atışı, barsak sesleri ve kanın akış sesleri, vb. seslerle, bebeğin beyindeki işitme merkezi sürekli uyarılır ve böylece işitme merkezi gelişmiş olarak dünyaya gelir. Anne karnındaki güvenli ortam bu seslerle doludur.

İnsanoğlu sessizlikten korkar. Çünkü ses, yaşamın devam ettiğinin kanıtıdır. Sessizlik ürkütücüdür, hiçlik duygusu verir. Hiçlik duygusu insanoğlunun asla kabullenmediği bir kavramdır. Bu yüzden insanoğlu, seslerle içsel bir dürtüyle doğal olarak ilgilenir. Sesin nereden geldiği, nereden çıktığı insan için merak konusudur.

Sesler, **vokal sesler**, **enstrümantal sesler** ve **çevre sesleri** olarak üç grupta toplanır. Ancak basamaklandırmak gerekirse, önce yakın çevre seslerinden başlamak doğrusudur. Çocuğa en yakın sesler kendi çıkardığı seslerdir ve bu seslerin kaynağı, beden çalgılarımızdır.

Baş Sesleri: Ağız Şapırdatma, dil Şaklatma, öpücük, diş gıcırdatma, dil çekirme, diş takırdatma, tokatlama, yanak şişirip patlatma, ısıklık, burun çekme, gibi.

O, U, gibi ünlü harfler, Şşş, Sss, gibi vokaller baş seslerindedir.

Ağlama, gülme, hapşırma, iç çekme, horlama, üfleme, gibi durum belirten sesler de bu gruptandır.

El Sesleri: Başa, göğüse, dize, ele, kola, yana vurma ve sürtme sesleri ile parmakları vurma, tırnak sürtme, fiske vurma, parmak şıklatma gibi sesler.

Ayak Sesleri: Yere vurma, sürtme, topuk vurma, tepe vurma, zıplama, çift sekme gibi sesler.

Çevre sesleri: ev içi sesler (saat, kapı, telefon, süpürge, musluk gibi), sınıf içi sesler (silgi, tebeşir, kalem, sıra, radyatör, cam gibi), araç sesleri (araba, ambulans, uçak gibi), iş sesleri (ağaç kesme, çimen biçme, çivi çakma gibi), hayvan sesleri ve doğa sesleri (rüzgar, yağmur, gök gürültüsü, dalga, akarsu gibi) diye sıralanabilir.

Önemli olan öğretmenin tını farkını algılama oyunları, oyun teknikleri bilmesi ve yeni oyunlar yaratabilmesidir. Bu oyunlarda düş gücü devreye sokulur. Tüm düş gücüne ve imgelemelere dayalı dramatik oyunlar gibi çocuklar bu oyunları severek oynarlar. Ayrıca, tüm çocuklar en gelişmiş olan işitme duyularını kullanmaktan hoşlanırlar.

Tıpta kullanılan **Percussion** (Perküsyon) **Tekniği** de tını farkını algılamaya dayanır: Doktor, akciğeri su toplamış olan hastanın göğsüne avucunu yatırıp, onun üzerine parmakla vuruşlar yapar. Çıkan tınıyı dinler. Hava dolu bölümden tok ses gelir. Hangi bölgenin ne kadar su barındırdığı anlaşılır. Tekniği bulan doktorun esin kaynağı babasıdır; şarapçılık yapan baba, mahzenindeki bidonlara vurarak şarabın ne kadar eksildiğini anlamaktadır. Çünkü, hava odacıklarında ses büyür.

Örnek tını oyunları:

1. Gözü kapalı sesi takip etme: İkili eşlerle oynanır. Eşlerden birinin çıkardığı sesi diğeri gözü kapalı takip ederek sınıfı dolaşır. Seçilen ses, vokal ses, vücut sesi, ritim aleti sesi veya bir taklit ses olabilir. Gözü kapalı oyunlar hem işitme duyusunu geliştirir, hem de güven oluşturur.

2. Gözü kapalı çevre sesleri dinleme: Mekanı algılamayı, ayrıntıyı yakalamayı sağlar.

3. Gözü kapalıyken ses kaynağını bilme: "Bu ne sesi?" diye sorularak oynanır. Ses kaynağı olarak, vücut sesi, müzik veya ritim aleti sesi, sınıf içi sesler ve hayvan sesi taklitleri kullanılır. Sesin yönünü bilme oyunu bu oyuna eklenir; gözü kapalı ebeye, sınıfın değişik bir noktasından bir ses verilir ve ebe sesin geldiği yeri işaret eder.

4. Kasetten ses dinleme: Kasetten verilen efekt sesi tanımları istenir. Bu seslerle resimleri eşleştirilir.

5. Gözü kapalıyken arkadaşını sesinden tanıma: Üç kişi tahtaya kalkar. Tahtadaki, örneğin "Hava güneşli olduğu zaman kendimi mutlu hissederim" cümlesini tek tek okurlar. Diğeri gözü kapalı olarak bu üç kişiyi dinler. Önce kimin, sonra kimin, en sonra da kimin okuduğunu bulurlar.

Sonra dört gönüllü kalkar, sonra beş. Okuma sırasını dikkatle dinleyerek bulacaklardır. Öğretmen gönüllülerin kulağına sesini değiştirerek okumalarını fısıldar. Yine kimin sesi olduğu bilinir. Çünkü ses kaynağının temel özelliği değişmemiştir.

Sonunda beş kişi birden aynı cümleyi okur. Bu ses ortak özellik taşır, vokal tınıdır ve tek sesli söylemektir. Tüm sesleri birlikte duymayı gerektirir.

Ses rengini değiştirme şeklinde de oynanır. Ağız önüne tutulan kağıt borudan konuşmak, avucunu ağızına kapatıp konuşmak, elini boru yapıp konuşmak, bardak içine konuşmak gibi. Kimin hangi sesle konuştuğu bulunur.

Dairede ayakta durulur, Herkesin gözü kapalıdır. Öğretmen sessizce bir kişiye dokunur, bu kişi olabildiğince farklı yoldan sesine değişik özellik vererek bir tekerleme söyler, grup kimin sesi olduğunu bulur.

Yada, ebe gözünü kapatır, bir arkadaşı sesini değiştirerek bir cümle söyler. Örneğin, simitçiyi, sütçüyü, sebzeçiyi, babasını, ninesini taklit eder. Ebe kimin konuştuğunu bulur.

Grupla gözü kapalıyken yapılan bu tür ses değiştirme oyunları aynı zamanda işitme duyusunu çalıştırmaya yarar.

6. Eşleştirme oyunları: Resimli kartlarla oynanır. Önceden hazırlanmış resimli kartlar çocukların önüne koyulur, verilen efekt sesin ilgili olduğu resmi boyamaları istenir.

7. Eşini kör dolaştırma: İkili eşleşilir. Biri gözlerini yumar, diğeri onu omuzlarından tutarak okul içinde veya bahçede dolaştırır. Gözü kapalı olanın duyduğu sesleri aklında tutması ve sınıfa dönünce sayması istenir.

8. İkili ritmik oyun: İkili eşler karşılıklı dururken, birbirine vurarak, değişik vücut sesleri kullanarak kendi bildikleri bir oyun oynarlar. Oyunda kullandıkları değişik dokunuşların seslerini saymaları istenir. (Avuç içine vurma, el tersiyle vurma, el çırpma gibi sesler.)

9. Devinimi sese dönüştürme: Ebe bir aracın, bir işin devinimini yapar, diğeri onun sesini verir. Örneğin, demirci demir dövüyorken, berber saç keserken, şoför araç sürerken, tamirci çivi çakarken, rendelerken, süpürürken, vb.

10. Taklit edilen hayvanın sesini verme: Ebe her hangi bir hayvanı taklit eder, diğeri onun sesini verir.

11. "Annen ne getirdi?" oyunu: Dairede oynanır. Öğretmen ilk çocuğa "Annen İstanbul'dan ne getirdi?" diye sorar. Çocuk "Sakız getirdi" derse, tüm grup sesli olarak sakız çiğnemeye başlar. Her çocuk değişik bir şey söylemek durumundadır. Gelen eşyaya göre bir ses ve sesin gerektirdiği devinimi yaparlar. Örneğin; bisiklet, çamaşır makinesi, makas, süpürge, yumurta çırpacağı, havan, testere, çekiç, telefon, saat, kuzu, köpek, maymun, vb.

12. Birden fazla sesi tanıma: Gözü kapalı oynanır. Öğretmen masa üzerindeki çalgılardan, önce bir tanesini çalar ve hangisini çaldığını sorar. Sonra iki tanesini çalar ve kaç tanesini çaldığını sorar. Sonra üç, dört, beş tane çalar. Çalma sırasına göre saymaları önemlidir.

Müzik hafızası oluşturan bir oyundur.

Hayvan sesleriyle de oynanır. Ebe kendi seçtiği birkaç hayvanın sesini arka arkaya taklit eder. Gözü kapalı dinleyen grup bu sesleri sırayla söyler. Ebe için dramatik bir deneyimdir. Değişik durumları düşünerek ardı sıra verebilmek önemli bir beceridir.

13. Engel oyunu: Ebe'nin gözleri bağlanır. Üç dört sandalye dağınık ve aralıklı olarak yerleştirilir, ebe bunları görmemelidir. Çelik üçgen, marakas, tef ve davul çalmak üzere dört çocuk görev alır. Ebe bu çalgıların sesine göre yönünü ayarlar. Her çalgının bir yöne yürütme özelliği vardır ve bir kere vuruş bir adım demektir.

Çelik üçgen: Öne yürü

Marakas: Geriye yürü

Tef: Sola yürü

Davul: Sağa yürü

Gözü kapalı ebe, sandalyelere çarptırılmadan, ritim aletlerinin sesine göre dolaştırılır.

14. Ses hangisinde: Hepsi aynı renkteki boş film kutularından birisi boş değildir, içinde taneler vardır. On iki kutu aynı hizada durur. Dolu kutunun yeri belli değildir. Bir çocuk sırayla hepsini sallar ve yerine koyar. Diğeri dolu kutunun hangisi olduğunu aklında tutarak bir defada onu eline alarak çalmak durumundadır.

Çoğunluğa kolay gelirse, iki veya üç dolu kutu ile de oynanır. Müzik hafızası oluşturur.

15. Şarkılar: İçinde çevre sesleri, hayvan, araç ve doğa sesleri taklit edilen veya el çırpma, ayağı yere vurma, parmak şıklatma ve dizlere vurma sesleri kullanılan şarkılar tını kaynağı yaratma amacıyla öğretilir.

Çalgılarla yapılan tını çalışmalarında, öncelikle sınıf içi çalgıların hatasız tutuş ve kullanımları öğretilir. Örneğin; çelik üçgenin açık ucu aşağıdadır ve sopası ile başka bir çalgıya vurulmaz.

Çocuklar her çalgıya mutlaka dokunmak ve çalmak isterler. Bu isteğe cevap veren bir oyun gereklidir. Her çalgının kapasitesini keşfetmek, ondan farklı tınlar elde etmek üzere tını araştırması yapmayı severler. Çalgıları kendi küçük bestelerinde kullanırken, çalgının farklı kullanımlarından yararlanırlar.

Çalgılarla Tını Oyunları

Örnek 1.

Çalgılarla tanışma: Dairede oturarak oynanır. Her çocuğun önünde bir çalgı vardır. Her çocuk kendi adını söyleyerek çalar. Önceleri, bu çalışmada tartım yapmaları, yani adını ritmik okuyuşla çalmaları beklenmez; adının hece sayısı kadar çalmak ve çalgıdan ses çıkarmak bile bir beceridir.

Çalan çocuk çalgısını önüne bırakır. İlk turdan sonra ağaya kalkılır ve bir işaretle hep birlikte kendi çalgısına veda seremonisi yapılır ve bir sonraki çalgının önüne geçip oturulur. Yeni çalgıyla tanışma başlar, yani yeni çalgı ile adını söyleme işi tekrarlanır.

Örnek 2.

Tını araştırma: Dairede oynanır. Her çocuğun önünde bir çalgı vardır. Birkaç dakika kendi çalgısını değişik şekillerde denemelerine izin verilir. Sonra, sırayla her çocuk kendi çalgısının özelliklerini gösteren kısa bir sunu yapar ve saygıyla çalgısını yere bırakır.

Ağır adımlarla bir sonraki çalgıya yürünür. Bu geçiş süresine öğretilmek istenen küçük bir şarkı veya şarkının mırıldanılan ezgisi yerleştirilebilir. Herkesin önüne yeni çalgı gelmiştir. Saygıyla eğilip yerdeki yeni çalgı alınır. Birlikte veya sırası gelen çocuk çalgısını tanıtmak üzere kısa bir tekerlemeye ana ritimle eşlik edebilir.

Örnek 3.

Ormanın müziği: Dağınık olarak ayakta durulur, bir ağaçtır. Ellerinde birer çalgı vardır. Öğretmen elindeki şifonu hangi ağacın üzerine (çocuğun başına) örterse o ağaç çalmaya başlar. Öğretmen ağacın önünde çömelerek onu dinler. Ayağa kalkıp şifonu aldığı anda müzik biter, bir başka ağacın müziğini dinlemeye gider.

Her ağaç kendi müziğini çaldıktan sonra, öğretmen ağaçların arasında ağır adımlarla dolaşırken şifonuyla ağaçlara dokunarak geçer, ağaçlar hafif sesle çalarlar. Sonra fırtına çıkmış olur, öğretmen hızla ağaçların arasında dolaşır, bu sırada kuvvetli sesler duyulur. Rüzgar, yani öğretmen durduğunda müzik biter.

Örnek 4.

Eşini bul: Her çalgıdan iki adet kullanılır. Eş çalgılar ikili eşlere verilir. Eşler gözü kapalı olarak uzak noktalara yerleştirilir. Başlama işaretiyle, çalgısını çalarak, (arada kısa suslar yaparak eşini dinleyecektir) eşini bulmaya çalışırlar.

Benzer tınıyı diğer seslerin içerisinde ayırt etme becerisi kazandırır.

Örnek 5.

Mutlu aile: Çalgılar tınlarına göre gruplandırıldığında kullanılan malzemeye göre grup oluştururlar. Derililer, ağaç vurmaları, metal çalgılar gibi. Eğer artık materyallerden yapılmış çalgılar varsa, onlar için, örneğin, plastik olanlar, teneke olanlar gibi gruplandırma yapılır.

Öğretmen, her grup çalgıdan birini başka bir masa üzerine veya zeminin başka bir noktasına bırakır. Sonra, her öğrenciye bir çalgı verir ve onu kendi ailesine götürmesini ister. Ailenin tüm üyeleri bir araya gelince mutlu aile tamamlanacaktır.

Örnek 6.

Çalgı tanıtma: Dairede, herkesin önünde bir çalgı vardır. Bir süre kendi çalgısını keşfetmelerine izin verilir. Sonra sırayla kendi çalgısından çıkarabildiği değişik tınları gruba tanıtırılar.

Çalgı gruplarına göre gruplar oluşur, örneğin ağaç vurmaları bir araya gelir ve kendi çalgılarını keşfederler. Sonra bu tınlarla doğaçlama bir tanıtım müziği besteleyerek sınıfa sunarlar.

Bu tür tanıtım oyunları çocukta, "Bu benim müziğim, bu sesin müziğin ve bu bizim müziğimiz" kavramları oluşur.

Örnek 7.

Öykünün bölümlerini besteleme: Bilinen bir öykü bölümlere ayrılır, her bölümün çarpıcı bir olay anı bir gruba verilir. Bir grup da sadece bölümler arasında çalınacak olan bir müzik çalmakla görevli olur. Diğer gruplar tabloları canlandırmayla, müzik grubu da ara müzik yapmayla görevlidir.

Bir değişik çalışma da şöyle olur: Gruplar her türlü tınıyı kullanabilme özgürlüğündedir. Bir süre konuşarak ne yapacaklarına karar verirler ve beste denemeleri yaparlar. Bir grup giriş müziği yapar. Bunu bölümler arasında bağlantı olarak kullanabilir. Böyle olursa, rondo yapısı oluşur.

Gruplar hazır olunca, öyküdeki sıraya göre çalınır. Bir öykünün tamamı müzikle anlatılmış olur. Her bölüm için bir tanıtım cümlesi kullanmalarına izin verilir. Bu cümle tek kelime de olabilir. Yaptığı besteye isim koyma önemlidir. Her grup önce kendi bölüm başlığını söyler, arkasından çalar.

Bu tür etkinlikler bir dersten fazla zaman alır. Bu nedenle, proje çalışması adı verilen etkinlikler gibi, birkaç haftaya yayılarak çalışılır. Gösteri için ideal etkinliklerdir. Öğretmenin drama deneyimine bağlı olarak her bölümü drama olarak hazırlaması ve bestelenen müzikle birleştirmesi mümkündür. Fotoğrafta, rüzgar çanlarını öykünün şenlik bölümünde kullanan grubu görmekteyiz. (Yahya Çavuş I.O. 5. sınıf Ankara 1999)

Örnek 8.

Ses ekleme: Dairede oturulur. Ortada çalgılar vardır. İlk çocuk, "Büyükanem müzik mağazasına gitti, bana bir ... satın aldı" der ve adı geçen çalgıyı eline alır, tınısını dener ve yerine koyar. İkinci çocuk kalkar, bir önceki çalgıyı eline alır ve çalar, arkasından kendi seçtiği bir taneyi daha alır, çalar, geri yerine koyar. "Büyük annem bana ... ve ... satın aldı" der. Oyun böyle devam eder.

Kalkan her çocuk, öncekileri aklında tutmak ve yenisini bunlara ekleyerek çalmak zorundadır. Müzik hafızası oluşturur.

Örnek 9.

Tını kaynağını tahmin etme: Dairede oturulur. İçinde mısır, nohut, pirinç gibi kuru tanelilerin bulunduğu kapalı kutu ile oynanır. İçindekinin ne olduğunu tahmin edilecektir.

Kutu sırayla elden ele geçirilir. Kutuyu eline alan sallar ve dinler. (Seçenekler öğretmen tarafından verilebilir.) Sonunda kutu açılarak içindekiler gösterilir. Doğru tahmin edenler kazanmıştır.

Başka tanelilerin koyulduğu kutularla karşılaştırmalı olarak da oynanır. Örneğin, içinde fasulye, pirinç, kum, boncuk olan dört kutu arka arkaya çalınır, çalma sırasına göre saymaları istenir. Sonunda kutular açılır, içindekiler gösterilir. Doğru tahmin eden kazanır.

Örnek 10.

Saklı kaşık kimde: Dairede oturulur. Ebe dışarı çıkar. Herkesin elleri arkasındadır. Bir kişi arkasında kaşık saklar. Ebe içeri girer ve dairenin ortasına geçer. Kaşığı saklayan çocuk çok hafif sesle çalmaya başlar. Ebe kimin çaldığını bulmaya çalışır. Sonra çalan çocuk ebe olur.

Ses kaynağını bulma ve hafif sesi dinleme becerisi kazandıran bir oyundur.

Örnek 11.

Saklı çelik üçgen kimde: Dairede oynanır. Ebe dışarı çıkar. Herkesin elinde değişik bir çalgı vardır ve çalgısını arkasında tutar. Bir çocukta ise çelik üçgen vardır. Hep birlikte arkalarında bir kere çalar ve susarlar. Ebe çelik üçgenin kimde olduğunu bulmaya çalışır. Beş kere tahmin etme hakkı vardır. Bir defada bulan beş puan alır. Her yanlış tahminde bir puan kaybedilir.

Ebe değişir. Ebe değiştikçe bulunması istenen çalgı da değişir.

Oyun, belli bir tınıyı ayırt etme becerisi kazandırır.

Örnek 12.

Vokal seslerle öykü yaratma: Altılı gruplarla oynanır. Verilen sesle bir öykü kurgusu içinde kullanmaları istenir. Örneğin, sadece vokal tınılardan "Ohh, Ufff, I ihh, Ha ha ha, ıslık..." gibi sesler ana malzeme olarak verilir. Bu seslerin çağrıştırdığı bir öykü kurguları ve sesleri öykünün içinde kullanmaları istenir. Grup kendine bir anlatıcı seçer, grubun diğer elemanları gereken sesleri canlandırarak verir.

Ana malzeme olarak vokal ses yerine, saat, telefon, kapı, süpürge, vb. sesler kullanıldığında ev ortamında bir öykü oluşacaktır. Bu sesleri sınıf içi çalgılardan tını araştırması yaparak bulmaları ve yaratıkları öykü anlatımı sırasında destekleyici olarak kullanmaları istenir.

Tınıları belli bir durumun ifadesi olarak kullanabilme deneyimi kazandırır. Çocuğu beste yapmaya hazırlar.

Örnek 13.

Çalgı sesleriyle öykü yaratma: Altılı gruplarla oynanır. Efekt ses verme özelliğindeki, yağmur kaktüsü, rüzgar çanları, büyük zil, çelik üçgen, çeşmibülbül, ağız arpı, sürgülü düdük, deve çanı, kuzu çanı, zilli tef gibi çalgılardan bir kaç çalgı seçilir. Seçilen çalgıların önce tınıları tek tek dinlenir, çağrıştırdıkları konuşulur ve bunlardan dilediklerini kullanarak bir öykü yaratmaları istenir. Her grup kendine bir anlatıcı seçer. Anlatıcı uygun yerlerde öyküyü keserek grubun efekt ses vermesini bekler.

Tek bir çalgı ile de oynanır; gözü kapalı gruba dinletilen sesin çağrışımları anlatılır.

Dikkat yoğunlaştırmak için uygun bir başlangıçtır. (Fotoğraf: Yahya Çavuş İ.O. 5.sınıf Ankara 1999)

Rüzgar çanları için olası çağrışımlar: Gece gökyüzü, yaylada kuzular yavaşça uykuya geçiyor, perili köşkte sarkıt buzlar kırılıyor, yeni donmuş buz üzerinde yürüyorum, Noel Baba hediye dağıtıyor, Çin'de kalabalık bir yerde alışveriş yapıyorum, denizaltında balıklar bana şarkı söylüyor...

Çağrışımların resimle anlatılması istenir.

Tını araştırması ve bestelemeye örnek bir öykü:

"Bir ormanda kuşlar öterken (çeşmibülbül sesi.) çoban kuzuları otlatıyordu (meleme ve çan sesleri).

Sürüye katılmış bir de inek vardı (inek sesi ve büyük çan sesi).

Çoban bir ağacın altına uzandı, uyumaya başladı (horlama). Sinekler onu rahat bırakmıyordu (haşhaş tohumu sesi).

Yandaki derede (metalofonda glisando) kurbağalar vardı (tırtır), bazıları suya atladı (boş sandoz kutusunun ağzına vurma sesi).

Uzakta şimşek çaktı, gök gürlemeye başladı (büyük zil sesi). Çoban kalktı, kuzuları ahıra götürdü. Ahırın kapısı gıcırdaydı (spiral ciltli defterin kenarına sürme veya artık materyallerle yapılan orman şeytanından çevirme sesi. Kuzular birer birer uykuya geçti (rüzgar çanları). Çobanın kızı ayran yapıyordu (plastik şişedeki suyu çalkalama sesi). Çoban ayran içti ve uyudu."

Fotoğrafta kendi öykülerini seslendiren bir grup görmektesiniz. (Yahya Çavuş İ.O. 4.sınıf Ankara 1997)

Başlatılan bir öyküye devam etmeleri istenebilir. Örneğin, öksürme, ağlama, hapsirme, öpücük ve gülme seslerinin verildiği bir öyküye öğretmen şöyle başlar:

"Kardeşim soğuk almış öksürüyordu... Annem ilacını verirken ağladı... Sonra neler oldu?"

Örnek 14.

Verilen konuyu seslendirme: Altılı gruplarla beste çalışmasıdır. Somut bir olayı anlatan kısa öyküyü veya soyut bir durumu müzikle anlatmaları istenir. Somut çağrışımlar yapan kısa bir şiirden de yola çıkılabilir.

Bir uzay yolculuğu tema olarak verilebilir; yolculuğun aşamaları ayrı ayrı seslendirilir. Örneğin; fırlatma için geriye sayma, fırlatma, gidiş, vardığı gezegenin tanımı (soğuk, buzlu, kayalık, sıcak, rüzgarlı...) ve dünyaya dönüş bölümleri.

Bir gün (ya da bir yıl, dört mevsim) konu olabilir. Bu durumda, günün doğuşu, öğle, gün batarken ve gece seslendirilir:

Sabah: Sessizlikten sese.

Öğle: Gittikçe çoğalan sesler (gittikçe kalınlaşan dikey doku).

Akşamüstü: Gittikçe inceleşen dikey doku, solan sesler, gece sessizliğe dönüş olarak verilebilir.

Örnek 15.

Çalgılarla hareketli tablo: Tüm grupla veya çalgı sayısı kadar çocukla oynanır. Herkesin elinde bir çalgı vardır. Çalgısını sessiz bekletirken, kendini hazır hisseden çocuk, kendi ritim kalıbını çalarak tabloya eklenir.

Tabloda beşinci kişi girdiğinde ilk giren sessizce çıkar. Altıncısı girince ikinci giren çıkar ve böyle devam eder. Tüm çocuklar tabloda yer aldıktan sonra daha önce çıkanlar yeniden tabloya eklenip büyük tablo oluşturulur ve oyun biter.

Değişik çalgı grupları farklı ses kümeleri oluşturur.

Örnek 16.

Tını kaynağını tahmin etme: Dairede oynanır. Çalgılar ortadadır. Bir mendil elden ele tempoyu bozmadan geçirilir, bu sırada sayışma söylenir:

X	X	X	X
Elden	ele	mendi	lim
Orta	daki	kandi	lim
Kandi	li kim	yaka	cak
Ebe	ola	cak	

Son hecede, mendil elinde kalan ebe olur ve ortadaki çalgılardan birini çalma hakkını kazanır. Ebe, çalgıdan farklı tınlar elde ederek şaşırtmalar yapar. Dairedekiler gözlerini kapatır ve verilen sesin tını kaynağını tahmin eder.

Ses Kaynağı Yaratma

Çocuklar kendi oyunlarında kendi yaptıkları çalgıları kullanmaktan hoşlanırlar. Bu oyunlarla aynı zamanda yaratıcılıklarını kullanma ve başkalarına gösterme fırsatı bulurlar.

Gazoz kapaklarıyla, şişelerle, sopalarla, demir parmaklıklarla, teneke kutularla, avucunu kapatıp içine üfleyerek, ağzına eliyle vurarak, kağıdın arasına tarak koyarak, bulduğu her kamışa delik açıp üfleyerek, kabak yaprağı sapında delik açarak, ipin ucundaki oyuncağı hızla çevirerek, midye kabuklarını birbirine sürterek, kulak midyenin içini dinleyerek, fasulye yaprağını avucunda patlatarak, kese kağıdını patlatarak, mısır yaprağını iki başparmağın arasında kıştırarak, kağıttan patlangaç yaparak, uyuyanın kulağına su sesi vererek, ayı sesi taklit ederek, borunun içine kafasını uzatıp içeriye seslenerek, kağıt borudan trompet yaparak, aniden el çırpıp karşısındakini korkutarak, ısıklı çalıp kuş taklidi yaparak, diliyle kurbağa sesi çıkartarak, yanağını şişirip pırlatarak, parmak şıklatıp fasulye kıldığını söyleyerek, kayısı çekirdeğini taşa sürtüp açtığı deliğe üfleyerek, vb. türlü ses şakaları, ses denemeleri, ses oyunları, hepimizin çocukluğunda yaşadığı tını hafızası oluşturan hoş anılardır.

Çocukların doğal oyuncağı olan bu ses kaynaklarını sınıf ortamında kullanmalarına fırsat vermek doğrudur. Bu oyuncakların tını zenginliğinden yararlanmak, bu tınları kendi bestelerinde, müzik oyunlarında ve öykü seslendirmede kullanmak çok önemlidir. Kendi yaptığı bir çalgıyı gruba sunmak çocuğu müzik ortamına çekmek için en etkili araçtır.

Pek çok müzik eğitimcisi müzik odasında sadece piyano bulunsun ister veya okul yönetiminden Orff çalgıları temin etmesini bekler. Onlar, çocuklarla nasıl müzik yapılacağını bilmeyen eğitimcilerdir. Tümöyle Orff çalgılarıyla dolu bir odada bile ne yapacaklarını bilemezler. Oysa Orff çalgıları sadece Orff'un geliştirdiği ezgili vurmali çalgılar değildir. Her türlü tını kaynağı Orff'un müzik anlayışıyla örtüşür.

Tını oyunları yoluyla çocuklar, farklı tınları araştırma, tınıyı etkileyen etmenleri bulma, aynı malzemedeki yeni tınlar elde etme, kendi bestelerinde tek veya daha fazla tınıyı bir arada kullanma, değişik türdeki müziklerin etkisini anlama gibi becerileri kazanırlar. Böylece, duyduğu sesin hangi aletten çıktığı, nasıl elde edildiği (üfleyerek, parmakla, mızrapla vb.) üzerine doğru kararlar verebilir, sesin insan üzerinde etkisini sıfatlarla (parlak, acıklı, durgun, zengin, öfkeli, karanlık, vb.) tanımlayabilirler.

Evde yapılanlardan başka, sınıfta yapılabilen çalgılar da vardır:

1. Kağıt ağacı: Gazete kağıdından yapılır. Yarım sayfa gazete kağıdı rulo yapılır, açık kenarından makasla beş-altı yerden şerit halinde, ortaya kadar kesilir. Açılmasını diye rulonun alt kısmı bantla kapatılır. Ortasından çekip uzatılınca dalları sarkan ağaç gibi durur. Sinek kovalar gibi sallandığında hissettirir.

Değişik tınlar denenir; şaka yapar gibi kesik kesik sallama, hafif ve kuvvetli sallamalarla yangın taklitleri, vb. Tüm sınıfın kağıt ağacını aynı anda sallamasıyla yangın şiddetlenir ve kreşendo sesler duyulur.

2. Uçan ördekler: Boş film kutusu bir kenarından dibe doğru yarıılır. Dibi delinir ve bu delikten geçirilen yarım metrelik bir sicime asılır. Kutunun kapağı kapatılır ve ipin ucundan tutulan film kutusu savrulurak döndürülür. Uçan ördek sesi duyulacaktır.

İpin ucundaki film kutusu havada hızla döndürülürken, kenar yarıktan hızla içeri giren hava, bu sürtünme sırasında ördek sesi yapar.

3. Yağmur kaktüsü: Orta ve Güney Amerika ülkelerinde yağmur yapan veya yağmur çubuğu adıyla geçen yağmur kaktüsünün yapımı taklit edilerek elde edilir. Mukavva borudan yapılır. Sayısız toplu iğne boruya batırılır, alt ucu bir şekilde kapatılır, içerisine bir avuç mısır tanesi koyulduktan sonra üst ucu da kapatılır. Eğik tutunca yağmur sesi verir.

4. Boncuklu sukabağı: Bir Latin Amerika çalgısı olan kabasaya benzetilerek yapılır. Sukabağının üzerine makrame veya tığla örgü örülür. Örerken muhtelif noktalara boncuk yerleştirilir.

Kabasanın orijini olan çekereye benzer. Sallama, sürtme, boncukları çekme gibi çalma teknikleriyle değişik tınlar elde edilir.

5. Çatal kastanyet: Çatal şeklinde bir dal parçasından yapılır. Ya da, kalınca bir sopa yarıya kadar çatlatılır, ayrılan iki uç arası çatal olarak kullanılır. Çatalın arasına tel gerilir ve bu tele gazoz kapakları dizilir.

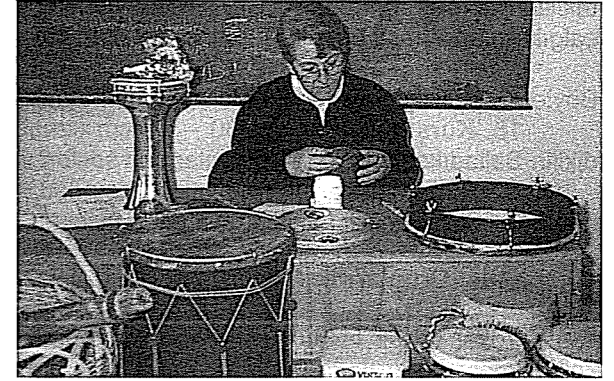
6. Balondan davul: Değişik genişlikte ve değişik derinlikte plastik veya karton kutuların ağzına balon gerdirerek yapılır. Tokmak için, sopanın ucuna sarılan pamuğa balon sarılır. Yumuşak çalışmalarla kullanılır.

7. Marakas: Boş ambalaj kutularına veya plastik şişelere bir miktar pirinç, nohut, vb. koyarak yapılır.

8. Kokonat:

Hindistan cevizine kıl testere ile kapak açılır. İçi boşaltılır içine kuru taneli bakliyat veya boncuklar koyulur. Taneleri içine koyduktan sonra açılan kapak ağaç tutkalla geri yerine yapıştırılır.

Yandaki fotoğrafta kitabın yazarını kokonat yaparken görmekteyiz. Masanın üzerinde ters durmakta olan bendirin içerisinde boncuklar vardır. Çalkaladıkça okyanus sesi verir.

9. Plastik şişe: Yarisına kadar suyla doldurup çalkalandığında, kürek çekme, yüzme, yayık yayma gibi sesler elde edilir.

10. Orman şeytani: Plastik bardağın dibi delinir. Bu delikten geçen misinaya bir sopa bağlanır. Sopanın bağlanma noktasında, halka şeklinde açılmış çentik vardır. Misina bu çentiğe gevşekçe bağlanır. Böylece sopayı çevirirken misina dönebilir.

Misininin gıcırdayarak dönmesi gerekir. Bu nedenle, çentiğine tebeşir tozu veya reçine sürülür. Sopadan tutarak misininin ucunda sarkan bardak sürekli döndürülürse beklenen ses duyulur. Gıcırdaması sesi bardağın içine ulaşmış ve orada büyümüştür.

Birkaç kişi aynı anda kendi oyuncağını sallayarak çevirdiğinde büyük bir ormanda fortissimo kapı gıcirtısı sesleri çıkar. Elle kumanda ederek çevrildiğinde karga sesi verir.

Aleti gergin tutup misinaya parmakla dokunuşlar (pitzikato) yapılırsa, telli bir çalgı gibi ses verir. Dokunuşların bardak içerisinde büyüdüğü fark edilir. Keman gibi telli çalgıların yapısına dair fikir verir; titreşimler hava odacıklarında büyümektedir. Tel boyunu kısa veya uzun tutmak suretiyle sesin incelik kalınlığı fikri verilir.

Misininin gıcirtıyı, yani titreşimi bardağa taşınması ve orada sesin büyümesi, telefon, megafon, hoparlör gibi ses teknolojisiyle ilişkilendirilir.

11. Ceviz kastanyet: İki yarım ceviz kabuğu ile yapılır. Avuç içinde tutulabilen büyüklükteki bir mukavva parçası ikiye katlanır, iki tarafına karşılıklı ceviz kabukları yapıştırılır. Kastanyet olarak kullanılır.

12. İkili marakas: İki boş film kutusuyla yapılır. Sopanın bir ucuna karşılıklı iki film kapağı çivilenir. Kutulara pirinç taneleri koyulur ve kapaklarla kutular birleştirilir. Marakas gibi kullanılır.

13. Halhal: Top çanlardan yapılır. Bileğe girebilen lastik bantlara dikilen çanlar halhal olur.

Ayak bileğine takılarak zıplama oyunlarında, el bileğine takılarak el sallama oyunlarında kullanılır. Küçük yaş gruplarında kullanılır.

14. Ambalaj sesleri: Kağıt, jelatin, alüminyum kaplama, karton, paket kağıdı, kese kağıdı, naylon, havalı naylon gibi değişik ambalajlardan yararlanılır. Bunlardan, yırtma, buruşturma, patlatma, sallama, vb. yollarla sesler çıkartılır.

Bilgisayar kağıdının kenar şeritlerinden de yırtma sesi elde edilir.

Gruplar kendi malzemesinden olabildiğince değişik tınılar kullanarak beste yapar. Öğrencilerin, bu sesleri sembollerle ifade ederken zorlanmadıkları görülür.

15. Okyanus davulu: Derili tef veya bendir ters tutulur. İçine boncuk veya yuvarlak taneler konur. İçindekiler deri üzerinde yuvarlanacak şekilde ağırca sağa sola çalkalandığında okyanus dalgalarının sesini verir.

16. Tahta kaşıkla ağız arpi: Ağız önüne tutulan tahta kaşığa başka bir kaşığın sapıyla veya bir tahta parçasıyla değişik ritimlerde vurulur. Bu sırada dudaklar yukarı aşağı, ileri geri hareket ettirilerek ağız boşluğuna farklı hacimler verilir. Adeta ezgili çalışmalar elde edilir. Hava boşluklarının tını farkı yarattığını algılamaya ve doğaçlama çalmaya yarar.

17. Borulu plastik huni: İnce, 40-50 cm uzunluğunda plastik veya alüminyum boru parçası, plastik bir huninin altından sokulur. Borazan veya boru adı verilen, okul bandolarında kullanılan bir çeşit trompete benzeyen bir çalgı ortaya çıkar. Çalgının müzikal sesler vermesi beklenmez.

Borunun ucuna daha küçük bir huni takılır. Dudaklar bu kısım içerisindedir. İçine trompet takitleriyle ses gönderilir. Bu sırada huninin içerisinde sesin büyüdüğü duyulur. Bakır üflemeli çalgıların sesi nasıl büyüdüğü deneysel olarak öğrenilmiş olur.

Özellikle 5-12 yaş arası çocuklarla sınıf ortamında bu tür deneysel çalışmalar yapılmalıdır. Böylece ses fiziği ve ses teknolojisi konularının da temeli atılmış olur.

18. Kurşunlu kordon: 30 – 40 cm uzunluğunda kordon veya sicime aralıklı olarak kurşunlar dikilir. Salladıkça çarpışan kurşunlar çan sesleri verir.

Malzeme olarak, tuhafiyeye mağazasından kordon ve balıkçı malzemesi satan dükkandan balık ağlarına takılan delikli (dikilebilir) kurşun kullanılır.

Çalgı Grupları ve Müzik Türleri

Vokal müzik insan sesleriyle, enstrümantal müzik çalgılarla yapılır. Değişik çalgıların birlikte kullanılmasıyla da değişik türler oluşur. Dünya müziklerini anlamak ve kendi müziğini bestelemek için tür bilgisine gereksinim vardır.

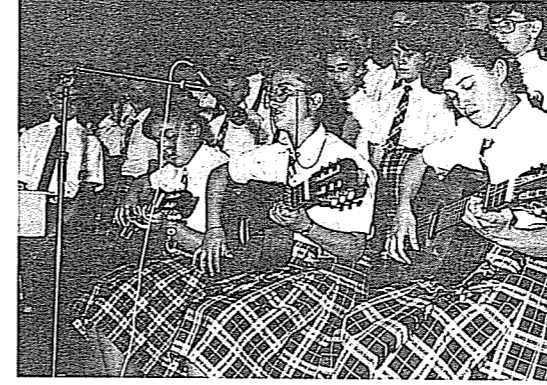
Çalgıları tanıma ve bunlarla oyun kurma etkinlikleri yapılırken, kendi kültürünü tanıma ve başka kültürlerin müziğini dünya kültürünün bir parçası olarak görme deneyimleri kazanılır. Ayrıca bu etkinlikler, farklı kültürlerden insanların bir arada yaşadığı ortamlarda, uyum ve kaynaştırma işlevi görür.

Her yaş grubunda vokal (her sınıf bir korodur) ve çalgı gruplarıyla çalışılır. Her ne kadar sınıf içerisinde bu bilgiler verilse de, öğretmen ders dışı müzik etkinliklerine olabildiğince zaman ayırmalıdır. O zaman öğrenciler, seçilen müzik türünde (koro veya çalgı topluluklarında) daha çok çalışma fırsatı bulur ve tür bilgisini genişletir. Aşağıdaki fotoğraflarda çoksesli koro ve halk müziği korusu ile bağlama grubunu görmektesiniz. (Balçova Orta Okulu İzmir 1975)

Küçük yaş gruplarında en uygun çalgı topluluğu ezgili ve ezgisiz vurmali çalgılardan oluşan Orff çalgılarıdır. Üflemeli çalgıların öğrenilmesi daha ileri sınıflarda uygundur. İlköğretim birinci kademenin birinci devresinde, tüm sınıfı üflemeli veya telli çalgıları kullanmaya zorlamak doğru değildir; çocuğun kas gelişimi ve özellikle parmaklarının buna yeterli olmaması problem yaratacaktır. Bu çağda oyun içerisinde temel müzik eğitiminin verilmesi, ders süresinin buna ayrılması doğrusudur.

Klasik gitar sınıfta müzik atmosferi yaratmada ideal çalgıdır. Aynı zamanda akor çalabilme özelliğiyle de bir eşlik çalgısıdır. Ders dışı zamanlarda gitar grupları oluşturulabilir. Aşağıdaki fotoğrafta böyle bir çalışmayı görmektesiniz. (Ayas Koleji Adana 1990)

Küçük yaş gruplarında telli çalgıları kullanma ve bu çalgıları öğretme önemli bir sorundur. Tellerin çocuğun parmağını acıtması müzik öğrenmekten kaçmasına neden olabilir. Özellikle bağlama gibi akort sorunu olan ve belli bir türün çalgısı olan çalgılar ikinci kademe okuyan öğrenciler için tercih edilmelidir. Ritim duygusu gelişmemiş çocuklarla bu tür çalgı grupları oluşturulmamalıdır. Ritim eğitimi yerinin, sınıf ortamı olduğu unutulmamalıdır.

Geleneksel Klasik Türk Müziği türünde bu yaş gruplarıyla çalışılmaz. Koma sesleri içermesi ve ilgi alanının yaş grubuna denk düşmemesi bakımından, bu türde çalışma orta öğretim yaş gruplarıyla yapılır.

Hazırlanan konserler tüm okula veya değişik ortamlarda insanlara sunulmalıdır. Sunu için yaşanan hazırlık sürecinde daha iyiye ulaşmak için yapılan tekrarlar, bilgiyi kalıcılaştırmayı sağlar. Hem de başarısını başkalarına sunma ve yaratılan güzellikleri başkalarıyla paylaşma fırsatı bulan çocuk, bu başarısını yaşam boyu sürdürmek ister. İstatistikler göstermiştir ki, müziği meslek olarak seçenler ilköğretim yıllarında müzik etkinliklerine katılan öğrencilerdir.

Sınıf ortamında çalgıları gruplandırma, müzik türlerini öğrenmenin ilk adımıdır.

Örnek 1.

Ben ne yapıyorum: Yarım dairede "Ellerim başımda" şarkısının son sözlerine eklenerek oynanır. Çalınışı taklit edilen çalgılar sayılır. (Bak.Yazarın Oyunlu Şarkılar adlı kitabı. TRT 1993 Popüler Çocuk Şarkıları Yarışması ödülü.)

Ellerim yazı yazar defterim dolar
Ellerim resim yapar her şeyi boyar
Ellerim kesiyor ellerim dikeyiyor
Ellerim çalıyor bil ne çalıyor
Tuşların üstünde do la si sol
Tellerin üstünde do la si sol .
Şarkı çalıyorlar müzik yapıyorlar

Sonra, büyük bir çalgı topluluğu kuracakları söylenir. İlk çocuk bir çalgı taklidi yapar, ikincisi başka bir çalgıyı taklit etmek zorundadır. Hiç konuşmadan oynanır. Her çocuk kendinden öncekileri gözler ve başka bir çalgı seçer.

Daha sonra, çalınanları saymaları istenir. Bir çocuk baştan başlayarak taklit edilen çalgıları sırasıyla söyler.

Örnek 2.

Fotoğrafi canlandırma: Koro, solo, ikili, üçlü, dörtlü vb. çalgı grupları, pop grubu, Türk Halk Müziği, Geleneksel Klasik Türk Müziği, opera, senfoni, bando, mehter gibi değişik müzik topluluklarının fotoğrafları ile oynanır.

Sekizli gruplar oluşur. Her grup bir fotoğrafı seçer ve canlandırır. Nasıl canlandıracaklarına kendileri karar verirler; donmuş imge, hareketli tablo, sesli, vb.

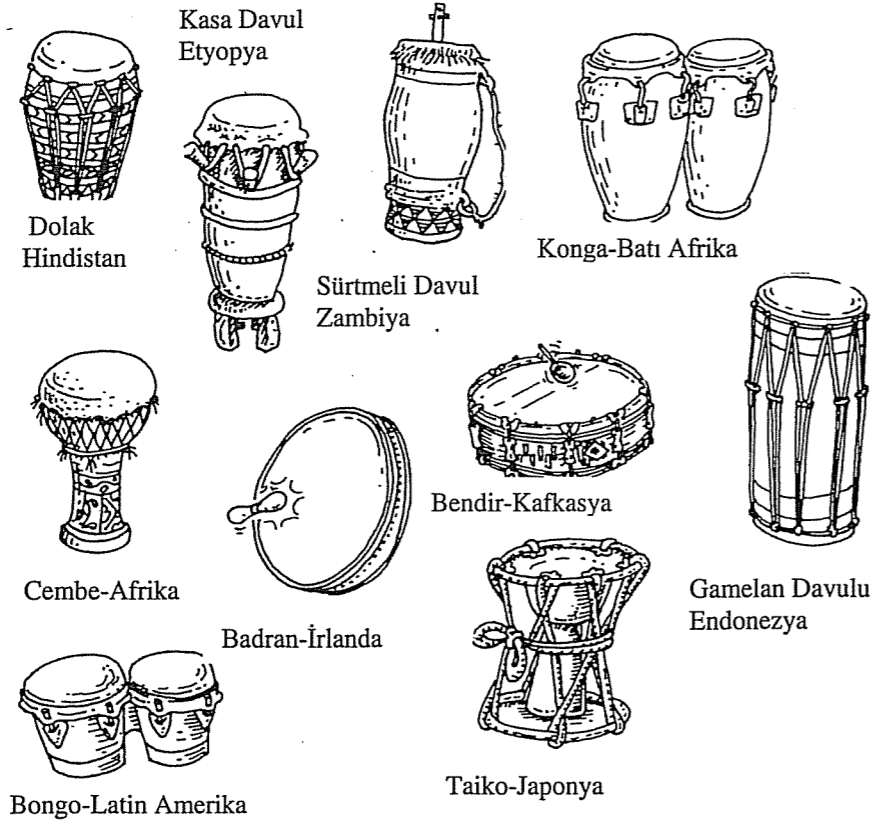
Gruplar birbirini izler ve üzerinde tartışır. Başka hangi çalgıların bu grup içerisinde yer alabileceği konuşulur. Öneriler izlenen gruba eklenir.

Örnek 3.

Dünyadan çalgılar: Bulunabilen değişik ülkelerin çalgı resimleri ile veya varsa çalgılarla oynanır. İskoç gaydası (İrlanda ve İskoçya), sitar (Hindistan), taiko (Japon davulu), balalayka (Rusya), buzuki (Yunanistan), banço (Kuzey Amerika), gitar (İspanya ve Meksika), marimba (Afrika), bambu fülüt (Doğu Asya), pan fülüt (Alp Dağları), Alp kornosu, kemençe (Doğu Karadeniz), zurna (Türkiye), kaval (Türkiye), cembe (Afrika), kabasa ve marakas (Güney Amerika), vb. çalgı resimleri ülkeleri temsil etmek üzere kullanılır.

İkili eşleşilir. Eşlere çalgı resimleri dağıtılır. Resime bakarak nasıl çalındığı tahmin edilir, tartışılır. Aynı çalgı ile ne tür halk dansı yapılacağı veya hangi ortamda kullanıldığı üzerine bir oyun kurlmaları istenir. Çalma taklitleriyle dans edilir veya çalgının çağrıştırdığı ortam canlandırılır.

Dünyadan derili vurmali çalgılar:

Eşler oyunlarını sunarken diğer gruplar onun hangi ülkeye veya hangi yöreye ait olduğunu bulmaya çalışır.

Farklı kültürleri dışlamamak ve onları dünya kültürünün bir parçası olarak kabul etmek önemlidir. Değişik çalgıların sınıfa getirilmesi ve çocukların bunları oyun aracı olarak kullanması, onlara dokunması, farklı kültürlerle karşı olumlu duygular başlatır. Vurmali çalgılarla yapılan doğaçlama danslar sırasında bu çalgılarla kaynaşmaları sağlanır.

Örnek 4.

Potburi: Dünyanın ve ülkemizin değişik yörelerinden farklı çalgıların kullanıldığı müziklerden kısa parçalar bir araya getirilir, kasete kayıt edilir. Kaseti dinlerken, müziğin çağrıştırdığı devinimlerle serbest dansetmeleri istenir.

Kasette şu müzikler bulunabilir: Karadeniz horon havası, Flamenko, Hint Müziği, Polka, Afrika vurmaliıları, Sirtaki, Silifke oyunu, Konyalı, Misket, Davul-zurna, Kafkas Akordeonu, vb.

Farklı tını gruplarının farklı kültürleri çağrıştırdığı algılanır.

Örnek 5.

Çalgıları alfabetik sıralama: Dairede oynanır. İlk çocuk "İstanbul'a gittim A... çalgısını aldım" der. A ile başlayan (akordeon, alto saksofon, ağaç gogo, vb.) bir çalgı adı söyler. İkinci çocuk "İstanbul'a gittim A... ve B... çalgısını aldım" der.

Kendinden önce alınan çalgıları saymak ve sonra kendi sırasındaki harfle başlayan yeni bir çalgı adı söylemek kuralı vardır. Zor gelen harfler atlanır.

Oyunun kuralı değiştirilir. Alfabetik sıraya bakılmaksızın, bir çalgı grubundan satın alma kuralı getirilir; ağaç üflemler, bakır üflemler, telli, yaylı, penalı, vurmali, ezgili vurmali, halk müziği çalgıları, vb.

Örnek 6.

Gözü kapalı çalgıyı tanıma: Tek kişi ile grup önünde oynanır. Gözü kapalı olan çocuk, önüne koyulan çalgıya dokunarak her yerini eller. Diğerleri ona soru sorar:

"Kaç teli var? Madeni mi? Sapı var mı? Derili mi? Vurmali mı? Tuşları var mı? Üflenir mi? Sallanır mı? Birbirine çarpılır mı?" gibi.

Örnek 7.

Vurmali çalgıları sınıflandırma: Sınıfın ortasında yere iki çember koyulur. Öğretmen, birinin içine metalofon, diğerinin içine ritim sopası bırakır. Öğrenciler sırayla kalkar, müzik odasında bulunan çalgılardan birini alır ve benzerinin yanına koyar. Böylece, ezgili çalgıları, ritim çalgıları olarak iki grup oluşur.

Daha sonra ortaya dört çember koyulur. Öğretmen ilk örnekleri oluşturmak üzere dört değişik türde ritim çalgısını önce çalar sonra çember içine bırakır. Her öğrenci sırayla bir çalgıyı alır ve ait olduğu çembere bırakır.

1.Sallamalılar: Marakas, halhal, çan, kokonat, su kabağı, vibraslap, vb.

2.Tokmak, baget veya elle vurulanlar:

a-Ağaç olanlar: Ritim kutusu, ağaç gogo, tulip.

b-Metal olanlar: Metal gogo, gong, orkestra zili, çelik üçgen.

c-Derililer: Davul, tef, bongo, koltuk davulu, trampet, bendir, daire, kudüm, okyanus davulu, timpani, konga, darbuka, badran (İrlanda tefi), cembe (Afrika davulu), dolak (Hint davulu), taiko (Japon davulu).

3.Birbirine çarpanlar: El zili, parmak zili, orkestra zili, kastanyet, ritim sopası, rüzgar çanları.

4.Sürterek çalınanlar: Tırtır, kum blok, kabasa, çekere, boncuklu sukabağı.

Her öğrenci sırayla kalkar, yeni bir çalgıyı eline alır, çalar ve tını kaynağının benzer özelliğine göre onu bir grubun yanına koyar.

Ezgili vurmaliıları da **ağaç** ve **metal** olanlar diye ikiye ayırmak mümkündür. Öğretmen isterse oyunu buna göre başlatır.

Oyunu çeşitlendirmek için çocuklar gözlerini kapatır ve öğretmen bazı çalgıları yanlış yerlere koyar. Gözlerini açtıklarında, yanlış gruba giren çalgıları bulmaları istenir.

Kaç tanesinin tümüyle ağaçtan yapıldığını bulmaları istenebilir.

Bu oyunlar resimli müzik testleriyle de yapılır: Vurmali çalgı resimlerinin bulunduğu kağıtlar çocuklara dağıtılır. Çalgı gruplarını aynı renk kalemle boyamaları istenir. Ya da, yanlış gruptaki çalgıyı

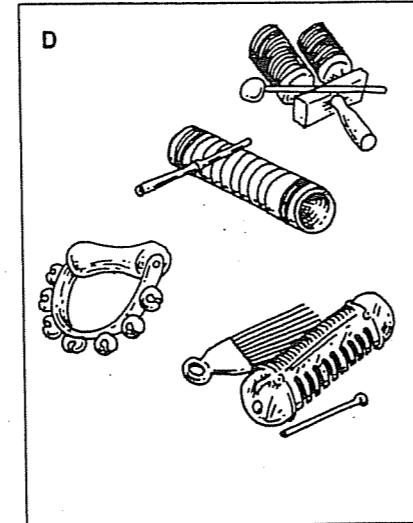
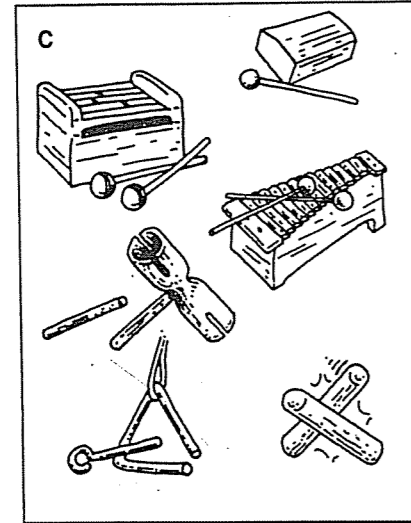
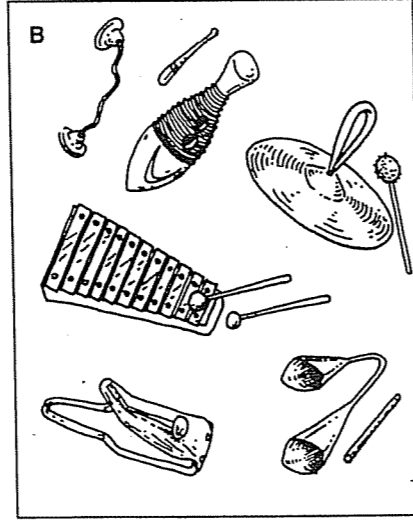
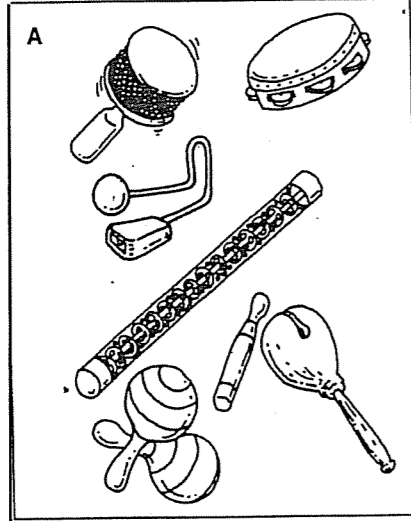
boyamaları istenebilir. Aşağıdaki resimli müzik testinde, her gruba yanlış yerleştirilmiş olan birer çalgıyı bulmaları istenmektedir. Örneğin:

A kartı: Kabasa, tef, vibraslap, yağmur kaktüsü, marakas ve tulip. Tulip ağaç vurmali olduğu halde sallamalıl原因 grubunda durmaktadır.

B kartı: Hint zilleri, tırtır, zil, metalofon, fleston, madeni gogo (samba çanı).Tırtır ağaç olduğu halde madeni vurmali原因 grubunda durmaktadır.

C kartı: Gato, ağaç blok, ksilofon, çelik üçgen, ritim sopası. Çelik üçgen metal çalgı olduğu halde ağaç vurmali原因 grubunda durmaktadır.

D kartı: Ağaç gogo, kamış tırtır, top ziller, metal tırtır. Top ziller madeni sallamalı çalgı olduğu halde sürtmelilerin arasında durmaktadır.

Derili vurmali原因 çoğu zaman açık hava konserlerinin de eşlikçisidir.

Bu çalgılar, ülkemizde her yıl kutlanan ulusal bayramlarda, açık hava konserlerinde, özellikle marş karakterindeki şarkıların eşliği için uygundur.

Yandaki fotoğrafta, 75. Yıl törenlerinde koronun yanında yer alan bir grup derili vurmali çalgıyı görmekteyiz. (Yahya Çavuş İ.O. Ankara 1998)

Örnek 8.

Reklam veya tanıtım müziği besteleme: TV'de, az sonra gösterilecek olan programı çağrıştırmaya yönelik olarak bestelenmiş tanıtım müzikleri vardır. Bunlara reklam müziği de denir. Düş gücünü devreye sokmak üzere hazırlanan bu tür müzikleri çocuklar kolaylıkla tanır. Örneğin, sevdiği çizgi filmin müziğini veya spor programının müziğini çok iyi bilirler.

Konuya hazırlık olarak bildikleri bu tür tanıtım müziklerini anlatmaları istenir. O müzikte kullanılan çalgıları bile söylemeleri mümkündür. Tarihi veya doğa belgeseli, spor, haber saati, yarışma programı, vahşi ormanlar, su altı, bilim kurgu gibi pek çok tanıtım müziğini söyleyeceklerdir. Bu tür programlara kendilerinin küçük bir tanıtım müziği bestelemesi istenir.

Örneğin, spor programı seçmiş olsunlar:

Tahtaya birkaç spor dalının adı listelenir. Bu ön hazırlıktan sonra küçük gruplara çalgılar dağıtılır. Müzik içerisinde bir sözcük veya kısa bir cümle kullanmalarına izin verilir. Hatta, donmuş imge tablosuyla canlandırma yapabilirler; müzik başlayınca tablodakiler canlanır, müzik bitince yeniden donarlar. Ya da, belirlenen sözcüğü müziğin belli yerlerinde tablodakiler söyleyebilirler,

Listedeki sporlar, at yarışı, kayak, yüzme yarışı, basketbol, masa tenisi, vb. olabilir. Futbolu tercih etmeleri sakıncalıdır. Çünkü, ünlü takımların bilinen müziklerini yineleme tehlikesi vardır.

Sunular yapılır. Hangi grubun hangi sporu tanıttığı, diğerleri tarafından tahmin edilir.

Elektronik seslerin bulunduğu elektronik org, elektronik müzik bestelemek için gereklidir. Bu tür bir çalışma için konu başlığı bilim kurgu filmine tanıtım müziği olarak belirlenir. Su altı, Mars'a yolculuk, tarih öncesi, uzay, vb. konularından biri seçilir.

Bilim kurgu filmlerine bestelenen müzikler, mutlaka grafik çizime dönüştürülür. Çünkü, 2000'li yılların müziğinde grafik notalama kullanılacağı bilinmektedir.

Bilim kurgu atmosferi yaratmak için en uygun sesler elektronik seslerdir. Israrla tekrar eden ritimler, kötü bir durumun habercisidir. Ses çizgisinin dalgalı olması gizemlilik verir. Orgların ses bankasından bu amaçla yararlanılır.

Örnek 9.

Kendi müziğini dinleme ve değerlendirme: Önceki müzik etkinliğinde besteledikleri tanıtım müziklerini kasete kaydettikten sonra, tüm gruplar tarafından dinlenir. Kaydetme olanağı yoksa yeniden her grup tek tek çalar, diğerleri dinler ve dinlerken değerlendirme yapar. Değerlendirme, bestenin analizi olacaktır.

Aşağıdaki başlıkların yer aldığı değerlendirme kağıdı çoğaltılır ve dağıtılır. Yazarak değerlendirme yapmaları istenir.

Program Adı	Tını Kaynakları	Dinamik ve Tempo	Ses Sınırı	Önemli Ögesi
1.				

Örnek 10.

Betimlemeli klasik müzik dinleme ve analiz etme: Betimlemeli müziğe en bilinen örnek Vivaldi'nin Mevsimler adlı keman konçertosudur. Ancak, bu tür bir çalışma için kısa ve bölümler arasında kesin değişiklikleri olan eserler seçilmelidir. Örneğin:

Haçaturyan (Tiflis 1903 -Moskova 1978) Gayaneh bale süitinden Kılıç Dansı bölümü (süresi 2,30 dakika). Haçaturyan'ın Modern Çağ bestecisi olduğu bilgisi verilir ve dinletilir.

Her çocuğun önüne fotokopi ile çoğaltılmış bir çizimli kağıt konur. Kağıtta alt alta dört boş kare vardır. Her biri bir bölümün analizi içindir. Eser iki kez dinletilir. İkinci kez dinlerken her bölümle ilgili değerlendirmelerini yazarlar. Bölümlerde yaklaşık şu tanımlar ortaya çıkar:

- 1.Hızlı ve kuvvetli sesler (45 saniye).
- 2.Çabukça ve ezgili bölüm (30 saniye).
- 3.İlk bölümün daha hızlı olanı (60 saniye).
- 4.Yürekli bitiriş (12 saniye).

Gözler kapalı olarak tekrar dinlenir. Müziğin çağrışımları düşünülür. Gözlerinin önüne gelen bir tablo olması beklenir. Bu resmi anlatmaları istenir. Müziğin öyküsü oluşur. Bunu kısaca yazmaları istenir. (Öykülerden biri seçilip drama olarak canlandırılabilir. Bu sırada müzik yeniden çalınır.)

Yazılan öykünün bölümleri müziğin planıdır. Bu sıralama profesyonel bestecilerin program planıdır. Öyküler şunlar olabilir:

1.Fabrikada bir dizi makine vardır. İlk grup makine tam kapasite çalışır. İkinci grup yeni bakımdan çıkmıştır, daha dikkatli çalışmaktadır. Üçüncü grup ürün vermek üzeredir. Son grup ürünü coşkuyla verir.

2.Atlılar birbirini kovalar. Öndeki hızlı ve öfkeli. Ardındakiler ona yetişemezler, izini kaybederler. Sonra öndekini yakalarlar ve bir süre birlikte giderler. Sonuca birlikte ulaşırlar.

Son olarak müzik yeniden dinlenir ve bestecinin kullandığı müzik öğeleri birlikte tartışılır.

Örnek 11.

Klasik müzikte dinamik ve tempo analizi: Brahms'ın 5 numaralı Macar Dansı (süresi 10 dakika) kasetten dinletilir. Dinlerken, bestecinin hangi tempo ve dinamikleri kullandığına dikkat etmeleri istenir. Dinledikten sonra yorum yapılır.

Tekrar çalınır. Bu kez, arada bir durdurarak, şimdiki ses kuvvetli/hafif/hızlı/ağır, nasıl diye sorulur. Ayağa kalkıp müziği yönetme taklitleri yapmalarına izin verilir. Dinamik ve temponun şefin kol hareketlerine yansımaları, algılandığını gösterir.

Besteci hakkında bilgi verilir: Brahms'ın 21 Macar Dansı vardır. Çingene müziklerinden esinlenmiştir. Klasik dönemin son bestecilerinden olmasına karşın Romantik besteci olarak kabul edilir.

Diğer müzik çağları içinde Brahms'ın yeri bulunur:

Rönesans (1450-1600), Barok (1600-1750), Klasik (1750-1820), Romantik (1820-1900), Modern (1900-1980) ve Çağdaş (1980-...). Klasik dönemde yaşadığı halde neden Romantik besteci kabul edildiği tartışılır.

Brahms, 5 numaralı dansı piyano ve orkestra için, iki şekilde yazmıştır. Hangi şeklini dinlemeyi tercih ettikleri ve nedeni sorulur.

Son olarak bir daha çalınır; arkaya yaslanıp gözlerini kapamaları ve besteciyi düşünerek dinlemeleri istenir.

Örnek 12.

Çağdaş müzikte eser analizi: D.Corbett'in Taşıtlar (Transport) adlı bestesinden, Kanal Botu, Tren ve Roket bölümleri (süresi 3 dakika) dinletilir. (Daha önce, diğer çağlara örnek eserler analiz edilmişti.)

Eser, kısaca tanıtıldıktan sonra bir kere daha çalınır. İkinci çalınışında, önlerindeki kağıda her bölüm için düşüncelerini yazmaları istenir. Örnek yorumlar:

Kanal Botu: 1.Sakin gidiyor. 2.Kıyıya yanaşıyor. 3.Yavaşlıyor, sonra hızlanıyor. 4.Ana tema yeniden duyuluyor.

Tren: 1.Tren gidiyor. 2.Piyanist kendine çalıyor. 3.Daha yavaş gidiyor. 4.Şimdi kuvvetli duyuluyor. 5.Düdük çalıyor. 6.Ovada gibi hep aynı hızda gidiyor.

Roket: 1.Geri sayım yapıldı, roket fırlatıldı. 2.Yükseliyor, ses yukarı doğru kayıyor. 3.Roketin sesi ince ve hafif duyuluyor.

Yorumlarını sesli okumaları istenir. Sonra çağın teknolojisinin çağdaş müziğe nasıl girdiği tartışılır. Elektronik çalgılardan bahsedilir. Bestecinin hangi çalgıların tınısından yararlandığı konuşulur.

Son defa gözler kapalı dinlenir. Bu sırada, bestecisi ve onun düşüncelerini nasıl ifade ettiği düşünülür.

Bülent Arel'in müzikleri çağdaştır. Bu tür, elektronik seslerle yapılan eserleri analiz etmenin en iyi yolu, sesleri sembollere dönüştürmek ve soyut bir dans yaratmaktır.

Örnek 13.

Klasik müzikle düşsel grup oyunu: Eseri dinlerken, onu anında doğaçlama oyunlaştırmak mümkündür. Örneğin, Nikita Koshkin'in "Bir Yolda Üç İstasyon" (Three Stations On One Road) adlı klasik gitar eseri buna elverişlidir. Bu yöntemle yapılan analizler, eseri daha derin algılamayı ve yorumlamayı sağlar. (Uygulama örneği için, bak. E.Y.Dramaya Merhaba, Konservatuar Dersleri, M.Morgül)

Tüm grupla yapılan eğlenceli bir analiz tekniği de, müziğin öyküsünü yaratmaktır. Örneğin, Bedrich Smetana'nın Moldava Senfonik Şiiri dinletilir, sonra müziğin çağrıştırdığı sözcükler alt alta sıralanır ve bu sözcükler arasında bağ kurarak bir öykü oluşturmaları istenir. Sonra istenirse öykü oyunlaştırılır.

Dinlenen eserle ilgili yönlendirici sorular sorulur:

- Bu müzik hangi yüzyılda bestelenmiş olabilir?
- Öykü hangi mekanda geçiyor?
- Saat kaçtı, hava nasıldı?
- Hangi mevsimdi, hangi renkler vardı?
- İnsanlar var mıydı, nasıl giyinmişlerdi?

Dinlemeye başlamadan önce, dikkatle dinlemeye motive edecek bir ön konuşma yapılabilir. Grieg'in Peer-Gynt Süiti için örnek ön konuşmalar:

- Az sonra dinleyeceğimiz müzikle, eğer bir ressam olsaydınız neyi resmederdiniz?
- Tuvaliniz büyük mü küçük mü? Sulu boya, kuru kalem, yağlı boya veya başka ne malzeme kullanırdınız?
- Tiyatrocu veya operacı olsaydınız neyi sahnelerdiniz?
- Eğer reklamcı olsaydınız bu müzikle neyi reklam ederdiniz?

Örnek 14.

Konser dinleme: En iyi dinleme eğitimi canlı klasik müzik dinleyerek yapılır. Senfoni, oda müziği, resital vb. konserlere olabildiğince öğrencilerle birlikte gidilir.

Konserden sonraki derslerde bu konserde yaşadıklarını paylaşmak sınıf seviyesini artıracak, konser izleme ve klasik müziği severek dinleme alışkanlığı kazandıracaktır. Öğretmenin, müzik eğitimi vermek kadar kaliteli müziğe dinleyici yetiştirmek görevinin olduğu unutulmamalıdır.

Klasik müzik konserlerinin verildiği büyük şehirlerde öğrenciler canlı klasik müzik dinlemeye özendirilir. Hatta, bu konsere giden öğrenciye bir tam puan ödül verilir. Çünkü bu konserde izleyerek edinilen bilgilerin sınıfa aktarılması, çocuğun bu anlatım sırasında müzikçe cümleler kurması önemli bir başarıdır. Konser broşürünü sınıfa getirmek, dinlediği eserleri, şef ve solisti arkadaşlarına tanıtmak önemlidir. Olabilirse, şef ve solistlerden konser broşürüne birer hatıra imza istemek, bu konserin anısını kalıcı yapacaktır. Konser salonunda tanıyacağı kendisi gibi dinlemeye gelmiş olan önemli

insanların (Yazarın 1967'de İsmet İnönü ve eşiyle böyle bir konserde tanıştığı gibi) olduğunu bilmek, konseri unutulmaz kılacaktır. Eseri çalınan bestecinin salonda bulunması durumunda öğrencilerle tanıştırılması çok değerli bir fırsat eğitimi olacaktır.

Yaşadığı şehirde, ünlü klasik eserlerin çalınıyor olması, ünlü şef ve solistlerin bu şehirde konuk olması, konser dinleyicisini yüceltir, klasik müziğe daha sıcak bakmasını sağlar. Böyle bir sanat olayını yaşamış olan öğrenci, yaşadığı güzelliği herkesle paylaşmak ister ve anlatır.

Dinlenen bir senfoni orkestrası konserinden sonra, aşağıdaki gibi gözleme dayalı sorulara yanıt aranır.

1. Hangi çalgılar vardı? Çalgılar nerede duruyordu? (Çalma taklitleri ile sınıfta bir orkestra yerleşimi yapılır.)

2. Şef nerede durur? Solist nerede durur?

3. Orkestranın solistle birlikte çaldığı esere konçerto denir. Çalınan eser ne konçertosuydu?

4. Konser başlamadan önce başkemocunun (konsertmaister) ayağa kalkıp akort sesi verdiğini fark ettiniz mi?

5. Şef en sonunda kimin elini sıkı?

6. Ne zaman alkışladınız ?

7. Şefin elleri havada ne çiziyordu? Taklit edebilir misiniz?

8. Müzik sırasında bazı çalgıların ön plana çıktığı oldu mu?

9. Solistin tekrar çalması için bis yaptınız mı? (Karışık alkış seslerinin düzenli tempoya geçmesine BIS denir.) Bis yapalım.

10. Dinlediğiniz eserleri elinizdeki broşüre bakarak söyleyebilir misiniz? (Önce besteci, sonra eser adı söylenir.)

11. Dinlediğiniz eserlerden birine ait bir ezgi mırıldanabilir misiniz? (Ana temanın akılda kalma olasılığı yüksektir.)

Konserden sonra, orkestra üyelerinin sandalyelerine geçip bir orkestrayı yönetme ve çalma taklitleri yapmak mümkündür. Bunun için önceden izin alınmış olmalıdır.

Başka bir derste, aynı eserleri kasetten dinleterek üzerinde analiz çalışması yapılabilir.

Örnek 15.

Geleneksel müziklerde insan sesi: İnsan sesi en önemli çalgıdır. Onu ustaca kullanmak eğitim ister. Geleneksel müziklerde insan sesi, yaşadığı kültüre bağlı olarak farklı özellikler gösterir. Özellikle dağlık bölgelerde tiz seslerle solo doğaçlamalar yapılır.

Ülkemizin değişik yörelerinde değişik gırtlak yapılarına rastlanır. Bu ezgilerden yapılmış bir potburi dinletilir. Hangi yöreye ait oldukları tartışılır. Karadeniz yayla yol havası, Malatya Arguvan ağzı, Antep Barak havası gibi. Burdur yöresinin gırtlak basma tekniği çok ilginçtir; baş parmağı gırtlığa bastırarak sese titreşim verir.

Olabilirse, dünyanın değişik yerlerinden derlenmiş bir potburi dinletilir. Çin, Hindistan, Afrika, Arap, vb kültürlerinin değişik sesleriyle tanışılır. Bunlar geleneksel müziklerdir. Bizdekilerle benzer özellikleri vardır. Çocukların, dinlemekte oldukları vokal ezgileri taklit etmelerine izin verilir. Komik bularak eğlenmeleri engellenmez. Önemli olan sesini kullanmanın değişik yolları olduğunu fark etmeleridir.

Günümüzde, önemli bir müzik türü olan caz müziğinin doğuşu, zencilerin doğaçlama söyledikleri bu tür ezgilere dayanır. Hüzün anlamına gelen Blues şarkıları, zencilerin kölelik yıllarındaki acılarını sesle ifade etmelerinden doğmuştur.

İnsan sesinin caz müziği içerisinde kullanılmasına örnekler verilir. Yıldız İbrahimova, Azize Mustafazade gibi caz şarkıcılarından vokal doğaçlama örnekleri dinletilebilir.

Çigan (çingene, tzigene, gypsy, kıpti) ezgileri her ülkede değişik özellikler gösterir. "Kalinka" adıyla bilinen ünlü Rus Çigan şarkısı, Macar Dansları, İspanya'da Flamenko dansları, ülkemizde Roman Havaları vb. gibi.

"Kalinka"da olduğu gibi gittikçe hızlanarak (accelerando, a la Rizgara) söylenen bağlantı bölümü Çigan müziklerinin ilginç özelliklerindedir. Bu bölümde Kafkas danslarına benzer ayak figürlerinin bulunması, ağırca söylenen orta bölümde ise zeybek tavrıyla dans edilmesi, dünya müziklerinde ortak özellikleri yakalamaya, farklı kültürlere daha sıcak bakmaya yarar.

Örnek 16.

Vokal ses kutusu: Durum ifade eden insan sesleriyle oynanır. Değişik durumların yazılı olduğu kağıtlar bir kutuya konur. Ebe, kutudakilerden birini çeker ve yazıdaki durumu pandomim olarak canlandırır, sınıf bu durumun sesini verir. (Örnekteki sesler aynen geçerli değildir.) Verilen sesin doğruluğunu ebe kabul edene kadar ses aramaya devam edilir. Kutudaki komutlar şunlar olabilir:

1. Elini yaktın. (Cızz...)

2. Başın ağrıyor. (Uff...)

3. Su kaynıyor. (Fokur fokur...)

4. Su damlıyor. (Tıp tıp...)

5. Kese kağıdını patlattın. (Poot...)

6. Çamaşır makinesi çalışıyor. (Voşş...)

7. Bebek yemek istiyor. (Mamma, mamma...)

8. Yaptığın yanlış fark ettin. (Tühh...)

9. Sesini duyurmak istiyorsun. (Huü...)

10. Yaptığın iş çok harika oldu. (Yaba daba duu...)

Durum örnekleri çoğaltılabilir, değişebilir. Kutudan çekmek yerine veya kutudakiler biterse, bir başka gönüllü ebenin kulağına yeni bir durum fısıldar.

Oyunun bir değişikliği vardır. Ebe çektiği durum komutunu kendisi seslendirir, sınıf onu taklit eder. Ancak sınıf, uygulanan her komutun sesini hafızaya kaydetmek zorundadır. Ebenin sesini taklit etmeden önce, daha önceki sesleri vermek zorundadırlar. Böylece ebenin solosu ile sınıfın korusu arasında doğaçlama bir çeşit rondo yapısı geliştirilir.

Örnek 17.

Vokal tınıyı değiştirme: "Yaşasın Okulumuz" gibi bilinen bir şarkı seçilir. Tahtaya büyük harflerle değiştirme komutları yazılır. Her komut kutu içerisine alınır.

ŞARKI SÖYLE	KONUŞ	BAĞIR	FISILDA	MİMİKLE ANLAT
-------------	-------	-------	---------	---------------

Öğretmen şarkı söyleme komutuyla başlatır. Şarkı bitince, yeni bir komut gösterir. Şarkının ezgisine sadık kalarak komuta uygun söylenir.

Yeni komutlar eklenir. Bu kez sözler dışarıda bırakılır, ezgi duyulur. Gönüllü şefler komut gösterir.

HIMLAYARAK	FÜLÜT SESİYLE	ISLIKLA	KEDİ SESİYLE
------------	---------------	---------	--------------

Çalışmanın asıl amacı vokal tını değişikliği yapabilmektir. Daha sonra şarkıya yeni anlamlar yüklenir.

ÜZGÜN	ÖFKELİ	MUTLU	COŞKULU	AĞIR	ÇABUK	vb.
-------	--------	-------	---------	------	-------	-----

Örnek 18.

Müzik türlerinde konulu doğaçlamalar: (Temel eğitim ikinci kademe öğrencileri için önerilir.) Konu seçimi tüm sınıfla yapılır. Aktüel bir gazete haberi, bir anı, bir öykü, okulda yaşanan bir durum, vb. konu olarak seçilebilir. Örneğin:

Konu A: On yaşında bir kız çocuğu McDonald'ın önünde mendil satarken, garsonlar tarafından ceza olarak soğuk hava deposuna kapatıldı. Durum müşteriler tarafından fark edildi. Kız çocuğu donmak üzereyken kurtarıldı. McDonald'ın patronu özür diledi. Bakanlar kurulu, satıcılık yapan çocukların anne ve babalarına ceza verileceğini açıkladı.

Konu B: Amerika'da, on yaşında bir kız çocuğu annesine "Üşüyorum, sobayı neden yakmıyoruz?" diye sorar. Annesi "Kömürümüz yok" der. Çocuk, "Ama babam maden işçisi değil mi?"

diye sorar. Annesi, "Stoklar dolmuş, üretim düşürüldü, bu nedenle baban işten çıkarıldı, şimdi kömür alacak paramız da yok" diye cevap verir. Çocuk annesine, "Ama anne, ben çok üşüyorum" der.

Seçilen haberi müzikle anlatmaları için altılı gruplar oluşur. Her grup kendine bir tür seçer ve aralarında tartışarak konuyu iki-üç satırlık şarkı sözü veya sadece ezgi haline getirirler. Seçilen türde doğaçlama, ölçsüz, kuralsız bir ezgi çalışılır. On dakika sonra grup kendi doğaçlamasını tüm sınıfa sunar.

Kullanılacak müzik türleri için yönlendirici başlıklar:

1. Bu haberdeki kıza ağıt yapın. (Blues veya uzun hava olabilir.)
2. Bu haberi türküler olarak, şarkı formunda ezgileyerek anlatın.
3. Bu haberde bir adaletsizlik görüyorsanız, bunu "rock" müzikle anlatın.
4. Haberi rep müzik gibi ritmik okuyuşlu, kafiyeli kısa cümlelerle anlatın.
5. Haberdeki kız çocuğuna bir geçmiş ve bir gelecek vererek, hayatının üç dönemini üç bölümlü, enstrümantal bir müzikle anlatın. (Olayın bir saat öncesi, olay anı ve olaydan bir saat sonrası da anlatılabilir.)
6. Operadaki gibi olayın kahramanlarına roller verin, kendi rolünüze uygun bir tonlamayla bir cümleyi ezgileyerek söyleyin.
7. Olayın en çarpıcı anını donmuş tablo olarak verin. Duruma uygun efekt sesler yaratın, tablo harekete geçsin, müzik bittiğinde tablo yeniden dunsun. (Dramatik oyuna efekt yaratma) Birden fazla tablo ile birden fazla efekt yaratmalarına izin verilir.
8. Olayın sorgulanacak görünmeyen kahramanını saptayın, ona sorular sorun (Dramada sıcak sandalye tekniği), sesinize buna uygun tonlamayı vererek ritmik okuyuşlu soru cümleleri kurun.
9. Bu haber bir filmin konusudur. Bu filme bir tanıtım müziği besteleyin, vb.

Örnek 19.

Çalgı isimleriyle bulmaca hazırlama: Grupla veya tek tek yapılır. Çalgı isimleri bulmaca karelerine her yönde yerleştirilir. Alt sınıflarda yazı yazdırmak amacıyla da yapılır.

Sınıf seviyesine göre istenilen sayıda kare kullanılır.

Aşağıdaki örnekte 6. sınıf öğrencilerinin hazırladığı bir bulmaca görmekteyiz. Kullanılan çalgı isimleri: Mandolin, ud, org, gitar, tar, davul, arp, metalofon, ksilofon, keman, tef, piyano, viyola, gogo, fagot, kemençe, çello, bongo, zil, buzuki, saz, çan, kanun.

Bulmacaya en fazla çalgı yerleştiren birinci olur.

M	A	N	D	O	L	İ	N	U	D
G	İ	T	A	R	P			N	A
K	K		E	G	A	O		V	
E	E	S	Z	F	G	F	N	İ	U
M	M	A	İ		O		A	K	L
E	A	Z	L	L	G	L	Y	U	Ç
N	N	F	A	G	O	T	İ	Z	E
Ç		T	N	Y		F	P	U	L
E	E	A	İ	O	G	N	O	B	L
M	Ç	V		K	A	N	U	N	O

Örnek 20.

Çalgı isimleriyle sözlük yapma: Gelişigüzel sözcükleri alfabetik sıraya dizme oyunudur. Tüm sınıfla oynanır. Küçük yaş gruplarında sınıf içi eğitim çalgılarının isimleriyle yapılır.

Her öğrenci sözlükte yer almasını istediği çalgının adını tahtaya yazar. Alt alta yazılan bu çalgılar karışık durmaktadır. Bunları sadece baş harflerine göre alfabetik sıraya koymaları gerekecektir. Önce ikili eşler kendi aralarında konuşarak bir sıralama yaparlar. Sonra eşlerin sözcükleri

sırayla kalkar, tahtaya bakarak ve yüksek sesle sözlükteki çalgıları söyler. Sıralama hatası yapıldığında sınıf bunu fark eder ve itiraz edilir. Sıralamada hata yapan oyun dışı kalır. Ancak oyun yeniden başladığında yeniden oynama hakkı vardır.

En fazla sözcük yerleştiren birinci olur.

Oyunun ikinci aşamasında sözcüklerin sadece baş harfleri değil, ikinci ve üçüncü harfleri de dikkate alınır. Bu durumda oyun karmaşıklaşır ve bu nedenle 12-14 yaş gruplarıyla oynanır.

Sözlük yapma oyunu, müzik terimleriyle de oynanır. Her dönem sonunda, o yıl öğrenilmiş olan müzik terimleriyle sözlük yapılır.

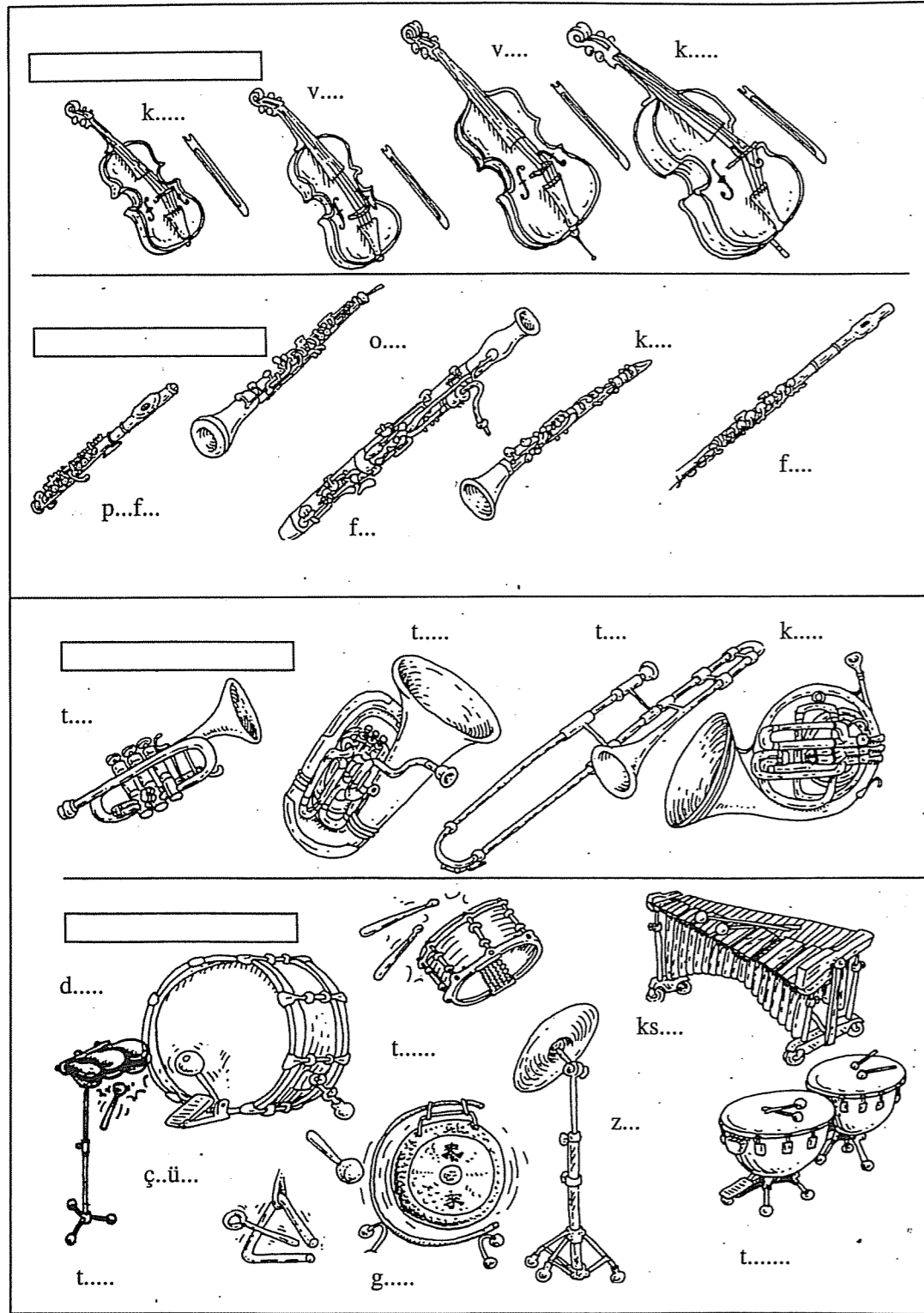
Sözlük yapma yerine ansiklopedi yapmaları istenebilir. Bu durumda, besteciler, müzik tarihi, müzik türleri, eser isimleri, ünlü solistler, şefler, orkestralar gibi müzik sanatına giren her konu bu ansiklopedide yer alabilir.

Örnek 21.

Çalgı Grupları: Öğretmen dilediği çalgı gruplarını resim olarak öğrencilerin önüne koyar. Çalgı isimlerinin baş harfleri ipucu olarak verilir. Bu sırada resimdeki çalgıların yer aldığı (senfoni, oda müziği, caz, halk müziği, vb.) bir müzik dinletilir. Dinlenen müzikte hangi çalgıların yer aldığı sorulur. Çalgının sesiyle resmini eşleştirmeleri istenir.

Küçük yaş gruplarında çalma taklidi yapılan çalgılarla da çalışılır. (Daha fazla örnek için bak. Yazarın Müzik Çalışım adlı kitabı)

Senfoni orkestrasında kullanılan çalgılarla örnek çalışma:

Resimlerde yer alan orkestra çalgıları:

Yaylı Çalgılar: Keman, viyola, viyolonsel, kontrabas.

Ağaç Üflemeli Çalgılar: Pikolo fülüt, obua, fagot, klarinet, fülüt.

Bakır Üflemeli Çalgılar: Trompet, tuba, trombon, korno.

Vurmalı Çalgılar: Davul, trampet, ksilofon, tulip, çelik üçgen, gong, zil, timpani.

5. YAPI KAVRAMLARI

Müzik cümlelerinin belli yapı(form)larda bir araya getirilmesi ile müzik eserleri oluşur. En küçük bir ezgili tekerlemenin bile, AB, AABA, gibi belli bir yapısı vardır. Bütün yapılar müzik cümlelerinden oluştuğu için öncelikle müzik cümlesi kavramı verilir.

Başlama ve bitirme kavramı yine yapı başlığı altında düşünülmelidir. Birlikte başlama ve bitirme, öğretmenin beden diliyle yakından ilgilidir. Öğretmen hangi işaretinde ne yapmaları gerektiğini daha önce gerçekleştirilen ses dinamikleriyle ve diğer kavram oyunlarında vermiş olacaktır. Sorun devam ediyorsa, öğretmen kendi işaret dilini gözden geçirmelidir. Çünkü çocuklar konuşma dilinden önce işaret dilini öğrenirler. Sözle uyarı veren sözcüklerden çok devinime dikkat ederler. Burada asıl verilecek olan, birlikte müzik yaparken, birlikte başlama ve birlikte bitirme kavramıdır.

Yapı kavramlarını çocuklar kendi bestelerinde de kullanırlar. Ayrıca eser analizi yaparken bu bilgilerden yararlanırlar.

Çoksesliliğin temelinde dem (ostinato) vardır. Dem yapısı, kanon yapısından önce verilir.

Yapı kavramları aşağıdaki konulardan oluşur:

- Müzik Cümlesi
- Başlama - Bitirme
- Şarkılarda Yapı
- Ezgi Taşıma
- Solo-Koro
- Ritmik Dem (Dem Vurma)
- Tutan Sesle Dem
- Ezgili Dem
- Rondo
- Kanon
- Ünison
- Eşlik
- Doğaçlama

Soyut olan bu müzik kavramlarının algılanabilmesi için kendi bedeninde hissedilmesi ve resimle-çizimle vb. yollarla görsel hale getirilmesi gerekir. Kodaly, müzik cümlesini en iyi öğreten yol olarak dansı önerir. Bir cümle boyunca devam eden devinim, ikinci cümlede yerini bir başka devinime bırakır, cümle değiştiği zaman devinim değişir.

Müzik ve dans temel müzik eğitiminde çok önemlidir. Ritmik devinimler sırasında çocuk kendi bedenini metronom olarak kullanır.

Örnek 1.

Elleri kapatma: Dairede oynanır. Herkesin elinde bir çalgı vardır. Öğretmenle birlikte, dairede serbest çalışmalarla dönülür. Bir süre sonra öğretmen durur, çocuklar da kendiliğinden durur, Böylece çalma da durur.

Yeniden çalmaya başlamak için öğretmen ellerini yukarı kaldırır. Bu işaret, forte çalma işaretidir. Tüm çocuklar artık öğretmene dikkat etmektedir.

Bir süre daha çaldıktan sonra, öğretmen yavaş yavaş ellerini aşağıya indirirken yere kadar çömelir, çocuklar kendiliğinden bunu takip ederler. Tam yere inilen noktada öğretmen ellerini kapatır. Bu hareket sessizlik anlamındadır, dans ve müzik bitti demektir.

Bu oyun, bitiş kavramı verir ve gittikçe hafif sesle bitirme becerisi kazandırır.

Örnek 2.

Ritmik oyunlar: Oyun tekerlemeleri başlama ve bitirme kavramlarını içerir. Çocuklar, karşılıklı kollarını birleştirip birlikte sallarken, beden diliyle kendilerine başlama komutu verirler. Örneğin "Alfabe" adlı oyun tekerlemesi böyle başlar. "Alfabe" denilirken, kollar üç kere sallanır (akort devinimi), sonra el çırpımlarla ritmik oyun bölümüne geçilir. Bu, "başlıyoruz" uyarısıdır.

"Akvaryumdaki balıklar" adlı oyunda, oyunun adı ile akort devinimi yapılır. Bu cümle, oyunun temasını vermektedir ve çocukların yaptıkları işe bir isim koyduklarını gösterir.

Oyun: Dörtlü grup, eller birleşmiş olarak, kollar öne-arkaya sekiz kere (hece sayısı kadar) sallanır ve "Akvaryumdaki balıklar" denir. Sonra, sözlere uygun sağlı sollu, karşılıklı dönüşlerle el vurmalar yapılır. Bu dönüşlerle akvaryumdaki balıklar taklit edilmektedir.

Dikkat geliştirici bir oyundur. "Alttan üstten yandan köşeden" sözleriyle el vurmalar şaşırıncaya kadar devam eder.

Kollar:	Ak	var	yum	da	ki	ba	lık	lar
Eller:	Alttan	üstten	yandan	köşeden	Alttan	üstten	yandan	köşeden

Sayışmalarda, sayışmayı başlatan kişi, parmağını ağızına sokarak "Oooo" der ve ritmik dokunuşlarla grubu saymaya başlar. "Ooo" demek, "Başlıyorum" demektir.

"Başlıyoruz" adlı diğer bir tekerlemede dört vuruş başlama işareti verilir. Ondan sonraki her satırda yeni bir düzenleme vardır. Bölüm başlığı değiştikçe yeniden dört vuruşla "Başlıyoruz" denilmesi de ilginçtir. O bölümün değiştiği uyarısını verir. (Bak. Ritim Kalıplarını Okuma böl.)

Pek çok sayışmanın son cümlesi ağır ağır bitirilir. Bununla, ebenin iç dramasında şunu okuruz: "Az sonra kimin ebe çıkacağı belli olacak, dikkat edin, onun için yavaşlayarak bitiriyorum." Örneğin; "Portakalı soydum" sayışması başlarken "Ooo" diye başlar ve biterken iyice ağırlaşır:

Ooo.....			
Porta	kalı	soy	dum
Başu	cuma	koy	dum
Ben	bir	ya	lan
Uy	dur	dum	-
Duma	duma	dum	-
Kır	mızı	mum	-
Dola...	pta	pek	mez
Yala	yala	bit	mez
Ayşe	cık	cıkçık	cık
Fatma	cık	cıkçık	cık
Sen	bu	o	yun
dan	-	çık!	-

Bazı oyunlarda kreşendo ve gittikçe hızlanarak aniden bitişlere rastlanır. Örneğin; ikili eşlerle oynanan "Şaşırtmacalar" adlı oyunda şaşırıncaya kadar ve hızlanarak karşılıklı el vurulur. Ulaşabildikleri en hızlı noktada şaşırtma beklenir ve o anda keserek bitirilir. Burada şaşırtma ifadesi, "Yeteri kadar hızlandık artık bitirelim" anlamı içerir.

"Şaşırtmacalar" adlı ritmik oyunun değişik bir bitirilişi de kız çocuklarda görülür. Çok hızlandıkları bir anda bakışılır ve aniden kendi etrafında bir kere dönüp durulur. İzleyende hayranlık uyandıran bir bitiriştir. Pek çok senfonide bu duygu yaşanır. Çok iyi konsantre oldukları, bakışarak bunu sağladıkları görülür.

Çocukların kendi oyunlarını yeniden oynamaları ve bu sırada başlama ile bitiş devinimlerini gözlemeleri istenir. Kendi yaptıklarından yola çıkarak bu kavramları vermek en doğrusudur.

Örnek 3.

Kürkünü giy: "Kürkünü Giy" tekerlemesi ile oynanır. Tekeleme tek cümleli olmasına karşın hem soru hem de yanıt aynı cümlenin ezgisiyle verilir.

Karşılıklı iki sıra halinde durulur, kol kola girilir. Soru cümlesinde öne, yanıt cümlesinde geriye yürünür. İki sıranın biri soru soran diğeri yanıtlayandır.

İleri geri yürümler sekiz vuruşlu bir müzik cümlesi uzunluğundadır. Oyunu oynatılır ve adımlar sayılır. Soru cümlesi A1 olur, yanıt cümlesi A2 olur.

A1 soru cümlesi: Kürkü nü giy kür kü nü giy a be nim ca nim kür kü nü giy
A2 yanıt cümlesi: Kür küm yok kür küm yok a be nim ca nim kür küm yok

A1- Alsana alsana a benim canım alsana

A2- Param yol param yok a benim canım param yok, vb.

Oyunun sonunda, başlatan grup, karşı gruptan birini kendi grubuna alır. Tekelemeye yeniden başlarken, başlama sırası karşı grupta olur.

Tek cümlelik bir müzikle yapılan bu oyun tekerlemesinde müzik cümlesinin uzunluğu yürümlerle belirginleşmektedir.

Cümlelerin uzunluğu kolları açarak verilebilir. Dairede kollar rahat açılacak aralıklarla durulur. Soru cümlesinde sağ kol yavaş yavaş açılır, cümle bitimine kadar açılır, cevap cümlesinde yavaş yavaş kapatılır. Kolu açma hareketi tamamlandığında cümle de bitmiş demektir.

Örnek 4.

Dans ve müzik cümlesi: Müzik cümlesi kavramını en iyi veren şarkılı danslar rontlardır. Kitabımızda bolca örnekleri vardır.

Rontlarda bir müzik cümlesi boyunca bir figür sürdürülür, cümle değiştiğinde figür de değişir. Tekrarlanan müzik cümlesinde aynı devinim tekrar edilir.

Hazır müziklerle de yapılır. Ancak, çocukların kendi rontlarını yaratırken müzik cümlesini çok daha iyi algıladıkları unutulmamalıdır.

Sekiz sayıda figür tamamlamak üzere tek cümleli "Delilo" gibi halaylar seçilebilir. Bunlar A A yapısındadır. Önce dairede elele tutarken, dört sayıda sağa-sola veya öne-geriye yürümlerle dansa dönüştürülür. Sonra, her çocuk bir müzik cümlesini kendi bulduğu bir devinimle gösterir, grup onun yaptığını tekrar eder. Örneğin; kollarını bir cümlede öne uzatıp diğer cümlede çekme, çömelip kalkma, önce bir ayakla sonra diğer ayakla bir figür yapma, gibi.

Altı sayıda figür tamamlamaya örnek olan Nure ve Hey Nare türkülerinde, müzik cümlesinin bitişleriyle halayın figür bitişleri denk düşmektedir. Halay gibi Anadolu'nun grup danslarıyla çalışırken bu örneklerle başlamakta yarar vardır.

Örnek 5.

Bisikletin lastiği: Dairede, öğretmenin komutlarına uyarak oynanır.

Bisiklete bindim, gidiyorum. Tıkır, tıkır... (Sürme taklitleri)

Birden lastiği patladı, havası kaçıyor. Pıt, tısssss... (Parmak şıklatıp ağır ağır yere çömelme)

Pompayla şişirdim. Fıs fıs fıs... (Orta tempoda, şişirme taklidi yaparak yükselme)

Bisikletime bindim, eve gittim. Tıkır tıkır...

Devinimle ifadeden sonra verilen sesler ardı sıra yinelenir. Bölümler harflendirilir. Bölümlerin tempoları belirlenir.

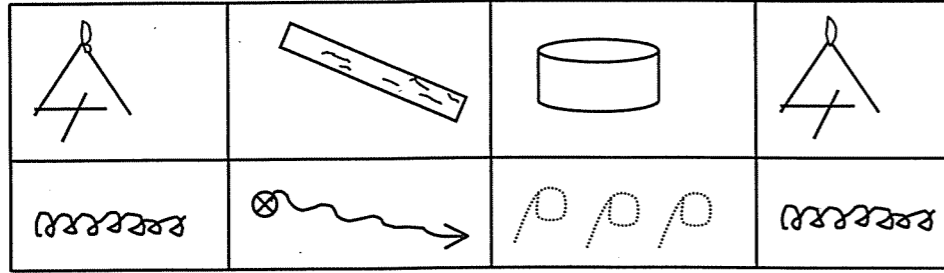
Tıkır tıkır....	Pıt, tısssss...	Fıs fıs fıs.....	Tıkır tıkır....
A	B	C	A
Çabuk	Ağır	Orta	Çabuk

Ortaya çıkan yapı ABCA yapısı olur.

Daha sonra, küçük gruplar bu sesleri çalgılarla enstrümantal müziğe dönüştürürler. Her grup ABCA formunda yeni bir müzik bestelemiş olur. Kendi bestelerini grafik çizime dönüştürürler.

Örnek:

- A: Çelik üçgenin sopasını kendi içinde çevirme
B: Yağmur kaktüsünü yavaşça eğerek ses uzatma
C: Davulun derisine avuç içiyle sürtme

Örnek 6.

Şarkının yapısını bulma: Öğretmenin dağarcığında bulunan ve daha önce öğretilmiş olan şarkılarla çalışılır. Şarkının ezgi çizgisi havada çizildikten sonra tahtaya veya kağıda çizilir. Birbirinin aynısı olan bölümler belirlenir ve harflendirilir.

Örneğin, "Guguk" şarkısı ABA, "Büyük Tren" AABA yapısında ortaya çıkar. "Baltalar Elimizde" olarak bilinen, söz değişikliği yapılarak yazarın diğer kitaplarında "Kazma Kürek Çocuklar" adıyla yer alan şarkı, AB yapısındadır.

- A Guguk guguk ne mesutsun
B Ulu ormanla o şen yuvanla
A Guguk guguk ne mesutsun

- A Çu çu diye gider demir yolunda
A Çu çu diye gider demir yolunda bak
B Dur sesi dinle dur sesi dinle
A Çu çu diye gider demir yolunda

- A Kazma kürek çocuklar uzaklara gideriz
B Dağ bayır demeden fidan dikeriz

- A Mini mini bir kuş donmuştu, pencereme konmuştu
B Aldım onu içeriye cik cik cik cik ötsün diye
A Pır pır ederken canlandı ellerim bak boş kaldı

Küçük yaş gruplarında, seçilen şarkının benzer müzik cümlelerinin aynı sözlerle tekrar edilmiş olması önemlidir. AABA yapısındaki "Yaşasın Okulumuz" şarkısının "Twinkle twinkle little star" olarak bilinen İngilizce sözleri böyledir. Oysa Türkçe sözleri her satırda değişir. Böyle şarkılarda yapı analiz edilirken mutlaka sözleri dışarıda bırakılır, ezgisi mırıldanılarak yapısı incelenir.

"Edremit Van'a bakar" türküsü AAAB, "Kara basma iz olur" türküsü AB, "Delilo" türküsü AA (tek cümleli) yapısındadır. Bunun gibi pek çok türkü, değişik yapıları öğretmek için kullanılır.

"Yayladan gelirem" türküsü, müzik cümlesinin bitişini algılama için de kullanılır. Her cümlelerin son hecesinde, karşı grup söze girer ve aynı ezgiyle sonraki satıra devam eder. Bitiş sesi uzatılarak tutan sesle dem yapılır.

İleri sınıflarda, büyük yapılar analiz edilirken, orta bölümde uzun havaların yer aldığı türküler seçilir. Örneğin, "Hangi bağın bağbanısan gülüsen" diye başlayan Diyarbakır türküsünün ikinci bölümünde "Kışlalar doldu bu gün" diye çok bilinen bir uzun hava yer alır. Üçüncü bölümde baştaki müziğe dönüp "Diyarbakır etrafında bağlar var" diye başlayan sözler yer alır.

Benzer şekilde, "Hışhışı hançer" türküsünün ortasına yerleştirilen "Pencereden kar geliyor" adlı uzun havayla da aynı yapı oluşturulur. Hatta, bu türküde uzun havayla birlikte, "Küpelî kızlar yanıma" sözlerinin ezgisi dem tutulur.

Burada ABA yapısını belirledikten sonra, bölüm başlıkları konur; Orta Ağır Orta gibi.

Örnek 7.

Rondo oyunları: A B A C A D A yapısındaki gibi, giriş bölümünün her bölümden sonra yineleniği yapı rondodur. Dairede oynanan pek çok oyun rondo yapısına dönüştürülebilir. Örnek oyun:

Dairede herkesin elinde değişik bir çalgı vardır. İlk çocuk doğaçlama bir müzik çalar ve bunu aklında tutması istenir. İkinci çocuk çaldıktan sonra ilk çocuk aklında tuttuğu müziğini yeniden çalar. Sonra üçüncü çocuk çalar. Her çalan çocuktan sonra ilk çocuk kendininkini tekrar eder.

Daha sonra bir çocuk şef olur ve dilediği seslere işaret vererek kendi rontosunu çaldırır. Şef değiştirilerek oyun devam eder.

Örnek 8.

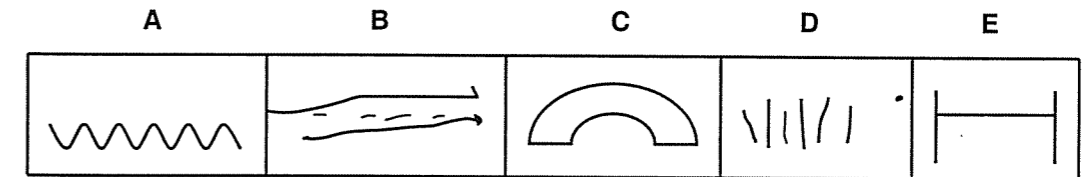
Öyküdeki seslerden rondo ve kanon yapma: Seslendirilen bir öyküden sonra yapılır. Öğretmen atın yaptığı gezintiyi anlatırken cümle sonlarında durur ve çocuklar ilgili taklit seslerini verir. Bu sırada tüm grup bu devinimleri anında taklit etmeye başlar.

- A: Atım bataklıktan geçiyor (dil şaklatma)...
B: Toprak yola geldi (dizlere vurma)...
C: Köprüden geçiyor (göğsüne vurma)...
D: Çimenlerden geçiyor (avuç içlerini sürtme)...
E: Çitten atlıyor (hoop güm)...

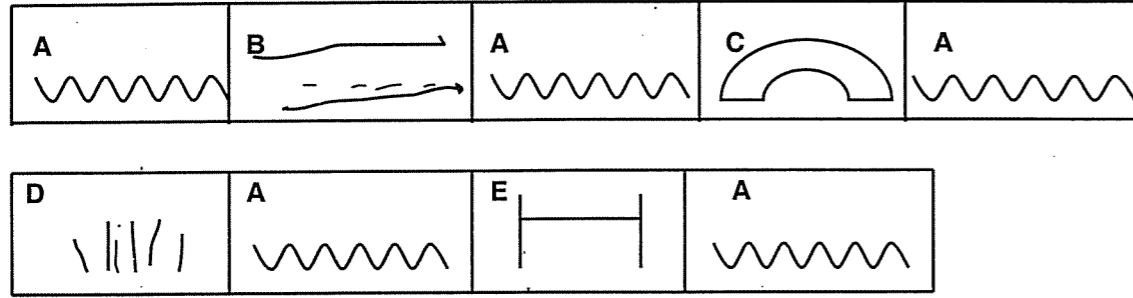
Her bir cümle basit grafiğe alınır. Grafik üzerinde müziğin bölümleri görsel hale gelir. Her bölüme bir harf verilir.

Bataklıkta	Toprak Yolda	Köprüde	Çimenlerde	Çitten Atlama
Dil Şakl.	Dizlere Vurm.	Göğse Vurm.	Avuç Sürtme	Hoop Güm
A	B	C	D	E

Öyküdeki yerlerin sembolik resimleri yapılır. Sembollerden sınıfça kabul görenler grafik olarak tahtaya çizilir ve bundan sonra grafiğe bakarak dem, rondo ve kanon yapıları oluşturulur.

Rondo : A B A C A D A E A

Çizimleri rondo yapısında bir sıralamayla çalıştırdıktan sonra rondo yapısı açıklanır. Atın yaptığı eylemler rondo sıralamasına göredir. Atın her seferinde bataklıktan geçtiği bulunur.

Atın çitten atladıktan sonra aynı yoldan geri dönmesi ise tersli teknik (yansıma) yapısını verir. Tersli teknikle elde edilen ezgiye dem tutulabilir. Örneğin bir grup at devamlı toprak yoldan gidiyor olsun.

	A	B	C	D	E	D	C	B	A	
B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B

EAEBECEDE yapısında rondo dizilişi ile seslendirildiğinde adeta engelli at yarışı oynanır. Bu tür yer değiştirmelerle kendi rondolarını yaratıp oynamalarına izin verilir.

Beden çalgıları yerine ritim aletleri kullanılabilir. Bunun için tını araştırması yapılır.

Yeniden ve yeniden yaratmayı sağlayan bu tür deneysel çalışmalar çocuğun yaratıcılığını geliştirir. Bu etkinlikler sırasında müziksel kavramların doğru öğrenildiği görülür.

Öğretmen eğer notla değerlendirme yapacaksa, 5'li grupların kendi grup bestelerine not verebilir. Not verirken çocuğu solo çaldırarak değil, grup içerisinde üstlendiği rolü sonuna kadar götürüp götürmediğine not verilir.

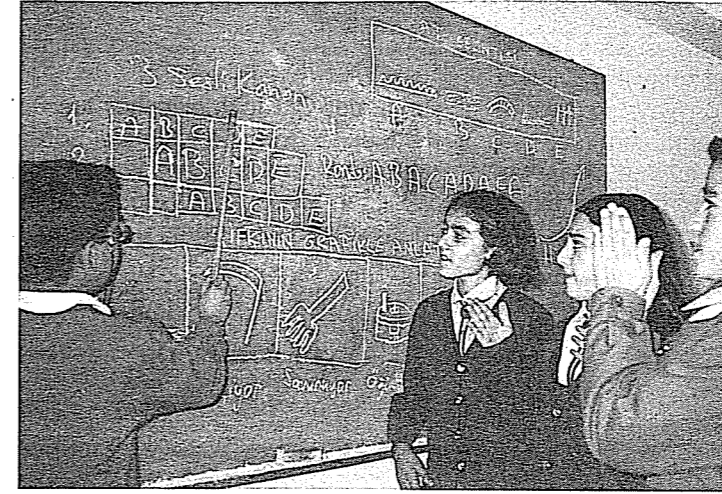
Aynı oyundan kanon oyununa geçiş: İkili eşleşerek iki atın birbirini kovaladığı bir canlandırma yapılır. Kovalama iki grupla da canlandırılır. Atlar ardı sıra aynı yerlerden geçiyor gibi olur.

Aynı seslerle iki, üç ve dört sesli kanon yapılabilir:

4 Sesli Kanon Grafığı:

A	B	C	D	E			
	A	B	C	D	E		
		A	B	C	D	E	
			A	B	C	D	E

Aşağıdaki fotoğrafta, üç sesli kanon grafığını yöneten şefi ve seslendirenleri görmekteyiz. Şefin çubuğunu dikey tutarak sağa doğru kaydırması, grupların üst üste geldiği yerleri belirtmesi bakımından önemlidir. (Yahya Çavuş İ.O. 5.sınıf Ankara 1999)

Örnek 9.

Kendi yapısını seçme: Altılı gruplar oluşur. Her grubun önünde belli bir grup çalgı vardır; derili, bakır, ağaç, sallamalı, gibi. Kendi çalgı grubunu tanıtmak üzere bir müzik yapımaları istenir. Ancak bestelenen müzik için tahtaya yazılan yapılardan birini seçmeleri gerekmektedir.

ABA AABA AAAB ABCB ABCA ABACADA ABCDCBA

Çocuklar rondo yapısını severler ve çoğunlukla tercih ederler. Yansıma yapısı için, sona geldiği zaman aynı sesleri kullanarak sırayla geri dönmesi gerekir.

Örnek 10.

Ezgi taşıma: Müzik dilinde *imitasyon* olarak geçer. Aynı ezginin daha ince veya daha kalın seslerde yinelenmesidir. Okul şarkı dağırcığına "Neşeli ol ki genç kalasın" sözleriyle giren aktarma şarkı ezgi taşıma kavramına örnektir. Ancak, şarkının eski sözlerinin devinimle ifadesinde sorun vardır. Şarkının aşağıdaki sözleri, ezginin taşındığını beden diliyle ifade için daha uygundur.

Bir Küçük Örümcek

Aktarma
Söz:M.Morgül

Son

Bir kü çük ö rüm cek du va ra tır man dı Bir kü çük ö rüm cek

B.Dön

du va ra tır man dı Yağ mur yağ dı du ra ma dı kay dı

Oyun: Dairede durulur. Çömelmiş olarak başlanır. Parmaklarla örümceğin ayakları taklit edilirken şarkı ile birlikte yukarı doğru yükselmeye geçilir. A-2 sözlerinde yükselmenin yarısı tamamlanmıştır. B cümlesinde eller en yukarıda, yağmur hareketleri yapar, kayma taklidiyle tekrar çömelmiş duruma gelinir.

Şarkının A-1 cümlesi ile A-2 cümlesi arasındaki fark tartışılır. A-1 cümlesindeki devinimin biraz daha yukarı bir noktadan devam ettiği kolaylıkla bulunur.

Örümceğin öyküsünü metalofon veya ksilofonda seslendirme: Çift tokmakla her tuş üzerinde tremolo yaparak kalından inceye doğru sıra ses çalınır. (Çocuklar, tremolo çalmayı örümceğin ayaklarına benzetirler.) Bu, örümcek duvara tırmandı demektir. En ince tuş üzerinde hafif çalışmalarla veya karışık tuşlarda hafif sesle yağmur taneleri çalınır. Tizden pese doğru tokmağı sürterek kaydırma sesi ile inici glisando yapılır. Bu, 'duramadı kaydı' demektir. Tekrar tremolo yaparak duvara tırmanmaya başlanır.

Benzer seslendirme için gruplarla tını araştırması yapılır. Örneğin; yağmur sesi için yağmur kaktüsü, davulun derisini parmak uçlarıyla tıprdatma, pencereyi tıprdatma, vb.

Şarkıya, her mevsimin hava durumuna göre söz yaratılır ve yeni sözlere uygun devinimler ve sesler araştırılır.

Örnek 11.

Ezgiyi aşağı taşıma: Aktarma bir şarkı olan "Küçük kurbağa" dan yararlanılır. Dairede ayakta oynanır. Küçük kurbağa rolündeki çocuk ortaya geçer. Şarkı dramatize edilir. Bu sırada solo oyuncunun kurbağa sesi vermesi beklenir. Oyuna tırtır gibi sürtmeli çalgılarla devinime eşzamanlı ses eklenir. Kurbağa sesini önce vokal, sonra çalgılarla deneme gibi oyunlar kavram eğitiminden önce gerçekleşir.

Şarkıda "kurbağa" sözcüğündeki son hece yutulmaktadır, bu durum konuşma dilindeki kolaylaştırmadan kaynaklanmaktadır. Durum gerekirse açıklanır.

Küçük Kurbağa

Aktarma

Soru Yanıt

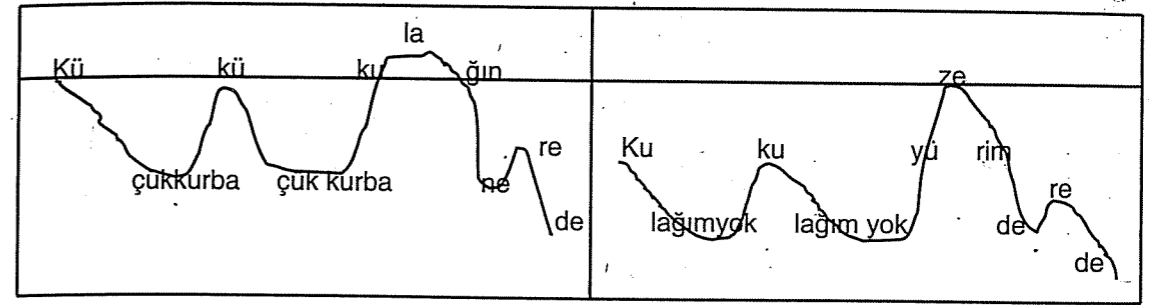
Küçük kurba küçük kurba ku la ğın ne re de Ku la ğım yok ku la ğım yok

yü ze rim de re de

Soru ve yanıt cümleleri koro-solo olarak söylenir, böylece solo ve koro kavramlarına dikkat çekilir.

Şarkı oturarak tekrarlanır. Bu sırada ezgi çizgisi havada çizilir. Bitiş sesinde elin kucağa düşmesi belirginleştirilir. Şarkının inceden başladığı, kalında bittiği havadaki çizimlerde netleşir. Şarkının inici karakterde olduğu da bu arada verilmiş olur.

Şarkının müzik cümlelerini eli yukarı aşağı hareket ettirerek iyice verdikten sonra bu çizimi kağıt üzerine aktarmaları veya tahtada yapmaları istenir. Yanıt cümlesinde ezgi çizgisinin aşağıya taşındığı açıkça görülür.

Örnek 12.

Ezgiyi yukarı taşıma: "Ata'ya Şükran" kanonu buna iyi bir örnektir. Şarkı öğretilirken ezgi çizgisi havada gösterilir. Havadaki çizimde birbirinin tekrarı olan müzik cümleleri kolaylıkla bulunur.

Havadaki çizimi kağıda aktarmaları istenir. Son cümlede sesin aynı seviyede kaldığı hissettirilir. Çizimler harflendirilerek şarkının yapısı algılanır. A1 A2 B ortaya çıkar.

	A.2 Şükranlarla saygılarla	
A.1 Her gün O'nu anıyorum		
		B. O'nu anıyorum

Ata'ya Şükran

(3 SesliKanon)

Aktarma
Söz:M.Morgül

A

Her gün O nu a nı yo rum

B

Şük ran lar la say gı lar la

C

O nu a nı yo rum

On Kasım'da kabrindeyim
Coşku ile sevgi ile
O'nu anıyorum

Örnek 13.

Üç Sesli Kanon yapısını grafikle gösterme: Yukarıda öğretilen şarkı, kanon yapısını öğretmek amacıyla kullanılır. Şarkı üç grupta kanon olarak söyletildikten sonra ezgi çizgileri (veya sözleri) üç katlı ezgi kutularına yerleştirilir. Üç grubun ezgi çizgisi için üç değişik renk kullanılır. Renk farkı grubun kendini diğerleriyle karıştırmamasını önler ve görsel algıyı sağlar.

	Şükranlarla..	Şükranlarla..	ŞÜKRANL....	
1.Her gün..	2.Her gün ..	3.HER GÜN..		
		O'nu anı...	O'nu anı...	ONU ANIYORUM

Kanonun grafik çiziminden sonra, dikey kolonlarda üst üste gelen müzik cümleleri analiz edilir; iki ve üç sesli bölümler üst üste gelmiştir.

Bu analiz çalışması, dikey doku kavramını da verir. Nerede kalın doku, nerede ince doku olduğu açıkça görülür.

Bir şarkıdan olabildiğince çok yararlanmak, çok amaçlı eğitim yapmak, öğretmenin başarısı olacaktır. Bu ana kadar, kanon kulaktan öğretilmiş ve kavram eğitimi yapılmıştır. İleride aynı şarkının notası verildiğinde çocuklar bu notaları öğrenmekte zorlanmayacaktır.

Öğretilen bütün kanonların yapısı, grup ezgilerini çizime dönüştürme yoluyla görsel hale getirilebilir.

Örnek 14.

Ses sınırı saptama: Ezgi yürüterek yapılır. Seçilen kısa bir ezgi cümlesi, her seferinde bir ince sestem başlayarak sürekli yinelenir.

Bilinen bir tekerlemenin ilk cümlesiyle yapılabilir. Örneğin, "Yağ satarım, bal satarım" cümlesi kalın A (LA) dan başlayarak B C D E... perdelerinde birer kez tekrarlanır.

Ses inceldikçe bazı çocuklar söylemeyi bırakır. En ince sesli çocuğun çıkabildiği noktada oyun biter.

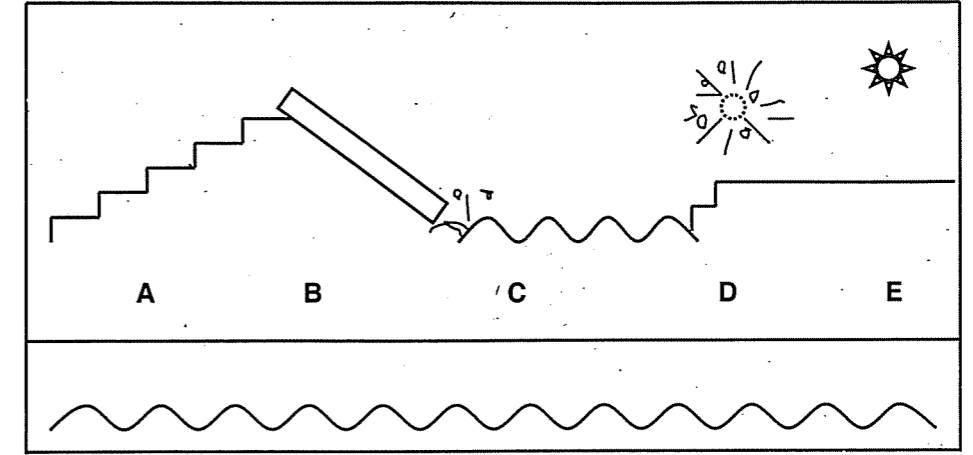
Bu oyun teker teker her çocukla yapıldığında her birinin ses sınırı saptanmış olur. Koroya eleman seçimi bu teknikle yapılır.

Öğretmen bu yolla sınıfının ortak ses sınırını saptayarak, öğreteceği şarkıları hangi ses sınırına taşıyacağını kendisi için belirlemiş olur.

Örnek 15.

Öyküdeki seslerden biriyle dem tutma: İki sesli müzik yapmaya hazırlıktır.

"Tavşan kaydıraklı havuzda" öyküsü önce tüm grupla devinimlerle canlandırılır. Bu, ısınmayı da sağlar. Öykünün devinimleri ile birlikte çıkan sesler sırasıyla önce vokal olarak, sonra da enstrümantal olarak seslendirilir. Öykü:

Merdiveni çıktı (*tık tık tık tık tık*) (Metalofon)
Kaydı (*vuup*) (Y.Kaktüsü)
Suya düştü (*cup*) (Kastanyet)
Yüzdü (*şap şup şap şup...*) (Marakas)
Kıyadaki merdiveni çıktı (*tık tık*) (Metalofon)
Silkelendi (*bıbıbı*) (Tefi sallama)
Güneşlendi (*ohhh...*) (Tefin derisine sürme)

Oyunda taklit olarak kullanılan bu sesler bir tavşanın havuzda çıkardığı seslerdir. Bir grup öğrenci, havuzda sürekli duyulan C'yi, yani yüzme sesini verir; dem tutar. Aynı anda diğer grup öyküyü baştan sona seslendirir. Havuzlu öyküden iki sesli müzik yaratılmış olur. İstenirse dem tutma görevi tek çalgıya da verilir, bu ritmik dem eşliği olur.

İki katlı grafik tablosunda seslerin yerleri belirlenir. Alt sıra dem, üst sıra ezgi için kullanılır.

Ezgi:	tık tık tık...	vuup-cup	şap şup şap şup	tık bıbıbp... oh...
Dem:	şap şup şap şup şap şup şap şup şap şup şap şup şap şup şap şup şup			

Yüzme seslerinin birleştiği yerde iki grup **ünison** yapar.

Bu öykü seslendirme etkinliğinden daha fazla amaçla yararlanır. Örneğin, rondo yapısı için öyküde değişiklik yapılır:

Öyküdeki tavşan önce havuzda yüzenlerin sesini duyar, sonra merdivenleri çıkar, yine yüzenleri duyar, sonra kayar ve suya düşer, diğer tavşanlarla birlikte yüzer, kıyı merdivenini çıkar, tekrar yüzenleri dinler, sonra silkelendir, yine yüzenleri dinler, sonra da güneşlenir, son olarak yüzenlerin sesini duyar.

Yandaki fotoğrafta, tavşanın havuz macerasını çalgılarla anlatan bir grubu görmekteyiz. (Y.Çavuş İ.O. 5.sınıf Ankara 1999)

Bu müzik, grubun kendi bestesidir.

Öyküde sözü edilen her eylemin sesini, ses için görev alan bir arkadaşları üstlenir. Grubun bestesinde diledikleri yapıyı kullanma özgürlüğü vardır.

Örnek 16.

Dem vurarak öykü anlatma veya çocuk şiiri söyleme: Ritmik dem oyunudur.

İki kez dize vurma, bir kez ayak vurma şeklinde yapılan rep ritmi sürekli verilirken, öykü anlatıcısı ortaya geçer ve solo partiyona karşılık gelen öyküyü akıcı bir şekilde anlatmaya başlar. Dört sayı dem vurularak başlanır. Bu devinim, birlikte başlama işaretidir.

Yöresel şivenin akıcılığını bozmaması için bu şiveyle konuşulan yerleşim yerlerinde yaşayan çocuklara uygulanır. Benzer öyküler her yörede vardır. Her yörenin öğrencisi kendi şivesiyle söylerken kendi oyununu ve öyküsünü anlatabilir. Bu çalışma Türkçe dersiyile karıştırılmamalı, anadilini doğru konuşma becerisinin dışında ritmik bir çalışma olduğu çocuklara öncelikle belirtilmelidir.

Çocukların yöresel şiveyle kafiyeye tutturarak tekerleme ve ritmik çocuk şiiri söyledikleri unutulmamalı, yöreseldir diye bu oyunlar dışlanmamalıdır.

Çetıklarım

Ayla Fencioğlu'dan alınma
Bursa Yöresi

Emmimin düğünü yaklaşıyordu. Ayağımda ne çetık var ne şalvar. "Ana" dedim, "Emmimin düğününe bana bi çetikle bi şalvar alalım mı?"

Anam, çeyiz sandığını açtı, bana pullu pullu bi yazmayla güllü güllü bi şalvar çıkardı.

"Ana" dedim, "Hani ya çetık?"

Anam, "Eh" dedi, "Akşam olsun, ağam eve gelsin, ağama söyleyiş, sana bi çetık alıversin."

Akşam oldu, ağam eve geldi. Ağama bi hömetle, bi hömetle... Havlusunu dutu dutuvermekle, koltukların altını kabartı kabartıvermekle...

Anamı dürtüyom dürtüyom söylemeyo. En sonunda anam dedi ki:

"Bey, bizim kız emmisinin düğününe bi çetık ister."

Ağam "Eh" dedi. "Sabah olsun, pazara gidelim, koyunları satalım, kızımıza bi çetık alalım."

Sabah oldu, ağama bi hömetle, bi hömetle, havlusunu dutu dutuvermekle, koltukların altını kabartı kabartıvermekle...

Pazara gidildi, koyunlar satıldı, bana kırmızı kırmızı bi çetık alındı.

Emmimin düğününe gittim. Bi de baktım kızlar çetıklarini bi kenara komuş, aha böyle

böyle oynuyola. Ben de çetıklarimi bi kenara kodum, aha böyle böyle böyle oynadım. Aha böyle böyle oynadım.

Düğün bitti, herkes gitti. Bi de baktım çetıklarım yok.

Ana koş, çetıklarım kayboldu. Ana koş çetıklarım çalındı.

Kan ter içinde kalktım, rüyamı gerçek sandım.

Ritmik çocuk şiiri çocukların ne kadar uzun hafızaya sahip olduklarını göstermesi bakımından da önemlidir. Çocuklar bu şiirleri birbirine aktararak nesilden nesile devam ettirirler. Kimin tarafından yazıldığı bilinmez, söyleyen kendince bu şiire söz ekleyebilir. Bu özelliğiyle çocuk şiirleri tüm çocukların ortak ürünüdür.

Ritmik okuyuşlu ve her iki satırda uyaklıdırlar. Aşağıdaki örnek şiirlere rep eşliği yapılabilir. Rep ritminin sembolle yazılışı:

● ●	●	● ●	●
p p	f	p p	f
diz diz	ayak	diz diz	ayak

Bindim elma dalına
Gittim Halep yoluna
On deve gördüm
Birisine bindim
Ablama gittim
Ablam pilav pişirmiş
İçine sıçan düşürmüş
Vallahi yemem
Billahi yemem
Bir daha gelmem

Rize'de yöresel şiveyle söylenen bir çocuk şiiri:

İne mine uci düğme
Bel beriça bel kutiça
Çoma attum tatuliça
İki gemi koşa koşa
Gideyile kizilbaşa
Kizilbaştan ne gelu.
Kuyruğıne kuş gelu
Kuşi vurдум uçurdum
Yedi dağı aşurdum
Yedi dağun kilici
Bağdat'tan çıktı uci

Dem vurmaya şiirin sonuna kadar götürebilmek, grubun ortak sesinden kopmamak demektir. Böyle bir oyun soloyu özgür bırakırken, dem grubunu birbirine yaklaştırır, şaşırmanın ritmi yakalamasını kolaylaştırır. Şaşırın çocuk için grup dinamiğinden hız almak, gruptan destek almak, yeniden gruba uymak, güven duygusu ve cesaret verir.

Örnek 17.

Eğlence parkında dem: Tüm grupla oynanır. Hayali parktaki oyuncaklar trenle gezilir. Tren sesi dem tutarken, diğer sesler ara sıra duyulur. Bu oyun 'çevremizde çoksesselilik' kavramı için de kullanılır.

Oyun: Parkta trenle bir gezi yapılacağı açıklanır. Bu parkta başka neler olduğu önerilerle saptanır. Önerilen her oyuncak için canlandırma ve sesini verme doğaçlamaları yapılır, roller gruplara dağıtılır. Olası öneriler:

Tünel: Altı çocuk karşılıklı ellerini havada birleştirerek tünel yapar.

Galaksi: Bir çocuk kollarıyla sürekli şekilde yatık sekiz çizer.

Devrilen kuklalar: Üç çocuk ördek kuklasıdır. Bir çocuk karşıdan top yuvarlayarak onları devirir.

Atış poligonu: Üç çocuk hedef noktasıdır. Bir çocuk onlara atış yapar. Bakıştığı hedef isabet alır ve yere düşer, patlar.

Tren: Sınıfın geri kalanı trendir. Grup, arka arkaya dizilir, önündekine tutunarak tren sesi verirken oyuncakların yanından geçer.

Öndeki çocuk makinisttir, kalkış işaretini verir. Tren, piyanissimo olarak "çuh puh" sesleriyle ilerlemeye başlar. Makinist hangi oyuncağa yönelirse o grup kendi sesini yükseltir, oradan uzaklaştığında ise grup sessiz hareket eder. Tünelden geçerken haykırımlar duyulur. Tren geri döner, arkadaşları çocuk makinist olur. Aynı oyuncakların yanından geçerek kalkış yerine dönlür.

Dairede durulur. Gruplar yan yana dizilmiş haldedir. Bir çocuk şef olur. Makinist gibi oyunu yönetir. Tren grubuna başlama işareti verir, grup "çuh puh" sesini oyunun sonuna kadar hafif sesle sürdürecektir. Bu, dem grubudur. Şef, dilediği gruba başlama işareti verir. Birkaç saniye sonra o grubu susturur, başka bir grubu başlatır. Sonunda makinist treni durdurur, bestesi bitmiştir.

Son oyuncak grubundan sonra aynı sırayı izleyerek kalkış yerine dönebilmek önemlidir. Bu dönüş, tersli tekniği öğretir.

Oyunun resimle ve sembollerle anlatımına geçilir.

Örnek 18.

Kolaj çalışma: Sekizli gruplarla çalışılır. Her grup kendi getirdiği materyalleri kullanır. Çalışmanın teması bir hafta önceden verilmiş olmalıdır. Örneğin yukarıdaki eğlence parkını oynamadan önce böyle bir parkı kolaj çalışacakları açıklanır. Çocuklar materyal olarak boş kibrit kutuları, oyuncak, kartpostal, dergilerden kesilmiş parkla ilgili resimler getirirler.

Her grup bir masa etrafında çalışır. Ortadaki büyük resim kağıdına, eğlence parkı yapılır. Bu, onların ortak kolaj resmi. Trenin kalkış ve varış noktaları arasında hangi oyuncaklardan geçtiği görsel hale gelmiştir. Uygun çalgılar seçilir ve şef rolündeki çocuğun gösterdiği yol izlenerek seslendirilir.

Vokal ses kullanmalarına izin verilir.

Gruplar kolaj resimlerini değiştirir ve her grup bir başka kolaj resmi seslendirir.

Kolaj çalışmanın sembollerle ifadesine, grafik çizimle anlatılmasına geçilir. Böylece, yaratılan müzik, defter kağıdına sığacak ölçüde küçülmüş olur. Minik semboller artık belli bir sanatsal formda dizilmiş ve grup bestesi her çocuğun elinde, kalıcı hale gelmiştir. Bu, grafik notalamadır.

Eğer çocuklar İstanbul'da yaşıyorsa, tema olarak "Boğaziçi'nde Gezi" verilebilir. Böyle bir kolaj resimde iki yakada yer alan önemli iş yerlerinin resimleri yer alacaktır. Cam eşyaların resimleri veya cam parçası Paşabahçe'ye, maç resimleri Dolmabahçe'ye, kağıt vapurlar Boğaz'a, balık resimleri Sarıyer'e, midye kabukları Anadolu Kavağı'na, plastik yoğurt kaseleri Kanlıca'ya sembol olarak yerleştirilecek, muhtemelen iplikten de bir köprü yapılacaktır.

Seslendirilmesinde, şef, Boğaziçi'ni yukarıdan aşağı veya aşağıdan yukarı kıyı kıyı gezmek isteyebilir, ya da boğaz vapuru gibi zikzak çizerek gidebilir. Şef, boğazda en çok duyulan bir ses olarak vapur sesini, dalga sesini veya motor sesini tercih edebilir.

Bu tür çalışmalar, küçük yaş gruplarında mihver derslerin üniteleriyle bağ kurarken çevremizde çokseslilik kavramını da verir.

Örnek 19.

Ritmik demin beden çalgılarında yeri: Öğretmene öykünerek oynanır.

Ayakta yarım dairede durulur. Öğretmen herkesin göreceği noktadadır. Ayaklarıyla bir tempo başlatır, çocuklar onu aynı gibi taklit eder. Bir çocuk davul ile bu ayak ritmini eşzamanlı olarak verebilir. Ayaklar hafifçe vuruşlarını devam ettirirken, öğretmen diz, el ve parmak sesleri kullanarak dört vuruşlu ritim kalıpları yapar. Çocuklar bu ritimleri öğretmene öykünerek tekrar eder.

Öğretmen, bir vuruşlarla başlar ve önce sadece dizlerine vurur. Sonra el çırpma, daha sonra diz ve el çırpma, sonra parmaklar, sonra el ve parmaklar, sonra diz-el-parmak sesi karışık verilir. Son aşamada, bu ana kadar bir vuruşlarla olan ritimlerin içine iki yarım vuruşlar girer.

Çocuklar devinime dikkat ettikleri için bu ritimleri kolaylıkla tekrar eder. Ayak sesini hiç kesmeden sürdürmekte de zorlanmazlar. Çünkü insanoğlu yürürken aynı zamanda konuşma, elini kolunu hareket ettirme gibi doğal becerilere sahiptir. Burada eklenecek sadece bu hareketleri ritmik hale sokmak, bunu da bir taklit oyununa dönüştürmektir.

Ayaklar vücudu ayakta tutan ve bunda direnen organımızdır. Bu özelliğiyle ayak sesi, diğer beden çalgılarımızla (diz, el, parmak) birlikte kullanıldığında ritmik dem işlevi görür.

Ayak sesi bas, dize vurma sesi tenor, el çırpma sesi alto ve parmak şıklatma sesi de soprano sesine karşılıktır.

Örnek 20.

İkili ritmik dem: Karşılıklı iki grupla oynanır. "Komşu komşu hu" oyunu ve sözleri anımsatılır. İkili iletişim amacıyla da oynanır.

Komşu komşu hu	
Oğlun geldi mi	Geldi
Ne getirdi	İnci boncuk
Kime kime	Sana bana
Daha kime	Kara kediye
Kara kedi nerde	Ağaca çıktı
Ağaç nerde	Balta kesti
Balta nerde	Suya düştü
Su nerde	İnek içti
İnek nerde	Dağa kaçtı
Dağ nerde	Yandı bitti kül oldu
Ah sakalım vah bıyığım	

Ritmik dem olarak, iki kez el çırpma (iki yarım vuruşa karşılık) ile bir kez dize vurma (bir vuruşa karşılık) denir.

Örnek 21.

Tutan sesle dem: Arılar ve çiçekler olarak iki grup oluşur. Arılar vızlayarak tutan sesi verir. Çiçekler ise kendini tanıtan solo konuşma yapar.

Sınıfın değişik noktalarında, elinde kendi yaptığı çiçek resmi ile durmakta olan çocuklar vardır. Arılar onlara yaklaşır ve ana arı birine dokunur. Bu çiçek kendini tanıtan, çiçek olarak özelliklerini anlatan bir solo doğaçlama başlatır; rengini, adını, hangi mevsimde açtığını, saksıda, bahçede veya kırdı mı yetiştiğini açıklar.

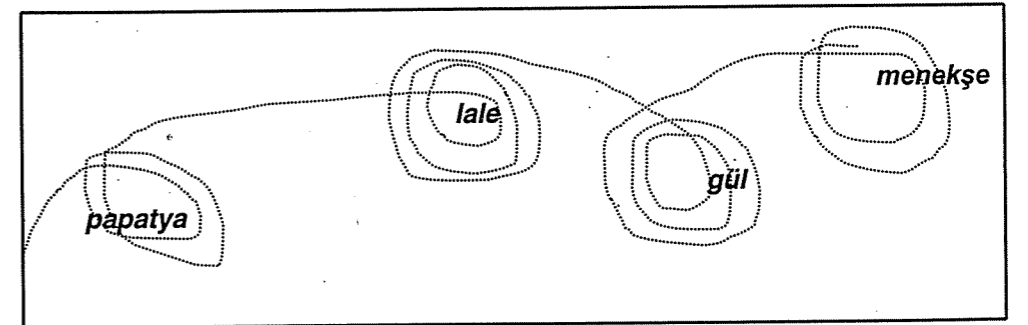
Arılar çiçeklere doğru yürürken vızlama sesi verir. Bu ses bilindiği gibi bir tek sestem çıkar ve sürekli aynı ses duyulur. Örneğin, sadece C (Do) sesiyle vızlanır. Bu tutan sestir.

Vızlama sesi yerine aşağıdaki tekerlemeyi sürekli ve hafif sesle söylemeleri istenebilir.

X	X	X	X
Vız	vız	uç	rız
Herçi	çeğe	kona	rız
Balö	zünü	topla	rız

Çiçeğin solosu bitene kadar arılar tutan sesi devam ettirirler.

Oyunun resimle ve sembollerle anlatımına geçilir. Olası resimlerde, arı vızıltısı için noktalarla yapılan bir çizim çiçek resimlerinin etrafında dolaşacaktır.

Bu oyun, pentatonik tonalite kavramı ile, çalgı eğitimi ile, doğaçlama çalma kavramı ile vb. nedenlerle bir üst aşamaya taşınabilir:

Ezgili vurmaları sınıfın ortasına getirilir. Yarım daire şeklinde yerleştirilir. Sağ başta bas metalofon vardır, F (FA) ve B (Sİ) tuşları sökülür, çıkarılır. Bu işlem çocuklara yaptırılır ve bunun nedeni bu sırada açıklanır; geriye kalan sesler pentatonik dizinin sesleridir. Çiçek rolündeki çocuklar orta ve ince sesli çalgılara yerleştirilir. Arılar bas metalofona yerleşir. (Bir taneden fazla olması tercih edilir.)

Bas metalofonun A (LA) tuşunda iki tokmakla tremolo yaparak arı vızlaması verilir. (Yoruldukça çalma görevi devredilir.) Şef rolündeki çocuk, çiçeklerden birine başla işaret verir. İşaret edilen çiçek solosuna başlar.

Solonun tekniği önemlidir: Pentatonik seslere geliş güzel vurarak çalınır. Hatalı çalma olasılığı yoktur, çünkü yarım sesler dışarıya alınmıştır. Çiçeğin kendini tanıtmı sözlerini tartımlaması olası durumdur. İki tokmağı kullanarak tuşlara öylesine de vurabilir. Bu sırada enstrümantal doğaçlama bir ezgi duyulur. Çiçek kendini tanıtmayı vokal ses kullanmadan yapıyor olabilir, tercihe bırakılır.

Çiçek kendi doğaçlama solosunu bitirince şefe bunu hissettirir. Şef, bir kaç saniye sonra diğer bir çiçeğe işaret eder.

Aynı zamanda bu çalışmayla, tutan sesle dem eşliği ve doğaçlama solo ezgi kavramları algılanır.

Halk çalgılarında dem: Hemşin yöresinin çalgısı olan tulum zurnanın (İskoç gaydası gibi) sürekli duyulan bir tutan sesi vardır. Bu çalgıların müziği dinletilerek tutan ses kavramı pekiştirilir.

Örnek 22.

İki kaşıkla ritmik dem: Hareketli halk ezgilerimizin çoğunda kaşıkla ritmik dem eşliği vardır. Kaşıklar ya avuç içinde, ya da diz üzerinde çalınır. Kaşığın çaldığı ritim süreklilik gösterir. Bu, ritmik demdir. Kara Basma (Bak.Oyun Şarkıları) ve Boran Geldi türküleri ile örnek çalışma yapılabilir.

Halk oyunlarında kullanılan el çırpma ve parmak şıklatma da geleneksel ritmik demlerimizdendir.

Yandaki fotoğrafta, cura ile çalınmakta olan bir türküye elde ve dizde çalınan kaşıklarla eşlik edildiğini görmekteyiz. (Y.Çavuş İ.O. 7.sınıf Ankara 1999)

Boran Geldi

Anonim

Bo ran gel di kış gel di Yar yar yar yar
Se fa gel di hoş gel di

Kaşıklarla ritmik dem:

Lay li ri li ri lay li ri lay lay

Kar yağar alçaklara
Dökülür saçaklara, yar...
Lay liri...

Kar yağar ayaz olur
Her taraf beyaz olur, yar...
Lay liri....

Türküde, "yar" sözcükleri bir vuruşlarla yer almaktadır. Grup bunu sürdürürken ana ritimde el çırparak tempo verir. Bu ritmik demdir. Davul zurna ile oynanan halk danslarında ritmik dem davuldadır.

Parmak şıklatarak veya dizde kaşık çalarak yapılan eşlik yarım ve iki çeyrek nota değerlerinden oluşur. Bu ritim kalıbı türkünün ritmik eşliği olan demi verir:

Pek çok müzik öğretmeni zaten bu tür türkülerle çalışmaktadır. Ancak, yapılan işin içinde ayrıntı gibi duran müziksel öğelerin adını koymak gerekir. Çocuk bu bilgiyi, kendi bestesinde ve dinlediği müziği analiz ederken kullanabilmelidir.

Örnek 23.

Türküden kanon yapma: "Manda yuva yapmış söğüt dalına" diye başlayan eğlendirici bir Sinop türküsünün bağlantı bölümüyle yapılır. "Ördek suya" türküsü veya "Ay doğar Giresun'dan" türküsünün bağlantı bölümü gibi.

Yarım dairede ayakta, devinimlerle oynanır.

Kanon sırasında, karar sesini tutan ses olarak kullanmak üç sesli doku oluşturur. "Manda yuva yapmış" türküsünü öğretmeye bağlantı bölümünden, ritmik konuşma şeklinde ve öğretmeni aynı anda yapılan devinimlerle başlanır. Devinimler sözlerden daha önce algılanacağı için, sözler bu devinimlerle anımsanacaktır.

Amanını amanını amanını yandım (Eller başa götürülür, bir sağ bir sol yaparak dört kez şakak avuç içine alınır.)

Tiridine tiridine tiridine bandım (Göğüs ve diz sesleri hecelere göre verilir. Tartımlanan cümle burasıdır.)

Bedavamı sandın para vidim aldım (Öne uzatarak parmak şıklatılır, bir vuruşlar verilir.)

Ritmik okuyuşlar aynı zamanda dil açmayı sağlar. Devinimleri kavradıktan sonra, bu sefer ezgiyle söylenir. Her satırda ezgi yinelenildiği, daha önemlisi devinimler tekrar edildiği için kolay öğrenilir.

Grup ikiye bölünür. Bir grup "Amanını amanını" dedikten sonra ikinci grup onları kovalar, kanona başlar. Bu başlama, devinimle birlikte gerçekleştiği için kanon yaparken hiç zorlanılmadığı görülür.

Kanonun bitirilişinde varılan son sesle, yani karar sesiyle dem tutulur. Son satırı ritmik okuyuşla söylemeleri istenir. Bir grup bunu yinelerken diğer grup ezgiyi baştan sona söyler. Böylece kanondan sonra aynı ezgi iki sesli hale gelir.

Daha sonra üç gruba ayrılırlar. Tutun sesi üçüncü gruba verip, diğer iki grupla kanon yapılır. Bu durumda üç sesli müzik gerçekleşir.

Türküye kaşıkla veya parmak şıklatmayla ritmik dem eşliği eklenebilir. Türkünün giriş bölümüne solo verilir. İlk soloyu öğretmen yapar. Solo sırasında bağlantı bölümünün sürekli yinelenmesi ezgili dem kavramını verecektir.

Karar sesinde "Bedava mı sandın, para vidim aldım" dem yapılırken, solo bir oktav (sekiz ses) inceye çıkarak ezgiye başlar. Bu noktaya dikkat çekilerek oktav kavramı verilebilir.

Örnek 24.

Ambülans sesiyle dem: "Ambülans" şarkısıyla yapılır. Oyun, küçük yaş gruplarıyla dramatize edilerek oynanır. Ambülans içerisinde olası durumlar canlandırılır.

Daha sonra yarım dairede ayakta durulur. Ambülansın ses taklidi yapılır ve bu sırada kollar aşağı yukarı hareket ederek kalın ve ince sesler devinimle verilir.

İki grup oluşur. Bir grup sürekli ambülans sesini verirken, diğer grup "Tepemde ışık yanar", "İçimde hasta yatar", "Doktor hastaya bakar", "Hemşire serum takar", "Polis bize yol açar", gibi kendi yarattıkları sözlerle şarkıyı söyler. Bu sözler, yapılan doğaçlama sırasında canlandırılan durumları

anlatacaktır. (Şarkıya yeni söz yaratmada dramadan yola çıkma, dramada doğaçlama yaşadığı durumu sözle ifade ve bu sözleri müzik cümlesine yerleştirme süreci yaşanmıştır.)

Ezgidaki "Nu Ni" lerde iki grup tek sese düşerek ünison yapar.

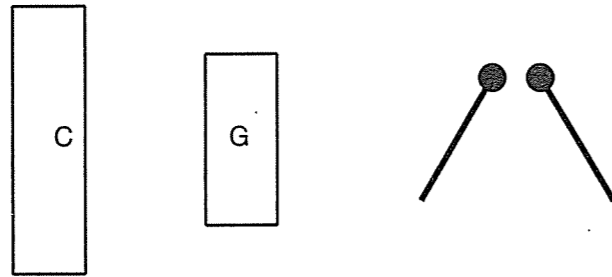
Çizimle anlatımına geçilir. Bunun için önce ezgi çizgisi havada çizilir. Sonra kağıda aktarılır.

Olası çizim örneği:

Ni Ni		Ni Ni	
Nu Nu	Tepemde ışık ya nar	Nu Nu	İçimde hasta ya tar
Ni Ni	Ni Ni	Ni Ni	Ni Ni
Nu Nu	Nu Nu	Nu Nu	Nu Nu

s s	m m m	s s	m m m
d d	r r r	d d	r r r
s s	s s	s s	s s
d d	d d	d d	d d

Çalarak ezgili dem: Bir grup C ve G ses kutuları ile tremolo çalarak NU Nİ'leri sürekli verirken, diğer grup şarkısını söyler. Çalan çocuk ezgisini söylemez. Çünkü eşlik ediyor olacaktır. Benzer bir eşlik de "Okula Başladık" şarkısına yapılabilir. (Bak. Oyun Şarkıları Böl.)

Ambülans

Ambülans şarkısına akor eşliği: Piyanoda CEG tuşları işaretlenir ve bir çocuk bu üç tuşa aynı anda basarak şarkıya eşlik eder. Akor basan çocuk her cümle başında, akoru yeniden çalar.

Örnek 25.

Pentatonik seslerle doğaçlama dem: Yarım sesleri kaldırılmış olan ksilofon, metalofon gibi vurmali ezgili çalgılarla veya piyano ile çalışılır.

Piyano veya orgda, siyah tuşların dizilişi pentatoniktir, yani yarım sesleri içermez. Böyle olunca bu tuşlarla çalınan her şey kulağa hoş gelir. Ancak yapılan müziğe bir sınır koymak gerekecektir. Bu da kısa bir öyküyü seslendirme olabilir.

"Bir bahçıvan her gün suladığı bir çiçeğin açtığını görmekten mutlu olur ve ona bir müzik yapar" teması verilir. İkili eşleşilir, biri bahçıvandır, diğeri çiçek. Bahçıvan çalgının sol tarafında durur, çiçek sağ tarafında. (Kalın sesler bahçıvandır.) Bahçıvan siyah tuşlara dokunarak bir ezgi yakalar. Bu ezgiyi her gün için bir kez çalması gerekir ki her suladığının karşılığı olsun. Birkaç gün sonra, yani aynı ezgiyi birkaç tekrardan sonra, çiçek açmaya başlar.

Çiçek rolündeki çocuk kendi önündeki ince tuşlarda solo denemeler yapmaya başlar. Bahçıvan sulamaya devam etmektedir. Çiçeği çalan, bir ezgiyi sürekli yakaladığı zaman çiçek tamamen açmış demektir, o zaman geri solmaya başlar, gittikçe hafif ve ağır ağır çalışmalar gerçekleşir. Bahçıvan da ona uyarak sulamayı ağır ağır bırakır.

Çalan çocuklar, dokundukları tuşların harflerine bakarak bunu deftere yazarlar. Tuşların bir adının olduğu bu arada kavram olarak verilmiş olur.

Öğretmen, org veya piyanonun beyaz tuşlarına aynı harfleri işaretler. Eşler bu sefer daha önce yazdıkları harflere bakarak aynı müziği beyaz tuşlarda çalmayı deneler.

Eşlerin bestelerini diğerleri dinler. Öyküyü ne kadar çağrıştırdığı kısa cümlelerle tartışılır. Bestenin sahibi olan ikili söz alır; nasıl yaptıklarını, nerede zorlandıklarını, neler düşündüklerini, duygularını ve ne hissettiklerini anlatırlar.

Örnek 26.

Klasik müzik dinleyerek dem vurma: Ravel'in Bolero adlı eseri kasetten dinletilir. Bu sırada sürekli duyulan trampetin verdiği ritme dikkat çekilir ve bu ritmi müzikle birlikte, parmak uçlarıyla masaya vurarak, sürdürmeleri istenir.

Bu sırada bir çocuk şef rolü üstlenir. Şef rolü kısa sürelerle değiştirilir. Şef, müziğin gittikçe kuvvetli duyulmasını, ses dinamikleri oyunlarındaki gibi devrimin büyütülmesi şeklinde verir.

Ravel'in Bolero'su, 20 dakika süren, bilinen en uzun kreşendodur. Trampetin solo yaptığı tek eser olarak da bilinir. Ana tema önce obuadan duyulur, sonra diğer üflemelilere geçer. Bu çalgıların taklitleriyle, müzik dinleme etkinliği daha eğlenceli hale getirilir.

Örnek 27.

Konuşarak kanon (konuşan ayna): İkili eşlerle oynanır. Sınıfın tamamı aynı anda oynamaz. Konuşulanların karıştırılmaması gerekmektedir.

Eşlerden biri doğaçlama bir konuşma başlatır veya bir metni okumaya başlar. Diğeri onu hemen arkasından taklit etmeye, söylediğini aynen söylemeye başlar.

Dikkatle dinleme ve kendi sesini yükseltmeme gereği algılanır. Çok kısa arayla eşini takip etmeyi, dinlerken kendi söyleyeceğini de şaşırılmamayı sağlar. Yabancı bir dilden anında çeviri yapmak gibidir.

Örnek 28.

Vokal solo doğaçlama: Grup önünde oynanır. Daha önce ritim aletleri çalarken yapılan doğaçlama grup dansı sırasında doğaçlama vokal sesler çıkarma deneyimi yaşamış olan sınıflarda oynanır. Çocuğun grupta ön deneyim kazanmış olması bu oyunda cesaretini artıracaktır.

Bongo ile oynanır. Solonun bongodan bir ritim başlatması istenir. Bu ritim devam ederken, Afrika (kimsenin bilmediği kabul edilen) diliyle bir şarkı söylemesi istenir. Doğaçlama kısa tutulur.

Çocuklar, kendi seslerini denedikleri, bir başka dilde şarkı söylemiş gibi yaparak kendi kendilerine oyun oynadıkları bir dönem yaşarlar. Çocuklar böyle doğaçlamalara sanıldığı kadar yabancı değildirler. Burada önemli olan kendi solosuna kendi ritim eşliğini de doğaçlama yaratmasıdır.

İleri sınıflarda belli bir ritim kalıbını sürekli tekrarlama ve onun üzerine vokal solo doğaçlamalar gerçekleştirilir. Kullanılan ritim kalıpları Türk Müziği usullerinden seçilebilir; düyek, müsemmen, curcuna, aksak, gibi.

Geleneksel müziğin icrasında, bu usuller "dem tutma" adı verilen, dizlere vurarak veya kudüm ve daire çalarak verilir. Dem tutarak şarkıya eşlik edilir. Özellikle düyek ve aksak ritim, eğlence müzikleri arasında yaygındır ve çocuklar bu ritim kalıplarını kolaylıkla çalarlar.

Geleneksel ritimleri çalarak yapılan vokal doğaçlamalarda, yine geleneksel müziğimizde sıkça kullanılan nidalar kullanılır; of, ah, oy, vay, aman, lay liri lay, vb.

Caz müziğinin seçkin örneklerinden atışma bölümleri dinletilir. Örneğin, davul ve saksofon solosunun yer aldığı bölüm önemlidir. Davulcu kendi solosunu bitirdiğinde ritmik deme geçer ve soloyu saksofona devreder. Bunun gibi, ritmik dem üzerine kurulmuş doğaçlama soloların öğrenciye dinletilmesi, dinlediği müziği analiz etmeye yarar. Örneğin, Okay Temiz'in müziklerinde bu tür bölümler sıkça yer alır.

Örnek 29.

Çerkez akordeonuyla ezgili dem: Rize ve Artvin yöresinde oynanan horonlarda çalınan bir çeşit akordeonun sürekli duyulan iki sesiyle yapılır. Bu çalgıyı dinleyen her çocuk onun dem tutan sesini mutlaka fark eder ve kendince taklit eder. Örneğin; "vadi vadi vavidi vadi" veya "nani nani nanini nani" gibi.

Horonlarda çok hızlı yedi onaltılık ritim vardır. Doğu Karadenizli insanın damarlarındaki kan adeta bu ritimle akar. Çünkü bu ritmi duyduğunda yerinde duramaz, kalkar horon oynar. Elbette ki böyle bir oyun bir başka bölgenin çocuklarıyla başlangıç eğitiminde kullanılmaz.

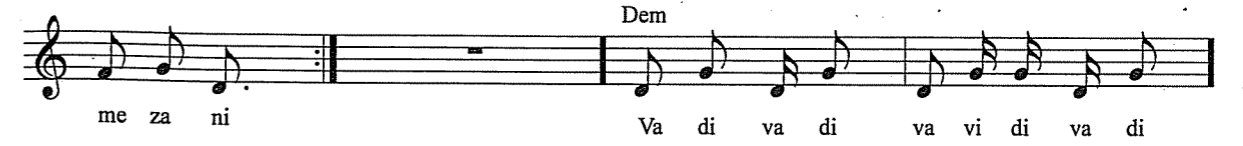
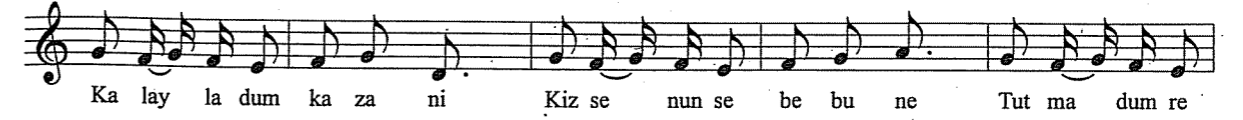
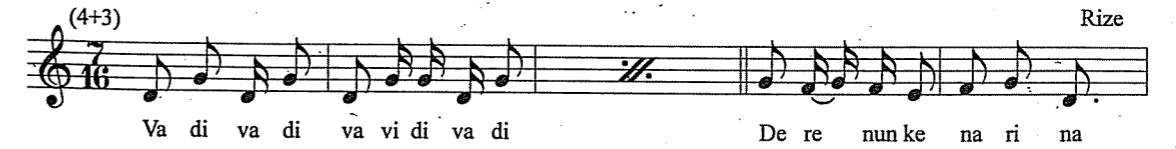
Dem ezgisi, horon oynarken söylenir. Başlangıçta bir grup çocuk bununla görevlendirilir, onlar yorulunca diğer grup devam eder. Dem yaparken aslında sürekli D-G dörtlü aralığı duyulur. Dörtlü aralığın tutan ses olması geleneksel müziğimizdeki bağlamada da vardır.

"Altın hızma mülayim" türküsündeki ara müzik, sazın on sekizlik bir ritmi sürekli kalın LA-RE sesleriyle dem tutmasıdır. Türküyü saz eşliği olmadan söylerken, dörtlü ses aralığıyla tutulan dem, vokal olarak "lal lalal lal lal" heceleriyle verilir.

Benzer bir dem tutma, bir İstanbul türküsü olan "Dondurmacı" kantosunda görülür. Geleneksel müziğimizdeki bu demler, dörtlü aralıklarla yapılmaktadır.

Derenun Kenarina

(Horon Havası)

Dere akayı dere, dibine kum kalmadı
Yollara baka baka, gözüme nur kalmadı

Örnek 30.

Türküde tutan ses: Karar sesiyle dem tutulur. Karara giden son müzik cümlesiyle ise ezgili dem yapılır.

Tek cümleli bir şarkı olan Erzurum yöresinin "Yayladan gelirem" türküsüyle de yapılır. Ağır beş sekizlik ritimle söylenir. Dairede elele yapılan kadın halayıdır. Kars yöresinde bu oyunlara "nanay" adı verilir.

Dairede ağır halay oynanırken karşılıklı iki grupta söylenir. İlk cümleyi söyleyen grup son hecedeki karar sesini tutar, devam ettirir. İkinci grup, bu son heceyi alır ve aynı satırı tekrar eder, biterken kendi son hecesini tutar. Böylece tutan ses, bir öteki bir beriki gruba geçer. Son heceler ünison olarak duyulur.

Yayladan Gelirem

Ü zü mün dal la rı dü züm dü züm DÜR
Bir em mim kı zı var i ki gö züm DÜR
Yat si nem üs tü ne ır ga la be Nİ
Gel o tur ya nı ma de gü lüm nen, Nİ

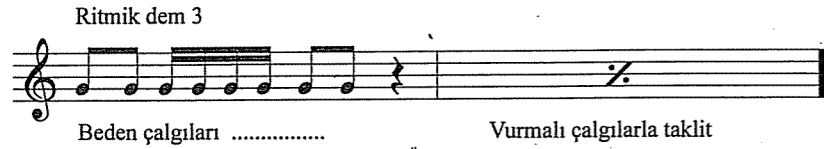
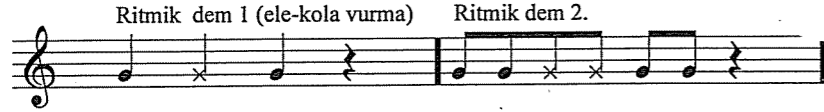
Örnek 31.

Demli Kanon: Her kanondan yapılabilir. Bölümlerden biri bir grup tarafından sürekli yinelenir. Örneğin, "O'nun Yolundayım" adlı demli kanonda ilk bölüm ünison yapıldıktan sonra bir grup bunu dem tutar. Diğer iki grup ezgi bölümünü kanon yapar.

O'nun Yolundayım

(Vokal ısınma için)

Luke Dunlea'den

Şarkıya ritmik demler eklenerek çok amaçlı çalışılır. Avuç içine ve kola vurularak iki tınıyla yapılan eşlik daha sonra ikili grupla (beden çalgısı grubu + vurmalılarla beden çalgısını öykünen grup) ritim eşlikleri yapılır. Bunun gibi demli kanonlar, korolarda vokal ısınma işlevi görür. Vokal ısınma yapılırken, kanonun sözleri atılır ve aaa, ooo gibi değişik ünlemelerle söylenir. Önemli bir nokta da, koronun daire şeklinde durarak, ayakta ısınma yapması ve hatta vokal ısınmalar sırasında koristlerin iyice birbirine yaklaşmasıdır. Bu durum, hem koro atmosferi yaratmaya, hem de uyumlu ses çıkarmaya (homojenlik sağlamaya) yarar.

Muammer Sun'un "Solfej Kanonu" adlı şarkısı, demli kanon için elverişlidir. Bu parçanın her müzik cümlesi ezgili dem olarak kullanılabilir özelliğindedir. (Bak Yapı böl.) Kanon olarak bilinen "Makinalaşmak" şarkısı da aslında bir demli kanondur ve kitabımızda böyle yer almıştır.

Örnek 32.

İsimleri ahenkli ipe dizme: İsimleri gruplar halinde ipe dizme oyunundan sonra oyun bir üst aşamaya taşınır. Bu kez, daha güzel bir ritim cümlesi elde etmek üzere tüm sınıfın önerisi alınır. Her öneri uygulanır, son şekline karar verilir.

Örneğin; "Çınar, Ayşegül, Tuncay, Hatice" dizilişini, "Hatice, Tuncay, Ayşegül, Çınar" olarak değiştirmeyi önerebilirler.

İpe dizilen isimlere son şekli verildikten sonra, ardı sıra ve düzenli tempo içerisinde iki kez okunur. Düzenli tempo verme işi dizlere vurularak yapılır; bir sol dize bir sağ dize vurulur, bu iki vuruşluk süreyi belirler. Diz vurma devam ederken isimler okunmaktadır. Diz vurma aynı zamanda ritmik demdir. Bu okuyuşta sesin ahenkli çıkarılması, monoton okuyuş yapılmaması önemlidir, gerekirse uyarılır. Forte değil piyano sesle okunması uyum için önemlidir. Çünkü bu okuyuş vokal dem olarak tutulacaktır. Buraya kadar yapılan işlem grafiğe yerleştirilir. Grafiğe yerleştirme en alt sıradan başlar. Çünkü daha sonra solo partiyonu eklemek gerekecektir. Solo partiyonun yeri en üst sıradır.

Ritmik okuma				
Vokal dem	Ha ti ce	Tun cay	Ay şe gül	Çı nar
Diz vurma				
Ritmik dem				

Sınıf yarım dairede oturarak bunu seslendirirken ipe dizilen isimler onların karşısında oturarak veya ayakta durmaktadır. Bir solo gönüllü kalkar, bu isimleri dilediği sırayla ve dilediği ses perdelerinde dolaşarak doğaçlama okuyuşlar yapar. Bu solo partiyonun oluşturma da grubun piyanissimo, solonun da forte veya mezzoforte sesle okuması önemlidir.

Solonun cesaretini veren grup dinamiğidir. Eğer grup dem tutuyor olmasaydı solo bu doğaçlamayı başaramayabilirdi. Burada, Eğitimde Drama yönteminin en önemli ögesi olan "Grup dinamiğinden hız alma" taktiği kullanılır.

Solo için öneriler:

a. Solonun kendi sesine beden çalgılarını eklemesine izin verilir.

b. Solo sadece beden çalgılarını kullanabilir.

c. Solo sadece ayak tahtasını kullanabilir veya ayak tahtasını kullanırken ayak bileğine halhal takabilir.

d. Solo tokmakla veya vurularak çalınan çalgılardan bir set hazırlayıp orada çalabilir.

Solonun doğaçlamasından bir bölüm örnek olarak grafiğe eklenir:

Solo Doğaçlama				
Vokal dem				
Ritmik dem				

Bu çalışmada solo kavramı öğrenilir. Kendi isimleriyle solo doğaçlama yapabilmeyi başaran öğrenci başka solo görev almada cesaretlenir. Ayrıca isimlerle yapılan her oyun gibi bu oyunla grubu kaynaştırma ve birlikte iş yapma alışkanlığı kazandırılır.

6. DOKU KAVRAMLARI

Doku ile ilgili kavramları algılamayı kolaylaştıran pek çok etkinliğe daha önceki bölümlerde yer verildi.

Yatay dokuyu oluşturan öğelerden tını konusu "Sesin Tınısal Özellikleri" başlığı altında yer aldı. Bu bölümde yatay dokuyu oluşturan diğer öğelere yer verilecek.

Dikey dokuya, çevremizde çokseslilik, dem ve kanon gibi etkinliklerde önemli giriş yapıldı. Ünison kavramıyla da ince doku verildi.

Doku kavramları, çoksesli müzik analizi için önemlidir. Doku bilgisi, dinlediği bir eseri tümüyle çözümlenmeyi sağlar.

Bir müzik eserinin yatay dokusu (örgüsü) halı gibi düşünülmelidir:

a- Halının örgüsünde hangi renkler (hangi tınlar, hangi çalgılardan elde edilmiş) kullanılmış?

b- Hangi motifler (motif sözcüğü aynen müzikte de geçerlidir) kullanılmış?

c- Zeminde temel renk (tonalite) olarak ne kullanılmış?

d- Bu halı, fabrika (stüdyo) dokuması mı, el dokuması mı?

e- Dokumada kullanılan iplik malzemesi (insan sesiyle veya çalgılarla mı, sadece yaylı çalgılarla mı, vb.) yün mü, pamuk mu, ipek mi?

Bir müzik eserinin dikey dokusu ise çok katlı binalar gibi düşünülür. Kaç katlı binalar var, bazıları tek katlı, bazıları çok katlı. Her katta neler yaşanıyor, ne tür aileler (üfleme, yaylı, vurmali, vokal, vb.) oturuyor?

Mimarının binayı kağıt üzerinde çizmesi gibi, dikey doku da grafik çizimle görsel hale getirilir.

Altına, yatay doku malzemeleri not düşülür.

Grafik çizimlerin dikey olarak incelenmesi dikey doku analizidir. Yapı oyunları içerisinde verilen tüm kanon ve dem etkinlikleri dikey doku analizi amacıyla yeniden ele alınır.

Doku kavramlarını aşağıdaki gibi gruplandırabiliriz:

Yatay doku (Örgü)

Tını

Motif

Tonalite

Vokal müzik

Çalgı müziği

Elektronik müzik

Çağın Yeni Müziği (New Age)

Dikey doku

Kalın doku (Çoksesli doku-Polifonik doku)

Akorlu doku (Homofonik doku)

İnce doku (Teksesli doku)

Bu bölümde, doku kavramlarını oyunlaştırma ve grafikte anlatımları yer alacak. Çünkü sembollerle görsel hale gelen kavramlar kolaylıkla algılanabilir.

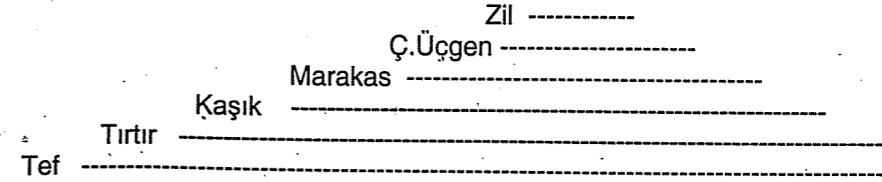
Örnek 1.

Çalgı ekleme yoluyla kalın doku yaratma: Dairede oynanır. Herkesin elinde bir çalgı vardır. Çalgı ekleyerek kreşendo elde etmek üzere oynanan oyun gibidir.

Ebe şef rolündedir. Dilediği çalgıya işaret vererek başlatır. O devam ederken ikinci bir çalgıya işaret verir. En son çalgıyı da ekledikten sonra teker teker çalgıları susturur.

Daha sonra, tahtada çizimle gösterilmesine sıra gelir. İlk çalan çocuk en alta uzun bir ses çizgisi çeker. Bu çizgi kendi çaldığı sesi sembolle anlatmaktadır. İkinci çocuk kendi sesi için bir sembol kullanır. Bunu tahmini olarak ilk sesin başlama noktasından az sonra başlatır ve bitiş noktasından önceki bir noktada çizimi bitirir. Bu şekilde her kalkan çocuk kendi sesinin sembolik çizimini grafik çizimde gösterir.

Gittikçe kalınlaşan doku, orta bölümden sonra gittikçe incelenen dokuya dönüşecektir. Başlama ve bitirme bölümleri en ince dokunun bulunduğu yerler olarak saptanır. Olası çizim:

Altılı gruplar oluşur. Her grup kendi çalgılarıyla benzer bir oyun kurar ve sınıfa sunar. Daha sonra her grup kendi müziğini çizimle anlatır.

Örnek 2.

Eşarbin motiflerinden müzik yaratma: Malzeme olarak desenli eşarplar kullanılır. Altılı gruplar oluşur. Her gruba bir eşarp verilir. Motifleri bulmaları ve her motif için bir çalgıyı kullanmaları istenir. Motiflerin dizilişine göre bir sıra takip etmeleri ve eşarbin müziğini bestelemeleri istenir.

Daha sonra kilim ve halı desenleri incelenir ve bunlarla da müzik yaratılır. Kilimdeki her bir motif bir çalgıya benzetilebilir. Kilimin zeminindeki renk için bir çalgının sürekli veya her motiften sonra duyulması istenebilir. Bu renk halıya hakim olan renktir ve tonaliteye karşılık gelir.

Parlak renkli motifler için ince sesli, koyu renkli motifler için kalın sesli çalgılar kullanmaları önerilir.

Örnek 3.

Figür yaratma: "8 Devinim Dansı" ile yapılır. Dairede elele dönerek oynanır. Devinimler sırasında eller bırakılır. Şarkının cümle bitişlerinde durup yeni bir figür eklenir. Eklenen figür yeni bir öğrencinin yarattığı figürdür. Örneğin; tek ayağı kaldırma, kolları yukarı kaldırma, çömelme, yukarı sıçrama, diz kırma, kulaç atma, kafa çırpma, yere uzanma, yerde dirseğe dayanma, gibi.

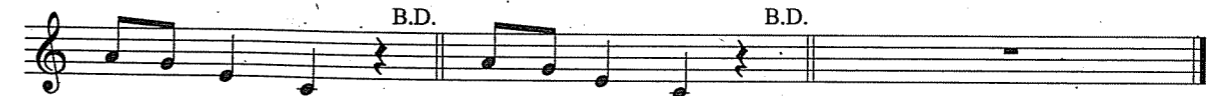
Sekizinci figüre kadar şarkı hep başa döner. Önceki figürler tekrarlandıktan sonra yenisi eklenir. Sekizinci figürden sonra geri saymaya geçilir. Geri saymada her seferinde bir figür eksiltilir.

8 Devinim Dansı

U.Jungmeir'den

El le ri mi zi bi rak ma dan da i re de i ler le ye lim Bu bi rin ci
El le ri mi zi bi ra kın ca de vi ni mi be lir le ye lim

Bu i kin ci Bu ü çün cü vb. 8 sayıya kadar
Bitiş:geri sayımla

Devinerek figür yaratma, motife karşılıktır. Sekiz figür sekiz motif demektir.

Örnek 4.

Devinimle motif yaratma: Dairede oynanır. "Ambara vurduğum bir tekme" oyun tekerlemesine yeni söz bulmaları istenir. Her çocuk bulduğu sözü uygun devinimle birlikte söyler, grup onun bu figürünü tekrar eder. (Bak. yazarın Oyunlu Şarkılar adlı kitabı.) Ortaya gelen solonun yaptığı figürü, yani motifi grup tekrar eder.

Limonu da böyle keserler keserler
Saçını da böyle tararlar tararlar
Basketi de böyle atarlar atarlar, vb.

Isınma çalışması olarak da yapılan bir oyundur. İlk solonun sadece başını kullanması, ikinci solonun sadece kollarını kullanması, diğerinin sadece parmaklarını kullanması, diğerinin sadece ayaklarını kullanması, vb. istenir.

Örnek 5.

Müzik cümlesine figür yaratma: Halay türü oyun şarkıları söylenirken yapılır. Her bir cümlede yeni bir figür bulmaları istenir. Ortaya gelen solonun örnek verdiği figürü bir cümle boyunca tekrarlamaları istenir. Örnek figürler:

Sağa dört adım, sola dört adım, kolları tutup sallama, kolları kırıp sallama, sağ ayak topuğuyla yerde üçgen çizme, sol ayak topuğuyla yineleme, öne sekerek yürüme, geriye sekerek yürüme, el çırparak diz çökme, ikili eşleşip çömelen eşin etrafına dönme, ikili eşleşip karşılıklı yer değiştirme, yere diz vurma, olduğu yerde ağaç gibi sallanma, kolları yukarda sallama, gibi halk oyunlarında yer alan figürler taklit edilebilir.

Örnek 6.

Çiftçinin dansına figür yaratma: "Çiftçi nasıl ekiyordu buğdayı" şarkısıyla yapılır: Şarkı, rondo yapısında bir dansın (ront) şarkısıdır.

Çiftçi Nasıl Ekiyordu

(Ront)

Çift çi na sıl e ki yor du buğ da yı buğ da yı İş teşöy le iş te böy le e ki yor du buğ da yı

Çiftçi nasıl biçiyordu buğdayı buğdayı
İşte şöyle işte böyle biçiyordu buğdayı

Önce çiftçinin iş devinimleri araştırılır. Sonra dans için uygun olanlar seçilir. Ekiyor, biçiyor, savuruyor, öğütüyor, ekmek yapıyor, vb. işler söz olarak şarkıya girer. Öğretmen bu sözleri önceden bilmiyormuş gibi, çocukların kendilerinin yarattığı hissini onlara vermelidir. Şarkı A ve B cümlelerinden oluşmaktadır. A cümlesi soru, B cümlesi yanıt özelliğindedir. Soru cümlesinde elele yürünür. Yanıt cümlesinde ise eller bırakılır, sözü edilen işin devinimleri bağımsız ama herkesle aynı anda yapılır.

Bu devinimler komutlarla ısınma çalışması olarak da yaptırılabilir. Örneğin:

- "Kucağınızdaki tohumları tarlaya ekiyorsunuz."
- "Ekini biçiyorsunuz."
- "Harman savuruyorsunuz"
- "El değirmeninde buğday öğütüyorsunuz."
- "Yufka ekmek yapıyorsunuz." vb.

Öğretmen şöyle bir yol da izleyebilir: Bulunan iş ve sözler şarkıya eklenecektir. Şarkının iki müzik cümlesi vardır; soru ve cevap cümleleri. A B yapısı önce buldurulur. Bunun için, öğretmen soru cümlesini söylerken çocuklarla birlikte dairede yürümeye geçer. Yanıt isterken ellerini bırakır. Dansın temel iki hareketi böylece iki cümleyi belirginleştirir; çocuklar yanıt cümlesini işin devinimiyle söyler. Her bir eyleme bir harf verilir ve tahtaya yazılır. Buradan rondo yapısı açıklanabilir.

A:Elele yürüme B:Ekme C:Biçme D:Savurma E:Öğütme F:Yufka açma

Rondo: A B A C A D A E A F A

Daha sonra figürlerin sembollerle ifadesi istenir. (Bak. Grafik Notalama böl.) Öğretmen isterse bu çalışmayı daha ileri boyutlara taşıyabilir:

Her bir sembol için bir müzik bulunur. Bu semboller bir halı gibi kağıdın üzerine yerleştirilir ve renklendirilir. Ortaya çıkan resim çiftçinin halısıdır. Halının ana rengi ile tonalite arasında bağ kurulur. Halının motifleri ile de müzik motifleri arasında bağ kurulur.

Hayı seslendirmeleri istenir. Bu, çiftçinin müziğidir.

Örnek 7.

Rondo müziğine figür yaratma: Dairede oynanır. Rondo yapısında enstrümantal bir müzik dinletilir. Tekrarlanan A cümlesi için tüm grup basit elele ileriye doğru yürürken B cümlesinde durulur ve sıra başındaki çocuk öne çıkarak bir figür yaratır, cümlelerin bitiminde yerine geçer. Grup A cümlesinde yine elele yürür ve bitiminde durur. C cümlesi için ikinci çocuk başka bir figür yaratır. Böyle devam eder.

Tüm çocuklar yeni bir figür yaratana kadar müzik devam eder, gerekirse müzik baştan çalınır.

Nihavent Saz Semaisi, Şeyh Şamil dansı, Mozart'ın Türk Rondosu, vb. enstrümantal rondo müzikleri bu amaçla kullanılabilir.

Örnek 8.

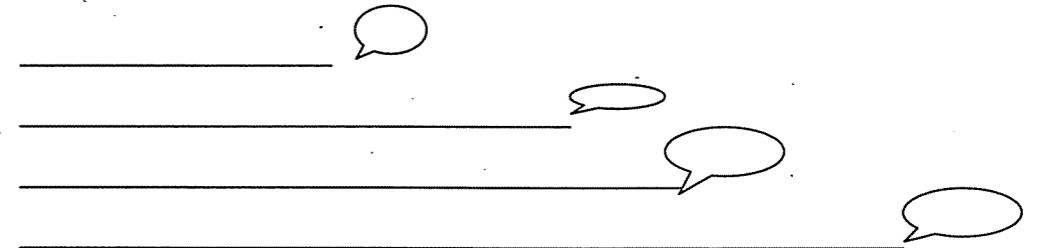
Senfonik müzikte doku analizi: Haydn'ın Farewell adlı senfonisi kullanılır. Eserin ilk ve son bölümü dinletilir. Eserin bir öyküsü vardır, anlatılır ve oyunlaştırılır. Öykü şöyledir:

Haydn orkestra şefi ve besteci olarak bir grup müzisyenle birlikte kontun şatosunda kalmaktadır. Kont müzisyenlere iki aydır maaş ödeyememiş ve müzisyenler iki aydır ailelerinin yanına gidememiştir. Haydn bu durumu bestelediği bu müzikle ifade eder. Son bölümde, müzisyenler birer birer çalmayı bırakır, önündeki mumu üfleyerek söndürür ve salonu terkederler. Bu gidişler konda bir mesaj vermektedir; "Müzisyenler artık çalmak istemiyor."

Oyun: Çocuklar şef ve müzisyenler rolündedir. Farewell'i dinlerken çalma taklitleri yapılır, partiyonu biten müzisyen mumunu söndürür ve gider.

Birinci bölümde kalın olan doku son bölümde giderek incelenir, çocuklar bunu oynarken yaşayarak öğrenirler.

Oyundan sonra doku çizimi yapılır. Her ezgi çizgisi için başka bir renk kullanmaları istenir. Bu aşamada her çizginin başında hangi çalgıya ait olduğu belirtilmez. Olası çizim:

Oyundan sonra, rolünü oynadığı müzisyenle ilgili düşüncesini, çalgısını konuşma baloncuklarına yazmaları istenir. Bu tür dramayla birleştirilen bilgiler unutulmaz. Çünkü oyunda bir rol oynamak unutulmaz bir anıdır.

Doku çizimleri sınıfa gösterilir. Büyük bestecilerin de böyle çalıştıkları açıklanır. Kalın doku ile bitiş yapmayı seven Çaykovski, Beethoven, Şostakoviç gibi bestecilerin senfonik eserleri bu amaçla yeniden dinlenir.

Yaylı çalgılar ailesinden söz edilir. Dinlenen eserlerde, yaylı çalgılara bakır üflemeli ve vurmali çalgıların eklenmesiyle daha kalın dokular elde edildiğine dikkat çekilir. Bakır üflemelilerin de yer aldığı bir canlandırma yapılır. Şef rolündeki çocuk dilediğini susturup dokuyu inceltir veya yeni çalgı ekleyerek dokuyu kalınlaştırabilir.

Canlandırmanın arkasından, grup kendi düşsel müziklerinin doku analizini çizerek gösterir.

Örnek 9.

Çalgı gruplarını oynama: Değişik müzik türlerinde kısa müzikler dinletilir. Örneğin; yaylı çalgılar dördlüsü, üflemeliler dördlüsü, bakır üflemelilerden bando müziği, pöp orkestrası, caz

orkestrası, çağın yeni müziği (new age), elektronik müzik, koro, halk müziği çalgı grubu, geleneksel klasik müzik çalgı grubu, vb.

Sadece bir kaç bölümün dinletilmesi yeterlidir.

Beşli, altılı gruplar oluşur. Her grup çalgı gruplarından birini seçerek canlandırır. İki dakika hazırlanmalarına izin verilir. Sonra gruplar sunu yapar. Diğerleri, canlandırılan müzik grubunu tahmin eder.

Yapılan sunudan sonra görüşler alınır: "Başka hangi çalgılar olmalıydı, tutuş hatası var mıydı?" Son söz sunu yapan gruba verilir.

Çağın Yeni Müziğinde, her türlü doğa sesi kuralsız olarak müziğin içerisinde yer alır. Burada müziğin çağrışımları önemlidir. Doğa seslerini çalgılardan çıkarmayı denemelerine izin verilir.

Örnek 10.

Müziği çizme: Kasetten dinletilen bir müzikte belirgin motifleri veya ezgi gidislerini takip etmeleri ve o anda çizmeleri istenir. Örneğin; Gershwin'in Rapsody in Blue'nun girişinde ünlü bir klarnet solosu vardır. Çok tize çıkan bir glisando ile başlar, kavisler çizer ve sonra doku kalınlaşır. Eserin son bölümünde kuvvetli zil ve davul vuruşları duyulur.

Fortissimo bitiş ve kalın doku kavramını birlikte vermek için son bölüm dinletilir. Çalma taklitleri yaparak oyunlaştırılır. Sonra bunu çizimle gösterirler. Grafik semboller ortaya çıkar.

Rapsody in Blue adlı senfonik eser, caz etkisinde bestelenmiştir. Değişik tınların bir araya geldiği, değişik duygu durumlarının verildiği bir eser olarak çok amaçlı kullanılabilir. İçerisinde piyanonun gittikçe inceleşen ve gittikçe kalınlaşan ezgileri yer alır. Bazen ince doku aniden kalınlaşır, piyanodan forteye ani geçişler yapılır. Bu eser, her durum için ayrı bir çalışma yapmaya elverişlidir.

Örnek 11.

Müziğin resmini yapma: Çocukların elinde kurşun kalem varken, klasik bir müzik eserinin sadece bir bölümü dinletilir ve bu müziğin ezgisini havada çizmeleri istenir.

Eser, yeniden dinletilir, bu kez kalemi bastırmadan, resim kağıdının üzerinde çizime devam etmeleri istenir.

Ortaya çıkan resmi, o anda boyamaları istenir.

Bu resim müziğin resmidir. Sololarda seçilen parlak renkler, kalın seslerde kullanılan koyu renkler dikkati çekecektir.

Yapılan resimler üzerine görüşler alınır. Çizim ve renklerin müziksel karşılıkları tartışılır. Solo piyanoda kullanılan renk neden diğerlerinde farklı diye tartışılır. Her klarnet sesinde aynı rengi kullanmış mı, kaç yerde piyano, kaç yerde kemanlar ön plana çıkmış, en sevdiği rengi en sevdiği çalgının tınısında neden kullanmış, tartışılır.

Müzikle resmin mükemmel birleştiği bir video çizgi filmi olan Walt Disney'in Fantasia'sı izlenir. Benzer tartışmalar, zaman zaman filmi keserek yapılır.

Holst'un The Planets Süiti'nden Mars bölümü dinletilerek bestecinin ilginç tınlarla neyi anlatmaya çalıştığı tartışılır. Bu müziğin resmini yaparak Mars gezegeninin nasıl tarif edildiği araştırılır. Müziğin sembollerle ifadesi istenir. Mars'taki olası şekiller ortaya çıkacaktır.

Örnek 12.

Gamelan Tekniğinde doku: Endonezya halk müziğinden alınmış bir çokseslilik tekniğidir. Pentatonik ezgi kalıplarıyla veya ritim kalıplarıyla yapılır. Üç partisyondan oluşur.

Tek motifli bir müzik cümlesinden üç ses (üç partiyon) yaratılır: Birinci seste ezgi yarım notalarla, aynı ezgi ikinci seste tam notalarla, üçüncü seste ise ikilik notalarla icra edilir.

Eğer ana ezgi bir vuruşluk değerlerle yapılmışsa, sonrakiler bir kat daha büyütülerek, ikilik ve dört vuruşluk değerlerle yapılır.

Örnek: "Doktor Amca", "Okul Yolu" (Bak. Oyun Şarkıları Böl.)

Kanonda aynı ezgiyi birbirini kovalayan gruplar söylerken, Gamelan müziğinde aynı ezgi farklı uzunlukta notalarla üç sesli söylenir.

Her ikisinde de ince doku ile başlayıp sonra doku kalınlaşabilir. İsteğe göre, gruplar ya aynı anda bitirir yada tek tek, yani gittikçe ince doku oluşturarak bitirilir.

Çoksesliliği başarmak için başlangıç eğitiminde Gamelan tekniği büyük kolaylık sağlar.

Örnek 13.

Farklı kültürlerde çok katlı binalar: Pizza kulesi, tarihi Kore evleri, Taç Mahal, Anıtkabir, Notre Dame, Sultan Ahmet Camii, vb. yapı resimleri incelenir. Bu binaları müzikle anlatmak mümkün müdür, tartışılır.

Altılı gruplar seçtikleri bir resmi müziklendirmeyi denerler. Üst üste gelen bina bölümlerini (dikey kolonları) aynı anda seslendirmeleri beklenir.

Örnek 14.

Dünyadan müzik motifleri: Gruplarla oynanır. Her grup kasetten dinlediği müziklerden birinin dansını sembolik olarak canlandırır. Çalanı veya dansçıları canlandırmakta özgürdürler.

Her ülkenin sembolü olan halk dansları vardır. Kendine özgü tınları olan çalgılarla çalınır ve yine kendi halk giysileriyle oynanır. Bunlar dünyanın müzik halısındaki motiflerdir.

Kasetten dinletilen dünya halk müzikleriyle bir -dans figürünü dondurarak veya oynayarak göstermeleri istenir. Dansçının bir sembolik takı kullanmasına izin verilir.

Çalınan müzikler şunlar olabilir:

- İspanya flamenko müziği
- İskoç veya İrlanda müziği
- Theodorakis'ten Zorba'nın Dansı
- Afrika müziği (The Big Bang Albüm)
- Latin Amerika müziği
- Viyana valsleri
- Kafkas halk dansları
- Fransa'dan Can Can dansı
- Hindistan'dan sitar müziği, vb.

Her grup kendi sembolik dansını yapar, diğerleri izler. Kimin hangi müziği temsil ettiği tahmin edilir. Üzerinde tartışılır. Başka nasıl verilebileceği üzerine görüşler alınır.

Daha sonra, her müzik için kağıt üzerine bir sembol veya semboller çizilerek müziğin çağrıştırdığı motifleri görsel hale getirmeleri istenir. Bu çizimler dünyanın müzik halısındadır.

Sembol çizimleri yanına birer müzik aleti resmi yapmaları istenir. Bu çalgılar, ilgili ülkenin sembolik çalgısıdır ve onların tınları dünya müzik halısının renkleri demektir.

Örnek 15.

Sevgi makinası: Tüm grupla makineye devinim araştırması yapılır. Makinenin ağır çalışan parçası ana ritmi oluşturur. Çabuk tempoda çalışan parçaları için devinimler araştırılır. Örnek devinimler:

Ağır tempo: Aşağıda el çırpma ile kol çevirme başlatılır, yukarıda el çırpılarak ters yönde çevirme devam eder. Bu devinim iki vuruş süresinde olur. Her devinime başlama sırasında el zili ile bir kere çalınır.

Orta tempo: Bir vuruşlara karşılık parmak şıklatarak baş sağa sola yatırılır. Ritim kutusu ile vuruşlar verilir.

Çabuk tempo: İki yarım vuruşlara karşılık eller birleşip açılırken el- parmak sesi ve ikili gogodan yarım vuruşlar verilir.

Bundan sonra nota ile anlatıma geçilebilir. (Bak, Notâ Okuma böl.)

Devinimler belirlendikten sonra şef makineyi en ağır çalışandan başlatır. Bir süre sonra ona ikinci parçayı, sonra da üçüncü parçayı ekler. Şef dilediğini susturur, yeniden çalıştırır ve dokunun kalın ve ince bölümlerini kendisi oluşturur. Bu onun kendi bestesi olur. Şef değiştirilerek oyun sürer.

Dörtlü gruplar oluşturulur ve yeni makine yaratmaları istenir. Her grup kendi şefine uyararak makineyi çalıştırır.

Bu oyun bir şarkı ile birleştirildiğinde daha eğlenceli ve eğitici hale gelir. Aslı bir İsrail halk şarkısı olan "Makinalaşmak" adlı şarkı bunun için uygundur. (Bak. Oyun Şarkıları Böl.) Şarkıda ezgili dem vardır. Buna, tutan sesle dem de eklenebilir.

Örnek 16.

Demirciler: Türküsüyle oynanır. Türküde sözü edilen işlerin devinimleri tartışılır ve belirlenir.

Demirciler

7 kez Anonim

De mir ci ler de mi ri ney le dö ver ler
 Şöy le dö ver ler
 Böy -le dö ver ler
 Şöy le mi şöy le
 Var ya re söy le

- 2.söz: Sobacılar sobayı neyle yaparlar...
 3.söz: Kalaycılar kalayı neyle kalaylar...
 4.söz: Oduncular odunu neyle keserler...

Demirci balyozla demir döverken avucuna yumrukla vurur. Buna eş zamanlı ses olarak davul vb. sesi kullanılır.

Sobacı iki parmakla avucuna vurarak "tık tık" sesleri verir. Eş zamanlı ses için ritim kutusu seçilebilir.

Kalaycı ayaklarını yere sürterken "hış" sesi verir. Eş zamanlı ses için avuç içi davulun derisine sürtülür.

Oduncu avuçlarını birleştirerek öne uzatıp çekerken ağzıyla "tırtı" sesi verilir. Eş zamanlı ses için tırtır, radyatöre sürtme, telli defterin kenarına sürtme, vb. sesi çıkartılır.

Şarkı içerisinde bu sesler kullanıldıktan sonra, sesler sembollerle ifade edilir. Sonra sembollere bakarak önce vokal olarak sonra çalgılarla arka arkaya seslendirmeler yapılır. Daha sonra bu seslerle iki sesli kanon düzenlenir ve dikey doku analizi yapılır:

Güm güm güm güm A	Tık tık tık tık B	Hış hış hış hış C	Tırtı tırtı tırtı tırtı D
----------------------	----------------------	----------------------	------------------------------

Kanon:

A	B	C	D	
	A	B	C	D

Demirciler türküsüne kaşıkla ritmik dem tutulabilir. Geleneksel kaşık eşliği, diz ile sol el arasında iki kaşığın ritmik hareketleriyle yapılır. Ritmik dem, dikey doku analizinde dikkate alınmaz.

Örnek 17.

Akor eşliği (Homofoni - Dikey çoksesselilik): Piyano veya gitarla yapılan eşliklerde, aynı anda duyulan ses salkımlarına akor denir. Şarkıya akorla eşlik edilirken, dikey çok seslilik oluşur.

"Tembel çocuk" (Are you sleeping) gibi basit kanonlardan biri seçilir. Önce kanon olarak söylenir. Sonra, şarkının cümleleri A B C D olarak isimlendirilir ve kanon yapısı grafik olarak çıkartılır. Bu bir doku analizidir. İki den fazla grupta kanon yapılmışsa, grup sayısı kadar kalın doku oluşur.

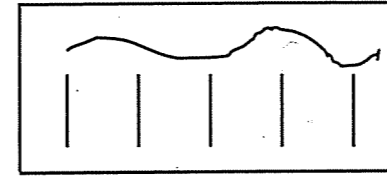
Daha sonra, şarkıyı tek sesli olarak tüm grup söyler ve bu sırada öğretmen piyanoda ezgiyi çalar. Bu durumda doku incedir, tekseslidir.

Bir kere de şarkıya C (DO) akoruyla eşlik edilir. Bu kez doku kalınlaşır, homofoni oluşur. Öğrenciler bununla kanonu karşılaştırırlar.

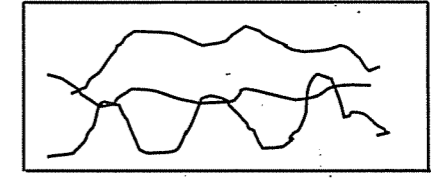
Daha sonra piyanoda C E G tuşları işaretlenir. Bir öğrenci bu üç tuşa birlikte basarak çalar; her ölçü başında, elini kaldırıp yeniden basar, böylece akor dört vuruş boyunca duyulur. Her vuruşta yeniden akoru duyurmanın bir sakıncası yoktur. Basılacak tuşların harfleri üst üste yazılır:

Tembel çocuk	Haydi kalk	Artık sabah oldu	Gün doğ du ...
G G	G G	G G	G G
E E	E E	E E	E E
C C	C C	C C	C C

Homofonik dokunun grafik çiziminde akorlar dik çizgilerle ifade edilirken polifonik dokunun çiziminde birden fazla ezgi çizgisi yer alır. Polifonik dokuda yatay çoksesselilik, homofonik dokuda dikey çoksesselilik vardır.

Homofonik Doku

Polifonik Doku

Akor eşliğini metalofonda tremolo seslerle vermek mümkündür; CEG ses kutularını üç ayrı çocuk çalar.

Ezgili Orff çalgılarıyla eşlik için akor seslerinden iki tuşu, ezgi boyunca, bir veya iki vuruşluk notalarla çalmak yeterlidir. Bu yolla, çalarak ezgili dem yapılabilir.

Örnek 18.

Pazarda satıcılarla doğaçlama ezgili dem: İki grupta oynanır. Daha sonra iki kişiyle piyanonun siyah tuşlarında, pentatonik seslerle oynanır. Bir grup satıcı sadece muz satarken diğer grup satıcılar da mandalina, elma, nar, Hindistan cevizi, ananas, vb. satar. İkinci grupta herkes bir meyveyi satma görevi üstlenir.

Muz satanlar hep bir ağızdan "Muz var muuz" derken, diğerleri satmaya tek tek başlar. (Dem, muz satan gruptadır.)

Ezgi:	elma nar ananas ayva kiraz çilek
Dem:	Muz var muz Muz var muz.... Muz var muz... Muz var muz...

Daha sonra, iki satıcı piyanoya geçer. Sadece siyah tuşlara dokunarak satış yaparlar. Sol tarafta muz satıcısı yer alır, kalın seslerde ezgili dem yapacaktır. "Muz var muuz" diye sürekli müşteri çağırırken, dokunduğu üç tuşu aklında tutması ve her seferinde aynı tuşlara dokunması gerekir. (Eğer muz satıcısı hep aynı tuşa basarsa, tutan sesle dem yapmış olur.)

İkinci satıcı sağ taraftaki siyah tuşlarda, belli bir hatırlama gerekmeden dilediği tuşlara dokunarak diğer meyvelere müşteri çağırır.

Sonra, sözleri dışarda bırakarak sadece ezgiyle satış yapmaları istenir. Dem ve solo doğaçlama birlikte çalar.

Başka iki satıcı oyunu devralır ve kendi seçtikleri meyveleri satarlar.

Piyano yerine F ve B tuşları çıkartılmış olan ksilofonla da oynanır.

Satıcılar çaldığı tuşların harflerini deftere yazarak kalıcı hale getirirler. Örneğin:

**GEA EDAG A DAG GEA EDAG A DAG
ECE ECE ECE ECE ECE ECE ECE ECE ECE**

Daha sonra piyanonun beyaz tuşlarında pentatonik seslerin harfleri geçici olarak işaretlenir ve aynı çalışma bu tuşlarla yapılır.

Ezgili dem kavramı ile birlikte kalın doku verilir. Ancak bu konular başka pek çok oyunla daha verilmiş olacaktır. Burada tonalite üzerinde durulur. Müziğin etkisi sorulur. Çin müziğine benzetilecektir.

Ses dizilişinde bazı seslerin yok edildiğini çoktan fark etmişlerdir. O zaman hangi sesleri kullanarak pentatonik tonaliteyi elde ettiklerini kendileri söylerler. "Yarım sesleri olmayan dizilişteki sesler pentatoniktir" açıklamasını kendileri yaparlar.

Öğretmen, F tuşunun kullanıldığı bir şarkının ezgisini (Örn.Tembel Çocuk) piyanoda çalarken çocukların bunu görmesini sağlar. Sonra pentatonik tonalite ile bu müziğin etkisini karşılaştırmalarını ister. Yeni tonalitenin adı "Majör" olarak kısaca söylenir.

Muz satıcısı olan gruba C sesi tutan ses olarak verilir. Diğer satıcılara ise G ve E sesleri verilir. Solo satıcılar, iki sesle sınırlandırılmış olarak doğaçlama ezgi yaratırlar. Bu ezgiler küçük üçlü aralığındadır. Solo satıcılar, müzik cümlelerini biraz daha uzatmak için fiyatını da söylerler; "Elma yüz lira. Ananas beş yüz." gibi. (İlk vokal yapılanmanın inisi minör üçlü aralığında olduğu anımsanırsa, bu çalışmanın vokal yapılanmayı desteklediği daha iyi anlaşılacaktır.)

Bu çalışma sırasında öğretmen C akorunu dört vuruşluk değerlerle sürekli çalar. Sonra bu görevi bir öğrenciye devreder.

Bu tür etkinlikler nota okumayla birleştirilir. Üzerinde her türlü oyun gerçekleştirilen bir ezginin notası artık öğrenilmeye hazır demektir. Yeteri kadar motive edilmiş olan öğrenci nota okuma ve yazmayı da eğlenceli bulmaya başlar:

a-Satıcılar kendi cümlelerinin ritim kalıbını bulurlar ve yazarlar.

b-Satış ezgilerini dizek üzerine yazarlar.

Yazma işlemi ikili eşlerle yapılır ve eşler birbirinin yazdığını kontrol şansına sahip olurlar.

Örnek 19.

Kaplumbağa yola çıktı: Tüm grupla veya çalgı sayısı kadar çocukla oynanır. Ortada müzik aletleri vardır.

Öğretmen, marakasla ağır bir tempo başlatır ve "Kaplumbağa yola çıktı, gidiyor" diye bir öyküye başlar. "Yolda bir çok hayvanla karşılaştı. At, kuş, tavuk, kuzu, arıya rastladı." (Anlatım sırasına göre, çocukların bu sesleri vokal olarak vermeleri ve bu sırada o hayvanı canlandırmaları beklenir.) *Başka hangi hayvana rastladı?"*

Adı geçen hayvanların sesleri veya onu çağrıştıran sesler grafiğe yerleştirilir.

ihih.... gu guk ku..... bg bg baak..... me-e-e-e..... zz.....z

Küçük gruplarla çalışılıyorsa, hayvanın sesi yerine hayvan resimleri çizilir. Çocuklar hayvan resmi görünce sesini taklit etme özelliğine sahiptir. Bu ifade şekli, "ben bu hayvanı tanıyorum" demektir.

Taklit edilen hayvanlara, müzik aletlerinden eşzamanlı ses bulunur. Ya da, o hayvanı çağrıştıran (kuzuya kuzu çanı, gibi) sınıf içi çalgılar seçilir. Bulunan sesler öykü anlatımı içerisinde canlandırmayla birlikte kullanılır.

Öyküyü bir başka çocuk anlatmaya başlar, bununla şef kavramı birleşir. Şef dilediği hayvan sesine işaret verir, anlatım sırasını değiştirir.

Bu hayvanları çağrıştıran sesler için semboller çizilir ve aşağıdaki gibi bir grafiğe yerleştirilir.

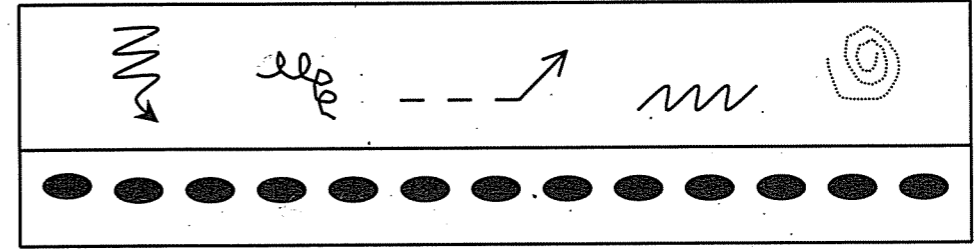
Bu çalışma, aynı zamanda, çevremizde çoksesselik ve iki sesli kalın dokunun doğada var olduğunu görsel hale getirme çalışmasıdır.

Her çocuğun, sırayla kalkıp, düşlediği hayvanla ilgili bir müzik aletini eline alıp, kaplumbağanın önüne geçmesi, onu çalarak selamlaması, çalma eylemini bir müziksel seramoniyle yapması oyunu eğlenceli yapacaktır. Bu sırada kaplumbağa rolündeki çocuk, kaplumbağanın yürüme temposunu davul veya marakas ile AĞIR tempoda ve sürekli çalarak duyurur. Bu ritmik demdir. İlk oynayış tüm grupla gerçekleştirildikten sonra sekizli gruplar oluşur ve her grup kendi kaplumbağasına yolculuk yaptırır.

Ortaya çıkan sesler resimle anlatıma dönüştürülür ve iki katlı grafiğe yerleştirilir. Grafiğin tek katlı olanı tek sesli, iki katlı olanı çok sesli müzikle bağ kurdurur.

Küçük yaş gruplarında (5-7 yaş) çalgı resimleri veya hayvan resimleri, 8-12 yaş gruplarında grafik semboller kullanılır.

İki katlı grafikte semboller:

Seslendirme şifresi:

● Davul (kaplumbağa)

W Kuzu çanı (kuzu)

W Zilli tefi sallama (at)

⊙ Tefin derisine tırnak sürme (arı)

u Çeşmibülbül (kuş)

- - / Ksilofon (tavuk)

Örnek 20.

Evimizde kedi var: Tüm grupla oynanır. Bir evde yaşayan kedi ailesi ve bunlarla ilgili evde hangi konuşmaların geçtiği tartışılır. Kedi devinimleriyle ısınma çalışılır. Konuşmalar bu canlandırmanın içerisinde geçer.

Belli ritim kalıplarına uyan ve tekrar edilebilen cümleler seçilir.

Örnek cümlelerle Doku Grafiği:

..... Solo doğaçlama.....
Miyau Miyau Miyau Miyau Miyau
Pist pist yaramaz hiç uslu duramaz. Pist pist yaramaz
Pisi pisi gel gel gel gel. Pisi pisi gel gel gel gel. Pisi pisi gel, gel gel gel.
Mır mır mırnav Hani bana bir av. Mır mır mırnav Hani bana bir av. Mı mır mırnav hani bana bir av.

Kediyi seven rolünde bir çocuğun solo doğaçlama geliştirmesi beklenir:

"Haniymiş benim cici kedim! Sütünü içtin mi? Hadi oynayalım. Ne güzel de oynarmış! Canım, uyudun mu? Na'ptin gene? Nerelerdeydin bakim?" gibi.

Eğitsel not: Grup dinamiğinden hız alan solo, doğaçlamasını daha yüksek sesle söylemeye başlar. Kimsenin kendisini dinlemediğini, herkesin kendi görevinin gereği olan sesi vermeye devam

ettiğini hissedenden solo, kendi doğaçlamasında daha özgürleşir. Bu, drama eğitiminde de böyledir. Bu tür kurallar yaşamın kendisinden alınır ve eğitim içerisine taşınır. Öğretmenin bu kuralları bilmesi öğrencilerini öz güveni yüksek bireyler olarak yetiştirmesine yardımcı olacaktır.

Baba kedi başlar, bir süre sonra diğer kediler eklenir. Kimin ekleneceğine şef rolündeki öğrenci karar verir. Doku gittikçe kalınlaşır. En son solo girmelidir. Solo hariç, her grup kendi sözünü sürekli tekrar eder.

Bitiriş için, önce solo susar, sonra birer birer diğer cümleler susturulur veya şefin kararına bırakılır.

Ritmik okuyuşlu cümleler grafiğe yerleştirilir ve doku kalınlaşması, doku incilmesi, dikey olarak analiz edilir. Grafiğin sol tarafından dik tutulan bir çubuk yavaş yavaş sağa doğru kaydırılırsa, dokunun dikey kalınlık derecesi daha iyi anlaşılır.

Vokal çoksesliliğe hazırlayan bir oyundur. Koro ritmik söyleyişlerini hafif sesle sürdürürken solonun doğaçlaması ön plana çıkartılır. Oyun ile opera arasında benzerlik kurulur.

Oyuna ritim aletleri eklenir. Her cümlenin tartımı ritim aletleriyle verilir. Temel vuruşlar baba kedidedir, davul ile verilir. Sevgi sözcükleri için ince sesliler, kızgın sözler için kalın sesliler tercih edilir. Solo için en ince veya parlak sesli çalgı seçilir. Tercih nedenleri tartışılır.

Doku analizi oyun içerisinde gerçekleşir.

Örnek 21.

Kayıp çalgı: Önce iki çalgı ile oynanır. İksinin sesi birlikte dinlenildikten sonra çalgılardan biri susar, diğeri tek başına çalar. Gözü kapalı dinlenen bu çalgıların hangisinin kayıp olduğu sorulur. İki ses kalın doku, tek ses ince doku oluşturmaktadır.

Çalgı sayısı dörde çıkartılır. Dört çocuk seçtiği çalgıyı aynı anda çalar, gözü kapalı olan ebe bunları dinler. Sonra şef birinin susması için arkadan dolanıp başına dokunur. Ebe, susan kayıp çalgının hangisi olduğu tahmin eder. (Fotoğraf: Yahya Çavuş İ.O. 4.sınıf Ankara 1998)

Daha sonra tüm sınıfın gözünü kapatmasıyla oynanır.

Susturma yerine ekleme ile de oynanır. Bu kez eklenen çalgıyı tahmin etmeleri istenir.

Çalgı sayısı altıya kadar çıkartılır.

Vokal seslerle de oynanır. Susan arkadaşlarını sesinden bulurlar. Susan ses sayısı gittikçe azaltılarak gittikçe daha ince doku elde edilir. Dinleyerek gittikçe incelen doku algılanır. Oyunda rol alan çocuklar bu kavramları daha çabuk algılayacaklardır, bu nedenle olabildiğince her çocuğun bu tür oyunda rol almasına fırsat verilir.

Örnek 22.

Çalma ve dinleme: Bu oyun, müziğin yedi ögesini kapsar. Sekiz çocukla oynanır. Dörderli iki grup oluşur. Çift çalgılar seçilir; iki marakas, iki tef, iki ritim sopası, iki trampet gibi. Her iki grupta da aynı çalgılar vardır.

Bir grup arkasını döner veya gözlerini kapatır. Diğer gruptakiler sessizce anlaşarak diğer gruba çalarak ses verir, onlar bu sesin aynısını çalar. Önce bir çalgıdan ses verilir, sonra iki, üç, dört gibi zorlaştırılır.

Önce dinleyip sonra çalması gereken grup, adeta sınavdadır, heyecan duyarlar. Bu gruba, rol değiştirerek soru sorma şansı verilir, böylece oyun, sınav havasından uzaklaşır.

Yedi müzik ögesi tahtaya yazılır. Sorular bunların içinden seçilir:

1. **Tını** (Vokal, estrümantal ve çevre tınları)
2. **Tempo** (Hızlı, orta, ağır tempolar)
3. **Sesin Uzunluğu** (Uzun- Kısa sesler)
4. **Ses Dinamikleri** (Kuvvetli, hafif, gittikçe kuvvetli, gittikçe hafif ve vurgulu sesler)
5. **Sesin Dikliği** (Ses kutularıyla, İnce-Kalın sesler)
6. **Kalın ve İnce doku** (Tek çalgıyla, iki veya üç çalgıyla)
7. **Yapı** (AB, ABA, ABACA, ABCB veya demli yapılar)

Oyun değiştirilir: Ebe tahtaya kalkar, dilediği arkadaşını kaldırarak ona komutlar verir. Komutlar, çalgılarla veya beden çalgılarıyla yerine getirilecektir. Komutlar yine tahtadaki yedi ögeden seçilir.

"Tren uzaklaşıyor, gök gürlüyor, horoz ötüyor."

"İki kısa, bir uzun ses çal."

"Hızlı, yavaş, gittikçe yavaş tempoda çal."

"Üç ince, bir orta, iki kalın ses ver."

"Marakası üç kere çal, dur, iki kere çal." vb.

Diğeri bu komutu çalarak vermek zorundadır. Doğru çalıp çalmadığını tüm sınıf kontrol eder.

Küçük yaş gruplarında komutlarla oyunlar daha basittir. Devinime dayalı komutlar verilir.

Örneğin:

"Kolunu iki kere çevir, başını salla."

"El salla, ayağını yere vur, zıpla."

"Parmak şıklat, el çırp, öpücük sesi ver."

"Beş kere zıpla, etrafında dön, bir kere el çırp."

"Hafif sesle öksür, kuvvetli sesle gül, yavaş yavaş çömel" vb.

Örnek 23.

Bak ve düşün tekniği ile müzik motifi yaratma: "Doğadaki ritmi yakalamak yaratıcığın başlangıcıdır" görüşüyle yapılan besteleme çalışmasıdır. Bu teknik resim sanatında da kullanılır. Bir çiçek, bir dal parçası, bir yaprak, bir kar tanesi, özetle doğadaki her şeyden yola çıkılabilir. Önemli olan bu doğa parçasını adeta büyüteç altına yatırıp, içerisindeki damarları, çizgileri, renkleri, dokuyu, vb. ayrıntıyı görmektir.

Örneğin, öğretmenin elinde desenli bir Hint yemenisi vardır. Bu yemenideki motiflerden yola çıkarak, yani ona bakarak, içindeki ritmi ve ezgiyi düşünmeleri istenir. Buradan bir dans ve müzik yaratılabilecektir.

Desenin oluşumundaki iki veya üç sıraya dikkat çekilir. İlk sırada, ritmik deme karşılık, tekrarlanan motifler binanın temeli gibi durmaktadır. Onun üzerindeki ikinci sırada tutan sesle veya ezgili deme karşılık, bir zemin ve üçüncü sırada ise solo ezgiye karşılık özgür motifler yer almaktadır.

A grubu: Doğaçlama vokal ses kullanarak, ritmik dem sesi verir. (Tam tara tiri tam, tam tara tiri tam... gibi.)

B grubu: A grubu ritmik deme devam ederken, B grubu zemine karşılık tutan sesle dem yapar. (Oyy... Amaaan... gibi)

C sololar: İki grup devam ederken sololar, serbest motifler için daha ince sesle ve kuvvetli veya orta kuvvette, doğaçlama ezgi kalıpları yaratırlar. (Al çiçeğim, mor çiçeğim, nar çiçeğim... gibi.)

Daha sonra vokal sesler yerine çalgılar kullanılarak beste yapılır.

Böyle bir Hint yemenisiyle halk müziği arasındaki ilginç benzerliğe dikkat çekilir. İki zurna ve bir davulla çalınan Lorke gibi oyun havalarıyla yemeni arasında benzerlik görülecektir:

a- **Ritmik dem** davulda

b- Karar sesiyle **dem tutma** ikinci zurnada

c- **Solo ezgi** birinci zurnadadır.

Yemenideki desen grubun önerileriyle dansa dönüştürülür. Olası öneriler:

a- Ritmik dem için bir grup erkek dansçı çizgide yer alır, yerinde durarak ayak figürleri yapar, el çırpar.

b- Erkeklerin önünde yere çömelen kızlar, tutan sesle deme karşılık çizgiyi koruyarak dans ederler.

c- Solo ezgiye karşılık ortaya geçen tek kişi veya ikili eşler kendi motiflerini serbest hareketlerle yaparlar. Solonun eline mendil verilir ve bu mendille serbest figür çizerler.

Oyalı yemenilerle de çalışılabilir. Çoğu oyacı yemenide iki sıra oya vardır. Bu oyalı incelenirken, ritmik dem üzerindeki ezginin motifleri açıkça görülür. Birisi asıl oyanın motiflerini zemine tutturmak içindir. Diğerisi ise işleyen, düşüncesini ifade eden özgür seçimli motiflerdir; "Elti eltiye küstü", "Kaynana dili", "Karanfil", "Gelin başı" gibi. O zaman, oyanın adı önce dramatize edilir, sonra dansa veya çalgı müziğine dönüştürülür. Önemli olan oyadaki ritmi ve ezgiyi sezebilme. Bir sanattan diğer bir sanata dönüştürme (transformasyon) eylemi, drama teknikleri kullanılarak gerçekleşir.

Örnek 24.

Dansa kural belirleme: Grup dansı yaratmaya hazırlıktır. Şarkıya grupla dans yaratmak amacıyla yapılır. Bu sırada kendi motiflerini yaratmış olurlar. Bunun için tekrarlanan motifleri olan bir şarkı seçilir, "Bir Kedi, İki Kedi" şarkısı gibi. (Bak yazarın Oyunlu Şarkılar adlı kitabı.)

Çocuklar çoğu zaman kendi oyunlarını kendileri yaratırlar ve bu sırada oyunun kurallarını kendileri koyarlar. Bu demokratik davranışlarını ileriki yıllarında da sürdürmeleri için eğitimde drama etkinliklerinde bu teknikten yararlanılır. Aşağıdaki çalışmada bu tekniğin nasıl kullanıldığını göreceksiniz.

Önce her oyunda (ritmik devinimlerle oynanan oyunlar danstır) kuralların bulunduğu yine bir oyunla anımsatılır.

1. Öğretmen on öğrenciyle dairede el ele durur. İzleyici gruba dönerek "Şimdi oynayacağımız oyunda hangi kurallara uyduğumuzu bulun" der. Çünkü şarkıda on kedi vardır, diğerleri izleyici olmak durumundadır. Katılımcılar bu kuralları çok daha kolay bulacaklardır.

2. Öğretmen şarkıyı söyleyerek sağa doğru gidiş başlatır. "Bir kedi iki kedi üç kedi oynuyor" derken, sayılarda üç adım atmıştır, dairededekiler anında buna uyarlar. "Oynuyor" sözcüğünde birlikte çömelip kalkılır. Sayılarda adım atma, oynuyor derken çömelip kalkma kuralı görülür ve bu kural şarkının "on kedi" sözüne kadar sürer. Şarkının ikinci sözünde geri sayma başlar ve öğretmen de sağa gidiş yerine sola gidişlerle oyuna yeni bir kural ekler. Yine sayılarda adım atma, oynuyor derken çömelme vardır. Bitirişteki son hece olan "bak" sözcüğünde başı eğerek selam verilir.

3. Önce izleyiciler gözledikleri (görme duyusu çalıştırılmıştır) kuralları anlatır. Sonra onların göremediği kuralları oyuncular tamamlar.

Böylece her oyunun bir kurallar zinciri olduğu, izleyiciye ve katılımcıya yaşayarak anımsatılır. Sonra beşerli gruplar oluşturup aynı şarkıya kendi oyunlarını yaratmaları için beş dakika süre verilir.

Grup tartışarak kendi kurallarını koyar. Belli sözcüklerde belirlenen devinimler yapılır. Çünkü verilen örnek, sözcüklere kural yerleştirme özelliğindedir. Sözcüklere dikkat çekmek, dansı sözcüklere göre düzenlemek doğrudur. Sayı sayarak yapılan dans, müzikle devinim arasında bağ kurmaya engeldir ve yanlıştır.

Verilen süre sonunda ortaya çıkan grup dansları izlenir. Oyunlarını geliştirmek isteyen gruplara yeniden fırsat verilir. Bu sırada tef gibi dans içerisinde kullanmaya elverişli çalgıları kullanmalarına izin verilir. Tefi, şarkıdaki BİR İKİ ÜÇ vb. sözlerinde kullanmak isteyeceklerdir.

Çok bilinen "23 Nisan Kutlu Olsun" adlı şarkı da bu tür bir çalışma için uygundur. (Bak.Oyun Şarkıları böl.) Öğretmen elele tutan tüm grubun arasında yer alır. Öğretmen ellerini bırakmadan sağa döner, grup anında bunu taklit eder. Bu ilk devinim, dansı bu pozisyonda başlatıyorum demektir.

Şarkı iki bölümlüdür. A bölümünde söz bitişine kadar sağa doğru ana ritimde yürünür ve bölüm tekrarı yapılırken dönüp sola doğru yürünür. Böylece A bölümünün iki tekrarlı olduğu algılanır. Son hecede durup ortaya dönülür.

B bölümü başlarken yüzler ortaya dönüktür. "Çok" hecesiyle başlayan cümleler vardır. "Çok büyük bayram bu bayram" da kısa adımlarla ortaya (büyük adımlar grubu ortada şekilsiz toplar) doğru baş öne eğilerek yürünür (toplam 4 adımdır ama sayı sayılmaz), "herkese kutlu olsun" da, baş yukarı kaldırılarak geri gelinir. Bitirişte ince do'ya doğru bir gidiş, ezgide giderek incelleme vardır. Bu durum bedene yansıtılır ve kollar iyice yukarı kaldırılarak bitiş verilir.

Öğretmen dansı içeriden yönettiği için öğrenciler bu devinimleri anında taklit ederek şaşırmadan yaparlar. Yaşayarak öğrendikleri için de dansın kurallarını anımsamakta zorlanmazlar. Artık öğretmen çocukların arasından çekilip şarkıyı müzik aletiyle çalmaya geçebilir. Bu sırada bir öğrenci, bir derili vurmali çalgıdan ana ritim (marş temposu) verme görevi üstlenir. Ana ritimde eşlik için bongo gibi iki tınılılar tercih edilir, eğer yoksa iki derili çalgı yan yana getirilerek bongo gibi 1'de soldakine, 2'de sağdakine vurulur.

Şarkının iki bölümlü olduğu iyice kavranmıştır. Gruplara ayrılıp kendi danslarını yaratmaya geçilir. Yaratılan danslar izlenir, üzerinde tartışılır, öneriler alınır. Güzel bulunan önerilerle danslar geliştirilir.

En çok beğeni alan dans tüm grupla yeniden oynanır.

Tüm grubun yaratıcılığıyla ortaya çıkan bu dansların seyirci önünde oynanması çok değerli bir güdülemedir ve özgüven kazandırıcı etkinliktir. Yaptığı işten alkış alan çocuk bu güzel eylemini sürdürmek isteyecek, yaratıcılığını ve müzikal başarısını devam ettirecektir.

III - GRAFİK NOTALAMA (Sembollerle Müzik Yazısı)

Çağdaş müzikte çalgı dışı sesler, tınılar vardır. Bu tınıları yazmak için nota değil semboller kullanılmaktadır. Semboller, aynı zamanda nota öğrenmenin alt basamağını oluşturur.

Yüzyılımızın müziğine çocukları hazırlamak gerekir. Her bireyin farklı ifade istekleri olacaktır. Çocuk, kendini ifade edebilirse, başkasının ifadesini anlaması kolaylaşır.

Sesin sembole dönüştürülmesi çok değerli bir yaratıcı etkinliktir.

Grafik çizimler, besteleme, doku analizi, ritim okuma gibi, pek çok etkinlikte kullanılır. Kendi bestesini kendi sembolleriyle ifade ederken, başkasının sembollerini de yorumlama deneyimi kazanılır.

Grafik çizimleri okumaya her yaş grubunda yer verilir. İlk derslerden itibaren grafiğin soldan sağa doğru okunduğunu öğrenirler. Çok katlı grafiklerdeki dikey kolonların aynı anda seslendirildiğini de.

Seslerin tınısal ve ezgisel özellikleri, ritim, tempo, sesin dikliği, uzunluğu, ses dinamikleri, vb. bilgiler grafik sembollerle görsel hâle getirilir.

Sembol çizimine tını çalışmaları sırasında başlanmış olmalıdır. Tınların sembolü olan ses kartları yapılır ve bu semboller ses bankasında toplanır. Hazır kartlarla değişik dizilişler yapılarak grafik okuma geliştirilir. Zamanla, çağdaş bestelerin seslendirilmesine varan grafik notalama çalışmaları yapılır.

Örnek 1.

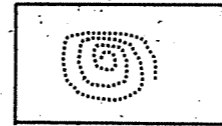
Ses kartları hazırlama: İkili veya üçlü gruplar oluşturulur. Gruplara birer çalgı verilir. Kendi çalgılarından bir ses bulmaları ve bunu bir karta veya kağıda çizmeleri istenir.

Ses elde ederken, elle vurma, parmakla vurma, parmakla sürme, tokmakla vurma, kuvvetli vurma, hafif vurma gibi yollara başvurulur. Bulunan sesi karta çizerken, elin sürme şekli, tokmağı, çalgının görünümü, vb. noktalarından esinlenilir. Gruplar kendi buldukları sesi birlikte çizer.

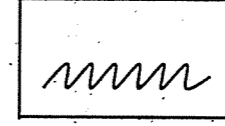
Grupların sembolleri tüm sınıfa gösterilir. Onay alan semboller ses kartları olarak adlandırılır ve fotokopi ile çoğaltılarak ses bankası adı verilen bir kutuya koyulur. Bu kartlar başka oyunlar için de kullanılır.

a* Üç kart yan yana koyulur ve seslendirilir; bu, yan yana duran sembollerini arka arkaya çal demektir

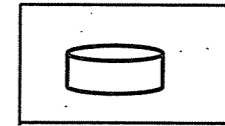
1. Parmağı deri üzerinde gezdirmek.
2. Tırtıra sopayla sürmek.
3. Davul çalmak

A

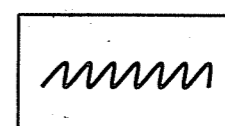
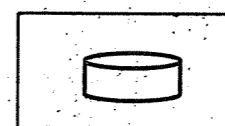
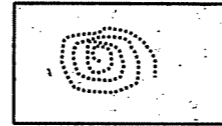

B

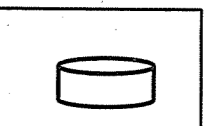
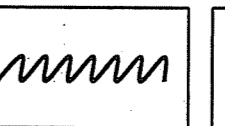
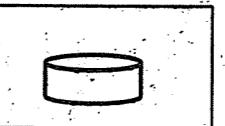
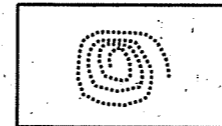

C

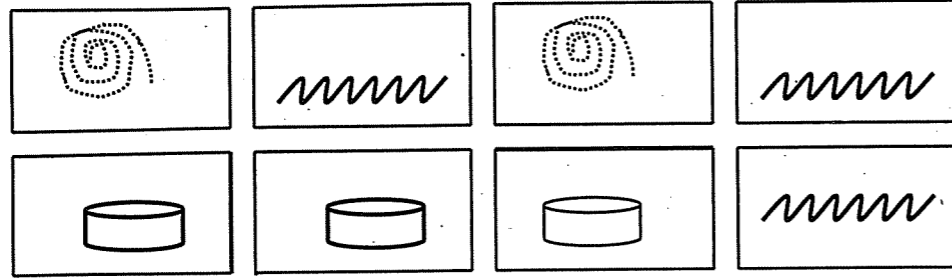
b* Diziliş sırası değiştirilir; bu, sembolün yeri değişse de sesi değişmez demektir. A C B

c* Kartlardan biri ikilenir; bu, aynı sembolde aynı müziği yeniden çal demektir. A C B C

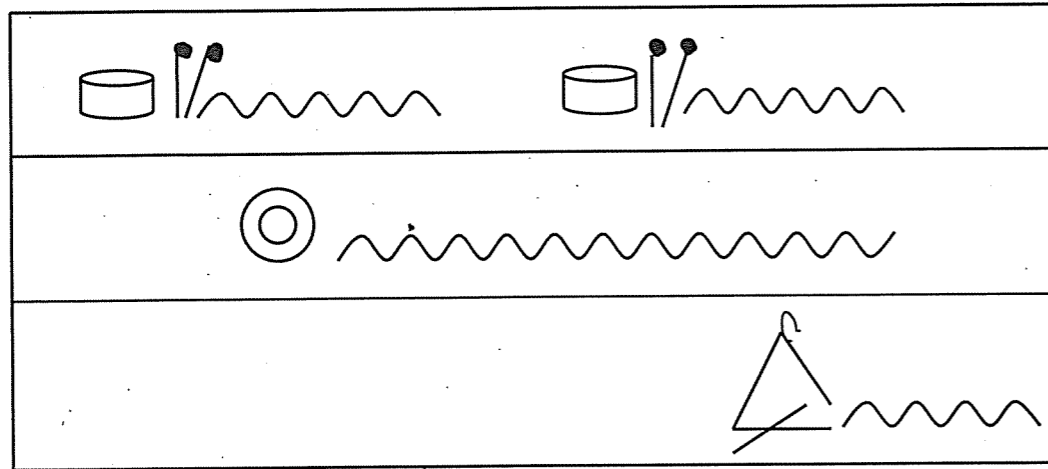

d* Kartlardan iki sıra yapılır; bu, iki sırayı birlikte çalabilirsin veya ilk sıra bitince diğer sıraya devam et demektir.

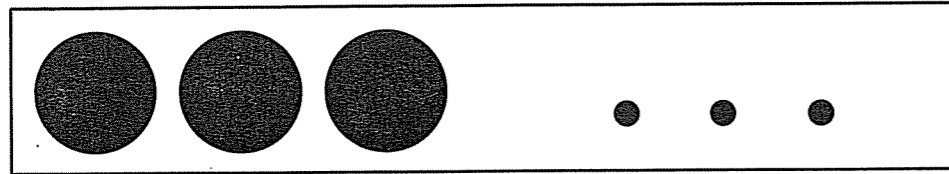
Bu etkinlikte çocuklar sembol çizmeyi, ses kartı hazırlamayı, ses bankası oluşturmayı öğrenirler. Ses ile sembol arasındaki bağı kurarken, sesin elde edilmiş şekliyle veya ses kaynağıyla ilgili bir dil kullanırlar. Bu dil müzikçedir. Yani çocuklar, ses ile sembol arasındaki bağı müzik diliyle kurduğunu öğrenirler.

Üç sesli basit grafikleri seslendirebilirler.

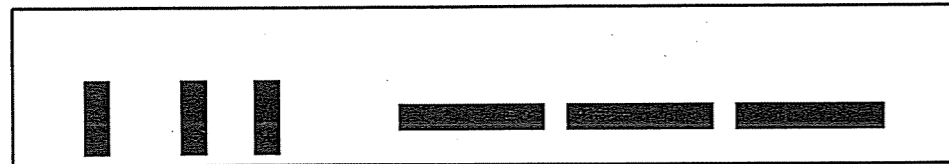

(Davul başlar, tef eklenir, davul susar, davul tekrar başlar, ikisi de susar, çelik üçgen duyulur.)

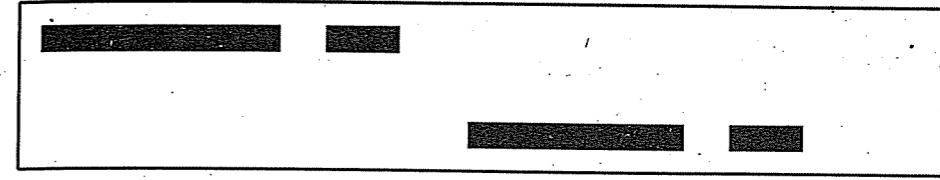
Ses dinamikleri, sesin uzunluğu ve ince-kalın ses farkını sembollerle gösterebilir ve seslendirebilirler.

(Kuvvetli ve hafif sesler)

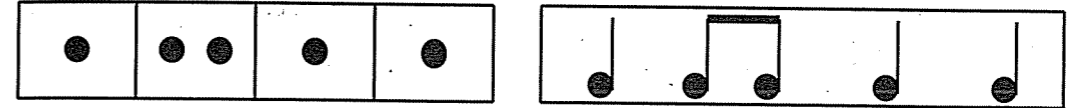

(Kısa ve uzun sesler)

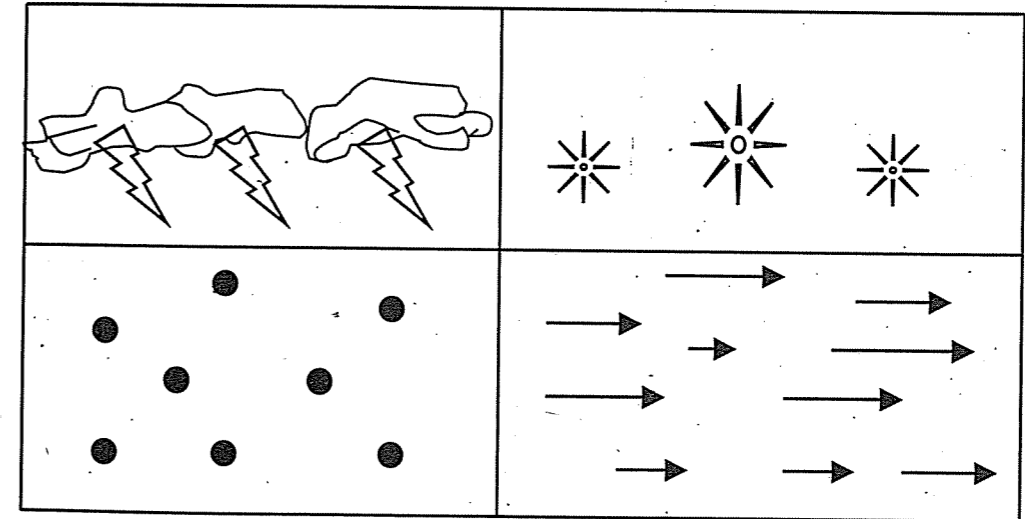
(İnce ve kalın sesler)

Sembolleri ritim karelerine yerleştirebilirler.

(Bir vuruş ve iki yarım vuruşlar. Nota okumaya geçişi hazırlar.)

Duyduğu ses ile sembolü eşleştirebilir, Grafik Sembol Testlerini yapabilirler.

Örnek 2.

Ses kolajı: Çevremizdeki çoksesliliği algılamaya yöneliktir. Bir şehrin sesleri, bir metro haritası, bir tren yolculuğunda uğrak yerleri, vb. grafik resimle veya çizimle verilir. (Daha önce de örnek verildi.) Örneğin, çocuklara "Haliya binerek şehrin üzerinde bir düşsel yolculuk yapıyorsunuz, hangi sesleri duyarsınız?" teması verilir. Önce önerilen yer isimleri yazılır, sonra bunlara birer sembol çizilir.

Cami Kilise Fabrika Stadyum Hava alanı Tren İstasyonu
Otobüs terminali Vapur Hayvanat bahçesi Anıtkabir

Şef rolündeki çocuk dilediği istasyonları işaret eder. Grup bunların seslerini verir. Ortaya çıkan müzik bu şehrin müziğidir.

Örnek 3.

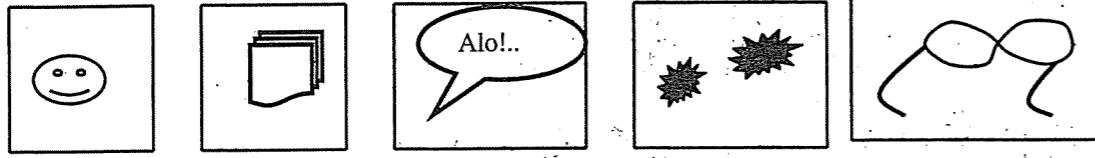
Ayşe'nin yaşam öyküsü: Bilinen bir oyun tekerlemesidir. İkili eşlerle oynanır. Oynarken efektlerini kendileri verirler. Önce oynanır, sonra resimle anlatmaları istenir. Tekerlemenin her satırında tekrar vardır, sonra üç sayıyla diğer söze geçilir.

Ayşe	bebek	olu	yor,	inga.....	inga.....
------	-------	-----	------	-----------	-----------

Hop Ki Üç
Ayşe okula gidiyor, ABC ABC /2
Hop Ki Üç -

Ayşe genç kız oluyor, alo kimsiniz siz kimsiniz
Ayşe anne oluyor, susun çocuklar oturun çocuklar
Ayşe nine oluyor, ah dizlerim vah romatizmalarım
Ayşe bir gün ölüyor, "Merhaba komşum, siz de mi burdasınız"
(İkili eşler tokalaşır)

Bu bir yaşam öyküsünün müzikle anlatımıdır, bestedir.

Çizimler film kareleri gibi yan yana dizilerek seslendirilir.
"Hop Ki Üç"lerde film kareleri arasında bağlantı kurulur. Bunu ifade eden bir efekti ayrıca seçerler ve her müzik cümlesinin arasında tekrar ederler. Bu durum rondo yapısına benzer.

Örnek 4.

Okulun ses grafiği: Okulun bölümleri çizilir. Her bir odadan veya bölümden gelen ses için o bölüme bir sembol yerleştirilir ve seslendirilir. Seslendirmelerde önce vokal ses, sonra çalgılardan tını araştırması yapılır. Örnek bölümler ve sesleri:

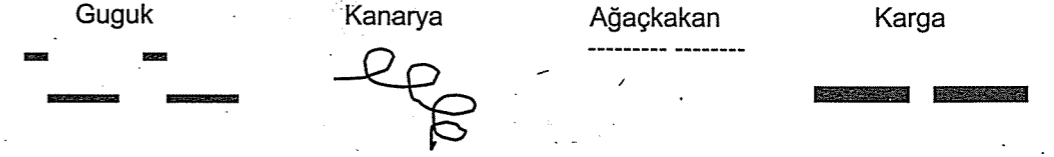
Büro: Daktilo, bilgisayar.
Müdür odası: Telefon.
Müzik odası: Piyano.
Spor salonu: Top.
Resim odası: Kağıt hışırtısı, fırça, vb..
Kantin: Çatal kaşık, pet şişe, gazoz, vb.
Kütüphane: Kitap.
Bahçe: Zil, koşma, vb.

Grafiği seslendirme: Şef rolündeki çocuk, okula gelen misafire okulu gezdirmiş gibi, dilediği bölümleri işaret eder. İşaret ettiği yerdeki ses uygun efektlerle (vokal ve enstrümantal) seslendirilir.

Okulun bölümlerinden gelen sesleri bulmak için önce drama teknikleri kullanılabilir. İkili eşleşilir. Gözü kapalı olan çocuk diğeri tarafından okulda dolaştırılır. Müzik odasına döndüklerinde gözü kapalı duyduğu seslerin ne sesleri olduklarını anlatırlar ve bu sesleri uygun müzik aletlerinden vermeleri istenir.

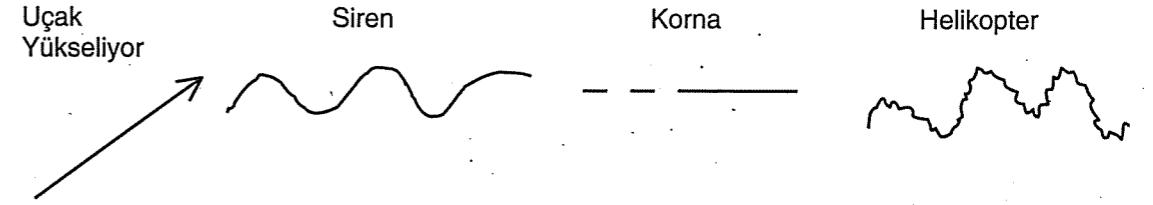
Örnek 5.

Kuş sesleri: Bazı kuşlar uyarı sesi verir, guguk gibi. Bazıları kavisli çizimle ifade edilen uzun ötümlü kuşlardır. Bazıları ağaçkakan gibi kesik kesik ses verir. Bazıları da karga gibi kalın seslidir. Bu kuşları çizimlerinden tanımak mümkündür.

Örnek 6.

Taşıtlar sesleri: Taşıtların çıkardığı sesler ezgi çizgisini algılamayı sağlar. Vokal olarak seslendirildiğinde ses açma işlevi görürler.
Örnek çizimler:

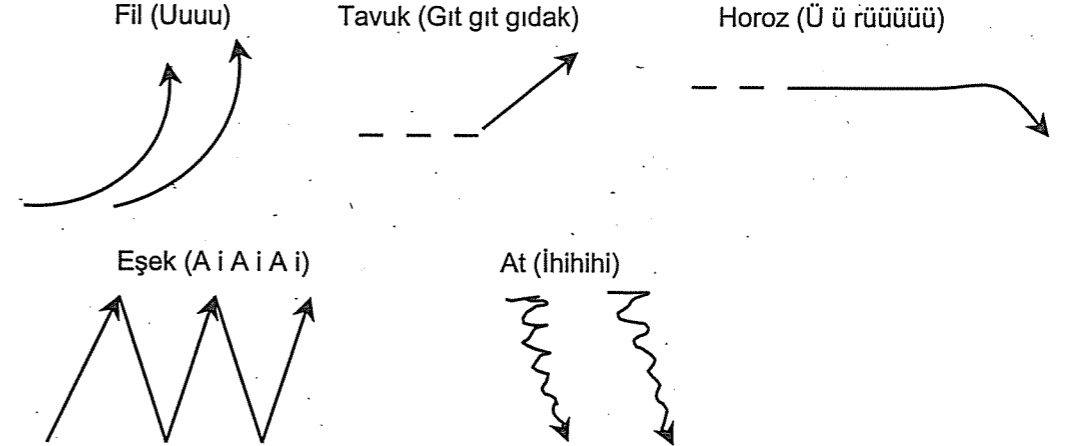

Örnek 7.

Hayvan sesleri: Hayvanın sesi taklit edilir. Taklitler sırasında devinimle ifade engellenmez. Çocuklar bu devinimlerin havadaki çizgilerini kağıda aktaracaktır. Çünkü hayvanın hareketi kendi sesi ile paralellik gösterir.

Bu çalışma ezgi çizgisi kavramına ve sesi sembollere dönüştürmeye hazırlıktır. Çocuklar çizimleri kendileri yaratır.

Örnek sesler:

Örnek 8.

Dalgalar: Büyük dalgalar seyrek ve büyüktür, ağır tempoyu gösterir. Orta dalgalar orta tempoya, küçük dalgalar ise sık ve küçük olarak çabuk tempoya karşılık gelir. Çizimin seslendirilmesinde vokal ses, yağmur kaktüsü veya marakas kullanılır.

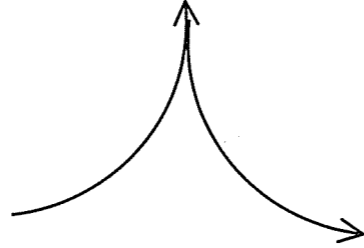
Sesin Dikliği:

■ ■ ■ ■

ince

■ ■ ■ ■

kalın

gittikçe ince, gittikçe kalın

Ses Uzunluğu:

— — — — —

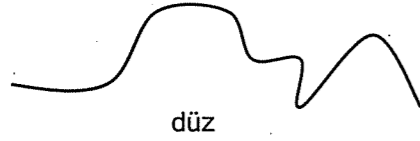
uzun

— — — — —

kısa

— — — — —

uzun ve kısa karışık

düz

titreşimli

Örnek 12.

Daha uzun grafikler: Karelere numara verilir. Bu numaralar takip edilerek seslendirilir. Grafik üzerinde kalın ve ince doku analizleri yapılır. "Hayalet" grafiği tahtaya büyükçe çizilir veya tepegözde büyütülür.

Tüm grupta çizimlerin ne anlama geldiği tartışılır. İlk sıra için fırtına sesi kabul edilebilir ve bunu seslendirmek için ıslık kullanmayı önerebilirler. İkinci sıra için el çırpma, üçüncü sırada dizlere sürme dördüncü sıra için ayak sesi önerilebilir.

Her sıra için bir grup görev alır. Öğretmen üst sıradan başlar, numara sırasını takip ederek seslendirmeleri için işaret verir. Daha sonra grafik üzerinde gösterme rolü bir çocuğa devredilir.

Daha sonra grafik çizim kağıtları beşli gruplara dağıtılır. Gruplar dört çalma bir de şef görevini aralarında paylaşır. Çalgılarla seslendirmek üzere tını araştırması yapılır ve bu seslendirmeleri diğer gruplar dinler.

Hayalet

4				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
											ayak

8				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
											ayak

Örnek 13.

Ses dinamikleriyle ilgili grafikler: Doğrudan müzik sembolleri kullanabilecek duruma geldiklerinde bu grafikler verilir.

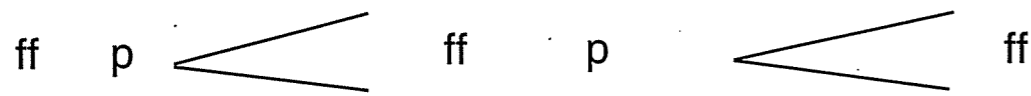
Klasik Dönem müziğine de örnek olmak üzere Beethoven 5. Senfoni'nin girişinden kısa bir bölüm dinletilir. Tekrar dinlenir. Bu kez, kısa aralarla müzik kesilir ve şimdi duyulan seslere uygun ses dinamiği kartını göstermeleri istenir.

Grafik kartları içerisinden uygun olanları seçilip dizilir.

Klasik Dönem bestecilerinden Mozart'ın Türk Rondosu, mezzoforte ve fortissimo dinamikleri için dinletilir. Mezzoforte başlayan eser, davulun girişıyla fortissimoya geçmektedir. Bir piyano eseri olmasına karşın içerisinde davul ve diğer bazı vurmali çalgıların yer alması, bestecinin bu eseri Mehter Müziği etkisinde bestelediğine işaret eder. (Osmanlılar aynı dönemde Avrupa'dadır.) Klasik kuralların dışına çıktığı için, Mozart'ın bu eserde şakalı müzik yaptığı açıklanır.

Türk Rondosu adından da anlaşılacağı gibi rondo yapısındadır. Eser, yapı analizi için de kullanılır; ana ezginin yeniden duyulduğu yerleri fark etmeleri için ipuçları verilir.

Beethoven 5. Senfoni'nin giriş bölümünde ses dinamikleri:

Örnek 14.

Resimli karelerden sembollere geçiş: Şarkı sözünü resimden anımsama tekniği, küçük yaş gruplarında ve okul öncesi çocuklarda önemlidir. Resimler devinimleri, devinimler de şarkıyı anımsatır. Çağrışımlar yoluyla uzun bir şarkı kolayca belleğe kaydedilir.

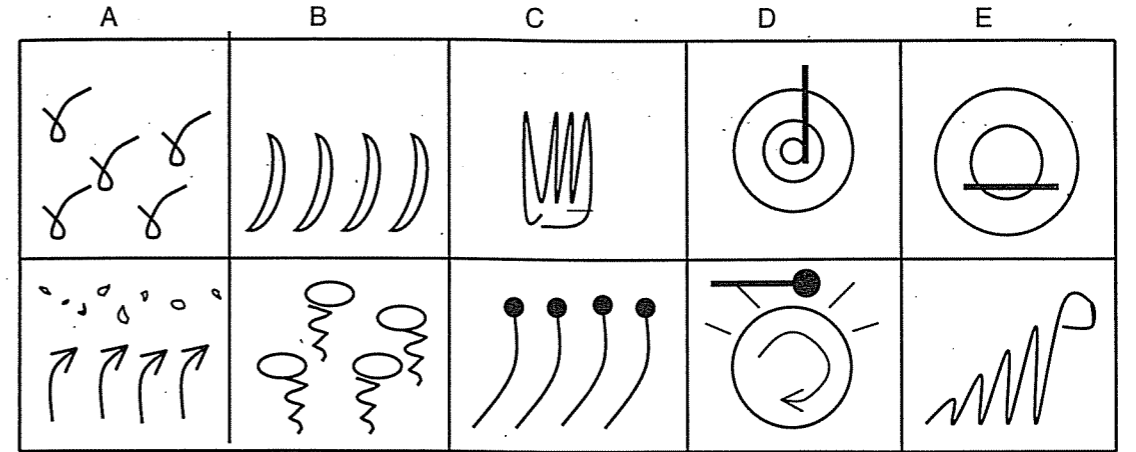
Ekiyor	Biçiyor	Savuruyor	Öğütüyor	Ekmek Yapıyor
--------	---------	-----------	----------	---------------

Küçük gruplarla çalışılırken şarkının her bölümü için bir resim karesi kullanılır. Kareler birleştirilir. Resimlere bakarak şarkının sözleri anımsanır. Bu resimlerde yapılan işler taklit edilir ve işlerin çıkardığı sesler vokal olarak taklit edildikten sonra çalgılardan tını araştırması yapan çalgı grupları kareleri sırayla seslendirir. Tını araştırması sırasında yeni şeyler yaratmanın mutluluğu çocuklarda açıkça görülür.

Karelerdeki resimler, daha önce doku konusunu işlerken, figür yaratmaya örnek olarak verilen "Çiftçi nasıl ekiyordu buğdayı" şarkısının resimleridir. Şarkıya dans yaratılırken bulunan devinimlere eş zamanlı ses bulma çalışması yapılırsa, bu sırada resimlerin veya sembollerin sesleri zaten ortaya çıkmış olacaktır.

Çiftçinin şarkısını söyledikten sonra bu şarkıyı resimle anlatmaları istenirse, bu yolla daha uzun yaratma süreci yaşanır. Elde edilen seslerin sembolleri ilgili karelere yerleştirilir. Örneğin, tefin derisine parmağı çevirerek sürtme sesini dairevi çizimle, marakasın yukarı doğru hareketini çıkıcı çizgiyle gösterebilirler. Bu çizimlerde, bazen çalgıyı kullanma şekli, bazen ses çizgisi, bazen objenin bir parçası, bazen elin havadaki hareketi sembol olarak kullanılır. Çağrışımlarda öğrenci özgür bırakılır. Önemli olan çalma şifresinde sembollerin seslerini, nasıl çalındığını açıklamaktır.

Sembollere dönüştürme örnekleri:

Olası şifre örnekleri:

A sembolleri: Sallamalı çalgılar (kokonaf, y.kaktüsü, marakas). Ağır tempoda kısa sallamalar.

B sembolleri: Çelik üçgenin kenarına sürtme. Marimbanın uzun kısa tellerini tınlatma. Boncuklu sukabağını boncuktan tutarak yarım daire çevirme.

C sembolleri: Zilli tef, kabasa; yukarı doğru savurma ve kısa bir sallama.

D sembolleri: Bendir; derisinde parmakla daire çizme. Büyük zil; içinde tahta tokmakla daire çizme. Parmak zillerini çevirerek birbirine sürtme.

E sembolleri: Tırtır; ileri geri hareketlerle. Tefin derisine parmak uçlarını sürtme, son harekette elini tefin kenarından kaydırma.

Bu etkinlik yeni bir resim çalışmasına dönüştürülebilir. Yukarıdaki sembolleri kullanarak çiftçinin halısına desen çizmeleri istenir. Gerçekte de halı desenlerinin günlük köy yaşamındaki motiflerden alındığı da anımsanırsa, halı deseninden bir öykü yaratıp bunu seslendirmek mümkündür. Halının motifleri soldan sağa veya yukarıdan aşağıya takip edilerek seslendirilir. Bu çalışma yeniden ve yeniden yaratmaya örnektir, yaratıcılığın sınırsız olduğunu kavratır.

Çiftçinin yaptığı diğer işleri tartışıp daha büyük bir hali resmi yapmaları istenebilir.

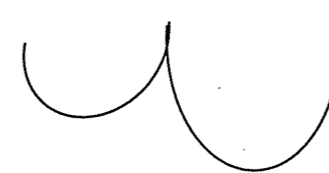
Örnek 15

Geleneksel halk danslarında vuruşları hissetme ve havada çizme: Bunun için halk oyunlarındaki kol devinimlerinden yararlanılır. Halk oyunlarında ritmin bedene yansması kolları yukarı aşağı veya sağa sola sallamalarda belli olur. Oynarken türküsü söylenir. Bu sırada ritmi devam ettirme becerisi gelişir. Grupla oynandığı için, gözleyerek beraberliği sağlama, kendi ritmini yakalama kolaylaşır.

Beş sekizlik: "Yayladan gelirem", "Çayda Çıra"

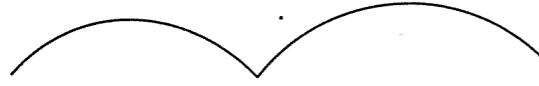
Elele dairede oynanır. Kollar yukarı aşağı hareketlerle vuruşları çizer.

5/8 (2+3)

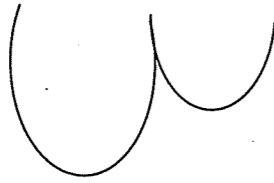
Altı sekizlik: "Cilveloy", "Atabar"
Elele dairede oynanır. Kollar sağa doğru iki hamle yapar. İkinci ölçüde sola doğru iki hamle yapar. Hamlelerde eller yukarıdan iki kavis çizer.

6/8 (3+3)

Yedi onaltılık: Horon türküsü. "Derenin kenarına" Eller birleşiktir. Kollar daha kesik iniş çıkış yapar. İki vuruşludur. İlkinde kollar daha aşağıya iner.

7/16 (4+3)

Dokuz sekizlik: "Dere geliyor", Kantolar ve Roman havaları gibi, aksayan vuruşu sonda (2+2+2+3) olan dokuz sekizlik ölçü için çizim yapılır. Önceki çizimlerden esinlenerek vuruşların havadaki çizgisini kağıda aktarırlar.

Kollar bağımsızdır, el çarpma veya parmak şıklatmayla oynanır. Bir ölçü bitinceye kadar sağa doğru el çarparak gidilir, ikinci ölçüde sola doğru hareket edilir. Bu gidişler müzik cümlesinin de süresini verir.

Örnek 16.

Kendi sembolünü çizme: Çizim kağıtları ve renkli kalemler çocukların önlerine konur ve öğretmen vokal veya müzik aletlerinden farklı sesler verir. Çocuklar bunları kendilerince çizerek ifade ederler. Verilen sesler şunlar olabilir:

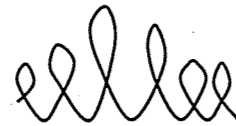
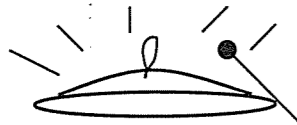
- a- At kışnemesi, önce kuvvetli sonra hafif.
- b- Su altında ağızdan hava bırakma, çok ve az.
- c- Şişirilen yanağa vurup pırlatarak havayı boşaltma.
- d- Büyük zile eliyle sürtme veya tırnak ucuyla vurma.
- e- Zilleri çarpma, çarpıp açma, çarpıp açmama.
- f- Rüzgar çanlarını sallama, duruncaya kadar bekleme.
- g- Davulda gittikçe hafif üç vuruş, gibi.

Olası çizimler:

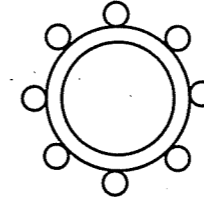
Çalgı

Sembol

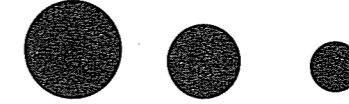
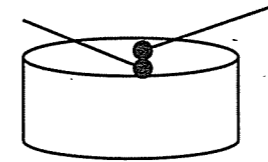
Vokal Ses

CIS S S S S S S S S

?

?

Semboller kutulara yerleştirilir. Örnek:

zilli tef (vur, salla)	marakas (kreş.- dekreş.)	r.çanları (sesi soldur)

Örnek 17.

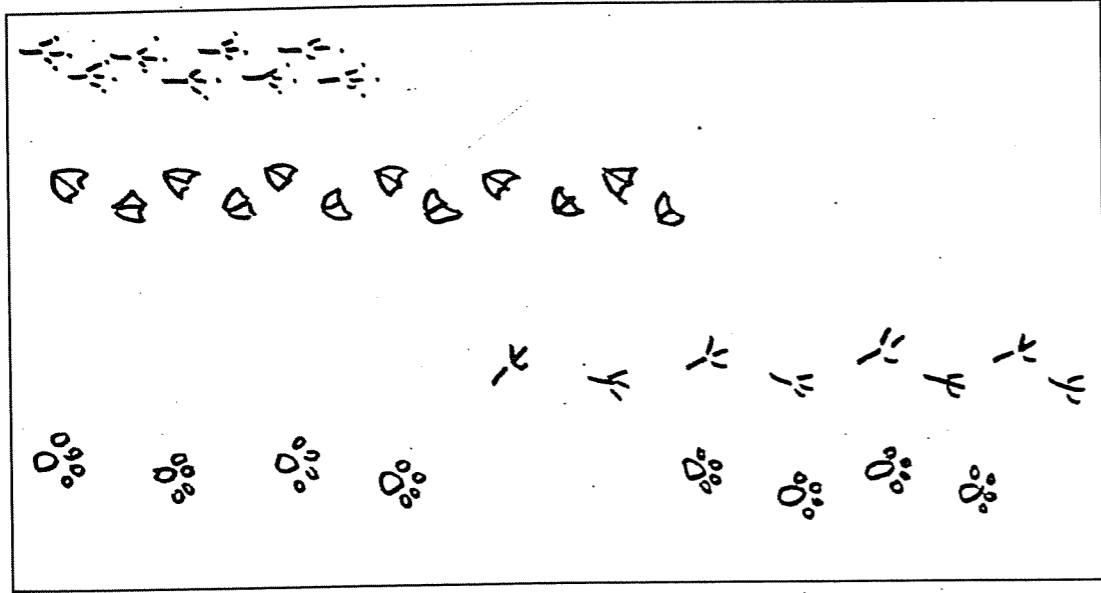
Karda ayak izleri: Çocuklara, düşsel olarak karla kaplı bir tarlanın köşesinde durup kar üzerindeki izlere baktıkları söylenir. Bu izlerin hangi hayvan ve kuşlara ait olabilecekleri tartışılır. 5'li gruplar oluşturup bu hayvanların ayak izlerini çizmeleri istenir. Kuşların tarlayı baştan başa geçmeyecekleri muhtemeldir. Yani bazı izler daha kısa süreli olacaktır.

Bu izlerin bazıları aynı anda yürüyeni gösterir. Dikey olarak üst üste gelen bu izlerin müziği de aynı anda duyulacaktır.

Grupun her üyesi bir izi seslendirir. Bu ses bir hayvan sesidir veya çağrıştırdığı bir sestir. Önce vokal sonra enstrümantal seslendirme yapılır.

Bir üye şef rolündedir; elindeki çubuğu soldan sağa doğru dikey olarak ilerletirken grup bunu takip ederek seslendirir. Böylece, her çocuk kendi sesinin bittiği yeri görebilir.

Ayak izleri aşağıdaki gibi görüntü verebilir.

Örnek 18.

Limanda kayıklar: Limanı anlatan bir şiir, bir resim veya bir öyküden yola çıkarak, limanda duyulan sesler için tını araştırması yapılır. Duyulan sesler ve bu sesleri veren çalgılar grafikte gösterilir.

Grafik çizim tüm grubun önerileriyle tahtaya yapılır. Önemli olan hangi tınının daha uygun olduğuna tüm sınıfla karar vermektir. Bu tınların duyulma süreleri ve ne zaman (hangi karede) duyulacağı yine önerilerle belirlenir.

Örnek çizim:

- 1.sıra: Kayıklar dalgaların üzerinde yükselip alçalıyor.
- 2.sıra: İrili ufaklı dalgalar kıyı duvarına vuruyor.
- 3.sıra: Dalgalar çekilirken taşlar birbirine sürtüyor.
- 4.sıra: Bazen rüzgar esiyor.

sallamalı			
derili			
sürtmeli			
üflemlerli, (ıslık vb.)			

Örnek 19.

Kağıt sesleriyle grafik çizim: Kağıtlarla tını araştırması yapıldıktan sonra grafik çizimlere geçilir. Kağıt ağacı yapımı gerçekleştirilen sınıflarda grafikler daha zengin olur. Her tını için bir sembol bulunur ve bu sembollerle değişik yapılar oluşturulur; ritim karesi (tek sesli çalışmalar için kullanılır), dem, rondo, kanon ve çoksesli yapılar gibi.

A Grafiği: İki kağıdı birbirine sürtme, buruşturma, kalemle patlatma ve yırtma.

B Grafiği: Yırtma, delik açma veya patlatma, kağıt ağacını sallama.

C Grafiği: 1.Küçük sallamalar 2.Buruşturma 3.Yırtma 4.Kağıt ağacını sallama. (YANGIN)

1				
2				
3				
4				

B ve C grafiklerinde önce her grup tek tek çalıştırılır. Olgunlaşınca iki grup birlikte seslendirir. Daha sonra üç ve dört grup birlikte çalmayı dener.

Örnek 20.

Metro haritası: Tüm grupla oynanır. Ankara Metro duraklarının işaretlendiği bir çizgi vardır. Bazı duraklar atlanabilir. (Belediye otobüslerinin güzergahıyla da yapılır.) Her durakta duyulması olası olan çevre sesleri önerilerle belirlenir. Bu sesler sembol veya sözcüklerle durağın altına yazılır.

Gruplar durakları paylaşır ve bu seslerle beste yaparlar. Trenin sesi dem olur.

Tını araştırması ve beste hazırlığı için, gruplara bir süre izin verilir. Tüm gruplar hazır olunca sunu yapılır.

Ulus ____	Sihhiye ____	Kızılay ____	Tandoğan ____	AŞTİ ____
G.Parkı Spor Salonu Tiyatro Opera CSO	Tren Hastane DTCF Adliye	Satıcılar Lokantalar Gökdelen	Anıtkabir Miting	Otobüsler Yolcular Satıcılar

Benzer bir çalışma Boğaziçi'nde bir vapur yolculuğu olarak yapılır. Vapurun uğradığı iskeleler ve bu semtlerde nelerin yer aldığı yine önerilerle belirlenir. Şef rolündeki çocuk kaptandır. Kaptan vapuru dilediği iskeleye götürür. Yani şefin gösterdiği iskeleyi seslendiren grup bu sesleri kendi bestesi içerisinde duyurur.

1.Eminönü	2.Üsküdar	3.Beşiktaş	4.Ortaköy	5.Emirgan
Cami Kuşlar Vapurlar	Kız kulesi	Stadyum Havai Fişek	Boğaz Köprüsü Yıldız park	Çay Balıkçılar Martılar

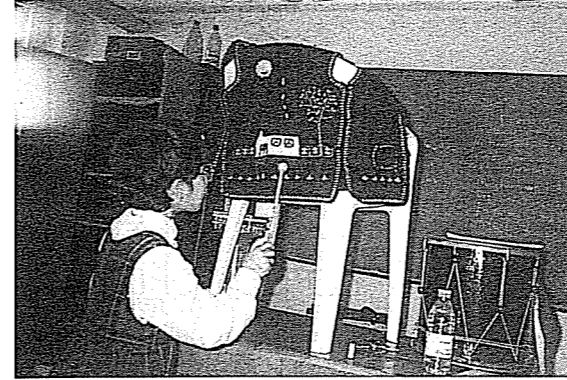
6.Paşabahçe	7.Yeniköy	8.Anadolu Kavğ.	9.Kilyos
Cam Fabrikası	Kilise	Midye tava	Plaj Balıkçılar

Örnek 21.

Müge'nin Yeleği: Kartpostaldan yapılan beste çalışması gibidir.

Yeleğin işlemesi tüm sınıfa gösterilir. Çocuklar, gördüklerini yüksek sesle söylerler:

Ev, evin ön bahçesi, bahçede duvar, onun üzerinde sıra saksılar, saksılarda hercai menekşeler, menekşelerin üzerli çiçekleri var, çiçeklerin iki rengi var, evin iki yanında da bu saksılardan üçer tane var, yan bahçede bir ağaç, ağacın kırmızı meyveleri var, evin üç basamak merdiveni, iki kanatlı kapısı, kapı üzerinde süs var, evin iki penceresi var, çatı ile ön bahçe duvarı kırmızı renkte, bacadan dört duman çıkıyor, dumanlar gittikçe daha uzun boydalar, gökte güneş var, güneşin uzunlu kısıklı ışınları var.

Nakış üç bölümden oluşmaktadır:

A- Güneş, duman ve ağaç. (Aynı hizada görünüyorlar)

B- Yan bahçeler ve ev.

C- Ön bahçe

A'dan başlayarak her bir resim için çalgılardan ses araştırılır. Grubun önerileriyle karar verilir. Önerisi kabul edilen çocuk o sesi çalmakla görevli olur. Tüm sesleri belirlenen resimler seslendirilir. Bu, grubun bestesidir.

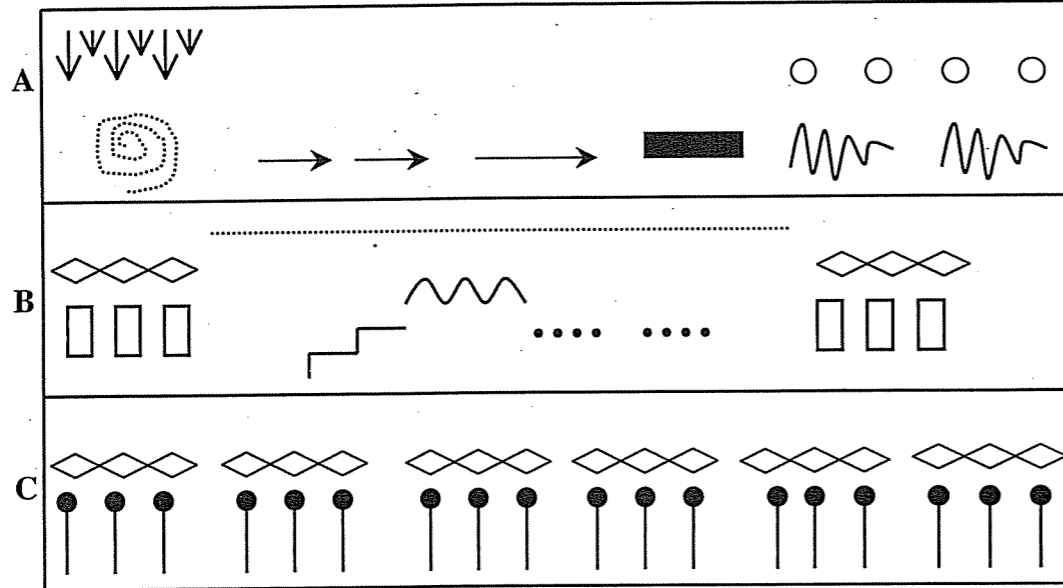
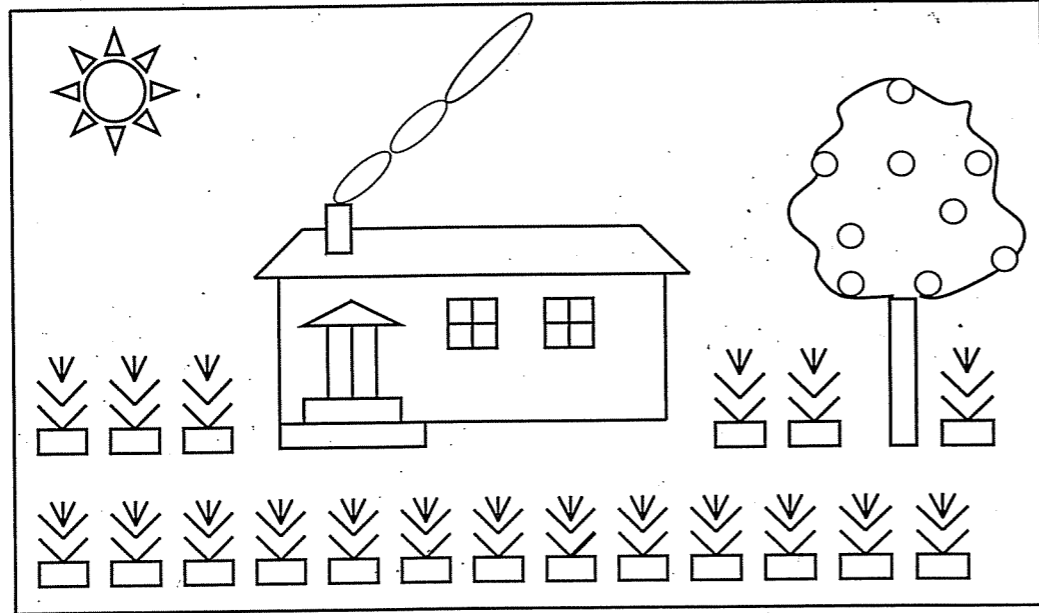
Beste yapıldıktan sonra, sesleri sembollerle ifadeye geçilir. Bunda da yine grubun önerileri alınır. Belirlenen sembol grafik çizimde yerini alır.

Yelekteki nakış kendi defterlerine çizilir. Alt kısmında seslere yaratılan semboller grafik çizime yerleştirilir. Sembollerini seslendirme (çalma) şifresi grafik çizimin altına eklenir.

Gönüllü şef, elindeki çubuğu dilediği bölümlerde gezdirir; ABC, ABACA, gibi yapılar kullanır.

*Dip not: Bu çalışma ilk defa, Ankara Y.Çavuş İlköğretim Okulu dördüncü sınıfında gerçekleştirildi. Müge isimli öğrencinin yeleğindeki nakıştan grup bestesi yapıldı (Şubat 2000). Diğer sınıflarda yine aynı yelek kullanıldı ve bu sırada bestenin adı Müge'nin Yeleği oldu. Bu çalışmanın anısına, kitabımızda aynı isim yer aldı.

Müge'nin Yeleği

Seslendirme şifresi:

↓ ∨ = Marimbanın uzun kısa tuşları
(güneşin ışınları)

⊙ = Bendire avucunu sürt
(güneş ısıtır)

■ = Fülütle kalın ses
(ağacın gövdesi)

⋈ = Kabasayı salla
(ağaç sallanır)

→ = Şişeye üfle
(dumanlar)

□ = Ağaç gogo (saksı)

◇ = Marakas (çiçek)
⋈ = Tırtır (kapı açılır)

● = Tef (ön bahçe saksıları)

○ ○ = Boncukları çektir (elmalardüşer)

⋯ = Y.kaktüsü (çatı boyunca)

⋈ = 2 ses kutusu (merdiven)
⋯ = P.zili (pencere camları)

Örnek 22.

Baş ve el seslerinin grafiği: Grafik çizim tepegözde büyütülür veya tahtaya çizilir. İkili satırlar birlikte seslendirilir. Bir satır bitince ara vermeden alt satıra geçilir.

Bu grafikte, sadece baş (vokal) ve ellerin sesi vardır. Üst sıra baş için, alt sıra el içindir. Tersini denemek isteyebilirler.

Sınıf, baş ve eller olarak iki gruba ayrılır. Gruplar birbirinden uzakta dururlar.

İlk semboller örnek olarak verilir; yıldız sembolü el çırpma, yukarı-aşağı çizgiler ise siren sesidir. Önerilen başka sesler de denenir. Tüm semboller önerilerle belirlendikten sonra tamamını seslendirmeye geçilir.

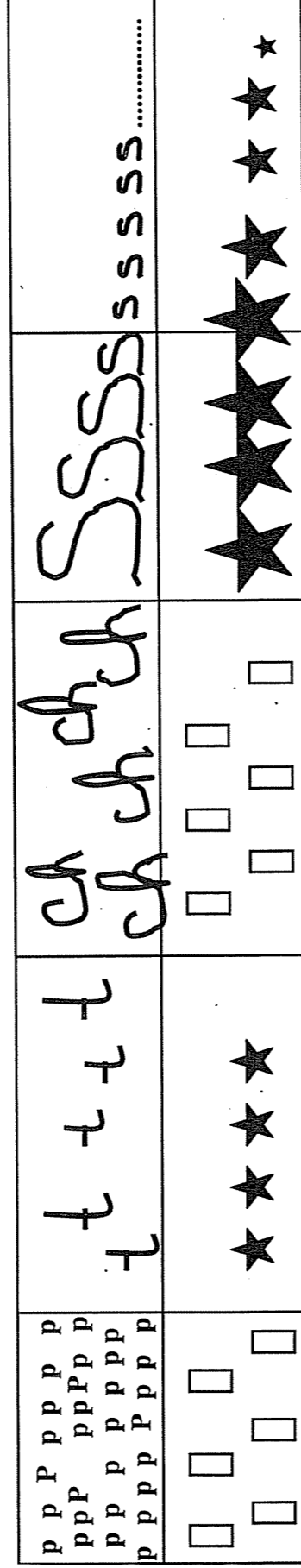
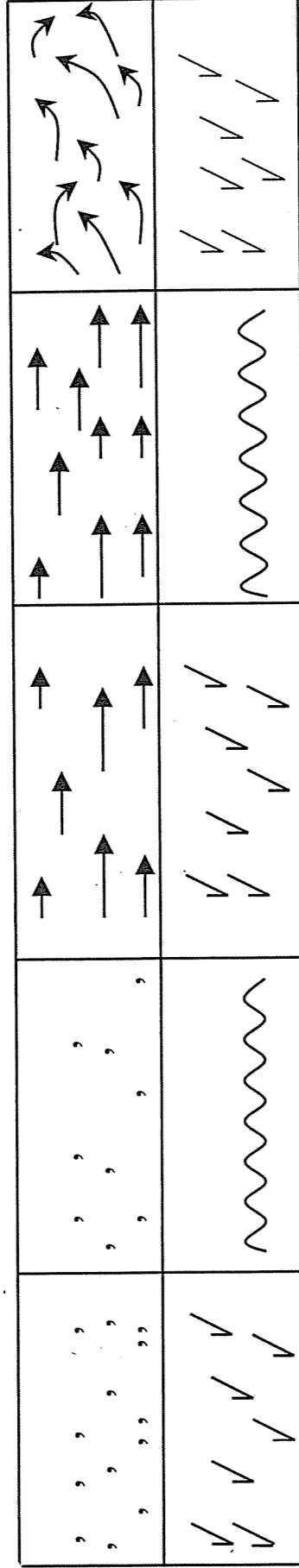
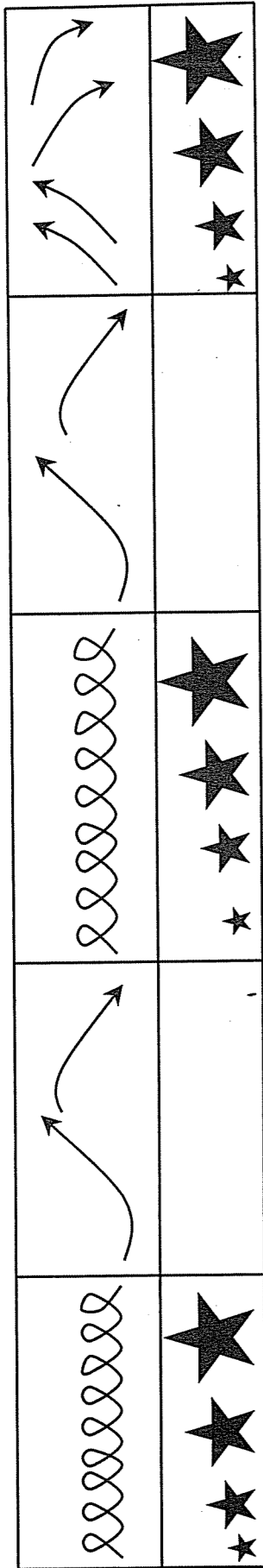
Gönüllü şef, davul çalarak ölçü geçişlerini verir. Bu vuruş, ölçülemeyi gösterir, her kutunun süre olarak uzunluğunu belirler.

Seslendirme önerisi aşağıdaki gibi olabilir.

Baş sesleri: Helezon sembolde makinenin ritmik dönüş sesi, yukarı-aşağı çizgilerde kesik siren sesi, noktalarda dil şaklatma, oklu çizgilerde kısa kısa ve değişik tizlikte ıslık çalma, ünsüz harflerde harfi hızlı hızlı yineleme. Son iki ölçüde dekresendo.

El sesleri: Yıldızda el çırpma, v'lerde parmak şaklatma, kavisli sembolde el sürtme, küçük dikdörtgenlerde bir öne bir arkaya el çırpma.

İki grupla seslendirildikten sonra ikili eşlerle denenir.

Örnek 23.

Mevsimlerin iş sesleri: Mevsimlerin işlendiği bir ünite içerisinde, "Süreçsel Drama" tekniği kullanan bir sınıf öğretmeni, ünitenin müzik dersiyle bağını kurarak bu etkinliği yapabilir. Her mevsimin iş devinimleri ve bu işler sırasında duyulan sesler grupla belirlenir. Rondo yapısında bestelenmiş olan "Bahçemizde Mevsimler" şarkısından da yola çıkılabilir.

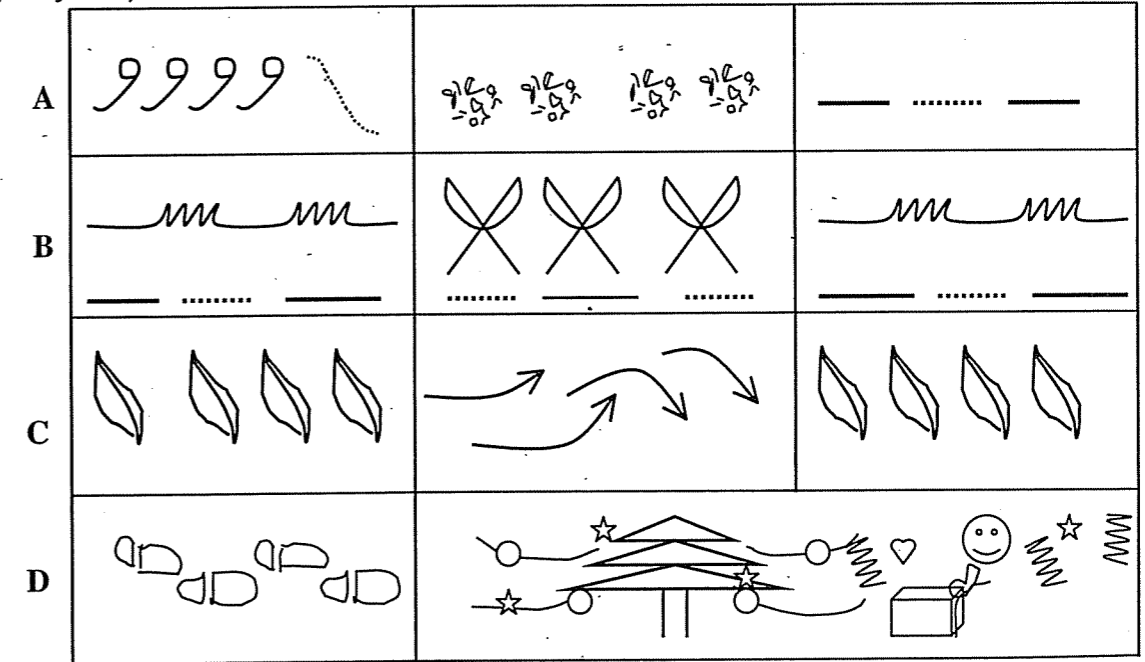
Her mevsimde yapılan bahçe işleri dairenin ortasında, gönüllü öğrenciler tarafından canlandırılır. Bu işlerin sesleri dairedekiler tarafından eşzamanlı vokal ses olarak verilir. Bu sesi önce ortadaki canlandırma yapan öğrencinin vermesi doğaldır.

Grubun onayını alan işler tahtaya yazılır. Dört grup oluşur, her biri bir mevsimi seçer ve o mevsimin bahçe işlerinden, hepsini veya bir-ikisini çalgılardan deneyerek çıkartırlar. Grup şefinin dilediği sıralamada, dem yapısında, iki sesli, vb. biçimlerde bu sesleri çalarlar. Grupça kabul gören beste o mevsimin müziği olur.

A	İlkbahar	kazma kraş kraş kraş ihh,	çiçek ekme pıtı pıtı pıtı	sulama. şşşşşşş tk tk tk
B	Yaz	çim biçme (makineyle) ppppprb prrb	çim kesme (makasla) kirt kirt kirt kirt	sulama (fiskiyeli). şşşşşşş tk tk tk
C	Sonbahar	yaprak süpürme (tırmıkla) hşr hşr hşr hşr	rüzgar uuvv uuvv uuuuuuvv	
D	Kış	kar küreme, grçh grçh grçh.	çam ağacını süsleme O oo, ayy, (mutluluk sesleri), ıslık	

Vokal sesler çalgı seslerine dönüştürülür. Tını araştırması bitince sesler sembollerle ifade edilir ve grafiğe yerleştirilir. Kış mevsimi için yeni yıl şarkısı söylemelerine izin verilir.

Tüm grupların grafik sembolleri birleştirilir ve dört mevsimin müziği yaratılır. (Aşağıdaki grafik semboller, Mayıs 2000'de, Ankara, Batıkent, Yahya Çavuş İlköğretim Okulu 4. ve 5. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirildi.)

Örnek 24.

Grafik notalama ile bestelenmiş eserler: Bestelenmiş eserlerden yararlanılır. Grafikler grupların önüne koyulur. Eğer grafikte bir uzay yolculuğu anlatılıyorsa önce buna bir öykü yaratıp canlandırmaları istenir, böylelikle kendilerini öyle bir atmosferde hissetmeleri sağlanır. Resimlere bakarak bir öykü oluşturulur. Tınlar bu öykü içerisine yerleştirilir. Sonra, öykü anlatıcısı susar, sadece tınlar duyulur.

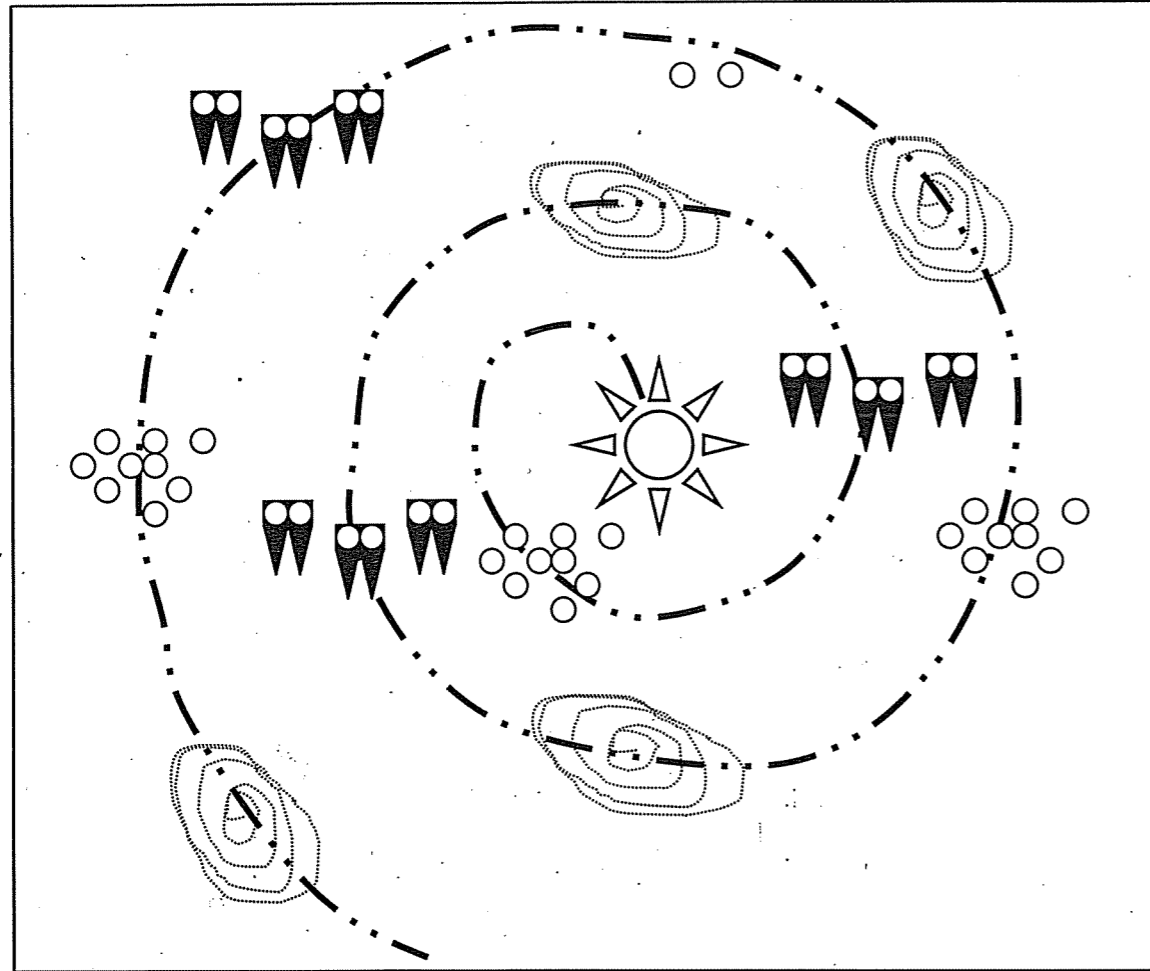
Güneşe giderken duyulan tınların dönüş yolunda da duyulması gerekecektir. Bu da yansıma tekniğini (tersli teknik) verir.

Daha ileri sınıflarda, Nick Austin'in "Hayalet Kalyon" adlı grafik bestesini seslendirme denir. Hayalet Kalyon içerisinde yaşanmış bir olay ve kalyonla yolculuk düşünür ve grubun kabul ettiği öykü oynanır. Çalma grubu ve oyun grubu birlikte hazırlanır.

Bu tür çalışmalarda sahne sanatları, film gibi diğer sanatlar içerisinde müzik kullanma deneyimi kazanılır.

Grafik 1. Güneşe Yolculuk

Semboller: Uzay boşluğu, meteorlar, yörünge, uzay cisimleri, güneş.

-----	= Yörünge	○ ○	= Meteorlar
	= Uzay boşluğu		= Uzay cisimleri

Grafik 2.

HAYALET KALYON

Şifre:

A 3 kişi	VOKAL SES	1.ssss 2.ıslık	 p-f-p sesler kalın-ince-kalın sesler
B 2 kişi	SALLAMALI AĞAÇ BLOK	geniş zikzaklı: forte dar zikzaklı: piyano dekreşendoyu hep tekrarla	
C 2 kişi	TEF EL ZİL	kreşendo ve dekreş. forte çal, ses solana kadar bekle	
D 2 kişi	RİTİM SOPASI D.TEF	ince kalın üç vuruşta hafifle salla	
E 2 kişi	KSİLOFON VE RÜZGAR ÇANLARI	ses dizisinde doğaçlama çal	
F	ORG	akoru kreş. ve dekreş. çal	

The Chastly Gallam
© Nick Austin 1994

IV- NOTA OKUMA

Pek çok müzik eğitimcisi nota okumayı müziğin başlangıcı zanneder. Bu yanlış başlama yüzünden öğrenci zorlanır, dışlanır, müziğin sevimsiz bir ders olduğunu düşünür. Oysa nota okumaya sıra gelinceye kadar, müzik diliyle konuşmayı, dinlediği müziği analiz etmeyi, tek sesli ve çoksesli müzik yapmayı çocuğun yaşam deneyimine katmış olmak gerekir. Kodaly'nin el işaretleriyle yapılan vokal çalışmalarda ses perdelerinin yüksekliği görsel olarak algılanmış olur. Öğretmen, ses aralıklarını dizek üzerinde notalar ilk kez anlatıyor olmayacaktır; çocuğun bildiği seslerdir nota adı verilen bu yeni semboller. Hatta iki sesli vokal ısınmalarda bile Kodaly'nin el işaretlerini kullanan öğretmen çok mesafe katetmiş demektir.

Çocuk, aile ortamında bu deneyimlere sahip olamaz. Kitaptan okuyarak da öğrenemez. Çünkü müzik, tüm kavram eğitimi gerektiren dersler gibi, grupla iletişim esasına dayanan, karşılıklı etkileşimle yaşayarak öğrenilir.

Nota okumaya geçişin belli bir yaşı yoktur. Önemli olan öğretmenin sınıfını buna hazırlamış olmasıdır. Hiç nota bilmeyen bir sınıf öğretmeni de öğrencilerini bu aşamaya getirebilir.

Eğer çocuklar nota okumada zorlanırlarsa, öğretmen kendine ayna tutmalı, hangi alt basamakları atladığını aramalıdır. Ana ritmin bile ileri yaşlarda yeniden çalışılması gerekebilir.

Ritmik sayışma ve tekerlemelerden yola çıkarak ritim kalıplarını okuma ve ezgili tekerlemelerden yola çıkarak solfej okuma çoğunlukla bilinen bir uygulamadır. Bu notalar hatalı yazılmış olabilir. Öğretmen "Çocuklar oynarken tekerlemeyi hangi tempoda söylemektedir?", bunu gözlemelidir.

Tekerlemenin nota değerlerini büyütüp küçültmek ve öyle notaya almak tekerlemenin ritmini ve temposunu değiştirmektedir. Böyle yapılırsa, sanıldığı gibi öğrenmeyi kolaylaştırılmaz, tam tersine öğrenmeyi zorlaştırır. Çünkü yeni tempo yeni bir ezgi demektir ve bu şekliyle oyununu çağrıştırmamaktadır.

Örneğin "Yağ Satarım" bir oyun tekerlemesidir ve ezgilidir. Oynarken, dairede çömelmiş duran çocukların etrafında dönen bir ebe vardır. Ebenin söylediği bu tekerlemeye diğerleri el çırparak katılırlar. Bu el çırpımlar ezginin ana ritmini verir ve ebe bu ritme uyan adımlarla döner, yani tüm bedeni yöneten güçlü bir tempodur bu el çırpımlar. Aynı anda söylenen sözcüklere bakıldığında, bir kez el çırpmanın -ki çocuk bununla bir vuruşları belleğe kaydeder- içerisinde yarım ve çeyrek notalar birlikte ritim kalıpları oluşturmaktadır. İşte bu noktada çocuğun çeyrek notaları okuyamayacağını düşünmek hatadır. Açılımı yapılırken, yani tekerlemeden yola çıkıp notası açığa çıkarılırken oyundaki ana ritim bozulmamalıdır.

Yağ sata	rim	bal sata	rim
Ustam	ölmüş	ben sata	rim

1. RİTİM KALIPLARINI OKUMA

Ritim okuma çalışmalarında, ritim oyunlarında kullanılan tartımlar görsel hale getirilir. Vokal seslerle, beden çalgılarıyla ve ritim aletleriyle yapılmış olan ritim oyunları nota adı verilen müzik yazısına dönüştürülür.

Ritim kalıplarını okumayı doğru yaptırabilmek için öncelikle öğretilen şarkıların seçiminde titizlik gösterilmesi beklenen bir konu vardır. Bu, prozodi konusudur. Çocuklar eğer prozodi hatası içeren şarkıları çokça söylüyorsa onlara doğru ritim okuma becerisi kazandırmak zordur. Bu nedenle şarkı seçiminde öğretmenin ön bilgiye gereksinimi vardır.

Ayrıca çocuklar sanıldığı gibi soprano sesli değildirler. Ses sınırı La'dan yukarı çıkan şarkılarda bir sınıfın çoğunluğu zorlanır. Bu nedenle ses sınırı geniş şarkılara daha az yer verilir.

Özellikle aktarma şarkılara Türkçe söz yazarken prozodi hatası yapma olasılığı vardır. Bir şarkıda prozodi hatası olup olmadığını anlamak için şunlara dikkat edilir:

Açık (de, ta, ni, gibi sesli harfle biten) heceler kısa okuyuşlu, kapalı (den, tas, nil gibi sessiz harfle biten) heceler uzun okuyuşludur ve bunların konuşma dilindeki uzunlukları aynen şarkıya yansımış olmalıdır. Eğer yan yana iki sözcükten ilki sessiz bitiyor, diğeri de sesli başlıyorsa, iki sözcük birleşmiş gibi düşünülür; Gül Ayşe değil, gü-lay-şe, gibi. Bu durumda ilk hece kısa okuyuşluya dönüşür. Ancak cümle sonuna veya virgül gibi duraklama yerlerine rastlayan kısa okuyuşlu bitiş heceleri uzatılabilir özelliğindedir.

Türkçe'ye girmiş olan yabancı sözcüklerde, açık hecelerin uzun okuyuşlu olanları vardır. Örneğin; 'hülya' sözcüğünün ikinci hecesi, 'vadinden' sözcüğünün ilk hecesi, 'narin' sözcüğünün ilk hecesi, uzun okuyuşlu açık hecelerdir.

Şarkılarda, konuşma dilinin ritmine (akışına) uymayan besteleme yanlışlarına prozodi hatası denir. Kısaca prozodi, söz ile müziğin uyumu demektir. Uyum hatası içeren şarkıların söylenmesi zordur ve akılda kalıcı değildir.

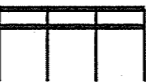

Öğrenilen bir şarkıya yeni söz yazmak gibi yaratıcı çalışmalar kitabımızda önerilmektedir. Çoğu zaman öğretmen kendisi üniteyle ilgili yeni söz eklemek isteyebilir. Bu durumda dikkat edilecek şey, hece sayısı notadakinden fazla olduğunda, o notayı hece sayısına bölmektir. Yani, vuruşu bozulmadan sözcük onun içerisine sığdırılır.

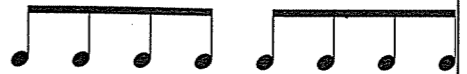
Bazen birkaç kıta olan bir şarkının ezgisi ilk kıtaya göre yazılır. Diğer kıtaların sözleri bu ezgi içerisine yerleştirilir. Böyle durumlarda, çocuklar çok daha cesur davranarak, kendi tekerlemelerinde yaptıkları gibi yeni sözcüğü oraya kolaylıkla oturturlar.

Bir diğer prozodi hatası da, şarkının konusu ile müziğin uyuşmamasıdır. Neşeli olmaktan söz eden bir şarkı ağır karakterinde ağır tempolu bestelenmişse, ya da tam tersi bir durum varsa, hüzün içeren sözlerine rağmen şarkının canlı bir ezgisi varsa, söz ile müzik arasında çelişki var demektir. İnsanın doğasına aykırı olan bu tür şarkılar da hatalı kabul edilir.

Daha önceki pek çok etkinlikte ritmi hissetme, sembollerle gösterme ve ritim kartlarını okuma becerisi kazanmış durumdadırlar. Her bir kare bir vuruşluk zaman demektir ve bir kare içine yerleştirilen iki veya daha fazla sembol bir vuruş içerisinde okunacak demektir. Nota değerleri bu karelerin içine yerleştirilir.

Nota değerleri bir tabloda gösterilir. Bu tablo görünen bir yere asılır. Zaman zaman tablo üzerinde çalışma yapılır. Gösterilen notalar, öğretmenin tercih edeceği gizli kod adı verilen, **ta, ti ti, tiritiri, ti tiri,** gibi tartım sözcükleriyle okunur.

				
ta-a	ta	ti ti	ti ri ti ri	tri yo le
				
	Sen	kop	lu	
				
			ti ti ri	

4 Vuruş		Birim nota
2 Vuruş		İkilik nota
1 Vuruş		Dörtlük nota 1/4
1/2 Vuruş		Sekizlik nota 1/8

Temel eğitim ikinci kademe sınıflarında, iki vuruşlu ritim kartları oluşturulur ve bunlar karışık olarak değişik ses dinamikleriyle ve değişik tempolarda okutulur:

- Fısıltıyla
- Kreşendo
- Dekreşendo
- Bir masalın en heyecanlı yerini anlatır gibi, gittikçe hızlanarak
- "kukuri ku" (horoz), "gagulu gili" (anlamsız), vb. sözlerle
- Tersten okuyuşla

Daha önce, dörtlü ritim kareleriyle çalışılırken, ölçü ve ölçü sayısı kavramları oluşmuştu. Şimdi, ritim kalıplarını ölçülemeye hazırırlar. Hatta, ritim ile vuruş arasındaki farkı bilmektedirler.

Örnek 1.

"Evde kedi var" oyunundaki ritim kalıpları: Her satırın iki kez tekrar edilmesi kuraldır. Her kedi bir başka roledir. Rolü üstlenen öğrenci konuşmasına uygun bir çalgı kullanır. Önce ritim karesinde, sonra ritmik yazılışlarıyla çalışılır:

	Pist	pist	Ya ra	maz	Hiç us	.. lu	Du ra	maz
	●	●	● ●	●	● ●	●	● ●	●
2.kedi	Pi si	pi si	gel		Gel	gel	gel	
	● ●	● ●	●		●	●	●	
3.kedi	Mır	mır	mır	nav	Ha ni	ba na	bir	av
	●	●	●	●	● ●	● ●	●	●
4.kedi	Mauu	mauu	mauu	mauu
	●		●		●		●	

Pist pist	ya ra maz	hiç us lu	du ra maz
Pi si pi si	gel	gel gel	gel
Mır mır	mır nav	ha ni ba na	bir av
Mau	Mau	Mau	Mau

Gruplar ritmik okuyuşlarla gerektiği kadar tekrar ettikten sonra, öğretmen ritim kalıplarından birini çalarak "Bu hangi cümlenin ritmidir?" diye sorar. İlk örneği öğretmen verdikten sonra çocuklar birbirine sorar.

Örnek 2.

Kendi ölçü sayısını yazma ve vuruşları sayma: Küçük gruplarla oynanır. Her grup kendine üç ile sekiz arasında bir sayı seçer. Bu sayı arka arkaya satır bitene kadar yazılır ve yüksek sesle okunur. Sayı grupları arasına bir çizgi çekilir. Bu, ölçü çizgisidir. El çırparak vuruşlar düzenli okunur. Her grup kendi sayısını sınıfa sunar. 6 sayılı ölçüye örnek:

123456 - 123456 - 123456 - 123456

Sonra, bir kağıdın baş tarafına kendi ölçü sayısı kadar rakam yazılır. Bu rakamlar kare veya yuvarlak içine alınarak belirginleştirilir. Sonra ikinci sıradan başlayarak kendi ritmik bestelerini yaparlar. Ritim aletleriyle seslendirirler. Bir üye ilk sırada yazılı olan vuruş sayısını aralıksız tekrar ederek ana ritmi verir.

Bu etkinlik ölçü ve ölçü sayısını algılamaya yarar.

1	2	3	4	5	6
♡	♡	♡	♡	♡	♡
o		o		o	
.	●	●●	●●	●	.
☆	☆			☆	☆

Örnek 3.

Ritim karelerine nota yazma: "Çam", "koza" gibi tek ve iki kısa heceli sözcükler önce resimle somutlaştırılır, sonra resimlerin yerine sözcük, sonra ritim noktaları, daha sonra da nota yerleştirilir.

Ritim kareleri kural olarak soldan sağa doğru seslendirilir. (Değişik yönlerde okumak çalışmayı eğlenceli kılar, denenmesinde yarar vardır; yukardan aşağı, sağdan sola, aşağıdan yukarı, gibi.) İlk satır bitince ikinci satıra devam edilir. Ancak, her satırın iki kere yinelenmesi bir alışkanlık olmalıdır.

İkili ve üçlü eşler kendi yaptıkları ritim kartlarını birleştirerek daha uzun ritim kalıpları yaratır.

Okuma yazma öğrenilmeden önce ritim karelerine resim koyarak yapılan çalışma, okuma yazma öğrenildikten sonra karelere sözcük yerleştirilerek yapılır. Sözcüklerden ritim kalıpları çıkartılır, son olarak nota ile çalışılır.

Fişlerle okuma yazma öğretimi sırasında öğrenmeyi hızlandırmak amacıyla da oynanır. Örneğin, "Ali ata bak", "Ali bak" ve "Ali gel" fişlerini kullanarak aşağıdaki gibi bir çalışma yapılabilir.

Önce kelimelere ayırma işlemi ile kesilen kelimeler birer vuruşlara karşılık kutulanır. Sonra hecelere ayırma işlemi ile kutulardaki hece sayıları belirlenir, bu da ritimdir, notalara dönüştürülür.

Ali	ata	bak.	
● ●	● ●	●	~

Ali	bak.	Ali	gel.
● ●	●	● ●	●

A li a ta bak.

A li bak. A li gel.

çam		çam	
koza	koza	çam	
çam	koza	koza	çam
çam	çam	çam	

●		●	
● ●	● ●	●	
●	● ●	● ●	●
●	●	●	

Örnek 4.

Tekerlemenin ritmini ritim şeridine yerleştirme: Önce el çırparak tartımlanır, sonra karelere yerleştirilir. Ana ritmin öğretmen tarafından verilmesi gerekir. Sekiz kutulu ritim şeridi yapılır. Sus olan kare varsa, boş bırakılacaktır. Daha önce dört vuruşlu tekerleme cümlelerinde, bir vuruşa denk gelen heceleri X ile işaretlemeyi öğrenmişlerdir.

a. Ritim şeridinin altına tartımı bulunacak olan cümle yazılır. Bir vuruşa denk gelen heceler için kutulara nota gövdesi (içi dolu sapsız nota) yazılır:

b. Karelerin içindeki notalara sap çekilir ve alt yazı silinir:

c. Kare çizgileri silinir, ritim kalıbı açığa çıkartılır:

d. Diğer cümlelerin açılımı yapılır. "Terazi lastik cimnastik" cümlesinin tartımında aksatım (senkop) vardır. Aksayan "terazi" sözcüğü tek kareye sığmayacaktır. Bu nedenle iki kareye yerleştirilen sözcüğün uzayan hecesi bağ işaretiyle birleştirilir.

Daha sonra her dört kutu bir ölçü kabul edilir ve ölçüleme yapılarak yazılır. Artık ölçü sayısı ölçülemenin ilk koşulu olarak yazıyla gösterilir: C veya 4/4 veya sadece 4 veya öğretmenin tercih ettiği bir yazılımla.

Örnek 5.

Makine oyunu: Önce hep birlikte devinimlerle oynanır, makinenin parçalarına ses verilir. Sonra iki grupta oynanır; biri çalma, diğeri makineyi canlandırma görevi alır.

İki grup karşılıklı dururken makine grubunun devinimlerine eşzamanlı (senkronize) olarak diğerk grup çalgılarla ses verir. Tını araştırması yapmalarına izin verilir.

Davulun sesi iki vuruşluk, marakasın sesi ise dört vuruş boyunca kesintisiz devam eder. Marakas yerine yağmur kaktüsü gibi uzun ses verme özelliğindeki çalgılar da kullanılır.

Avucuna vur:	gümm... ..	gümm... ..	(Davul)		
Kol çalıştır:	bum	bum	bum	bum	(Tef)
Parmak aç kapa:	tiki	taka	tiki	taka	(Gogo)
Avuçları sürt:	hıssssssssssssssssssssssssssssssssss				(Marakas)

Ritim cümleleri ritim çizgisine yerleştirilerek daha uzun ritim kalıpları elde edilir:

Örnek 6.

Eşzamanlı ritim eşliği yaratma: "Leylek leylek" tekerlemesi gibi tek cümleli tekerlemelerle çalışılır. 6 kişiyle oynanır. Devinim grubu – çalma grubu olarak üçerli iki grup oluşur. Devinim grubu beden çalgılarını kullanma ve aynı anda söyleme görevindedir.

İki grup karşılıklı durur. Devinim grubu, düzenli bir vuruşlarla el çırpma ve parmak şıklatma ve cümle bitişindeki nefes alma yerinde bir kere dize vurur (bu sus'tur). Karşısında duran üç kişi bu sesleri paylaşır, birer çalgı seçer ve gözünü ilgili devinimden ayırmadan eş zamanlı çalar. Bu eşlik önce tahtadaki grafiğe yerleştirilir. Daha sonra ikili-üçlü gruplar oluşur ve eşler kendi seçtikleri çalgılarla bu grafiği seslendirir. Aşağıdaki fotoğrafta ikili eşlerin seslendirmesine bir örnek görmektesiniz.

diz								●	zil
p.şıkl.		●		●		●			kaşık
el	●		●		●		●		bongo

Ley lek ley lek ha va da
Yu mur ta sı ta va da

Çağır gelsin et yesin
Et yemezse ot yesin

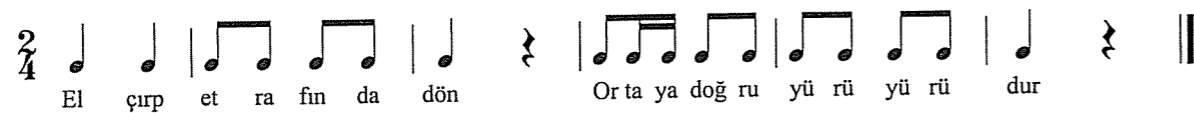
Ritim kareleri yerine ritmik dizilişte sembol kullanılmaya geçilir. Her bir sembol bir vuruşa karşılık gelmektedir:

■ = Ritim kutusu ▲ = Ç.üçgen ⊕ = Tef

Örnek 7.

Dil ve devinimden yola çıkarak ritme ulaşma: Dairede ayakta başlanır. Çocuklar öğretmeni ayna gibi taklit eder. Öğretmen vermek istediği ritme uygun sözlerle devinmektedir:

İki kez el çırpılır, bir kez etrafında dönülür, öne doğru yürünür, durulur. Kaldığı yerden bir başka yöne doğru devinim devam ettirilir. Ancak, öğretmen durma süresini davulla çalarak belirler (ta ta titi ta), sözü yoktur.

Bu çalışma geliştirilir:

a- Öğretmen komutlarla devam eder: "Tekrarlıyoruz, bu sefer önünde durduğun arkadaşınla selamlaş, konuş, vedalaş." Öğretmenin çaldığı ara ritimden sonra yeniden harekete geçilir. Zaten ara ritim, "dikkat, başlıyoruz" uyarısı verir. Konuşmalar solo doğaçlamaya hazırlıktır. Tanışma ve kaynaştırma gerçekleşir.

b- Daireye geçilir. Aynı cümleye vücut sesleriyle ritim verilir. El, göğüs, diz ve ayak sesi kullanılır. El çırpma ile başlanır, ayak sesiyle bitirilir. "Ortaya doğru" derken orta seslerin olduğu göğüs ve dize vurma sesleri kullanılır. Yürüme ve bitiriş, kalın seste, ayakta dur.

c- Şef ortaya gelir, grubu ikiye ayırır. Bir grup ritmik deme hazırlanır; ayak ve parmak şıklatma sesiyle "güm-şık" verir. Diğer grup ritim cümlesini tekrar eder. Birlikte denir.

d- Solo doğaçlama için bongo ortaya alınır. Önce öğretmen, ikili tanışmalarda yapılan konuşmayı anımsatan bir doğaçlamâ yapar. Bu sırada iki grup kendi ritmik demine devam eder. Solo, gönüllülere devredilir.

Üç seslilik, solo + ritim cümlesi + dem şeklinde gerçekleşir.

e- Üç sesli çalışmada değişiklik yapılır. Vücut orkestrası yerine çalgı kullanılır.

f- Ritim cümlesini ve demi yazmaları istenir. İkili eşleşerek birlikte yazmalarına izin verilir.

Örnek 8.

Tartıma isim bulma: Üç tartım kartı gösterilir; "ta sus", "ta ta" ve "titi ta". Sınıf arkadaşlarından bu ritimlere uyan isimler bulunur.

Tüm isimlerin tartımı istenmez, sadece uygun olanlar bulunur. Örnek:

İkinci kademe sınıflarında her çocuk kendi adını ritmik söylemeyi başarabilir. "İsimleri ipe dizme" gibi kendi adının geçtiği oyunlarda pek çok defa adını ritmik yineleme şansı bulmuştur. Artık adının tartımını doğru yazabilir. Öğretmen prozodi konusunda ayrıntılı bilgiye sahipse tüm sınıfın adını notaya dökebilir.

Örneğin; üç uzun okuyuşlu hecesi olan isimler dört vuruş içerisinde düşünülür; Dürdane, Hayrettin, gibi... Bunların ritim kalıbında /tam + tam+ tam+ sus/ bulunur. Arka arkaya üç uzun okuyuşlu hece yer almayan isimler, ki çoğunlukla böyledir, iki vuruş içerisinde düşünülmelidir.

Son heceler kısa görünseler bile kendiliğinden uzatılma özelliğindedir; Mahiye, Dürdane, Ayşe'nin son heceleri gibi. Bazı isimler üçleme okuyuşlu olabilir; Akile gibi. Üçlemeler ender rastlanan isimlerdir, bunların tartımı ileri sınıflarda kullanılır.

Eğer soyadı birlikte ele alınıyorsa ve ön adın son hecesi kısa okuyuşlu ise öyle kalır.

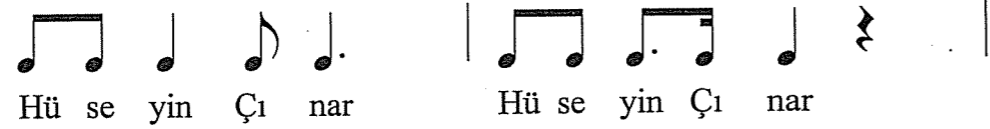
Yabancı kökenli isimlerde kısa okuyuşlu görünen bir hece uzatılma özelliğine sahip olabilir.

Mahiye, Dürdane'deki gibi.

Mahiye Morgül ismini açalım: Ön ad üç kısa hece iken, Arapça olması nedeniyle ilk hece uzun okuyuşludur. Sadece ön adın tartımı yapılacaksa ritim kalıbında /noktalı yarım + çeyrek+ tam/ notalar yer alır. Eğer, soyadı birlikte tartımlanacaksa, ritim kalıbında / tam + yarım + yarım / tam + tam / notalar yer alır.

Eğer Hüseyin ve Çınar birlikte tartımlanıyorsa, Çınar'ın ilk hecesi öne, zayıf zamana kaydırılır. Çünkü, "nar hecesinin uzun ve vurgulu olması nedeniyle, kuvvetli zamana gelmesi daha uygundur. Böylece, ritim cümlesinin bitişini veren bir vuruşluk sus oluşur. Her iki ritim kalıbı okunarak karşılaştırılır ve daha ahenkli, uyumlu (prozodiye uygun) olanı buldurulur.

Diz üzerinde sürekli düzenli tempo tutarak verilen anaritmi, ritmik dem olarak kabul ederek, aşağıdaki gibi iki katlı grafikler yapılabilir. Yine kendi isimlerinden yola çıkılır, daha ahenkli diziliş için öneriler alınır.

Eray ve Oğuzhan gibi senkoplu dizilişte daha güzel duran isimleri öğretmen bilerek oyuna sokar. Dört öğrenci sınıfın önüne çıkartılır. Öğretmen yerlerini değiştirmek suretiyle değişik okuyuşları yaptırır. Sınıf bu sırada dizlerine vurarak dem tutuyor olmalıdır. Eray ve Oğuzhan (Umut Can, Uğurcan, Elifnur, vb.) isimlerinin okunuşuna dikkati çekerek, ikisini yan yana getirip okunuşlarını birleştirir.

2/4 Vokal	Es ma	E mi ne	E ray O	ğuz han	→ Ritim
Dizde Ritmik Dem	● ●	● ● ●	● ● ●	● ●	→ Vuruş

Bu çalışma bir üst aşamaya taşınır: Bir grup dizde dem vururken, ikinci bir grup vokal satırını vokal dem olarak yinelemeye devam eder, vokal dem olur. Bu iki grup devam ederken bir solo gönüllü kalkar beden çalgılarıyla vokal ritim cümlesini seslendirir. Solonun ön plana çıkması için dem grupları pianissimo yapar. Solo, çalmaya derili vurmalarıyla devam eder. (İki elin kullanılmasına dikkat edilir.) Derililerle çalarken müzikal beceri geliştirmek ve tüm grupla daha güzel müzik yapmak için aşağıdaki sıralama önerilir. Bu sıralama, forteden pianissimo çalmaya geçişteki ara dinamikleri çalma becerisi kazandırır.

- a-Bagette çalma
- b-Keçeli tokmakla çalma
- c-Elle çalma
- d-İki parmakla çalma
- e-Parmak ucuyla çalma

Örnek 9.

Ritmik oyunlar: Ritmik oyunlardan her durumda yararlanılır. Amaca uygun olan bir oyun tekerlemesi seçilir. Örneğin; "Başlıyoruz" oyunu. İçerisinde el çırpmaların devamlılık gösterdiği bir ritim kalıbı vardır. "Başlıyoruz" ve "nelerden" hep birlikte söylenir, sonra tek tek söylemeye geçilir.

Oyunu oynandıktan sonra dört vuruşlu cümlelerle yazımına geçilir. İlk örnekten sonra herkes kendi bulduğu meyve adını, ritim karelerinin altına yazar. Çünkü oyununda herkes kendi meyve adını oyuna eklemiştir. Devamlı aynı ritimle el çırpılırken, konuşma sırasında sadece iki kez (iki vuruşluk sürede) oyuncular ellerini karşılıklı birbirine vurur.

baş	lı	yo	ruz
□		neler	den
□		meyve	lerden
□		ar	mut
□		muz	

Başlıyoruz

Anonim Çocuk Oyunu
Derleme Ta: 1998 Ankara

Baş lı yo ruz Neler den meyve lerden muz

Baş lı yo ruz Neler den şehir lerden İz mir

Baş lı yo ruz Neler den Giysi lerden panto lon

mandali na ay va vb.

Anka ra Kayse ri vb.

etek göm lek vb.

Sonra, ritimler tek çizgi üzerine yazılır. Her dört vuruşta bir ölçünün bittiğini göstermek üzere ölçü sayısı başa konur ve ölçü çizgileri çizilir. Her yeni ölçüyü yazan kendi bitişini gösteren ölçü çizgisini koyar.

Örnek 10.

Ritim ekleme: "Konsere gittim" oyunuyla veya benzer bir oyunla yapılır. Önce oyunu (Bak. Ritim-Tempo-Vuruş, Ör.2) oynanır.

Öğretmen oyunda kullanılan ritimlerin kartlarını hazırlar, görünen bir yere koyar. Çocuklar oyunda söyledikleri cümlelerin tartımını bunların içinden seçer.

Sonra tahtaya çizilen uzun ritim çizgisi üzerinde herkes kendi tartımını yazar. İlk tartımı öğretmen yazar, çünkü oyunu o başlatmıştır. Oyunda kiminle iletişim kurmuşsa yanıt tartımını o yazar. Çok uzun bir ritim kalıbı ortaya çıkar.

Kon se re git tim Ki min le E ce'y le ol maz Ya ki min le E ce'y le

Örnek 11.

Şehir adı ekleme: Tamamı iki vuruşta okunan, bir tam ve iki yarım notalardan oluşan şehirlerin isimlerini öğretmen bir karta yazar ve görünen bir yere koyar. Tahtaya bir ritim çizgisi çekilir.

Öğretmen şehirleri ikişer kez tartımlar, çocuklar tekrar eder. Öğretmen bongo kullanır; sol eliyle bir vuruşları verirken sağ eliyle şehrin adını tartımlar. "Van" gibi tek hecelilerde, bir vuruş sus eklenerek iki vuruşa tamamlanır. Çocuklardan istenilen, ritmin tekrarıdır.

Daha sonra sırayla herkes bu şehirlerden birini seçer ve tartımlar. Kural; ilk çocuğun söylediği şehir tartımını tekrarladıktan sonra kendi seçtiğini tartımlar ve ritim çizgisine yazar.

Karttaki şehirler için örnek ritimler:

Kars Kon ya Ka ra man Zon gul dak

Ar da han Kı nk ka le E dir ne A da pa za rı

Bir tam notalılar: Kars, Van, Muş

İki tam notalılar: Konya, Bursa, Ordu, Niğde, Bitlis, Mardin, Muğla, Ağrı, İzmir, Aydın, Samsun, Artvin, Mersin, Yozgat, Ceyhan, Bayburt, Burdur

İki yarım bir tam notalılar: Karaman, Giresun, Adana, Manisa, Elazığ, Bilecik

Üç tam notalılar: Zonguldak, Erzincan (Dört vuruş içerisine yerleştirilirse, son vuruşta sus vardır)

İleri sınıflarda daha karmaşık ritimler eklenir. Yine tamamı iki vuruşta düşünülür.

Birinci vuruşunda noktalı sekizlik ve çeyrek notalı olanlar: Erzurum, Ardahan, Aksaray, Nevşehir, Ankara, Kayseri, Çankırı, Tunceli

Birinci vuruşta senkoplular: Diyarbakır, Çanakkale, Kırıkkale

İki vuruşta senkoplular: Edirne, Antalya, Antakya, İstanbul

Birinci vuruşta üçlemeliler: Balıkesir, Adıyaman, Kocaeli

Dört çeyrekli: Adapazarı

Örnek 12.

Kendi isimlerinden grup demi: Altılı gruplar oluşur. Kendi isimlerini ritmik okuyuşlarla ardı sıra söylerler. İçinden birini dem olarak kullanmaları istenir. Gruplar kendi vokal bestelerini sunar.

Sonra aynı çalışma ritim çalgısıyla yapılır. Dem için derili vurmali çalgı, ritim cümlesi için ince tınlı bir çalgı seçilir. Dem hafif çalınır. Sunudan sonra görüşlerin alınması sırasında bu değerlendirmeler yapılır.

Gruplar kendi bestelerini notaya aktarır. Kullanılan çalgının adı ritim çizgisinin başına veya aşağı kısımda açıklanır.

Yazılan nota kağıtları gruplar arasında değiştirilir. Yeni notayı çalmaları istenir. Böylece kendi bestesini notalama ve başkasının bestesini seslendirme becerisi kazanılır.

Örnek:

Ay	şe	Emi	ne	Mus	tafa	Hüse	yin	Can	
Emi	ne	Emi	ne	Emi	ne	Emi	ne	Emi	ne

Satırları iki tekrarlı çalmaları için gruplar uyarılır.

Daha ileride bu ritim kalıpları, pentatonik dizilişteki ezgi çalgılarına taşınır ve doğaçlama çalınır. Dem tutan tuşların adı akılda tutulur ve arkasından bu notalar dizek üzerine yazılır. Bu yolla kendi bestesini notaya alma deneyimi kazanılır.

Örnek 13.

Tekerlemeyi ritim karelerinden okuma: Dört vuruşlu karelere yerleştirilen tekerlemenin ritmi kolay algılanır. Karelerdeki ritimler daha sonra ritim çizgisine taşınır. Ritim çizgisine taşınırken ölçü sayısı ve ölçü çizgileri konur. Daha önce Ritim-Tempo-Vuruş bölümünde benzer örnekler verildi.

Uç	uç	böce	ğim
Yarın	düğün	ola	cak
Annem	sana	terlik	pabuç
Ala	cak	ala	cak

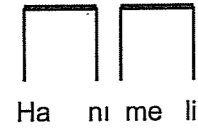
Örnek 14.

Çiçek çarkı: Kartondan yapılan çarkla oynanır. Önce öğretmen ikili bongo ile ana ritmi ve tartımları yapar; sol el bir vuruşları sürekli verirken sağ el ritim kalıbını çalar. Tartımlar öğrenciler tarafından el çıparak tekrar edilir.

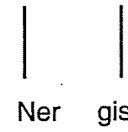
Çark çubuğu çevrilir. Öğrenciler çubuğun gösterdiği tartımı yapar. Çubuk döndükçe ritimler ardı sıra duyulur.

İki grup oluşur. Biri, tartımlardan birini sürekli vererek dem tutar. diğeri tüm ritimleri çalar.

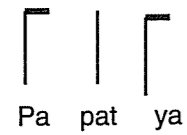
Dört tepeli kağıtla da oynanır. İkili eşlerden biri hazırladığı bu dört tepeli kağıdın iç kısımlarına birer çiçek adı yazar. Tutulan sayı kadar açıp kapatılan tepelerden en son sayıda çıkan çiçek adını diğer eş tartımlamak zorundadır.

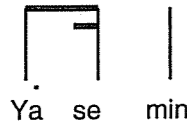
Ha ni me li

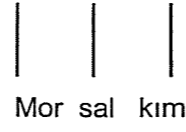
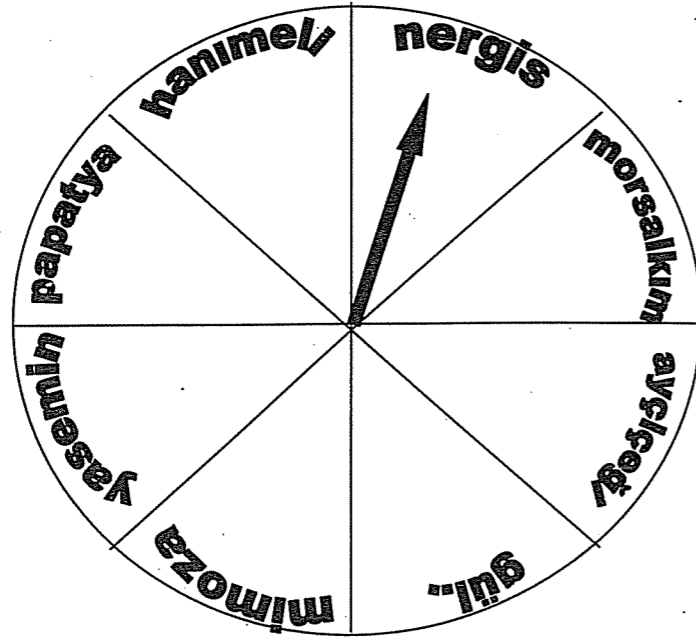
Ner gis

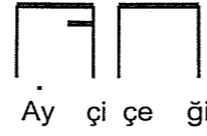
Pa pat ya

Ya se min

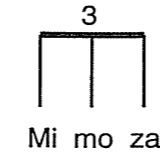
Mor sal kım

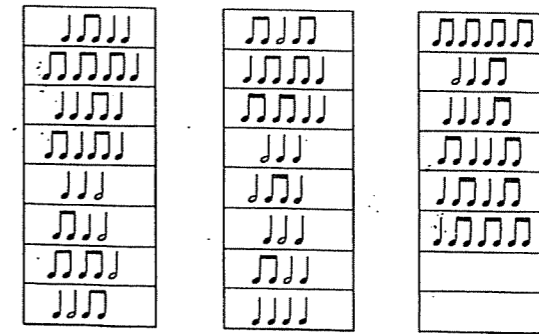
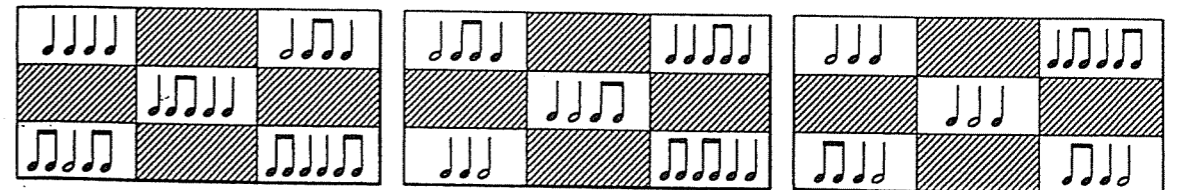
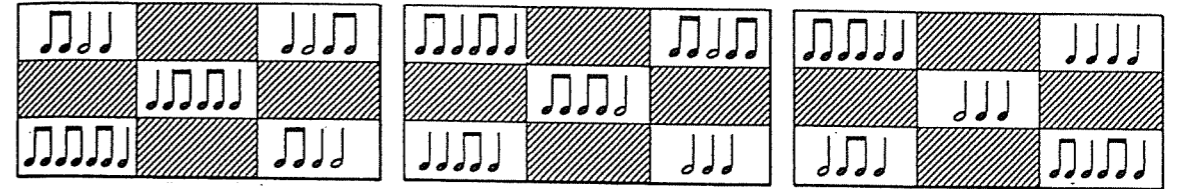
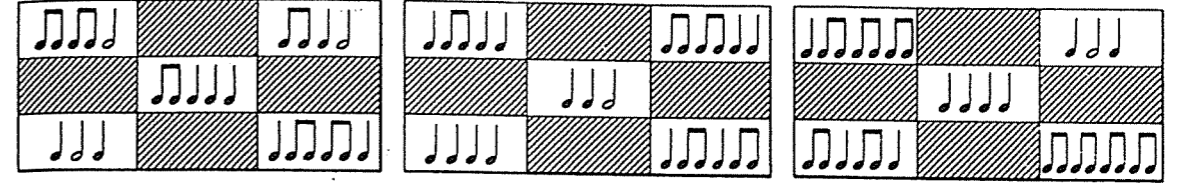
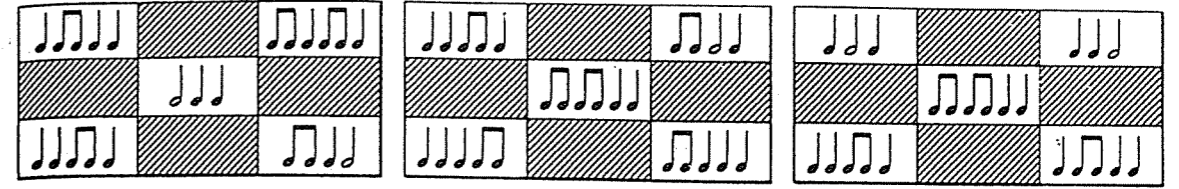
Ay çi çe ği

Gül

Mi mo za

Örnek 15.

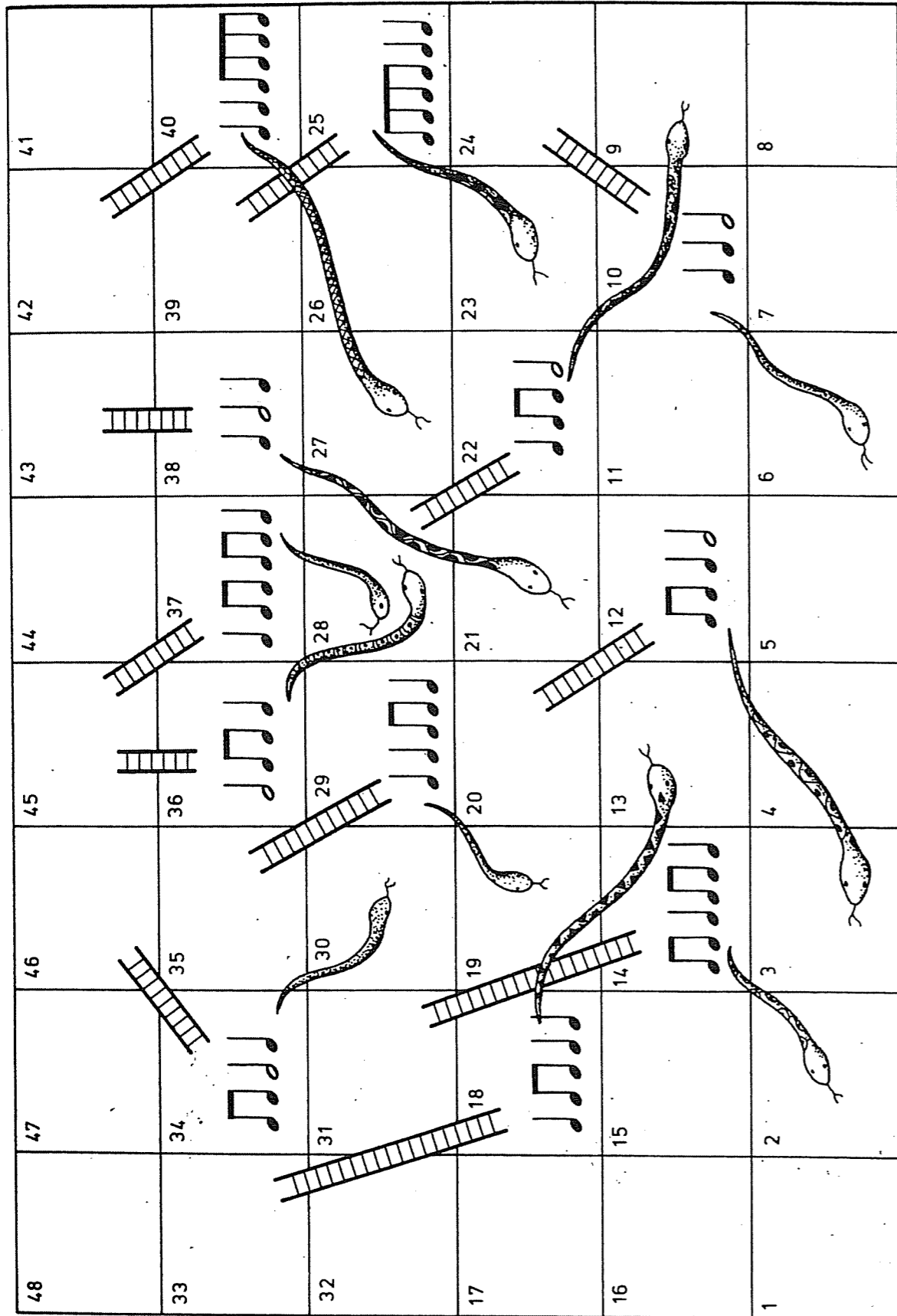
Tombala: En çok on beş kişiyle oynanır. Öğretmen önceden tombala kartları ve ritim kalıplarının yazıldığı küçük fişler hazırlar. Kartlar öğrencilerin önüne koyulur.

Öğretmen fiş torbasından bir tane ritim kalıbı çeker ve bunu el çıparak çalar. Kendi kartındaki ritimlerin içerisinde, öğretmenin çalarak verdiği ritim varsa üzeri kapatılır. Ritim kutuları tamamen kapanmış olan ilk çocuk birinci olur.

Örnek 16.

Merdivenli ritim tablosu: En fazla sekiz kişiyle oynanır. Zar atılır, gelen sayı kadar ilerlenir. Sayı sonu olan karedeki ritmi çalması gerekir. Çalamazsa yılanın kaydığı kareye döner. O çalarsa merdivene çıkar.

Tablo ritim çalışması için hazırlanır. Ancak öğretmeni, ileri sınıflarda vermiş olduğu dinamik sembollerini, anahtar çizimlerini, eser adını, besteci adını, istenen notanın dizek üzerindeki yerini, vb. bilgileri de bu karta yerleştirebilir. Bu durumda çalma, kavram sembollerini uygulama veya sembollerini açıklama ya da bilgi verme de istenir.

Örnek 17.

İsim bulmacası: Tüm grupla, okuma yazmayı yeni öğrendiklerinde kendi isimleriyle tanışma amacıyla oynanır. Daha üst sınıflarda üniterle ilgili sözcüklerle yapılır. Oyunda, bir vuruş ve bir vuruşluk sus algılanır.

Tahtaya sekizli karelerden oluşan bir bulmaca çizilir. Kareler henüz boştur. İlk öğrenci ön adını en üst sıraya yazar, harf sayısı kadar kutu dolar. Sonraki kutuya bir yuvarlak çizer, adının bittiğini işaret eder, bu sus'tur.

Bulmaca sadece soldan sağa doldurulur. Satır sonlarında artan kutulara tek heceli isimler yazılır, sığmazsa sus sembolüyle doldurulur.

Bulmaca dolunca bir vuruşlarla çalmaya sıra gelir: Her çocuğun elinde her bir harfe karşılık bir çalgı veya o harfle başlayan bir vokal ses söyleme kuralı vardır. O harf ile başlayan çalgıları seçmeleri olasıdır. Vokal sesler için de yine o harfle başlayan bir ses seçilir. Sus kareleri için belli bir çalgı görev alabilir.

A	Y	Ş	E	G	Ü	L
A	N	I	L		S	U
A	L	I		C	A	N

Öğretmen soldan sağa kutuları göstermeye başlar, kendi harfi gösterilen çalgı o sesi verir. Her satırı ikişer kez çaldıktan sonra bulmacayı yukarıdan aşağıya doğru okumaya geçilir. Öğretmen kareleri gösterme rolünü bir çocuğa devreder.

Örnek 18.

Diz vurma: Geleneksel klasik müziğimizde kullanılır. Dem tutma veya usul vurma adıyla geçer. Ritim kalıbındaki kuvvetli ve zayıf vuruşlar hissedilir.

Öğretmen, kudüm veya bongo ile ritmi verirken öğrenciler dizlerine vurur. Sonra bongo öğrenciye devredilir.

Önce şarkıyla birlikte dize vurmalar yapılır, düzenli oluncaya kadar tekrar edilir. Daha sonra, bu vuruşlar iki paralel çizgide nota yazısıyla gösterilir. Sol el üst çizgiyi, sağ el alt çizgiyi izler.

Sekiz sekizlik (müsemmen): "Bu gün ben bir güzel gördüm" (Bak. Oyun Şarkıları)

Örnek 19.

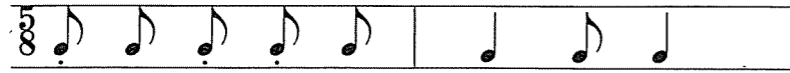
Geleneksel ritim kalıplarında sayılar: Sayılar karelere yerleştirilir. Üzerine aksan (vurgu) işareti veya altına çizgi çekilen sayılar vurgulu okunur. Bunu sağlamak için aksanlı sayılarda el çırpılır veya tef kullanılır. Tef ve el çırpma geleneksel müziğimizde vurguları verir.

Davula elle vurularak da yapılır: Kuvvetli vuruşlar davulun ortasına, hafif vuruşlar kıyasına yakın çalınır.

Örnek ritim kalıpları:

Beş sekizlik:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Altı sekizlik:

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

Yedi sekizlik:

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

Yedi onaltılık:

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

Dokuz sekizlik:

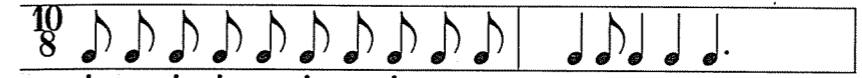
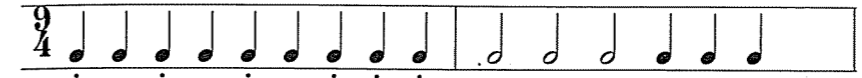
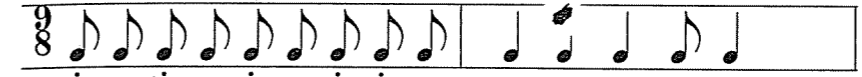
1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Dokuz dördlük:

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

On sekizlik:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Örnek 20.

Ritim kareleriyle dans: Tüm grupla oynanır. Dört çocuk çalma görevi alır. Sekiz sayılı ritim cümleleri karelere yazılır. Her satır belli bir figürü, bir devinimi göstermektedir. Devinime vücut sesleri eklenir.

Ritim karesi tahtaya yazılır. Önerilen devinimler satır başlarına eklenir. Tempo için sol üst tarafa "Orta" uyarısı konur. Her satırın uyarısı hem ritmik farktan hem de çalgı değişikliğinden belli olur.

Orta Tempoda

P.zili Öne yürü	par	mağı	şık	lat	öne	öne	git	
R.sopası Geri gel	el	çırp	geri	gel	el	çırp	geri	gel
Darbuka Zıpla	hop		hop		hop		hop	
Tef Etr.dön	dön	dön	döne	lim	sırtı	sırta	vere	lim

Dansın devinimleri hatasız yapıldığı zaman sözler dışarıda bırakılır, sadece ritimler duyulur. Daha sonra tempo değişikliği ile oynanır. "Orta" tempo uyarısı değiştirilir. Her tempoda denenir. Hangi temponun bu dansa yakıştığı tartışarak bulunur. Karar verilen tempoda dans yinelenir. Tempo kartlarında yer alan ritardando ve accelerando çocuklara yabancı değildir. Çünkü trenin gittikçe hızlanarak (accelerando) kalkışını ve ağırlaşarak (ritardando) durmasını daha önce ısınma ve tempo çalışmalarında canlandırmışlardı. Tempo kartları:

Largo Çok ağır	Adagio Ağır	Moderato Orta	Allegro Çabuk	Presto Çok çabuk
Ritardando Ağırlaşarak		Accelerando Hızlanarak		

Örnek 21.

Ritim kalıbından müzik besteleme: İlk örnek tüm sınıfta yapılır.

Yaş grubuna göre 2, 3 veya 4 vuruştan biri seçilir. Örneğin, 3 vuruş seçilmişse, **1:el çırpma, 2 ve 3: parmak şıklatma**, olur. Seçilen ritim beden çalgılarıyla düzenli olarak arka arkaya verilir.

3/4						
	el	pr.	pr.	el	pr.	pr.

Üzerinde değişiklik yapılır, başka vücut sesleriyle denenir. Tüm sınıfın önerisi alınarak birine karar verilir. Bu ritim kalıbı, tüm sınıf hatasız yapınca kadar tekrarlanır.

Sıra gelir ikinci değiştirmeye; sınıfın ortasına getirilen vurmali çalgılar beden seslerinin yerini alır. Bu değişiklik için yine öneriler alınır ve birine karar verilir. (Her aşamada öğrencilerin düşüncelerine yer verilir.) Örneğin, el çırpma karşılık çelik üçgen, parmak şıklatmaya karşılık ritim kutusu önerisi kabul edilmiş olabilir. Gönüllü bir grup bu çalgılarla ritim kalıbını hatasız çalınca kadar tekrar eder. Sınıf beden seslerini, çalgı grubu kendi çalgılarını birlikte çalarak aynı ritim kalıbını tekrar ederler.

3/4						
3/4	el	p. şıkl.	P. şıkl.	el	p. şıkl.	p. şıkl.

Bu kez, bir ezgili vurmali çalgı (metalofon gibi) ortaya getirilir. Bir gönüllü öğrenci bununla bir solo doğaçlama ezgi başlatır. Aynı anda diğer gruplar ona, bestelenen ritim kalıbını sürekli tekrar ederek eşlik eder. Solunun ön planda duyulması için eşlik grupları hafif sesle çalar.

Önce gönüllü solo ile çalıdıktan sonra, sırayla her öğrenci solo çalmaya davet edilir. Önceleri çekingen olan öğrencilerin giderek cesaretlendikleri görülür. Solunun cesaretini kırarak sözler konuşulmaz.

Yapılan çalışma üzerinde düşünceler alınır: Beste yapmak kolay mıydı? Solo ile eşlik grupları arasında denge var mıydı, onu bastırdılar mı? Solo çalan ne düşünüyordu?

Bir sonraki derste bu tür bir besteyi küçük gruplarla kendilerinin yapacağı açıklanır. Her gruba birkaç çalgı düşecek şekilde sınıfın değişik noktalarına bu çalgılar yerleştirilir. Küçük gruplar bu çalgılarla kendi bestelerini yapar. Şu sıraya uymaları beklenir:

1. Vuruş sayısını belirleme.
2. Beden çalgıları ile değişikliğe uğratma.
3. Ritim aletleri ile yeniden değişikliğe uğratma.
4. Solo doğaçlama geliştirme.
5. Solo ile birlikte ritim kalıbını sürekli çalma.

Bir başka derste, yaratılan ritim kalıbını kendi bildikleri bir şarkıya eşlik olarak kullanmaları istenir. Solo doğaçlama yerine solo şarkı kullanılır. Eğer üç vuruşlu bir eşlik bestelenmişse, vals ritminde bir şarkı seçilir. Eğer 4 vuruşlu bir beste ise, marş karakterinde veya yine dört vuruşlu bir şarkı seçilir.

Örnek 22.

Senkop (aksatım) okuma ve çalma: Araştırmaya çocuk tekerlemelerinden başlanır. "Terazi lastik cimnastik", "Dolapta pekmez, yala yala bitmez", "Ambara vurdum bir tekme" cümlelerinin geçtiği tekerlemeler çocukların anılarında vardır.

TERAZİ VE DOLAPTA sözcükleri nota olarak yazılır, el çırpılarak tartımlanır. İlk örnek öğretmen tarafından verildikten sonra kendileri yeni örnek bulurlar ve notaya alırlar. (Bak.Ör.4)

"Ambara vurdum bir tekme"(Bak.Ör.26) tekerlemesinin her cümle sonunda iki kez yinelenen aksatımlar vardır. İlk cümlesini analiz ettikten sonra diğerlerini kendileri bulurlar. Bulunan aksatımlı müzik cümleleri tahtaya yazılır. Daha sonra sözleri dışarıda bırakılarak sadece ritim olarak ve vurmali çalgılarla oyuna dönüştürülür. Oyunda ebe veya öğretmen dilediği bir cümleyi çalar, sınıf onun hangisini çaldığını bulur. Amaç aksatım çalınışını eğlenceli hale getirmektir.

Daha sonra, öğretmenin çaldığı aksatımlı ritimler tekrar edilir.

Te	ra	zi	las	tik
Do	lap	ta	pek	mez

Aksatımların sürekli kullanıldığı bir müzik türü caz müziğidir. Caz müziğinin temel ritimlerinden Ragtime (okunuşu regtaym) ikinci ve dördüncü vuruşların, yani zayıf zamanların kuvvetli hissedildiği bir ritimdir. Ağır tempoda 4 sayı sayarken, 1, 2 ve 4 sayılarda dize vurarak Ragtime ritmini çalma denenir. 1. vuruş hafif, 2. vuruş kuvvetli, 3. vuruş sus, 4. vuruş ise kuvvetli çalınır.

1 2 - 4 1 2 - 4

Tüm sınıf dize vurarak regtaym ritmini dem olarak devam ettirir ve bu sırada vokal seslerle doğaçlama ezgi mırıldanır. Vokal sesler anlamsız hecelerden, ünsüz harflerden, vb. oluşabilir. (Aksatımların bas seslerle sürekli duyulduğu bu müziğin vatani orta ve güney Afrika'dır. Önce Amerika'ya sonra dünyaya buradan yayılmıştır.)

Elektronik orgun hazır ritim bölümünden Reggie seçimi yapılır ve öğrenciler bu ritimle dans ederler. Aksatımların sıkça yer aldığı bu ritimle devinmek, aksatımı bedende hissetmeyi sağlar. Eğer arada bir "swing" ritmi verilirse, iki ritmi karşılaştırma fırsatı bulunur.

Örnek 23.

Vals ritmini bedende hissetme: Gül Nihal veya Gül Valsi gibi üç vuruşlu şarkılar araç olarak kullanılır. Parmak kuklası adı verilen bir teknikte, üç sayılı ritim masa üzerinde ve dizler üzerinde öğretmeyle beraber yapılır.

Her iki elin işaret parmağı, kendi iki ayağına karşılık, kukla rolündedir. Önce sol diz üzerinde duran iki işaret parmağından sağdaki, BİR sayısıyla birlikte sağa açılır, sağ diz üzerine geçer. Sol işaret parmağı İKİ sayısında sağ diz üzerine, diğer parmağın yanına geçer. ÜÇ sayısında kukla hareketsizdir. Yeniden **BİR Kİ ÜÇ** ritmik sayılar başladığında hareket sağ dizden sol dize geçer.

Dizlerde yapılan parmak kuklası dansına ayaklar eklenir. Sağ ayak sağa açılır, yere vurarak BİR'i verir. Sol ayak tepesi İKİ derken sağ ayağın yanına taşınır. ÜÇ sayısında bekleme vardır. Düzenli ritme ulaşıldığında öğretmen şarkıyı mırıldanmaya, hatta sözleriyle söylemeye geçer. Öğrenciler buna seyerek katılırlar. Artık ayakta devam etmeye sıra gelmiştir.

Ayakların hareketine ayakta devam edilirken artık parmaklar kukla değildir ve eller serbesttir; sağa açılırken eller sağ tarafa, sola açılırken eller sol tarafa yaylanır, adeta alttan yarım daire çizerler. (Altı sekizlik ritimle yapılan danslarda, ellerin üstten iki yarım daire çizdiği anımsatılır.)

Çocuklar bu dansı karşılıklı ikili eşlerle devam ettirirken öğretmen gitar, ud veya piyano ile onlara eşlik edebilir.

Üç sayılı ritmi çalmaya geçilir; bongo veya kudüm bunun için uygundur. Bongonun sol derisi BİR sayısı için, sağ derisi İKİ ve ÜÇ sayıları için çalınır. Birkaç öğrenci bunu denedikten sonra, kendi beden çalgılarında denemeler yapılır. Örnekler sınıfa sunulur; BİR'de el çırpma, İKİ ve ÜÇ'de parmak şıklatma, vb.

Sınıf içi çalgılarla denenir; camı tıklatma, çerçeveye vurma, gibi.

İki çizgili dizeğe bongo, kudüm veya seçilen iki çalgının sembolleri çizilir. Üst çizgi sol elin, alt çizgi sağ elindir. Bu çizgilere ara ritimler de eklenebilir. Ara ritimler çalınırken iki elin ardı sıra kullanılmasına dikkat edilir.

Vals

Üç sayıya üç değişik çalgı kullanmaları istenir. Bu durumda üç çizgili dizek kullanmaları gerekecektir. Ayak vurma, el çırpma, göğse vurma gibi, üç beden çalgısıyla denedikten sonra bu ritmik müziği yazmaları istenir. Bu yazımlarda, kalın sesli çalgıların alt çizgide, ince sesli çalgıların üst çizgide yer almalarına dikkat edilir.

Daha sonra, sadece tokmakla veya bagetle çalınabilen birkaç vurmali çalgı masa üzerine yerleştirilir ve bu çalgıları dilediği gibi kullanarak, sınıfça söylenen vals şarkısına solo doğaçlama eşlik etmeleri istenir. Her öğrenciye solo doğaçlama fırsatı verilir. Aynı anda bir grup öğrenci ikili eşlerle vals yapabilir.

Örnek 24.

Ritim cümlesindeki tartımdan eşlik yaratma: Şarkıya eşlik düzenlerken yararlanılan bir tekniktir. Konuşma dilindeki ritim, yani cümlenin tartımı, diğer bir deyişle heceler ritim çalgılarına dağıtılır. "Makinalaşmak" şarkısının dem yapılan cümlesinden bir örnek:

Vokal	Trum	taka	tika	tika	trum	taka	tik	tak
Bendir	trum				trum			
Marakas							tik	tak
P.zili			tika	tika				
İkili A.gogo	trum	taka	tik	tak	trum	taka	tik	tak
Bongo(Anarit.)	X	x	X	x	X	x	X	x

"Trum"larda bir vuruş çalınır. Böylece, iki ölçü olan ritim kalıbının birinci vuruşları belirginleşir. Bunun gibi belli hecelerin tartımı belli çalgılara verilir ve bu ritim şarkı boyunca sürekli tekrar edilir. Bu sırada, bongonun ana ritmi sürekli duyurması denge için önemlidir.

Doğaçlama ritim solosu yaratma: Sadece tokmakla vurularak çalınan bir grup derili ve madeni vurmali çalgı yan yana getirilir. Bir çeşit bateri takımı oluşturulur. Gönüllü solo öğrenci, yukarıda kullanılan müzik cümlesini dilediği çalgılara vurarak tartımlar. "Trum taka tika tika trum taka tik tak" cümlesinde heceler değişik tınılara dağıtılmıştır. Bu, solo doğaçlamadır.

Yeni gönüllülerle yeniden çalınır, değişik doğaçlamalar ortaya çıkar.

Solonun, önce dört sayıyı başlama işareti olarak vermesi istenir. Bunun için, elindeki iki bağıti dört kez birbirine vurur. Bu dört sayı, "ben dört vuruşlu bir müzik yapacağım ve bu tempoda çalacağım" anlamındadır. Solonun, en az iki tekrarlı çalması zorunludur.

Bu doğaçlamalar notaya alınmaz. Her çocuğun solo yapmasına fırsat verilir. Bir çok çalgıyı tek başına çalmayı başardığı için bundan çok keyif aldıkları gözlenir. Solo doğaçlama çalışmaların özgüven geliştirici özelliği vardır. Bu sırada, her cümle bitirildiğinde büyük zile vurmak, her cümle başında belli bir çalgıyı kullanmak gibi "cümle başı - cümle sonu" kavramlarının algılandığı fark edilir.

Solo doğaçlamaya ayak tahtasında devam edilir. Altı kösele ayakkabılar tercih edilir. Ayak tahtasının üzerinde, topuk, burun, çift ayak, tek ayak, topukları birbirine vurma, çift sekme, tek sekme, gibi tını farklılarıyla ritim cümlesi doğaçlama tartımları. Yeni tınılar duyulacaktır.

Solo doğaçlamaya beden çalgılarıyla devam edilir. Beden çalgılarıyla solo doğaçlama yapan çocuğun bunu vokal doğaçlama yapan bir solo dansa dönüştürmesi olası bir durumdur.

Bütün bu doğaçlama sololar boyunca ve sınıfça, karar sesinden tutan sesle vokal olarak ritmik okuyuşla "trum taka tika tika trum taka tik tak" cümlesi dem yapılır. Bu sırada, kendi bedenini makine gibi kullanırlar; kolları öne uzatıp çekerek, yukarı uzatıp çekerek, avuçları yumup açarak, vb.

Ritim cümlesinden eşlik yaratmaya bir örnek de, "Yayla Çiçeği" türküsünün bağlantı bölümündeki sözlere, beden çalgılarıyla eşlik etmektir. Heceler tınılara dağıtılarak yapılır. (Bak. Oyun Şarkıları)

Örnek 25.

Vurguyu değiştirme oyunu: Dört vuruşlarla yapılır. "Bir ve Ki ve Üç ve Dört ve" şeklinde okunuşu yapılan yazılım, öne sağ adım, ortaya sol adım, geriye sağ adım, ortaya sol adım atılarak devinimle verilir. Bu sırada birinci adım en kuvvetli vuruş olacaktır.

Oturulur ve iki elle vurularak çalınan derili vurmaları üzerinde bu adımlar taklit edilir. Kuvvetli vuruşlar öne çıkılarak verilecektir.

1 + 2 + 3 + 4 + (Okunuşu: Bir ve ki ve üç ve dört ve)

Sonra bu sayıların altına vurgu yerini değiştiren özel işaretler konur. Vurgu yerleri değiştirildikçe, Latin ritimleri gibi yeni ritim kalıpları ortaya çıkar. Vurgulu yerler forte çalınmak üzere öne çıkılarak çalınacaktır.

1 + 2 + 3 + 4 +
* * *
F p p F p F p p

bir veki veüç ve dörtve

Sonunda, bu çalışma nota yazısına aktarılır. Zayıf ritimler bağ içerisinde alınır, kuvvetli vuruşlar belirginleştirilir.

Vurgu oyunları, ikili gogo ile de çalınabilir. Ancak bunu başlangıçta kullanmak doğru olmaz.

Altı sayılarla:

1 2 3 4 5 6 1 2 3 4 5 6 1 2 3 4 5 6
* * * **

Dokuz sayılarla ağır Zeybek (Ege oyunları) ve Rembetiko (Yunanistan'da kullanılır) ritmi: 2+2+2+1+1+1 kuvvetli vuruşları vardır. Isınma çalışması olarak da kullanılır; öğretmen davuldan bu ritmi verirken, grup bu ritme uygun adımlar atarak yürür.

1 2 3 4 5 6 7 8 9
* * * * *

Her sayı kümesi bir ölçüye karşılıktır. Her ölçü iki kez çalınır. Öğretmen dilediği ölçüleri göstererek ritim değiştirme çalışması yapar. Daha sonra bu sayılar nota yazısına dönüştürülür.

Kuvvetli vuruşlarda küçük topu yuvarlayarak arkadaşına atma oyunu buna eklenebilir veya bunun öncesine alınabilir; ikili eşler karşılıklı bacaklarını açarak oturur. İlk ritim kümesinde kural, bir'lerde topu yuvarlayarak göndermektir. Burada altı sayı boyunca topun uzak mesafeye ağır ağır gidebilmesi gerekir. İkinci ve üçüncü ritim kümelerinde biraz daha yakın oturuş gerekecektir.

Oyun, tekli olarak, topu yere vurularak da oynanır. Ancak bunu başarmakta bir hayli zorlanırlar.

Örnek 26.

Tekerlemedeki ritmi bulma: Çok bilinen "Ambara vurdum bir tekme" tekerlemesindeki senkopları ve değişen cümlelerdeki basit ritim farklarını algılatmak üzere yapılan çalışmadır. Yöntem olarak, Kodaly'de olduğu gibi bir sıra izlenir.

1.Tekerlemenin oyunu oynatılır. (Bak. Yazarın Oyun Şarkıları adlı kitabı.)

2.Ezgiye düzenli vuruşlarla ritim eşliği başlatılır. Vurgulu ritimlerde (1.ve 3.vuruşta) avuç içine, ara ritimlerde (2.ve 4.vuruşta) kola vurulur. İkili gogodan benzer ritim verilebilir.

3.Öğretmen, tekerlemenin her satırını el çırparak tartımlar ve bu tartımı sınıf tekrar eder.

4.Sırayla her öğrenci bir satırın tartımını sözsüz olarak eliyle çalar ve sınıftan, bu ritim cümlesinin hangi söze ait olduğunu bulmaları istenir. Değişen ritimler belirginleşir.

5.Dairedekiler iki gruba ayrılır. Bir grup ana ritmi sürdürürken, diğer grup el çırparak tekerlemenin tartımını yapar. Gruplar rol değiştirerek tekrar eder.

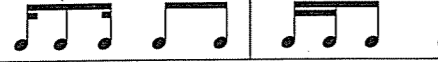
6.İkili eşleşilir. Eşler, tekerlemeden bir cümle seçer ve tartışarak ritmini yazar. Çeyrek notaların bir vuruş içerisinde yerleştirilmesini ilk kez denemeleri muhtemeldir.

1	Ambara	vurdum	bir tek.....	me	bir tek.....	me
2	■	▲	■	▲	■	▲
	el	kol	el	kol	el	kol
3						
4						
	Am barın ka pı sı		a çıl..... dı		a çıl..... dı	
5						
	Li mo nu da şöy le		ke ser..... ler		ke ser..... ler	

Örnek 27.

Boş ölçüye yeni ritim yaratma: El çırparak yapılır. Öğretmenin verdiği iki ölçüyü tüm grup hatasız çalana kadar tekrar edilir. Sonraki boş iki ölçü ilk öğrenci tarafından solo doğaçlama yapılır. Grup bunu yineler. Ara vermeden son iki ölçüyü tüm sınıf çalar.

Başa döndüğünde bir sonraki öğrenci solo doğaçlama yapar. Tüm öğrenciler solo yapınca kadar devam edilir.

Grup		Solo
2/4		(Doğaçlama.....)

Grup	Grubun bitiriş cümlesi	
//		

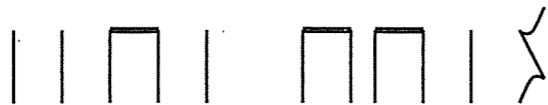
Rondo yapısında solo ritim yaratma:
(El Çırparak Rondo)

KORO

SOLO (Kendi ritmini çal).....

KORO

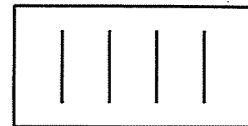
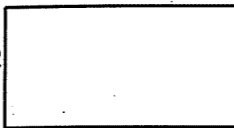

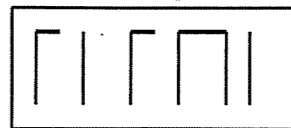
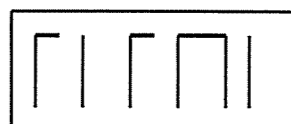
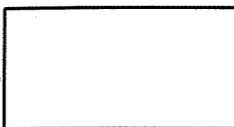
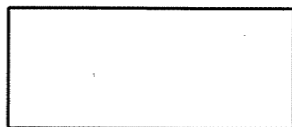
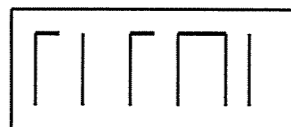
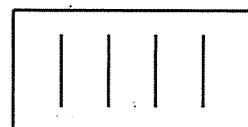
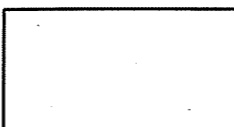
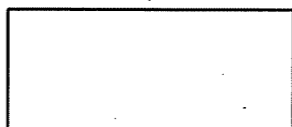
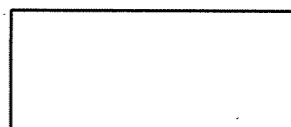
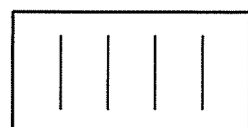
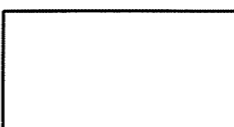
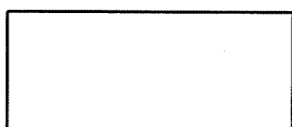
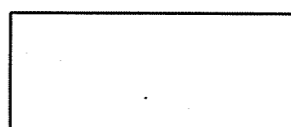
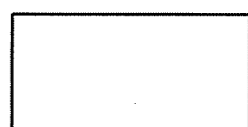
SOLO (Kendi ritmini çal).....

KORO

Örnek 28.

Ritim hafızası oluşturma: Tek ölçülü ritim kartlarıyla oynanır. Öğretmen elindeki dört değişik ritim kartını tek tek çaldırır. Sonra kartları tahtada yan yana dizer. Hepsini ardı sıra çalınır. İlk kartı ters çevirir ve bunun ritim kalıbı ezbere çalınarak, diğer üç kartın ritmine devam edilir.

1				
2				
3				
4				
5				

Başta döndüğünde ikinci kart da ters çevrilmiş haldeyken dördü de arka arkaya çalınır. Son seferinde dördüncü kart da ters çevrilir ve tüm ritimler ezbere çalınır.

Sonunda herkes ezberlediği bu ritimleri tek bir ritim cümlesi olarak defterine yazar.

Sınıf seviyesine göre değişik ritim kartları kullanılabilir. Her yaş grubunda bu tür hafıza oyunlarına yer verilir.

Örnek 29.

Terennüm bölümündeki ritmi buldurma: "Suya düştü gülümüz" veya "Oynama yorulursun" gibi, solo-koro söylenen türkülerin terennüm denilen, her satıra eklenen ezgilerle çalışılır. Isınma ve kaynaştırma oyunu olarak dairede halay figürleriyle oynarken türküsünü çokça söyledikten sonra çalışılır. Oyunda solunun söylediği her satırdan sonra koro belli bir ezgi kalıbını sürekli terennüm eder. Koro bu cümledeki ritmi, çokça tekrarlayarak hafızasına almış olur. Örnek:

Ha nım kız lar kız lar ca nım kız lar kız lar

Koronun hafızaya almış olduğu bu ritim, değişik vurmalarla çalınır ve sonra notaya aktarılır.

Örneğin:

1.Koro için iki değişik tını seçilir; el-kol, el-diz, gibi. Dört vuruşlu olan koro cümlesi tartımlanarak söylenir, herkes doğru yaptıktan sonra ritim tahtaya yazılır.

2.Solo bölümdeki ritimler, öykünerek çalışılabilir veya öğretmen solo cümlesini kendisi söylediikten sonra grubun el çırparak bunun ritmini vermesini ister. Her satır böyle çalışıldıktan sonra

ritim cümlelerini yazmaya geçilir. Eğer yaş grubu bu ritmi algılamaya denk düşmüyorsa solo ritimleri yazma işi gerçekleştirilmez.

3.Koro grubuna yeni ritimler yaratmaya geçilir. Artık koro sadece kendi sözlerini tartımlamaz, yeni ritimlerle eşlik eder. Herkes yeni bir ritimle (kendi seçtiği tınılarla çalarak) koroya "Hanım kızlar kızlar" da eşlik eder. Koro da, "canım kızlar kızlar"ı söylerken, bir önceki cümlede duymuş olduğu yeni ritmi tekrar eder.

"Oynama yorulursun" türküsünün koro bölümlerinde yinelenen yarım sus (es) vardır. Özellikle es kavramını vermek üzere bu türküden yola çıkılabilir. (Bak. Oyun Şarkıları Böl.)

Örnek 30.

Ritmik Kanon: Tekerlemeler bunun için elverişlidir. Bilinen kısa bir tekerleme seçilir, sınıfın tamamı bunu hatasız söyleyene kadar anaritimle ve oyunuyla çalışılır. Böylece önce dil ve ritim birlikte çalışmış olur. Fotoğraftaki gibi ikili eşlerle çalışma yapılabilir.

Ritmik hatasız yaptıktan sonra sınıf iki gruba ayrılır. Zıt vurmali çalgılar ellerine verilir veya bir grup el çırpma sesi kullanırken diğer grup ağaç vurmali kullanır. Tekerlemenin sözleri dışarıda bırakılır, sadece tartımı kullanılır.

Dört değişik tınıda vurmali çalgı (ağaç, derili, metal, sallamalı, vb.) kullanılarak dört sesli ritmik kanon da yapılabilir. Bu durumda grup yerine, dört öğrenciyle yapılır.

Sınıf seviyesine göre öğretmen benzer ritmik kanonlar hazırlayabilir.

Örnek 1:

A				B							
O	piti	pi	ti	kara	mela	sepe	ti				
				O	piti	pi	ti	kara	mela	sepe	ti

Aynı ritmik kanonu 2/4 ölçülemeyle notaya almaları istenir. Nota değerleri yarısı kadar küçülecektir. Çeyrek notalar ve bir vuruşta senkopler oluşacaktır.

A B

O pi ti pi ti ka ra me la se pe ti te ra zi las tik cim nas tik

Örnek 2:

A B

Mut fak ta nelerolu yor fa sül ye bak la bak la bak la

Piş miyorlar bizebakıyor lar ha yır dır in şal lah hey

Çatlak patlak yusu varlak kremalı bö rek süt lü çö rek

Çek dostum çek e li ni e li min üs tün den çek

Tekerlemeyi önce ısınma çalışmasının içerisinde yerleştirmekle başlanır. Bunun için, öğretmen komut verir:

"Tekerlemeyi söylerken dağınık olarak yürüyoruz. 'Terazi lastik jimnastik' cümlesinin son üç hecesinde (cim-nas-tik) karşımızdaki arkadaşımıza avuç içiyle karşılıklı üç kez vuruyoruz."

"İki yarım dairede ayakta. Tekerlemeyi el çırparak ve hafif sesle tartımlıyoruz. İkiye ayırıyorum, ilk grup birinci cümleyi bitirince ikinci grupla baştan başlıyoruz... Kanon yaptık"

"Şimdi ilk grup ilk cümlelerin tartımını dem tutuyor, ikinci grup tamamını tartımlıyor. Bunu sözsüz deniyoruz, içinizden söyleyebilirsiniz."

"Şimdi tekerlemenin içerisinde başka ritim kalıpları alıp dem turalım. 'karamela sepeti' ile deniyoruz, 'o piti piti' ile deniyoruz."

Küçük gruplar kendi belirledikleri tekerlemelerle benzer ritmik kanonlar yaratırlar ve kendi seçtikleri ritim çalgılarıyla çalarlar.

Kanon yapılan tekerlemelerle demli yapıda çoksesli denemeler yapılır. Bir ritim kalıbını demlerle yeniden ve yeniden değişikliğe uğratmak yaratıcılığı geliştirir.

Örnek 31.

Vokal ısınma içerisinde ritmik dem: Aktarma bir şarkı olan "Kürek Çekerken" şarkısıyla veya "Çıkrığım yün eğirir" türküsündeki çıkık sesi taklidiyle yapılabilir. (Bak. Oyun Şarkıları bölüm.)

Aktarma şarkının ezgisi ıslık çalarak öğretmenle birlikte söylenir. Bu sırada şarkı sözlerine uygun kürek çekme veya yelken savurma devinimleri yapılır. Bu devinimler fiziksel ısınmaya, ıslık çalma da vokal ısınmaya yarar. İstenirse, dikkat yoğunlaştırma amacıyla, şarkının belirlenen anahtar sözcüklerinde otur-kalk oyunu oynanabilir.

Kürek Çekerken Denizde

Neşeli Luke Dunlea'den Söz:M.Morgül

Kü rek çe ker ken de niz de kü rek çe ker ken de niz de kü rek çe ker ken yel ken a çar ken de niz de yel ken a çar ken de niz de

de niz de bi ze gel sen de

Ritmik dem 1

Ritmik dem 2 Ritmik dem 3 Ritmik dem 4

1. ritmik demde esler için ayağı yere vurmak, yarım notalarda parmak şıklatmak uygundur. Bu parça, çeyrek notalarla senkop ve bağlı nota kavramlarını vermek için de uygundur.

Örnek 32.

Üç çalgıyla solo doğaçlama: Tek kişiyle oturarak yapılır. Ayak bileğine halhal, dizlerinin arasına tamtam, koltuğuna da darbuka yerleştirilir. Ayağını yere vurduğunda halhalın sesi duyulur.

Üç çalgıyı bir arada kullanarak solo doğaçlama yapılır.

Tek kişinin kendi bedenine bağlayarak kullanabileceği çalgı sayısını artırması için öneriler alınır ve çalma teknikleri geliştirilir.

İleri sınıflarda, gösteriye yönelik, bu tür çalgılarla grup çalışmaları da yapılır. Örneğin, başa takılan metal bir başlığa monte edilen darbuka (bagetle çalınır), omuz kayışına koltuk davulu, beldeki metal kemere bağlı orkestra zilleri, ayağında halhal (yürürken ses verir), vb.

Örnek 33.

Gamelan tekniği ile ritmik düzenleme: Ritmik okuyuşlu tekerlemelerden bir cümle seçilir. Bu cümle tartımlanarak bir ritim kalıbına (ritim cümlesine) dönüştürülür. Bunu çalma görevi bir gruba verilir.

Ritim cümlesindeki her bir nota iki katı değere yükseltilecek yeni bir cümle elde edilir ve bunu çalma görevi ikinci gruba verilir.

Ritim cümlesinin nota değerleri bir kat daha büyütülerek üçüncü ritim cümlesi elde edilir ve bunu çalma görevi üçüncü gruba verilir. İlk cümle üç kez çalındığında üçüncü gruba birlikte bitirilebilecektir.

Daha önce ritmik kanon olarak örnek verilmiş olan, "O piti piti" tekerlemesi bu amaçla kullanılır.

Gamelanlı Ritmik Düzenleme:

Örnek 34.

Tersli teknik (Yansıma) ile ritim kalıbı: Bir ritim cümlesinin sondan başa doğru da okunmasıyla (veya çalınmasıyla) elde edilir. İki amaçla kullanılır:

1. Daha uzun bir ritim cümlesi elde etmek için; baştan sona kadar okunur, sona gelince geri başa doğru okunur.

2. Ritim eşliği yaratmak için; bir grup baştan başlayarak çalarken, diğer grup sondan başa doğru çalar. Ancak, bu çalışmada iki grubun elinde farklı çalgı kümeleri bulunmalıdır; ağaç vurmali ile derili vurmali veya metal vurmali ile sallamalılar, gibi.

Eski Minder tekerlemesinin iki ölçüsünden tersli teknik kullanarak aşağıdaki gibi dört ölçülü bir ritim kalıbı yaratılabilir:

Şiirde Ritim, Prozodi ve Yapı

Ritim okumada üst seviyeye gelmiş olan sınıflarla çalışılır. Üzerinde çalışılacak uygun örnek seçimi için öğretmenin ön bilgiye sahip olması ve güzel şiir okuyabilmesi önemlidir.

Şiir, müzik gibi fonetik sanatlardandır, yazın sanatı değildir. Şiir sesli okunmak için yazılır, bir çeşit sözcüklerle yapılan bestedir. Şiir konuşma diliyle okunmaz. Onu konuşma dilinden ayıran şey ritmini vererek okumaktır. Şarkı söylemek gibi, diyafram desteği vermek için ayakta ve ezbere okunur. Ayakta ve ezbere okuma şiir sanatına ve dinleyiciye saygı anlamına da gelir. Yine bütün sanatlar gibi şiir, insanda yücelme duygusu yaratır; alaycı ve aşağılayıcı değildir, aydın bir yüz ifadesi ile okunmayı gerektirir. Uzak doğu felsefesine göre, bütün sanatlar insandan insana enerji transferi içindir. Sanatçı bu enerjiyi transfer eden insandır. Bedenini doğru kullanmayan kişi bu transferi gerçekleştiremez.

Şiir okumaya başlamadan önce beden gevşetilir, omurların açılması sağlanır, diyafram yere paralel ve ezilmeden yukarıda tutulur, ses ve nefes açılır, dil ve çene kasları çalıştırılır. Başın duruş hizası kitap okur gibi aşağıya eğik değil, avucuna aldığı aynaya bakar gibi ya da kendi yüzüne aynada bakar gibidir. Bu duruşu aldıktan sonra sesi dışarı vermek mümkündür.

Şiirdeki ritardando (ağırlaşarak) ve accelerando (hızlanarak) yerleri sesi aşağı düşürmeden verilir.

Serbest şiir çağdaş şiir akımıdır. Bu şiirde ritim, hece vezniyle yazılan şiirlerdeki gibi açıkça görülmez. Hece vezniyle yazılmış olan şiirlerde denge oluşturmak için hece sayılarının eşit olması yeterlidir. Oysa serbest vezinle yazılan şiirde ise vuruş sayılarının eşitliği ve gizli uyak adı verilen ritim kalıplarının benzerliği dengeyi kurar. Gizli uyaklar, eserin sağlamlaşmasında ve estetik boyutun yükselmesinde önemlidir.

Nazım Hikmet'in şiirde ritmi mükemmellik düzeyinde kullanmış olması onu bir dünya şairi yapmıştır. Bu nedenle serbest şiirde ritim çözümlemesi yapmak için en uygun şair Nazım'dır.

Söz ile şiirin uyumuna prozodi denir. Tıpkı müzikte söz ile müziğin uyumuna prozodi denildiği gibi. Nasıl ki bir şarkıda, konuşma dilindeki ritmin, yani hecelerin uzunluk ve kısalıklarının aynen müziğe geçmesi gerekirse ve prozodiye aykırı sözcükler akışı bozarsa, şiir için de aynı durum söz konusudur.

Açık heceler kısa okuyuşlu (de, a, ma, ni, gibi), kapalı heceler ise uzun okuyuşludur (an, ken, tap, yok, ak, gibi). (Bu konuda daha geniş bilgi giriş bölümünde verildi.) Bir satırın veya bir sözcüğün ritimsel hesabı yapılırken, yani satırın toplam kaç vuruş uzunluğunda olduğu ölçülürken, işte bu açık hece - kapalı hece bilgilerine gereksinim vardır. (Ritim Kalıplarını Okuma bölümünde konuşma dilindeki ritimden yola çıkarak nota okumaya özel önem verildi.)

Ritim ve prozodinin ustaca kullanıldığı bir şiir akılda kalıcıdır ve uzun ömürlüdür. Dünya şairleri ritmin ve prozodinin ustalarıdır. Bir mimar gibi kolonların ritmik dizilişindeki metrik ölçüyü (ritim bir sayı dilidir) doğru yapmışlardır. Dengeyi sağlayan, ritimdir. Böyle şiirler yüzyıllarca yaşar.

Ritim ve prozodi kurallarına uygun şiir yazmak kendi ana dilinde mümkündür. Bu nedenle şiirin ustaları kendi dilini dünyaya tanıtan sanat elçileridir. Böyle şiirler hangi dilde yazılmış olursa olsun, bir sanat eseri olduğunu dinleyene hissettirir.

Çeviri şiirler ritim ve prozodiyi istemeyerek bozar. Bu nedenle çeviri şiirlerle ritim çalışılmaz.

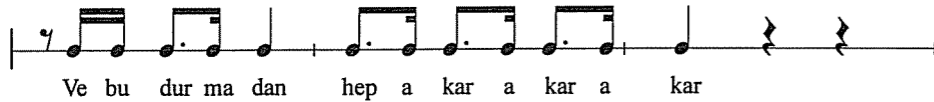
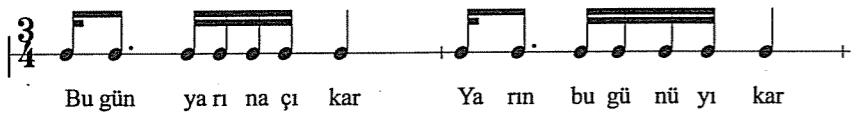
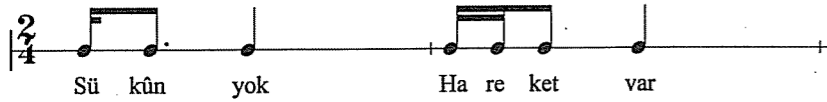
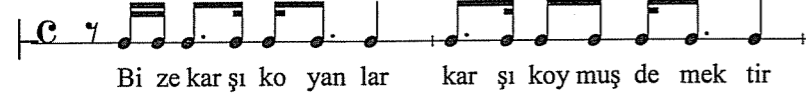
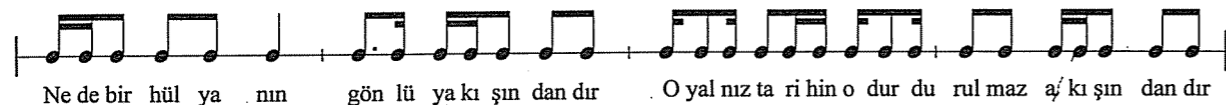
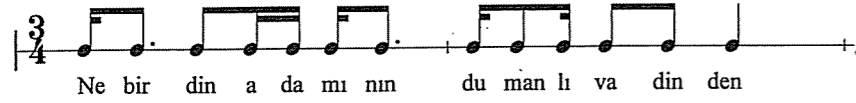
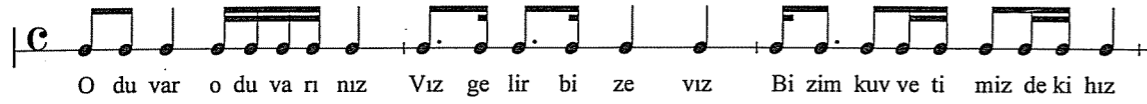
Şiirde prozodi hatasına örnek olarak, "Aşkım seni canavarlar gibi takip edecek" cümlesini ele alalım. Sıcak bir aşk şiirinde, "canavar" gibi soğuk etki yapan, tempoyu ağırbaşlı ve bas seslerle okunmayı gerektiren sözcükler kullanılmaz. Bu durum, operada, soprano rolündeki oyuncuya kötü adam rolündeki sanatçının bas partiyonunu söyletmeye benzer. Ya da, yukarı çıkmakta olan bir merdivenin iki basamağının bir metre aşağıda olması gibidir. Ya da, bir çalgıda tellerden birinin gevşemiş olması, yani akortsuz, uyumsuz olması gibidir. Bu çalgıyla beklenen güzellikte bir müzik yapılamaz, tek telin bozuk olması tüm ezginin bozulmasına yeter.

Sıcak duygular veren bir şiir, kan dolaşımında hız artırırken, içindeki soğuk bir sözcük akışı yavaşlatır, hatta dolaşımı durdurur. Akışı bozan "canavar" gibi soğuk sözcükler sıcak bir şiirde yaşamsal değildir, prozodiye aykırı olduğu kabul edilir.

"O Duvar" adlı şiirde, bir tarihi akıştan söz edilirken, seçilen sözcükler de bu akışı vermektedir. Bu durum mükemmel prozodi örneğidir; "Akar akar akar..." gibi. Şiirin sonunda başa dönüş vardır. Bu da müziksel olarak "Da Capo All Fine" (Başa Dön, Son'da Bitir) dir; ana temayı bir daha duyurur.

O Duvar

Nâzım Hikmet

Biz, bu günün kahramanı yarının münadisiyiz
Bu durmadan akan, yıkıp yapan akışın çizilenmiş sesiyiz
Biz, adımlarını tarihin akışına uyduran
Temelleri çöken emperyalizme vuran
Yarını kuranlarız
O duvar, o duvarınız
Vız gelir bize vız

Şiirin konusu vurgulanacak yerleri ipucu olarak verir. Örneğin, caz müziği, tarımda köle olarak çalıştırılan zencilerin başkaldırı müziğidir; müzikle isyan eder, sesini duyurmayı hedefler. Buradan farklı bir ritim doğmuştur; zayıf zaman olan iki ve dördüncü vuruşlar vurguludur. Tıpkı caz gibi başkaldırı şiirlerinde aynı vurgular geçerlidir. Örneğimizdeki şiir böyle okunmayı gerektirir. Böylece hiç bir satırın sonunda bitiş duygusu verilmez.

Hece vezniyle yazılan şiirde hece sayılarının eşitliği ritmik dengeyi sağlarken, serbest vezinle yazılan şiirde, vuruş sayılarının eşitliği dengeyi sağlar. Adeta ölçüleme yapılır, her ölçü en az iki kere tekrarlanır. Örneğimize bakıldığında, dört vuruşlu, üç vuruşlu ve altı vuruşlu ölçülerin tekrarlandığı görülecektir.

Serbest şiirde, alt alta gelen satırlarda, sözcükler arasında tını olarak benzerlik değil tartım olarak benzerlik bulunması, iç dengeyi sağlayan gizli uyakları (gizli kafiye) oluşturur. Örneğimizdeki şiirde, "Bugün yarına çıkar" dizesiyle, "Yarın bugünü yıkar" dizesinin tartımı (ritim kalıbı) aynıdır ve bu bir gizli uyaktır. Aynı şekilde, "hareketin" ve cemiyetin" sözcüklerinin benzer tartımları gizli uyaktır.

Bir hareketin yaşamsal olması için onun yinelenmiş olması, yani hareketin ritmik olması koşulu vardır. Örneğimizdeki şiirde, aynı ölçü sayısını kullanan, yani aynı vuruşları yineleyen ölçüleri görmek mümkündür. Dört vuruşlu ölçüler kendi içinde ikiye bölünme özelliği gösterdiği için kendiliğinden tekrarlı ölçülerdir. Böylece, çok sayıda dört vuruşlu ve üç vuruşlu ölçülerin kullanıldığı görülmektedir.

Müzik eserlerinin yapısı incelenirken, bölümler harflerle gösterilir. Bu yöntem şiir için de geçerlidir. İyi bir şiir yapı olarak da belli bir sanatsal formda yazılmış olmalıdır. Örneğin, "O Duvar" adlı şiirde ABA yapısı açıkça görülür. Baştaki özet cümle sonda tekrar edilmektedir.

Sanat formları geniş zamanlı ritimlerdir; mevsimlerin yıllık tekrarı gibi. Geniş ritimler büyük yapıları oluşturur. Bilinen en sağlam yapı müzikte rondo yapısıdır ve bu yapının mimarideki karşılığı da çok sütunlu tapınaklar ve çok ayaklı antik köprülerdir. Bunlar asırlarca yaşama şansını ritmik dizilişlerle kurulmuş olan ayaklarından alır. Ünlü müzik eğitimcisi Carl Orff da müzik ve dansın birleştiği rondo (rout) yapısını bu nedenle önermektedir.

Aşağıdaki şiirde ABACA (rondo) yapısını bulacaksınız.

Nâzım Hikmet

- A- Hoş geldin kadını hoş geldin
B- Yorulmuşundur
Nasıl etsem de yıkasam ayacıklarını
Ne gül suyum ne gümüş leğenim var
Susamışsındır
Buzlu şerbetim yok ki ikram edeyim
Acıkmışsındır
Sana beyaz keten örtülü sofralar kuramam
Memleket gibi esir ve yoksuldur odam
A- Hoş geldin kadını hoş geldin
C- Ayağını bastın odama
Kırk yıllık beton çayır çimen şimdi
Güldün
Güller açıldı pencerenin demirlerinde
Ağladın
Avuçlarıma döküldü inciler
Gönlüm gibi zengin
Hürriyet gibi aydınlık oldu odam
A- Hoş geldin kadını benim hoş geldin

Şiirde A'nın tekrarı, yapıyı sağlamlaştıran ritmik dizilişteki kolonlara karşılık gelirken, B ve C bölümlerinde ise dramatik öğeler sanatçı duyarlılığında yer almaktadır:

- A: Özet cümle (Sonuç)
B: Durum Saptama (Analiz)
C: Umut Işığı (Sentez)

Bu şiirde, her bölümün görevi, tıpkı müzikte ve mimaride olduğu gibi, önceden planlanmıştır. Bu plan şiirin omurgasıdır.

Destan olarak yapılandırılmış şiirlerde roman veya öykü kurgusuna rastlanır. Kahramanların karakter analizleri ve başından geçenler belli bir akış içerisinde. Tıpkı insan yaşamındaki dönemler gibi, bunlar geniş zamanlı ritimlerdir. Bazı destan şiirler Ravel'in Bolero'su gibi uzun bir kreşendodur; kaynağından yola çıkan bir nehrin gittikçe çoğalarak denize ulaşması gibi, hafif seslerle başlar, gittikçe büyür, çoğalan seslerle görkemli bir bitirişe ulaşılır.

Şiirin bölümleri genel akışın sırasına uygun olmalıdır. Şiirin kağıt üzerindeki yazılım şekli onu bölümlere ayırmaz. Bölümleri ayıran, ayırımı belirgin yapan durum, temalarının ayrı ve ardışık gelmesidir. Bölümler ana temadan kopmamalıdır.

Bölüm içerisinde, kendi bölümüne uymayan dizeler akışı bozar. Örneğin, B bölümünden bir dize C bölümüne taşındığında bu bölüme daha çok uyum gösteriyorsa, prozodi hatası oluşmuş demektir. Ya da, B bölümünde C bölümündeki temaya uyan ifadeler yer alıyorsa B bölümü oturmamıştır. Yukarıdaki şiirde, bir bölümden alınacak her hangi bir dize diğer bölüme uymaz, aksi halde anlatım sırası karışır.

2. EZGİ KALIPLARINI OKUMA

Ana dilini konuşmak, ana dilinde kendini ifade etmek, sonra okula başlayıp okuma-yazmayı öğrenmek ne demekse, müzik diliyle konuşmak ve kendini ifade etmek, sonra da müzik yazısını okuma-yazmayı öğrenmek aynı şeydir. Yani nota adı verilen müzik yazısını öğrenmek en son aşamadır. Çocuğun bunu öğrenmeye hazırlanması yıllar sürer.

Öğretmenin "Ben öğretiyorum, öğrenemiyorlar" demeye hakkı yoktur. Hatta, çocuk hiç müzik yazısı öğrenemeyebilir de. Önemli olan çocuğun sınıf ortamında yaşantısına müzik deneyimleri katması, müziği yaşam biçimi olarak algılaması ve çevresindeki çoksesliliği müzik oyunlarına dönüştürebilmesidir. Dünyada nota kullanmadan yapılan pek çok tek sesli ve çoksesli müzik türleri olduğu gibi.

Ezgi kalıplarını seslendirme gerçekleştirilirken vokal çalışma yapmak söz konusudur. Bu nedenle, ezgi kalıplarını okumak için yapılacak olan bir etkinliğe başlarken, ısınma, ses ve nefes açma yapılır. (Daha fazla örnek için bak. Yazarın E.Y.D.Merhaba adlı kitabı.)

Ezgileme yapılırken öğretmenin bir ezgili çalgı kullanması önemlidir. Bu çalgı, blokflüt gibi söylemeye engel değil, piyano, gitar gibi kendi sesiyle örnek ezgileme yapabileceği ve ezgiye eşlik edebileceği bir çalgı olmalıdır. Hiç biri yoksa, La sesi veren diyaazon veya akort düdüğünden ses alınır.

Eşsiksiz koro çalışırken, bir süre sonra koronun sesi düşebilir. İnsan sesi de doğanın bir parçasıdır ve doğadaki desteksiz duran her şey gibi o da aşağı inme eğilimindedir. Diyafram desteği sesi istenilen yerde tutmak için gereklidir. Diyafram kullanma ve doğru şarkı söyleme deneyimi olan korolarda ses düşmesi olmaz.

Notaların, boşluğa yazıldığında sadece sesin uzunluğunu belirttiği bilgisi, ritim okuma çalışmaları içerisinde verilmiş olmalıdır. Pentatonik doğaçlama dem ve ezgi çalma oyunlarında, seslerin birer adının olduğu da bilinir. Şimdi sıra bunları vokal olarak seslendirmeye gelmiştir.

Önceki oyunlardan, ince seslerin yukarıda, kalın seslerin aşağıda olduğu bilinir. İnceye doğru sıra ses, kalına doğru sıra ses çalmayı da becerirler. Bu sesleri elini yukarı aşağı hareket ettirerek beden diliyle verebilirler. Sıra gelmiştir dizek üzerinde bu oyunları oynamaya:

a-İri aralıklarla bir dizek çizip üzerine sapsız notaları boncuk gibi dizmeleri istenir. Sonra boncukları her iki taraftan çoğaltmaları istenir. Ek çizgileri kullanma açıklaması bu sırada verilir.

b-Gruplar oluşur. Her gruba bir ezgili Orff çalgısı verilir. (Tahtaya çizilen metalofona bakarak da olur.) Önüne koyulan kağıda bir dizek çizmeleri ve dizeğin üzerine çalgının tuşları kadar boncuk dizmeleri istenir. A tuşu dizeğin ortasındaki boncuktur, ipucu olarak verilir.

Tuşların harfleri dizekteki boncukların harfleri olur. Harflere bakarak "Alt çizgide hangi nota var? Üst çizgide hangi nota var?" gibi sorulara yanıt verirler.

c-Gruplara birer fon kağıdı, yün iplik ve renkli düğmeler verilir. Fon kağıdına iplikle dizek yapılır. Sonra öğretmen gittikçe incelen sıra ses çalar ve gruplar bu seslerin sayısı kadar küçük düğmeyi dizeğe yerleştirir. Düğme yerine pul da kullanılır.

Bu kolaj çalışmada her sesin başka bir renk düğmeyle gösterilmesi, kalın seslere karşılık koyu renkli, orta seslere karşılık açık renkli, ince seslere karşılık parlak renkli düğmeleri kullanmaları olasıdır. Daha önceki kolaj çalışmalarda buna benzer işler yapmışlardı.

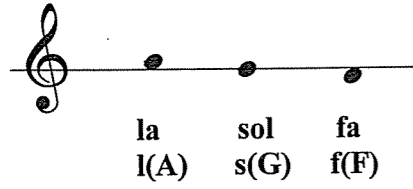
Nota ezgileme aşamasına kadar gelmiş öğrencilerle, öğretmenin deneyim sahibi olduğu kendi yöntemleriyle çalışmasının bir sakıncası yoktur. Örneğin Kodaly'nin kullandığı değişik nota yazımları, el işaretleri gibi farklı çalışma deneyimine sahip olan öğretmenler elbette ki bunları kullanmalıdır.

Çocuğun doğal vokal yapılanmasını destekleyen, üç tam sestem oluşan ezgili tekerlemelerle ve inici minör aralığının kullanıldığı ezgileme oyunları ile başlamakta yarar vardır.

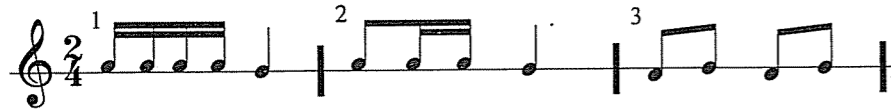
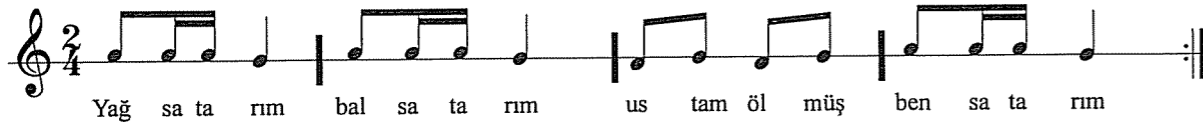
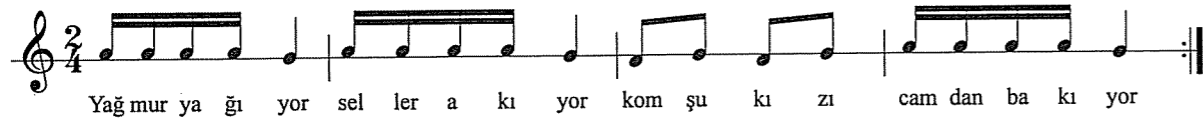
Örnek 1.

Tek çizgili dizekte notalar: Bunlar çizgide, çizginin üstünde ve altında yer alır. Üstteki yukarıda yer aldığı için en ince ses olarak hemen algılanır. Dizek üzerine yazılan, La, Sol ve Fa sesleri, şifre olarak görünen bir yere konur. Şifre dışında nota adının hiç bir yere yazılmayacağını bilirler. Notaların adı buraya bakarak bulunur.

Şifre: Şifrenin sesleri ince-orta-kalın olarak havada gösterilerek veya Kodaly'nin el işaretleriyle okunur. Tekerlemenin notasını okumaya geçildiğinde yine havada çizimler yapılır. Yağmur Yağıyor ve Yağ Satarım tekerlemeleri tahtaya yazılır veya önlerine konur.

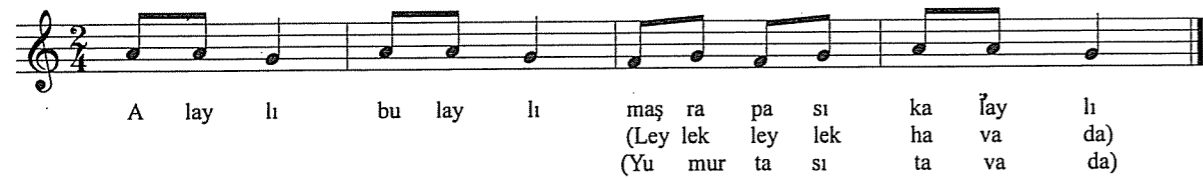

(Büyük harfler seslerin akorla gösterilmesinde ve çalarken çalgı üzerinde seslerin yerini bulmada kolaylık içindir.)

Tekerlemelerin yapıldığı üç motif bulunur ve yazılır.

Benzer bir çalışma "Alaylı Bulaylı" tekerlemesiyle yapılır. Bu tekerlemede aynı zamanda "Leylek Leylek Havada" tekerlemesinin notaları vardır. Bu bölümü bulmaları için çocuklara ipuçları verilir.

Önce hep birlikte söylenir ve bu sırada ezgi çizgisi elle havada çizilir. Sonra sözler dışarıda bırakılır ve havada çizim sırasında notasını okuma gerçekleşir. Artık notasını yazmaya hazırdırlar.

"Üşüdüm üşüdüm daldan elma düşürdüm" tekerlemesinin ezgisi aynen "Alaylı" tekerlemesi gibidir. "Üşüdüm" üzerinde çalışma tercih edilebilir.

Öğrenilen tekerlemelerin her bir ölçüsünü bir motif olarak kabul edilir ve bu motiflere birer harf verilerek tekerlemenin yapısı buldurulur. (AABA yapısı yukarıdaki tekerlemelerin ortak yapısıdır.)

"Fış fış kayıkçı" gibi daha uzun tekerlemelerin ilk bölümleriyle çalışmak istenebilir. Bunların yapısında ABCB değişiklikleri olabilir. Yapı farkını buldurmak önemlidir. Çünkü, bir başka tekerlemede aynı motifi gördüğünde tanımayı ve onun notasını okumayı kolaylaştırır.

Üç notalı çalışmaya bir başka teknik eklenir: Öğretmen üç notadan yapılmış bir ezginin notalarını okur ve çocuklar şifreye bakarak bu notaları tek çizgili dizeğe yazar. ("Üç Yumurta", "Havada Bir Top" gibi üç notalı pek çok şarkı örneği öğretmenin dağarcığında vardır.)

Ezgi çalma:

Piyanoda, verilen üç sesin tuşu işaretlenir. Notasını yazdıkları ezgi cümlesini üç parmakla çalmaları istenir.

Fülüt çaldırılmak istenirse, bir süre, önce tutuş (sol el yukarıda sağ el aşağıda, arka delik sol elin başparmağıyla kapanır) ve dil vurma adı verilen üfleme tekniği çalıştırılır. Sonra şifre olarak üç notanın fülütteki yerlerini gösteren bir kart önlerine (veya tahtaya) konur. Dil vurma tekniğiyle şifredeki La, Sol ve Fa sesleri çalınır. Sonra seçilen tekerlemenin ölçüleri ayrı ayrı çalışılır ve her bir ölçü bir gruba verilir. Yeteri kadar kendi motifini çalıştıktan sonra gruplar ardı sıra çalarak istenen ezgiyi seslendirir. Daha sonra gruplar karıştırılır ve herkes kendi grubunda çalışmış olduğu motifi yeni grubuna öğretir. Bu kubaşma işlemi, eğitimde yeni sayılabilecek bir yöntemdir ve adı **kubaşık (işbirlikli)** öğrenmedir.

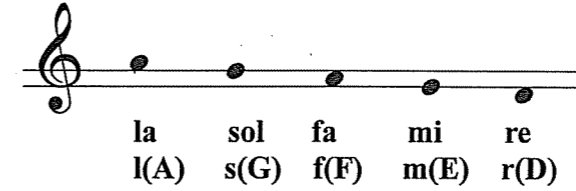
Ezgili vurmaları çalgılar kullanılırken uzun seslerde tremolo yapmaları istenir. (Daha önce uzayan ses elde etmek için bu tekniği denemişlerdir.)

Yukarıdaki çalışmalarda tek ölçüden oluşan ezgi cümlelerini okuma ve tek ölçülü motiflerle değişik yapılarda müzik cümleleri kurma becerisi gelişir.

Örnek 2.

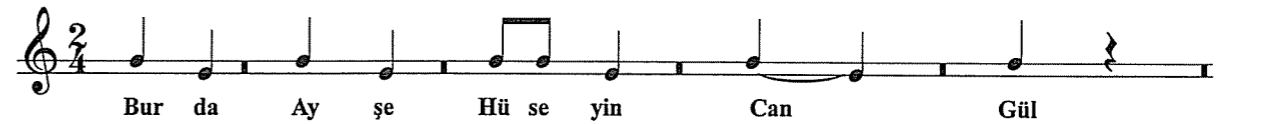
İki çizgili dizekte notalar: Sol anahtar üst çizgidedir. Onun yeri, üst çizginin daha önce öğrenilen notalara ait olduğunu verir.

La, Sol, Fa, Mi, Re notaları şifre olarak gösterilir. Şifrede bu notaların harfleri de yer alır. (A G F E D) Notalar havada yukarıdan aşağı doğru gösterilerek ezgilenir. Havadaki yerine bakarak en ince ve en kalın sesleri hemen bulurlar.

İnci sıralamanın önce verilmesi önemlidir. Çünkü insan sesi karar sesinde duruş yapma eğilimindedir. Ezgiyi ince seste bırakma insanın doğasına aykırıdır. Tıpkı merdiveni çıkarken zorlanmak, merdiveni inerken zorlanmamak gibi. Eğer çıkarak çalışılmışsa mutlaka geri inilmelidir ki, rahatlama olabilsin.

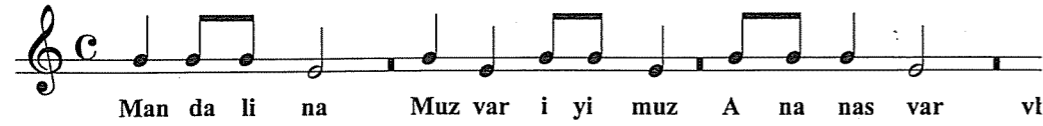
Sol ve Mi sesleriyle ezgileme, ritim oyunlarındaki gibi çalışılır.

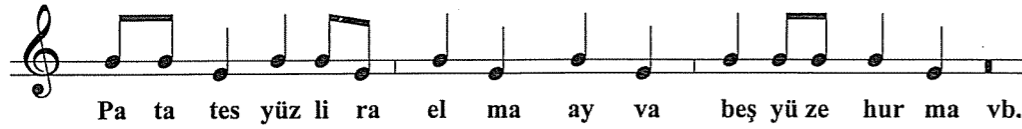
a- Yoklamayı Sol-Mi ile yanıtlama: Öğretmen ders başında yaptığı sınıf yoklamasına, **sol-mi** ile ezgileyerek "burda" yanıtı verilmesini ister. Öğretmen isimleri okurken kendisi de ezgileyerek söyler. Verilecek yanıtın ezgisini hazırlamış olur. Daha sonra öğrenciler verdiği yanıtı iki çizgili dizeğe yazar.

b- Kendi adını ezgileme: Yine **sol-mi** sesleriyle ezgileyerek kendi isimlerini söylemeleri istenir. Sonra küçük gruplar oluşur ve gruptakilerin isimleri ardı sıra notayla yazılır. Kullandıkları ritim kalıbını önceden biliyor durumdadırlar. Ancak tek heceli isimler için bağ kullanmaları istenir. Böylece hece bağı kavramı da verilir.

c- Pazarda satıcılar: Daha önce ritim kalıplarını okurken oynadıkları bir oyundur. Bu kez oyuna ezgileme kuralı eklenir. Satıcılar kendi sattıklarını Sol-Mi seslerinde ezgileyerek satış yapar ve bunları yazarlar.

Satıcılar satış fiyatını ekleyerek daha uzun ezgi kalıpları yaratırlar. "Patlıcan" gibi noktalı sekizlik ve çeyrek nota gerektiren tartımlar öğretmen tarafından daha sonra çalışılmak üzere ertelenir. Seviyeye denk geliyorsa kullanılır.

Örnek 3.

Beş çizgili dizekte notalar: İki çizgili dizekteki üç notalı ezgiler beş çizgili dizeğe yerleştirilir. Daha önceden bildikleri bu notaları okumakta zorlanmadıkları görülür.

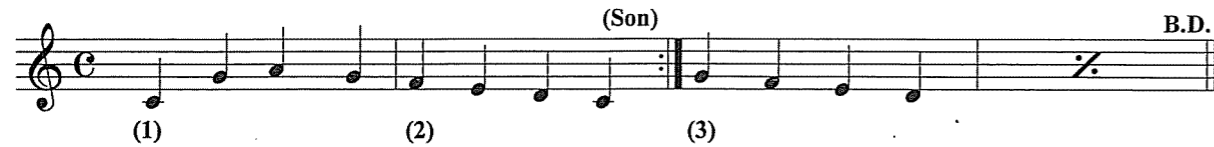
Bu çalışmayla, beş çizgiye yazılan notaların okunuşunda da sol anahtarının belirleyici olduğu algılanır.

Aralık ve çizgilerin aşağıdan yukarıya doğru numaralandırıldığı, daha ince veya daha kalın sesler için ek çizgilerin kullanıldığı bu sırada verilebilir.

Örnek 4.

Yeniden yaratma: "Yaşasın Okulumuz" şarkısıyla yapılmış bir çalışmayı örnek olarak ele alalım. Üzerinde yapılacak değişiklikler için kurallar konur. Her kurala göre ayrı ayrı çalışılır.

a- Şarkının iki cümlesi bir vuruşluk notalarla sadeleştirilmiş olarak verilir ve belirtilen müzik işaretlerine uyararak okunur. "Başa Dön, Son'da bitir" uyarısı açıklanır. AABA yapısı buldurulur.

b- Her ölçüde aşağıdaki ritim kalıpları ile ezgileme denenir. Bu ritimlerden hangisinin çok bilinen bir şarkı olan "Yaşasın Okulumuz" şarkısına ait olduğu buldurulur. Sonra şarkının sözleri notaların altına yazılır.

c- Üç vuruşlu ve iki vuruşlu ölçüye göre yazılması ve ezgilenmesi istenir. Yeni durumda ezginin karakterinde ne değişiklikler olduğu tartışılır. Üç vuruşluda sallanma, iki vuruşluda hızlanma ortaya çıkar.

Yukarıda açıklanan teknik, yaratıcılığı geliştiren bir etkinliktir. Bu tür değişikliklerin doğaçlama yapıldığı parçalar, caz etkisinde kabul edilir. Örnek olarak piyanist Fazıl Say'ın (besteci ve piyanist) aynı müzikle yaptığı doğaçlamalar kasetten dinletilebilir. Aynı ezgiyi Mozart, bir piyano sonatında motif olarak kullanmıştır.

d- Yeniden yaratmada bu kez vokal sesler kullanılır. Öğrenciler kendi seçtikleri hecelerle ana temada değişiklikler yapar. Bunları notaya almaları gerekmez. Tonaliteden kopmamaları için, ana temadan uzaklaşmamaları önemlidir.

X X X X X X X X
Barabara bambam biribiri bam dimdiri damdam dimdiri dam
Dabadaba damba dibidibi da dundiri dandiri dundiri da

Bu anlamsız heceler, tek kişinin çaldığı ritim doğaçlaması gibi çalınabilir. Bu da şarkıya doğaçlama ritim eşliği olur.

Karar sesinin bitiş duygusu verdiği anımsatılır. B cümlesinin sonunda bitiş duygusu olup olmadığı tartışılır, başa dönerek bitirme isteği olduğu hissettirilir. Bunun için öğretmen, B cümlesinin sonunda şarkıyı keser ve burada bitirmelerini ister. Bunun neden mümkün olmadığı tartışılır. Duygu olarak yarım kalmışlık hissi verdiğini anlatacaklardır.

Şarkının kanon olarak denenmesinde yarar vardır; ikinci grup iki vuruş sonra başlar.

Örnek 5.

Tekerlemeye ritmik eşlik yazma: Daha önce ritmik oyunlarda yaratılan ritim kalıpları kullanılabilir. Önemli olan, eşlik çizgisine nota yazmayı denemektir. Daha sonra her bir eşlik için bir çalgı seçilir. Çalgı seçiminde derililer alt sırayı, ağaçlar orta sırayı, metaller üst sırayı alır. Sallamalı ve sürtmeliler ise uzun notaları çalar.

Dört ölçülü, "Alaylı bulaylı maşrapası kalaylı" tekerlemesine örnek eşlikler:

1. Sözlerin tartımından alınan bir ritim kalıbını sürekli tekrar
2. Düzenli bir vuruşlar
3. İki ve dördüncü vuruşları sus yapma
4. İki ve dördüncü vuruşları iki yarım çalma
5. Sadece birinci vuruşları çalma
6. Birinci ve üçüncü vuruşları sus yapma, vb.

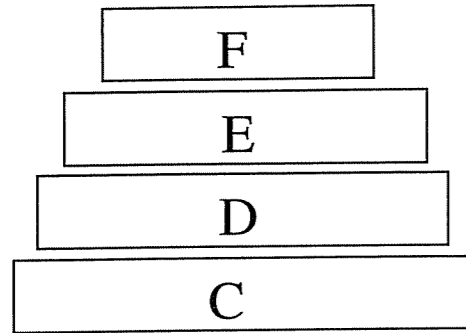
Örnek 6.

Kampanalar çalıyor: Dört ses kutusu üst üste dizilir. Çocukların önlerine koyulan kağıtlarda bunların çizimleri vardır. **C D E F** harflerinin yazılmış olduğu ses kutuları aşağıdan yukarıya doğru (Do Re Mi Fa) sıralanmıştır.

Ses kutularına 1 2 3 4 şeklinde C'den başlayarak numara verilir. Bu dört rakamla değişik kombinasyonlar tahtaya yazılır:

1234	2341	3412	4123	3412	3421	1432
drmf	rmfr	mfdm	fdrm	mfdm	mfrd	dfmr

Rakamlar, kısaltılmış nota harfleriyle (**d-r-m-f**) ile değiştirilir.

Bu kombinasyonlar, çalarak ezgiye dönüştürülür. Sonra da her rakam, dördüklük nota değerleriyle dizik üzerine yazılır.

Sınıf seviyesine göre bu kombinasyonlar altıya, sekize, ona kadar çıkartılır.

Gerçek bir kampana çalıcısı bu kadar az sesle müzik yapmayacaktır. Çocuklar birden fazla kombinasyonu arka arkaya çalmak isteyebilirler. Bu durumda bir çocuk şef olur, diğeri (çalıcı) onun gösterdiği sayı gruplarını çalar. Bunda zorlanabilirler, ancak denemekte yarar vardır, çalabilenler çıkacaktır.

Çalışma hece bağı kavramıyla birleştirilir: Her kombinasyonun altına bir arkadaşının ismi yazılır. Her sese bir hece düşmeyecektir. Bazı sesleri birleştirmek gerekecektir.

Örneğin; Ayşe adını ilk sayı grubunun altına yazmış olsun. 123 sesleri "Ay" hecesiyle, 4.ses "şe" hecesiyle olacaktır. Birleştirilen sesler bir bağ işaretiyle gösterilir. Bağlı notaları çalarken, fülütte tek dil vuruşuyla çalınırken, ezgili ve tuşlu çalgılarda bağ dikkate alınmaz.

Örnek 7.

Ölçüde değişiklik yapma (varyasyon): "Delilo" gibi iki ölçülü müzik cümlesi olan halay türkülerinde çalışılır. Seçilen ezginin dansı tüm grupla oynanırken grubun akordu sağlanmış olur.

Bu tür halk ezgilerinin ısınma çalışması olarak sıkça kullanılması yararlıdır. Çünkü, ezgi kalıplarını okumaya sıra gelene kadar, bunlar, çocuğun müzik belleğine (şarkı dağarcığına) girmiş olur.

Ezgide kalın Sİ notası vardır, Kalın Sİ notasını öğretmek amacıyla da verilebilir.

"Delilo"da önemli olan, devinerek yapılan motif değişikliğini, ilgili ölçüdeki notayı değiştirerek yazmaktır.

Delilo

Anonim

Dam başında hezen var, Delilo...
Hezende bir gezen var, Delilo...
Hezen seni kırarım, Delilo...
Gezdiğimi sezen var, Delilo...

Dam başında pıtırak, Delilo...
Gelin kızlar oturak, Delilo...
Oturaktan ne çıkar, Delilo...
Kalkın halaya durak, Delilo...

Ezgi, "larilay larilay lay lay lay" terennümleriyle yinelenir. İkinci ölçüde hiç değişiklik yapılmaz. Değişen ölçü sadece ilk ölçü olacaktır. Terennüm ederek verilen değişiklik notaya alınır ve ilk ölçüye yazılır. Ana motiftteki bu tür süslemelere **çeşitleme** (varyasyon) adı verilir.

Örnek çeşitlemeler:

Örnek 8.

Demli kanon: Bilinen kanonlarla yapılır. Kanonun müzik cümlelerinden biri dem olarak kullanılır. Besteci ve müzik eğitimcisi Muammer Sun'un Solfej Kanonu'nu örnek olarak ele alalım.

Solfej Kanonu

Muammer Sun
Demli Düz: M.Morgül

Dem 1

Dem 2

Dem 3

B.D.

Ezgi, tek sesli olarak tüm grupla söylenildikten sonra, seçilen dem cümlesi bir gruba verilir ve birlikte söylenir. İki seslilik gerçekleşir. Sonra üç grup olunur ve iki grup kanon yaparken üçüncü grup dem cümlesini söyler. Böylece kanon üç sesli duruma gelir.

Yeni bir dem cümlesi daha seçilir ve bu cümle dördüncü gruba söylenir. Bu durumda şarkı dört sesli olur. Ancak, ünison yerleri çoğalacağı için tercih edilmeyebilir. Denenmelidir.

Bu teknikte yapılan solfej çalışmaları oyun gibidir. Bu yolla yapılan üç ve dört sesli şarkılar kolaylıkla başarılıdır.

Dem cümlesi, metalofon vb. çalgılarla çalınabilir. Bu durumda ezgi vokal, eşlik enstrümantal olur.

Örnek 9.

Hece bağı yaratma: Tek heceli isimleri sol-mi sesleriyle ezgileyerek ilk örnek oluşturulur. Pentatonik seslerle yapılır. İki heceli bir sözcüğe üç nota kullanmaları istenir.

"Anne" sözcüğü ile yapılabilir. Hecelerden biri iki notayla söylenmek durumundadır. Öğretmen bir örnek verdikten sonra dörderli gruplar oluşur. Her gruba G,E,D ses kutuları verilir. (Ya da, metalofon, piyano vb. tuşlu çalgılarda bu sesler işaretlenir.) Bu üç sesi kullanarak kendi ezgilerini yaratırlar. Önce çalmaları, sonra söylemeleri ve dizek üzerinde yazarak göstermeleri istenir.

Gruplar sunularını yapar. Diğerleri hangi notaların hece bağı ile birleştirildiğini bulurlar. Ayrıca, yaratılan her bir ezgide "anne" sözcüğüne farklı anlam yüklenmiş olacaktır. Diğer gruplar, bu söyleyiş şeklinin sözcüğe ne anlam verdiğini bulurlar.

An..... ne An..... ne An..... ne.....

Örnek 10.

Değişik ezgi kalıplarından yararlanma: Ön bilgi olarak ezgi çeşitleri anlatılır. Dört çeşit ezgi yapısı vardır:

Sıra seslerle ezgi:

Atlamalı seslerle ezgi:

Komşu seslerle ezgi:

Ses tekrarıyla ezgi:

Bu ezgi yapılarının algılanması için, beden diliyle ifadesi ve ezgi çizgilerinin kağıt üzerine çizilmesi gerekir.

a- Öğretmen, örnekteki her bir kalıbı çalar ve çalarken öğrenciler bunu kollarıyla havada çizer.

b- Yeniden her bir kalıbı çalar ve ezgi çizgisini kağıda çizmelerini ister. Öğretmenle birlikte ezgiyi mırıldanmalarına izin verilir.

c- Ezgi kalıplarının notası çoğaltılarak önlerine konur veya üst sınıflarda dikte ettirilir. Öğretmen çalarken her bölüm ayrı ayrı solfej yapılır ve vokal seslerle seslendirilir. Aynı anda devinimle ifadelerine izin verilir.

d- Dört bölüm dört gruba dağıtılır. Her grup kendi sırasını takip ederek okur. Sonra sıralarda yer değiştirme denir. En güzel sıralamaya birlikte karar verilir.

e- Bölümlerden biri dem olur ve diğer bölümler ara vermeden ardı sıra okunur.

f- Olanak varsa, her bölüm bir çalgıya verilir; piyano, metalofon, ksilofon, fülüt, gibi. Vokal ses yerine çalgılarla tek sesli ve dem yapısı denir.

g- Son olarak vokal veya enstrümantal kanon denir. Atlamalı ezgi kalıbı çocukların ses sınırını zorluyorsa bu bölüm çıkartılır.

Örnek 11.

Harf tekniğiyle nota okuma: Saplar vardır ve sapların altına notanın baş harfi simge olarak yazılır. (Bu teknik tuşlara verilen harflerle karıştırılmamalıdır. Tuş adları büyük harf yazılır.)

Başlangıç eğitiminde ve az notalı ezgilerde kullanılır. Özellikle pentatonik ezgilerde yazmayı ve okumayı hızlandıran, Kodaly'nin kullandığı bir yazım tekniğidir. (Bir çok ülkede, S1 notası T1 diye seslendirilir. Bu nedenle, S1 notası için sembol harf t'dir.) Buna göre Do dizisinde semboller şunlardır:

d r m f s l t d

Sadece sapları çizilmiş olan notaların altına harfleri yazılır. Bu yazım şeklinde beş çizgili dizek kullanılmaz.

Örnek: "Tren" adlı şarkının harf tekniğiyle notası:

Aktarma
(Son)

s s m s s m | s f m r d
Çu çu di ye gi der de mir yo lun da.....

s s m s s m | s f m r m d
Çu çu di ye gi der de mir yo lun da bak

r r m d d | r r m d d
Dur se si din le dur se si din le

B.Dön

Bu yazım tekniğiyle tonalite bilgisi verilebilir. Aşağıdaki çalışma, bir ritim kalıbından aynı zamanda majör, minör ve frigen ezgiler yaratmaya örnektir.

Majör: m r d m r d d d d r r r r m r d
Minör: f m r f m r r r r r m m m m f m r
Frigen: s f m s f m m m m m f f f f s f m

Bu çalışmalar sırasında öğretmen Kodaly'nin el işaretlerini kullanabilir. Sapın üzerine nota adını yazmanın bir sakıncası yoktur. Ancak, bu yol çok kullanışlı değildir.

SAAT

4/4 | sol mi sol mi | sol fa mi re do |
Tik tak tik tak | di ye ça lı yor |
Git bak git bak | kim ko va lı yor |

O, O, OYA (Sayışma)

4/4 | mi mi sol mi | mi mi mi mi sol mi | mi mi mi mi re mi |
O o O ya | O ya git ti ma ça | Maç bi le ti ka ça | Beş..

(serbest.....)

Bir İki Üç Dört Beş

KÜÇÜK AYŞE

9/8 | Do fa mi re | do fa mi re sol fa mi re mi | do re re re |
Kü çük Ay şe | kü çük Ay şe | N'a pi yor sun | ba na söy le

Bebeğime bakıyorum
Ona mama yapıyorum
Gül yüzünü öpüyorum
Ona ninni söylüyorum

Örnek 12.

Nota harflerini dik zeminde okuma: Notaların inceldikçe yukarıya yazıldığını görsel olarak algılamaya yarayan bir çalışmadır. Tahtaya aşağıdan yukarı doğru, dik bir çizgi üzerine yazılır gibi üst üste nota harfleri yazılır. Öğretmen seslendirilmesini istediği notaları buradan işaret eder.

l	l
s	s
f	f
m	m
r	r
d	d

İki sıra halinde yazılmış olan harflerle iki sesli vokal ısınma yaptırılır. Ses aralıklarını vokal olarak duymaya yarar:

Sınıf iki gruba ayrılır. Öğretmen bir eliyle sağ sıradaki harfleri diğer eliyle sol sıradaki harfleri işaret ederek iki grubun aynı anda vereceği sesleri işaret eder. Örneğin, bir eliyle d, diğer eliyle s göstererek beşli aralık duyma alıştırmaları yapabilir. Önerilen alıştırmalar:

d-s s-s s-l s-s s-d f-m m-m

Bu tür aralık duyma ve vokal ısınma çalışması el işaretleriyle de yaptırılabilir. Sağ elin işaretleri bir gruba komut verirken sol elin işaretleri diğer gruba komut verir.

Aşağıda yer alan, Kodaly'nin derlediği ve notaya aldığı pentatonik Macar çocuk şarkılarından alınan örneğe bakıldığında, sadece sapları çekilmiş nota değerleri fark edilecektir. (Zoltan Kodaly, 100 Çocuk Şarkısı, No.7 London)

2/4

	┌───┐					┌───┐				┌───┐	┌───┐		
m	r	r	d	r	m	r	r	d	r	s	s	s	s

┌───┐	┌───┐		┌───┐	┌───┐				
s	m	r	s	d	d			

Örnek 13.

Kanonlarda alt alta yazım: Kanonun üç sesli olduğunu belirtmek üzere üç ses üç ayrı dizeğe yazılır ve ölçüler yukarıdan aşağı birleştirilir. Bu yazım şeklinde birlikte duyulan sesleri görmek olasıdır.

Kodaly yönteminde kanonlar böyle yazılmaktadır. Bunun bir nedeni de müzik cümlelerinin belirginleşmesi ve devinime (dansa) dönüştürmeyi kolaylaştırmasıdır.

"İstanbul Ekspresi" adlı aktarma kanonda trenin tekerlek seslerini ritmik dem olarak görmekteyiz. Kanona başlamadan önce bu ritmik sesler, beden çalgıları ve diğer ritim çalgılarıyla çalışılır, sonra ritmin yazılması yoluna gidilir.

İstanbul Ekspresi

(3 Sesli Kanon)

Luke Dunlea'den
Söz:M.Morgül

Kanon yaparken, yerinde sayma, sağa yürüme, çömelme, kalkma, vb. devinimlerle müzik cümleleri öğretilir. Devinimler bir cümle boyunca tekrarlanır, değişen cümlede devinim de değişir.

Müzik cümlelerini ayırmaya yarayan bu tür devinimler, belli bir sahne düzenlemesiyle yapıldığında, grup dansı oluşur. Kodaly, müziğin ve ritmin daha iyi algılanması için bunu bir yöntem olarak kullanır.

Örnek 14.

Tersli teknikle iki seslilik: Ayna veya yansıma (reflection) tekniği de denir. Bir satırı geçmeyen solfejlerde, dikkat geliştirici bir tekniktir.

Tek sesli bir ezgiyi sondan başlayıp geri giderek ezgileme yoluyla ikinci ses elde edilir. İki gruptan biri başından, diğeri sonundan başlayarak ezgiyi seslendirir. Bu sırada uyumlu sesler duyulur.

Üç notadan oluşan tekerlemelerden bu amaçla yararlanılır. Seçilen ezginin sözleri dışarıda bırakılır, sadece solfej yapılarak ya da ünlenerek ezgilenir. Özellikle koro için vokal ısınma ve çok sesli işitme alıştırmaları yapmaya elverişli bir tekniktir.

S.Aydoğan'ın "Havada Bir Top Bulut Olsam" adlı şarkısının, tersli teknikle yazılışı:

Havada Bir Top

S.Aydoğan
Düz.M.Morgül

Örnek 15.

Dizek üzerinde anahtar: Nota harfleriyle oynanır. Anahtar kavramı oluşturma amacıyla yapılır. Do sesi anlamına gelen d harfi, boş dizek üzerinde herhangi bir yere yazılır. Bu çizgi veya aralığa yazılan nota artık DO demektir. Aşağıdan yukarı doğru yeni yerine göre do dizisi okunur. Bu teknik, Kodaly'nin kullandığı bir tekniktir. Ülkemizde kullanılmamaktadır.

İşaretlenen çizginin yeni isim aldığı anlaşıldıktan sonra Sol, Fa ve Do anahtarlarının gerçekleri kullanılır.

Do Anahtarı

Fa Anahtarı

Örnek 16.

Ezginin temposunu bozma: "Okul Yolu" şarkısı (İngilizcesi "Old Mc Donald") buna uygundur. Ezgi, gamelan tekniğine göre bozulur. Böyle elde edilen ezginin temposu iki kat artırılır veya yarı değerine indirilir. Temposu değişen her ezgi, yeni bir ezgi demektir. Temposu değiştirilecek ezginin pentatonik dizide olması tercih edilir.

Okul Yolu

(Old McDonald)

Aktarma
Söz:M.Morgül

O kul yo lu ne ko lay hey ya hey ya hey Yol da lam ba lar ya nar
O kul yo lu ne ko lay hey ya hey ya
O kul yo lu ne ko

hey ya hey ya hey ı şı ğın ren gi kır mı zı ol du Du ra lım ba ka lım sa ğa ya na şa lım
hey Yol da lam ba lar ya nar
lay hey ya hey ya

O kul yo lu ne ko lay hey ya hey ya hey
hey ya hey ya hey
hey

Önce ezginin bilinen şekli öğrenilir. Sonra değişikliğe uğratılır. Çünkü, üzerinde değişiklik yapıldıktan sonra da ana temanın unutulmaması gerekir.

Şarkıda geçen "heyya heyya hey" sözleri dem tutulabilme özelliğindedir. İstenirse ezgili çalgılarla veya vokal olarak bununla dem tutulabilir.

Okul yolu ne kolay heyya heyya hey
Yolda lambalar yanar heyya heyya hey
Işığın rengi sarıya geldi
Duralım bakalım ve hazırlanalım
Okul yolu ne kolay heyya heyya hey
Yolda lambalar yanar heyya heyya hey
Işığın rengi yeşile geldi
Sola bak sağa bak yine sola bak ve
(Bitiriş) Hızla ama koşmadan haydi okula

Örnek 17.

Ezgi kalıplarıyla 4 sesli müzik: "Yangın var" gibi dört ezgili demden oluşan şarkılarla çalışılır. Önce kulaktan çalışılır, sonra, solfej olarak okunur ve üzerinde çalışılır. Dem tutulan ezgiler vokal ısınma olarak da koro çalışmalarında kullanılır.

"Yangın Var" şarkısında, koronun söylediği dört ezgili demin üzerine solo parti yerleştirildiğinde şarkı beş sesli olmaktadır. Bu haliyle operayı anımsatan şarkıya bir de dans eklenebilir. Solonun şarkısı itfaiyecileri anlatmaktadır. Şarkıya dans yaratma tekniği kullanılarak, ritmik devinimle itfaiyecileri anlatan bir dans yapılır.

Her bölüm tüm koroya öğretildikten sonra bölümler gruplara dağıtılarak hep birlikte, aynı anda söylenir. Bu, bütünüyle anlamına gelen **tutti**'dir.

Bu tür vokal çalışmalarda, tüm grup ayakta ve daire şeklinde durmalıdır. Uyumlu ses çıkması (homojenlik) ve grupların birbirini duyması için bu duruş önemlidir.

Yangın Var

Aktarma Ezgi
Söz: M.Morgül

Orta dem 1 dem 2 dem 3 dem 4
Yan gın var Yan gın var Yan gın var Yan gın var
Orj. Si en na Si en na Si en na Si en na

Solo
Sire ni ça lı yor it fai ye ge li yor it fai ye ci çok ce sur yan gı nı sön dü rü yor
d t l s f d...

Hortumu açıyor yangına su sıkıyor
İtfaiyeci ok cesur yangını söndürüyor
Merdivene çıkıyor bebeği kurtarıyor
İtfaiyeci çok cesur yangını söndürüyor
Brandayı açıyor insanlar atıyor
İtfaiyeci çok cesur yangını söndürüyor

Temel eğitim 2. kademe sınıflarında, "Yangın Var" şarkısı aşağıdaki amaçlarla da kullanılır:

a- Fa Majör tonalitesinin değiştirici işaret olarak si bemol aldığını vermek için: Değiştirici işaret, sol anahtarının yanına, ilgili notanın yerine konulduğunda, sihirli değnek dokunmuş gibi aynı isimli tüm notaları değiştirir.

b- İnci ezgi kavramını vermek için: Ezgiyi havada çizmek yeterlidir.

c- Fa majör akor eşliğini öğrenciye çaldırmak için: (Piyano veya org üzerinde FA,LA,DO tuşları işaretlenir. Öğrencinin, tuşları, 1-3-5 parmaklarıyla tempo vererek aynı anda çalması istenir. Birden fazla çocuk, değişik oktavlara geçer ve aynı anda çalar. Bu sırada grup onların çevresini alır ve şarkının solo bölümünü söyler.

d- Piyanoda iki elin ayrı işlevlerini vermek için: Akoru öğrenci çalarken soloyu öğretmen çalar.

e- Fa anahtarını vermek için: Piyanoda sağ ele eşlik eden sol elin çaldığı akoron dizek üzerine nasıl yazılacağı tartışılır. Çok sayıda ek çizgi kullanmamak için ikinci dizeğe FA ANAHTARI yerleştirip daha kolay okunacağı açıklanır. Böylece piyano eserlerinin neden iki dizekte yazıldığı algılanır.

f- Akor eşlikli çokseslilik (homofoni) kavramı vermek için.

g- Eşiksiz koro (Akapella) kavramı vermek için: Dört grupta ezgili dem kalıpları yinelenirken, şarkı boyunca Fa Majör akorunun sesleri vokal olarak duyulmaktadır.

h- Karar sesi kavramı için: Fa majör dizisinin 1, 3 ve 5. seslerinden oluşan akorun 1. sesi karar sesidir. Karar sesi şarkının bitişinde kuvvetle hissedilmektedir.

i- Akor seslerini dem eşliğinde bulmak için: Fa akorunun sesleri ezginin kuvvetli zamanlara denk düşen vuruşlarında yer almaktadır. Koronun söylediği dem eşliği bu seslerle örtüşür.

j- Fa majör dizisinde ezgi kalıbını çıkartmak için: Öğretmen, grubun göreceği şekilde piyano veya orgda şarkının ezgisini Sİ NATÜREL kullanarak çalar ve şarkıyı nasıl etkilediğini sorar. Karşılaştırılan Sİ BEMOL ve Sİ NATÜREL'li çalınışlardan hangisinin şarkıya yakıştığı bulunur. (Bemol inci ezgilerde, diyez çıkıcı ezgilerde etkilidir.)

k- Değişen notayı buldurmak ve nota çözümlmeyi eğlenceli hale getirmek için: Dört ölçülü solo bölümünün her ölçüsünde sadece bir değişiklik vardır.

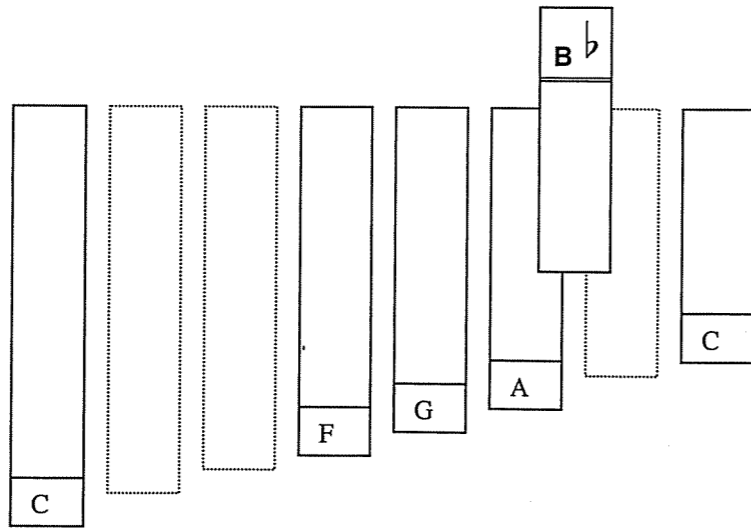
1.ölçüdeki sekizlik Sİ notası, 2.ölçüde ikiye bölünüyor, iki onaltılık nota oluyor.

2.ölçüdeki FA-DO notaları, 3.ölçüde birleşip iki sekizlik oluyor.

3.ölçüdeki DO notası, son ölçüde kalkıyor.

l- Ezgili çalgıda solo ezgi çalma eğitimi için: Solo ezgisinin solfeji öğrenildikten sonra, ses kutularıyla çalışılır. Önce ses kutularının çizimiyle kağıt üzerinde, sonra gerçek kutularla, daha sonra da piyanoda çalışılır. Ses kutuları çiziminde çalınmayan kutular vardır, bu kutular noktalı çizimle belirtilir. Piyanoda si bemol tuşunun siyah olduğu ayrıntı olarak açıklanır.

Ses kutularını dizme işi öğrenciye oyun gibi yaptırılır: Çizime bakarak kutuları yerleştirmesi istenir. Çalınmayacak olan kutuların yeri boş kalacaktır.

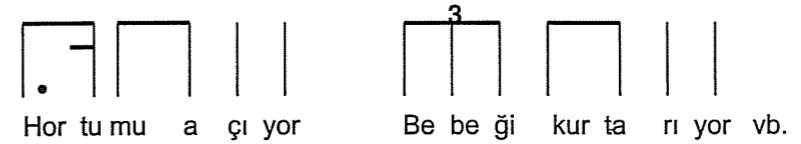

C kutusu sol el, diğer kutular sağ el ile çalınacaktır. Ses kutularında veya metalofonda çalındıktan sonra piyanoda çalmaya geçilir. Sağ elin baş parmağı Fa'ya yerleştirilir, Fa-ince Do arası tuşlar sağ elin parmaklarına ait olur. Sol elin işaret parmağı C (Do) tuşu üzerine yerleşir. Böylece ezginin sesleri parmaklara dağıtılmış olur. Öğrenciler piyanonun etrafını çevirir. Gönüllü öğrenciler sırayla ezgiyi çalar ve grup, çalan öğrenciye solfej okuyarak destek olur.

m- İleri sınıflarda iki dizekte akor eşlikli nota yazımı öğretilir. Yukarıdaki çalma işlemleri yapıldıktan sonra buna geçilir. Fa akoru eşliğinde ezgiyi çalarken ezgiden bir oktav kalın sesleri akor eşliği için kullandıkları görsel olarak verildikten sonra, sol anahtarıyla yazılan ortadaki Do'dan daha kalına doğru sesleri yazmak çok sayıda ek çizgi yazmak gerekeceği deneyerek gösterilir. Bu ek çizgiler yerine ikinci dizek kullanıp, Fa Anahtarı ile notaları okumanın daha pratik bir yol olduğu açıklanır. Akorları iki dizekte yazma işi birlikte gerçekleştirilir.

n- Şarkının kıtaları arasında söz değişikliğinden kaynaklanan ritmik değişiklikler vardır. Değişen ritmi buldurmak için, sözcükleri tartımlama ve sözü dışarıda bırakarak ritmi açığa çıkarma tekniklerinden yararlanılır.

o- Fa majörden Do majöre aktarmak için: Sadece ezginin aktarılması yapılır. Ezgi kalıbında değiştirici işaretin nasıl yok olduğu buldurulur. Majör tonalitesinin değişik ses dizilerinde nasıl oluşabileceği incelenir.

p- Alt sınıflarda yalnızca solo ezgi söylenir ve bu sırada bas metalofonun C ve F tuşlarıyla şarkıya eşlik çalınır. Ezgi Do Majöre aktarılır.

Örnek 18.

Üç notalı türkülerden yararlanma: Az da olsa halk müziğimizde var olan örneklerden seçilir. Solo ve koro gruplarıyla söylenenler tercih edilir. Her iki grubun aynı ezgiyi yinemesi öğrenmeyi kolaylaştırır.

"Kekilli Güllü Gelin" türküsü buna örnektir. Dairede, iki sağa-iki sola yan gidişlerle halay çekilerek oynanır. Öğretmen solo, tüm grup koro rolündedir. Her satırdan sonra koro aynı müziği yineler.

Sözleriyle oynandıktan sonra, ara vermeden oyun sırasında öğretmen notalarını söyler, çocuklar notaları öğretmene öykünerek söyler. Sonra notası tahtaya yazılarak, müzik sembolleri analizi yapılır. (Altı sekizlik ölçü, tekrar işareti, hece bağı, sekizlik nota yazımı, vb.)

Kekilli Güllü Gelin

Orta Anonim

Solo: Al tı nı boz du ra yım ke kil li gül lü ge lin
 Koro: Ke kil li gül lü ge lin o şı rin dil li ge lin
 Solo: Ger da na diz di re yim ke kil li gül lü ge lin
 Koro: Ke kil li gül lü ge lin o şı rin dil li ge lin

İpek mendil değilsin Kekilli...
 Cebimde gezdireyim " "
 Altındır alay değil
 Gümüşdür kalay değil
 Kınamayın ahablar
 Sevdadır kolay değil

Örnek 19.

Müzik sembolleriyle şans oyunu: Her sınıf seviyesinde öğrenilmiş olan sembollerle oynanır.

Semboller pullar üzerine yazılarak bir torbaya konur. Öğrenciler, kendi kartlarına altılı karelere (sayısal loto gibi), üç sıra sembol yazarlar. Sonra, torbadan altı tane sembol çekilerek ilk sıranın şanslıları belirlenir. Her sıranın şanslıları belirlendikten sonra, kazananların bu sembollerini açıklamaları gerekir.

Eğer sadece bir öğrenci hepsini doğru açıklarsa ona sınıfça "emek kahramanı" gibi bir ünvan ödülü verilebilir.

Torbadaki pullarda şu kavramların sembolleri olabilir:

Tam nota, yarım nota, ikilik nota, üç dördlük nota, dört dördlük nota, tekrar işareti, forte, piyano, piyanissimo, fortissimo, kreşendo, dekreşendo, sol anahtarı, fa anahtarı, do anahtarı, senyo, baş dön, dolap, dört vuruşlu ölçü sayısı, bir vuruşluk sus, iki vuruşluk sus, sekizlik sus, vurgu, notaların dizek üzerindeki yerleri (Do notası, Re notası vb.), ek çizgi, eksik ölçü, vuruş çizimleri, senkop, üçleme, sebare ölçü, vb.

Çekilişleri değişik öğrenciler yapar. Öğrencinin çektiği puldaki sembolü doğru olarak ve yüksek sesle okuması oyunun kuralıdır.

Örnek 20.

Halk ezgilerinden kanon: Bazı türküler veya türkünün sadece bağlantı bölümü kanon yapmaya elverişlidir. Kanon yapıldığında bile kendi ana renklerini kaybetmezler, ait olduğu kültüre bağlı kalırlar. "Ördek suya dal da gel" gibi. Müzik cümlesi bir vuruşluk susla başlayan bu şarkıda, başlarken sus ile nasıl başlanacağı Kodaly yöntemine göre verilir: Sus'u devinime dönüştürmek gerekir. Bu devinim dizleri kırarak hafifçe aşağı doğru inip kalkmak olabilir, parmak şıklatma, dizlere vurma olabilir. Cümle başına gelen bu devinim kanon yaparken grupların karışmamasını, çocuğun kendi grubuyla birlikte hareket etmesini sağlar.

Cümlelerin sustan sonraki devamı için yana açılan adımlarla yürüme önerilir. Bu devinimler, müzik cümlesine birlikte başlama ve birlikte bitirme ve grubundan kopmamayı içerir.

Bu ezgiye, önemli günler için yeni söz yazılabilir. Yeni söz yazmak, çocuk için yaratıcı etkinliktir. Örneğin, Cumhuriyet Bayramı için öğrenciler tarafından yazılan aşağıdaki sözler gibi.

Bazı türkülerde ise hem kanon, hem tutan sesle dem, hem de birlikte ezgili dem yapmak olasıdır. Tutun ses karar sesiyle yapılır. Ezgili dem ise, karara giderken kullanılan son motiftten yapılır. "Alçaklara karlar yağmış" türküsündeki gibi. (Bak. Oyun Şarkıları böl.)

Örnek 21.

Değişik kültürlerde ezgi kalıpları: Ezgi kalıpları, bir grup sesin değişik sıralanmasıyla oluşur. Karar sesinin, vurgu yerlerinin ve seyir yönünün farklılık göstermesi gibi özellikleri nedeniyle her kültürde başka isimler alır. Tıpkı ritim kalıplarında olduğu gibi.

Batı müziğinde majör, minör, pentatonik, gibi ezgi kalıpları TON, TONALİTE, DİZİ adıyla geçer.

Hint müziğindeki ezgi kalıplarına RAGA adı verilir.

Geleneksel klasik müziğimizde ezgi kalıplarına MAKAM adı verilir; Rast, Hicaz, Hüzzam, Uşşak, Hüseyni, Kürdi makamları gibi.

Halk müziğimizde ise ezgi kalıpları AYAK adıyla geçer; Garip Ayağı, Kerem Ayağı gibi.

Değişik kültürlerin ezgi kalıplarına örnek müzikler dinletilir. Verilen örnekler arasındaki fark tartışılır; ne hissettikleri, hangi duyguları çağrıştırdığı, müziğin sertliği-yumuşaklığı, vb. konuşulur.

Farklı kültürlerin ezgi kalıpları farklı çalgılarla icra edilir. Bu çalgılar bu ezgi kalıplarını icra etmeye uygun ses perdelerine sahiptir. Öğretmen, kullanabildiği çalgılarla bunlara örnek verir. Örneğin; batı müziği için piyano, gitar, mandolin. Halk müziği için bağlama. Geleneksel klasik müziğimiz için ud, tambur, gibi.

V- DOĞAÇLAMA MÜZİK BESTELEME YOLLARI

Yaratıcılığın temelinde deneysel çalışma yatar. Çocuklara düşündüğünü deneme fırsatı verilmelidir. Var olanı bozup değiştirmek, ona yeni bir şekil vermek, yeniden ve yeniden şekiller denemek yaratıcılıktır.

Her etkinlik içerisinde doğaçlama beste yapılır. Bunun için dönüştürme (transformasyon) teknikleri kullanılır. Dönüştürme yeniden yaratmayı sağlar. Kitabımızda, pek çok doğaçlama beste örneğine yer verildi. Bu örneklerin bir özeti olarak kabul edeceğimiz bazı teknikleri sıralayalım:

1. Konuşma dilindeki ritmi tartımlayarak verme: Ritmik okuyuşa beden çalgısı veya vurmali çalgı eklenir, sonra söz dışarıda bırakılır. Böylece ritim kalıbı yaratılır. Yaşanan sürecin özeti:

Dil → Dil+Ritim → Ritim

2. Devinime eş zamanlı ses verme: "Her eylemin bir hareketi, her hareketin de bir sesi vardır" kuralından yola çıkılır. Grupla yapılır.

Örneğin; iki kişi demirci ve çırağının devinimlerini canlandırırken, aynı anda onlara bakan iki kişi bu devinimlerin sesini çalarak verir. Demirci ve çırağının çıkardığı sesler eşzamanlı olarak bestelenmiş durumdadır.

3. Eylemi sese dönüştürme: Sözü edilen eylemler sesle ifade edilir. "At Gezintisi" öyküsündeki sözel anlatıma dayalı olabildiği gibi, "Tavşan Kaydıraklı Havuzda" öyküsündeki çizimle anlatıma dayalı da olabilir. Taklit seslerini çalgılardan vermek gibi, ardı sıra çıkan sesler bir müzik kurgusu içerisinde düşünülür.

4. Şarkıya efekt ses yaratma: Şarkıdaki sosyal ortam ve/veya doğal ortam seslerle ifade edilir. Örneğin; "Küçük Çoban" şarkısında, köyün iş sesleri (kilim dokuma, yayık yayma, buğday öğütme, beşik sallama, vb.) sosyal ortamı verirken, dere, yağmur, hayvan, vb. sesleri ise doğal ortamı verir.

5. Öyküyü müzikle anlatma: Öykünün kahramanları müzikle tanımlanır, her bir kahraman farklı bir çalgının özelliğine göre eşlendirilir, yürümesi, koşması, konuşması, gülmesi, ağlaması vb. durumlar farklı müziksel ifadelerde karşılık bulur.

Örneğin, dev ile cüceyi anlatan bir öykünün müzikle ifadesinde, zıtlıklar çok belirginleşir. Öyküdeki olaylar ve duygu durumları, pek çok müziksel kavram ve becerinin kullanıldığı bestelere dönüşür.

6. Tabloyu müzikle anlatma: Tablonun yorumu, müzikteki karşılığı her çocukta farklı olarak ortaya çıkar. Tablodan beste yapılmış olur. Müzik ve resim sanatları arasında dönüştürme, yaratıcılıkta önemli bir çıkış noktası ve esin kaynağıdır.

7. Grafik çizimleri seslendirme: Grafik çizimdeki semboller farklı çalgılarla seslendirme yeniden yaratmadır, bestedir.

8. Kurallı besteye dönüştürme: Ses grupları belirlenmiş bir besteden değişik yapılarda müzikler elde edilebilir; kanon, rondo, şarkı ve dem yapıları gibi.

9. Tını araştırma: Bir çalgının tüm olanaklarını deneyerek elde edilen seslerle yapılan doğaçlamalar (tüm deneysel çalışmalarda olduğu gibi) birer bestedir.

Artık materyallerle yapılan deneysel çalışmalar bu tür bestelerdir.

10. Vücut seslerinden yaratılan bir ritim kalıbını vurmali çalgılarla yineleme: Beden çalgıları çocuğun en rahat çıkardığı seslerdir. El çırpma, parmak şıklatma, vb. ile verebildiği birkaç sesi ritim aletlerinden vermesi onun için hiç de zor olmayacaktır.

Aynı ritim kalıbını her seferinde bir başka grup çalgı ile denemek, yeniden ve yeniden yaratmayı sağlar.

11. Bilinen ezgiye yeni söz yazma: Ünitelerle ilgili yeni bir şarkı yaratmanın en kolay yoludur. Aktarma şarkıların dilimize uyarlanmalarında bu teknik kullanılmaktadır. Söz gelişi, Almanca bir çocuk şarkısını bire bir kendi dilimize çevirerek söylemek olanaksızdır. Çünkü, dildeki vurgu yerleri, nefes alma yerleri, eksik ölçü durumları, cümle uzunlukları ve en önemlisi uyaklar tutmayacaktır. Bu nedenle, yabancı kaynaklardan alınan şarkıya olabildiğince benzer bir konuda veya tamamen yeni bir söz yaratılır.

"Yaşasın Okulumuz" olarak bilinen çocuk şarkısı, İngiltere'de "Twinkle twinkle little star", Amerika'da "A B C D E F C" sözleriyle söylenmektedir. Dünyada her dile çevrilmiş bir şarkıdır.

Başlangıçta tekerlemelere yeni söz bularak tekerlemeyi sürdürme biçiminde yapılan yeni söz bulma, öyküyü ritmik sayışmaya dönüştürme, ritmik okuyuşlu rep yaratma deneyimleri giderek anlamlı sözler bulmaya kadar vardırılır. Örneğin, "Sen bu gün ne öğrendin" şarkısındaki gibi. Şarkının aslı, Pete Seeger'in "What did you learn" adlı şarkısıdır. (Bak. Oyun Şarkıları Böl.)

İki cümleden oluşan giriş bölümü tüm gruba söylenir. Solunun yanıtlaması gereken bir soru vardır. Solo ikinci bölümde yeni yanıt ezgisini kendi yarattığı sözlerle söyler. Bitiş bölümü yine tüm grubundur.

Solonun tek başına söz yaratması yerine, Eğitimde Drama yönteminde kullanılan, "anlatımı en az sözcüğe indirme" tekniğinden yararlanır. Bunun için, sınıf beşli-altılı gruplara ayrılır. Gruplara yanıt bulmaları için üç dakika süre verilir. Sonra bu yanıtı üç veya dört sözcükle ifade etmeleri için iki dakika süre verilir. Sonra bu yanıtı ezgileyerek söylemeleri için ve grup adına solo yapacak arkadaşlarına öğretmeleri için bir dakika süre verilir.

Sololar hazır olduktan sonra, A(soru-koro) B(yanıt-solo) Bitiş (koro) yapısıyla şarkı seslendirilir.

12. Artık materyallerle yapılan eğitim çalgıları çocukların yaratıcılıklarını geliştirir. Çocuklar, kendi yaptığı çalgıyla mutlaka tını denemeleri yaparlar ve onu sınıfa tanıtırlar. Bu çalgıyı grup bestelerinin içerisinde kullanmaktan hoşlanırlar.

13. Derili vurmali çalgılarla atışma şeklinde yapılan doğrudan doğaçlamalar önemli yaratıcı çalışmalardır. İkili iletişim şeklinde yapılabilir veya dairede yüz yüze durarak birkaç çalgıyla da yapılır. Bakışmak ve ritmi baktığı kişiye devretmek kuralı vardır.

Sololar biçiminde yapıldığı gibi, çalgı ekleme tekniği ile de yapılır. Başlayan çocuk az sonra bir başkasına bakar; bu bakış gruba eklen anlamına gelir. Çalan kişi eklenmesini istediği çalgıcıya bakar. Bitiş için çok hızlanarak veya sesi gittikçe soldurarak bitirmek kararını baştan kural olarak belirlemeleri gerekir.

14. Dramayı müzikle ifadeye dönüştürme: Öykü tamamlama gibidir. Bitiş duygusunu başa dönerek verme hedeflenir. ABA yapısına müzik yaratılır. Örnek uygulama:

- "Bahçede bahçevansınız, çapalayın, gülleri budayın, sulayın, otları ayıklayın, çitinizi onarın, çiçeğiniz devrilmesin diye onu kazıkla destekleyin, çiçekler açtı, kelebekler geldi, üçerli eşleşin, bahçevan, çiçek ve kelebek olarak bir sohbet başlatın." Buraya kadar yapılan canlandırmalar A bölümünün dramasıdır.

- "Bahçevan bir süre bahçeden uzaklaşır, bahçeye bir yabancı girer (öğretmen bu role geçer), bahçeleri talan eder, kelebeğin kanadını koparır, musluğu kırar, gülleri yolar ve gider. Bahçevan döner, bahçenin halinden dehşete düşer, kelebekle ve çiçekle konuşur, onlar yaşadığı saldırının korkusunu ve gördükleri zararı bahçevana anlatır." Buraya kadar yapılan canlandırmalar B bölümünün dramasıdır.

"Bundan sonra bahçevan ne yapar?" sorusunun yanıtı bahçeyi yeniden yeşertmektir. Belki az bir değişiklik, bir daha yabancıların girmemesi için daha sağlam çit yapacak, belki tel örgü kullanacaktır.

Bu durum A bölümünün tekrarını verir. Yaşamda da böyledir, problemi yaşarız ama yeniden hayata sarılırız. Böyle bir dramayla çocuklar bahçeyi ülkesiyle özdeşleştirebilir, bahçevan, kelebek ve çiçekle empati kurabilir, onlara saygı göstermeyi öğrenebilirler. Bunlar rolün ikinci boyutudur ve çocuklarla tartışılmalıdır. Bahçede yaşanan iki durumu şiirle, yazıyla veya resimle anlatmaları istenebilir.

Bu dramayı çıkış noktası olarak müzik diliyle anlatıma dönüştürmek dersin asıl hedefidir. Yapılacak işlem şudur:

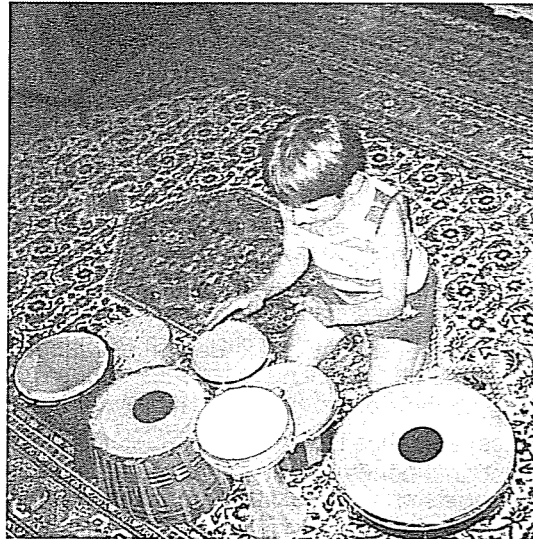
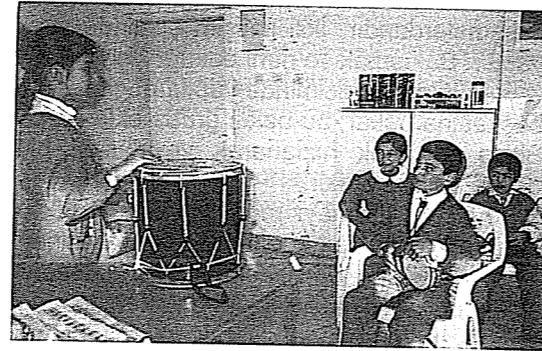
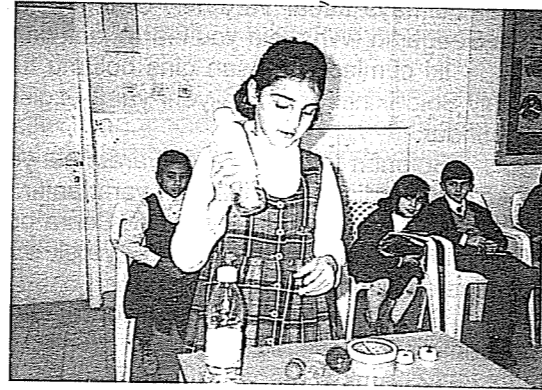
Yapılan işler iki başlık altında tahtaya yazılır:

A: Bahçevan-çiçek ilişkisi, çiçek-kelebek ilişkisi, bahçevan-bahçe ilişkisi, mutlu ifadeler.

B: Yabancı-çiçek ilişkisi, yabancı-kelebek ilişkisi, yabancı-bahçe ilişkisi, bahçevanın dehşet hali, korkular.

Bahçede yaşanan ilk durum için hafif tınılı çalgılar, ikinci durum için kuvvetli tınılılar iki ayrı masaya yerleştirilir. İki grup öğrenci bu iki masada görev alır. Üç dakika kendi müziklerini yaratma süresi verilir. Öğretmen önce A masasına, onlar bitirince B masasına başlama işareti verir. Bahçevan bahçedeki işleri yeniden yapacağı için tekrar A masasına işaret verir. ABA yapısında doğaçlama bir müzik ortaya çıkar.

Aşağıdaki fotoğraflar doğaçlama beste çalışmalarından örnek görüntülerdir.

Varyasyon Teknikleri / Ana Tema Üzerine Yeniden Besteleme Yolları

Aşağıdaki çalışma, yazarın üyesi bulunduğu ISME (International Society for Music Education) tarafından düzenlenen, uluslararası müzik konferansına sunulmak üzere uygulama semineri olarak düzenlenmiştir. (Kanarya Adaları/İspanya 2004)

Seçilen örnek şarkıda, müzik cümlelerinin ritmik devinimlerle birleştirilmesi bir şarkı formu olan AABA yapısının algılanmasını sağlar. Ritmik devinimler (dans) bir yandan beyin kas koordinasyonunu sağlarken, ki bu durum aynı zamanda ana ritmi algılamayı sağlayan temel etkidir.

Tema üzerinde yapılan her değişiklik yeniden bestelemeyi özendirir, yaratıcı düşünmeye yönlendirir. Çocuklar çoksesli müzik yaparken müziği algılar ve analiz etmeyi başarır.

Sunuş:

Isınma: 3 dak.

Karın kaslarını toparlama; ayaklara sayı çizdirme. Boynu yumuşatma; balonu şişirip boynuna takma oyunu. "Avucumda sinek var" oyunu ile nefesi boşaltma. Saat taklidiyle dil çalıştırma, bedeni gevşetme.

Şarkı ve dans: 10 dak.

Şarkı: Yaşasın okulumuz (Evrensel çocuk şarkısı olması nedeniyle özellikle seçildi.)

- "İkili eşleşin ve kendi dansınızı yaratın." İkili eşler danslarını sunar.

- "Grubun seçtiği bir dansı tüm grupla oynayın." Dans seyirciye dönülerek yapılır. Bu durum dansı sahne sanatlarına taşır.

Dizek üzerinde notalarla tema: Kodaly el işaretleriyle solfej 2 dak.

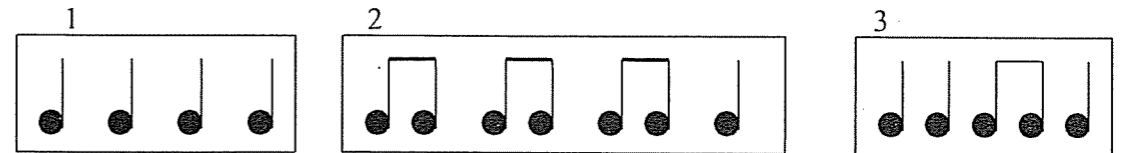
Solfej analizi yapılır:

- a- A ve B olarak iki cümlesi var
- b- Tekrar işareti ve ölçü yineleme işareti var
- c- Da Capo al Fine var
- d- Ana tema bir vuruşlarla yapılmıştır
- e- Ezgi olabildiğince küçültülmüştür.

Ritim kalıplarını değiştirerek yeniden besteleme: 3 dak.

Verilen ritim kalıbı her ölçü için geçerli olmak üzere baştan sona kullanılır.

Ana temayı bulmak için zaten bir değişiklik yapılmış, bir vuruşlar kullanılmıştı. Bu, aşağıdaki 1. ritim kalıbıdır. 2. ritim kalıbı ise şarkının ritim kalıbıdır.

(Ritim kalıpları sınıf seviyesine göre değişir; çeyrek notalı, senkoplu, üçlemeli, vb.)

Vokal değişiklik yaparak yeniden besteleme: 5 dak.

Değişen ritimlere yeni vokaller eklenir.

1. ritim kalıbı: **du du du du**
2. ritim kalıbı : **dubi dubi dubi du**
3. ritim kalıbı : **du du dubi du**

Ses dinamikleri, tempo ve hece bağı değişikliği ile yeniden besteleme: 5 dak.

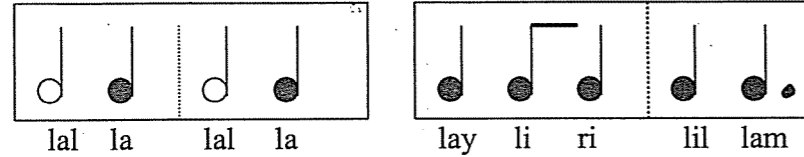
- a- Ana temaya baştan sona **piyano** ve ikili **hece bağı** eklenir. (du du.. vokaliyle)
- b- 2.vokal ile söyleyişe, ilk ölçüde **mezzoforte**, ikinci ölçüde **piyano** eklenir.
- c- 3.vokal ile söyleyişe, A cümlesinde **kesik kesik ve çabuk**, B cümlesinde **bağlı ve ağır** eklenir.

Ölçü sayısını /vuruşları değiştirerek yeniden besteleme: 5 dak.

Sınıf seviyesine göre yeni vuruşlar önerilir. Kendi kültüründen vuruşlar seçilir.

a- 3/4 ölçü : (vals)

b- 5/8 ölçü:

Bu aktivitede şifon mendiller kullanılır. 3/4 ritimde mendiller sağa-sola sallanır. 5/8 ritimde el çırpılır. 5/8 aksak ritim geleneksel Türk müziğinde, mendil ise halk danslarında çok yaygındır.

Coksesli müzik yaratma: 15 dak.

Şarkıyı iki sesli hale getirmede aşağıdaki tekniklerden yararlanılır.

- a- **Dem:** Şarkıya Do-Sol (C-G) sesleriyle dem eklenir. Bu sesler bas metalofon veya piyano ile çalındığında çalgı eşliği olur.
 - b- **Kanon:** B grubu 3. vuruşta başlar.
 - c- **Gamelan:** Ana temadaki bir vuruşlar iki vuruşlara dönüştürülür. Bu durumda 2. ses müzik cümlesini tekrar etmez. Çünkü 1. grup A cümlesini iki kez söylediğinde B grubu bir kez söylemiş olacaktır.
- Gamelan tekniğine dem eklenirse üç sesli olur. Bu etkinlikler **doku** kavramıyla bağ kurmaya yarar.

Final: 5 dak.

Yapılan etkinliklerden bir seçki sunulur.

- 1.Şarkı ve grup dansı (Yaşasın Okulumuz)
- 2.Kanon (dubi dubi dubi du)
- 3.Tempo değiştirme (du du dubi du)
- 4.Gamelan (solfej)
- 5.Vals (lal la)
- 6.5/8 Aksak Ritim (lay liri lil lam)

VI. SINIF İÇİ EĞİTİM ÇALGILARI

İlk kez Carl Orff tarafından sınıf ortamında kullanılmış olmaları nedeniyle **Orff Çalgıları** adıyla anılırlar. Bilinen ve bilinmeyen tüm vurmali çalgılar bu gruba girer. Bu çalgılar, temel eğitimin yanı sıra öğrenci orkestrası kurmak için de ideal çalgılardır.

Sınıf içi eğitim çalgıları kendi içinde, ezgili ve ezgisiz vurmali çalgılar olarak ikiye ayrılır. Ritim çalgıları, ezgisiz vurmali çalgılardır. Bu çalgılar, perküsyon çalgıları olarak da bilinir.

Orff çalgıları dışında, her türlü yöresel çalgı ve ses veren araçlar sınıf ortamında kullanılabilir. Örneğin; kuş sesi veren düdük, çeşmibülbül, sürgülü düdük, sipsi, kaval, panfülüt, ağız mızıkası, çene arpi, bekçi düdüğü, gibi.

Ezgili Vurmali:

Tek ses kutuları, metalofon, bas metalofon, pikolo metalofon, ksilofon, alto ksilofon, tekli bas kutular, ses merdiveni.

Fotoğrafta, üretimi İzmir'de Durhan Gezen tarafından gerçekleştirilen bir grup ezgili vurmali çalgı görmekteyiz. Arka planda bazı ritim çalgıları yer almaktadır.

Ritim Çalgıları:

Sallamali: Marakas, hasır marakas (Afrika), şokolo (Latin Amerika), yumurta marakas, halhal, top çanlar, maymun davulu, zilli tef, kuzu çanı, inek çanı, deve çanı, yağmur kaktüsü (Meksika), su kabağı, kabasa, kokonat (Hindistan cevizi).

Ağaçlar: Ağaç gogo, ritim kutusu, ağaç blok, tahta kaşıklar, kastanyet.

Metaller: Metal gogo (samba çanları-Nijerya), deve çanı, çelik üçgen, parmak zili, el zili, orkestra zili, gong, çan borular, rüzgar çanları.

Derililer: Davul, koltuk davulu, derili tef, daire, darbuka (dümbek), bongo (Latin Amerika), trampet, konga (Afrika), tamtam, tomtom, rototom, cembe (Afrika), timpal, timpani, ikili davul, badran (İrlanda), Japon davulu (taiko).

Sürtmeliiler: Kabasa, çekere, tırtır, kum blok, boncuklu su kabağı.

Ritim çalgılarının kullanılmaları çok özel bir teknik gerektirmeyebilir. Tınısının duyulması için çalgıyı elle kapatmamak, tokmağı zıplatarak vurmak, gibi bazı kurallar, önceden bilmeyi gerektirmez. Ancak, tokmakla çalınan ezgili çalgılarda tutuş kuralları vardır ve bunların da oyunlaştırılarak çalışılması gerekir.

Her çalışmaya, çalma tekniğini gösteren basit ısınma çalışmaları ile başlamak alışkanlık olmalıdır. Örnek çalışmalar:

"Kuş gibi kanat çırpalım, omuzları çevirelim, kelebeğin kanadı gibi ellerimizi bilekten sallayalım, yavaşça kolları yukarı kaldırıp bırakalım..." gibi komutlarla kolların ısınması yapılır.

Sol dizin üzerine sol elle, sağ dizin üzerine sağ elle vuruşlar (tek vuruşlar) yapılır. Sonra sol dizin üzerine iki elle vuruşlar (tremoloya hazırlık), sağ dizin üzerine iki elle vuruşlar yapılır. Örneğin, bu ısınma Do-Sol seslerini dem tutmaya hazırlayabilir.

Tokmak tutarken: Avuç içi yere bakar. Elin doğal duruş kazanması için, avuç içi dizde dururken havaya kalkar, avuç içiyle davula vurur gibi yapılır. Elin sırtı yukarıdadır. Elin üzerine kum torbası konularak da bu duruş sağlanabilir.

Baş parmak, yumulmadan tokmağı tutar. Gerçekte, işaret parmağı ile baş parmak arasında tutulur, diğer parmaklar serbest duruş alır. İşaret parmağı sap üzerinde uzanmaz, kıvrılarak rahatça sapı kavrar. Her iki el aynı anda çalıştırılır.

1.Çalgının üzerinde sapları dışa dönük, başları birbirine dönük duran iki tokmak aynı anda eline alınır. Baş parmak ve işaret parmağı ile sap üzerinde ileri-geri parmak yürütme yapılır. Bu, tokmağı kavrama alıştırmasıdır. Her iki tokmağın çalgı üzerindeki duruşu, evin çatısı gibidir.

2.Ezgili çalgılar ya yeredir, ki bu durumda çocuk da diz üstü çömelir, ya da sehpa üzerindedir, ki bu durumda çocuk aynı hizada sandalyede oturur.

Her çalgıya iki tokmak verilir. Böylece tokmak sayısına göre çalacak çocuk sayısı belirlenir. Tuşları çıkarılmış olarak verilen çalgılarla başlanır. Tuşlar, deliklerinden takılır. Tuşları büyükten küçüğe doğru sıralama becerisi kazanılır. Bu arada çalgının iç bölmelerine olan merakı giderirler.

3.Ayna tekniği ile ilk çalma başlatılır: Çocuklar yarım daire şeklinde çalgıları önlerine alarak durur, öğretmen karşılıklarına geçer. Öğretmen, ağır hareketlerle davula veya ksilofona tokmakla vurmaya başlar, aynı anda eşzamanlı olarak, çocuklar da onu taklit ederler. Öğretmen sağ elle vururken çocuklar sol elle, öğretmen sol elle vururken çocuklar sağ elle çalacaklardır.

4.Öğretmen temposunu ağır, orta, hızlı olarak değiştirir. Çocuklar bunu taklit eder. Eşzamanlı çalışma bırakılır, öykünmeye geçilir; öğretmen üç vuruş sağ eliyle çalar, çocuklar bunu tekrar eder, üç vuruş sol eliyle çalar, çocuklar bunu tekrar eder, vb.

5.Tremolo çalışmaya geçilir. Uzun ses elde etmek için bu çalış gerekir. Bir diz üzerinde iki elle yapılan ısınma tokmaklarla yapılmış olur. Yine öğretmenle eşzamanlı çalınır. Öğretmen bittiğini ifade etmek istediğinde, tokmakları başının üzerinde geyik boynuzu gibi tutar. Çocuklar da bunu yapınca sessizlik başlar.

6.Tuş üzerinde tokmağı basılı tutmamaları için topu zıplama taklitleri yaptırılır. Baş metalofonda bir ses çalınca, "Suyun altındaki balıklar bu sesi dinlesin" denir.

7.Mikrofon oyunu: Bir çalgının solo yapması, diğerlerinin hafif sesle ona eşlik etmesi için yapılır. Öğretmen tüm çalanlardan tuşlar üzerinde serbest çalışmalar yapmasını ister. Elindeki hayali mikrofonla bir çocuğa yanaşır, onun sesini duymak istediğini işaret etmiş olur. Önüne mikrofon gelen çocuk biraz daha kuvvetli çalacaktır. Her çocuğa solo yaptırana kadar oyun devam eder.

8.Tokmakları ortadan başlatarak iki kenara doğru sürterek gidip gelinir. Denizin derinliklerindeki dalga sesini düşünmeleri istenir.

9.Kalından inceye, inceden kalına iki tokmağı ardsıra sürtme: Tüm grup kaydırma sesi verirken, denizin altında bir balık her şeyi merakla öğrenmek istemektedir. Bu o balığın solosudur.

Başına şifon örtülen, bas metalofonu çalmakta olan çocuk, şifonun yumuşaklığı gibi yumuşak seslerle küçük balığın solosunu yapar. Solunun dilediği tuşları çalma hakkı vardır.

Öğretmen şifonu değişik çalgılara vererek değişik solo tınılar duyulur.

10.Tek elle sıra ses çalma: Merdiven öyküleriyle çalınır.

11.Ortadan başlayarak iki tarafa doğru sıra ses çalma: İki tokmağı kontrol etme becerisi kazandırır.

12.Efekt ses olarak kullanma: Bir öykü başlatılır. Öykünün kahramanı örneğin kedidir. Bir çocuk kediyi ağır devinimlerle canlandırabilir. Bu hareketler anında, doğaçlama olarak ezgili çalgılarla verilir.

"Kedi sessizce yürüyor (hafif vuruşlar), fare deliği gördü, durdu baktı (sessizlik), delikten fare kokusu aldı, birden atladı (bir vuruş), kedi bıyığını taradı... patilerini yaladı... kaşındı... kuyruğunu kıvrıdı... yumakla oynadı... sütü yaladı... uyurken horladı..."

5-7 yaş gruplarında yapılan başlangıç eğitiminde, kurallı çalınmaz. Tınıların öykülere yerleştirilmesi, değişik tınıları keşfetme, çalma teknikleriyle tanışma, gibi deneyimlerin kazanılması önemlidir. Bu çağda, çalgının kişisel ifade amacıyla kullanılması gerekir.

Daha sonra, tonalitenin karar sesini ve beşlisini çalarak dem tutma, akor seslerini çalarak dem tutma gibi basit eşlikler yapılır. Eşlik grubu (orkestra) şarkıyı söylemez, sadece koroya veya soloya eşlik eder.

Tokmak Yapımı:

Değişik malzemelerden yapılmış tokmaklarla değişik tınılar elde edilir.

Tahta çubuklar ve şişe mantarı ana malzemedir. Şişe mantarı ikiye bölünür. Bir parçası bir tokmak için yeterlidir. Tirbişon veya el matkabı ile biraz delinir ve çubuğun ucuna yerleştirilir, ağaç tutkalla yapıştırılır. Mantarın çevresine bir sıra keçe sarılır, keçe ağaç tutkalla yapıştırılır.

Çubuğun ucuna tahta boncuk veya lastik top takılabilir.

Mantarın etrafına iki sıra deri veya istenen kalınlığa getirene kadar yün iplik sarılabilir. Yün iplik sarıldığı zaman, ipin ucuyla tokmağın çevresi iğne ardı dikişle sağlanabilir.

VII. OYUN ŞARKILARI ve DAĞARCIK

Alfabetik Sıralama

1. Altın Hızma
2. Ay Doğar Giresun'dan
3. Ay Salımp Giden Yar
4. Bir Küçük Avcı
5. Bugün Ben Bir
6. Cilveloy
7. Çayda Çıra
8. Çek Çek Çek Kürek
9. Çeşme Altında Bakır
10. Çıkrığım
11. Damat Halayı
12. Dam Başında Hezen Var
13. Değirmen Üstü Çiçek
14. Dere Geliyor
15. Doktor Amca
16. Dokuzuncu Senfoni'den
17. Dostluk
18. Du Bi Du
19. Edremit Van'a Bakar
20. Efelerin Efesi
21. Evimiz Uykuya Dalınca
22. Gül Nihal
23. Güneş Doğuyor
24. Hey Nare
25. İstiklâl Marşı
26. Kara Basma
27. Kara Tren
28. Karahisar Kalesi
29. Kookaburra
30. Makinalaşmak
31. Manda Yuva Yapmış
32. Mutfakta Neler Oluyor
33. Nure
34. Okula Başladık
35. Oynama Yorulursun
36. Ringa Dinga
37. Rock A My Soul
38. Sen Bugün Ne Öğrendin
39. Sisdağı'nın Başına
40. Sivas'tan Aldım Bakır
41. Suya Düştü Gülümüz
42. Suzi Çamaşır Yıkar
43. Süt İçtim Dilim Yandı
44. Yayla Çiçeği
45. Yirmi Üç Nisan Kutlu Olsun

Altın Hızma

Demli giriş Kerkük

Lal la lal lal lal lal la lal lal lal Al tın hız ma.....
Yaz gü nü.....

B.D.

..... mü la yim..... Se ni hak tan di le yim
..... Tem muz da Sen ter le men si le yim

Altın hızma incidir
Gömleği nar incidir
Menim lal olmuş dilim
Ne dedi yar incidi
Gün gördüm.... (Bağlantı)

Ay Doğar Giresun'dan

(Yayla Yol Havası)

Ağırca, serbest..... Çabuk Giresun

Ay do ğar Gi re sun dan..... A man bu lut lar a..... ra sın..... dan.....
Kız ni şan lın ba kı yor..... A man taş la rın a..... ra sın..... dan.....

A B

a man bu lut lar a..... ra sın..... dan Al çak la ra kar la rı yağ mış
a man taş la rın a..... ra sın..... dan

ü şü me din mi..... Sen bu i şin so nu nu hiç dü şün me din mi

Dem 1. Dem 2.

dü şün me din mi dü şün me din mi

Ay doğar ayan beyan, aman yoluna düştüm yayan
Yayla yolu yar yolu, aman dayan dizlerim dayan
Alçaklara karlar.....(Bağlantı)

Ay Salınıp Giden Yar

Orta Kars
Düz:M.Morgül

Ay sa lı nıp gi den yar
Git me git me sö züm var

Da ra da di dam da di dam

Koy bir ba kım do yun ca göz le rin de gö züm var

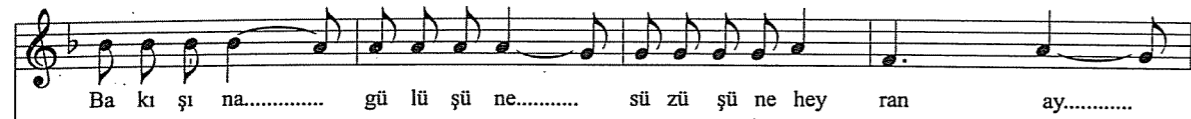
Da ra da di dam da di dam Da ra da di dam da di dam

Hey.....

Da ra da di dam da di dam Da ra da di dam da di dam

Ge li şı ne gi di şı ne du ru şu na kur ban.....

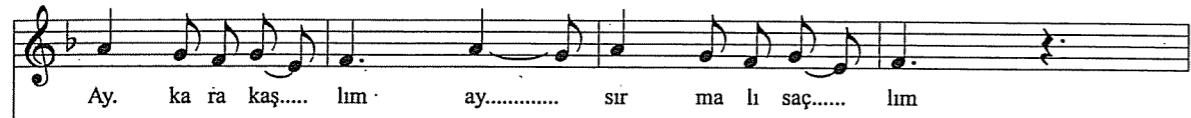
Da ra da di dam da di dam Da ra da di dam da di dam

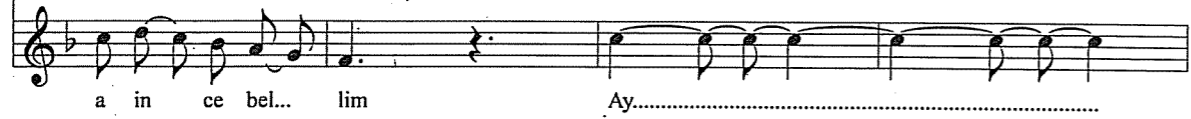
Ba kı şı na..... gü lü şü ne..... sü zü şü ne hey ran ay.....

Da ra da di dam da di dam Ay.....

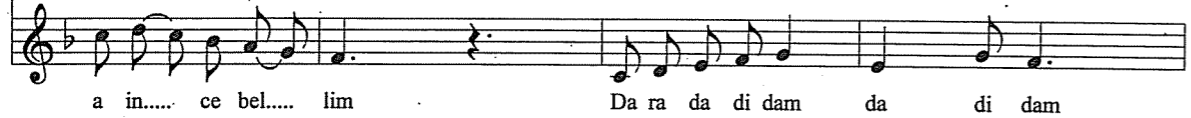
Ay. ka ra kaş.... lım ay..... sır ma lı saç.... lım

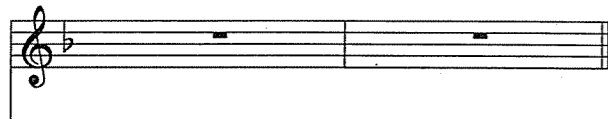
a in ce bel... lım Ay.....

Ay..... a in.... ce bel.... lım

a in.... ce bel.... lım Da ra da di dam da di dam

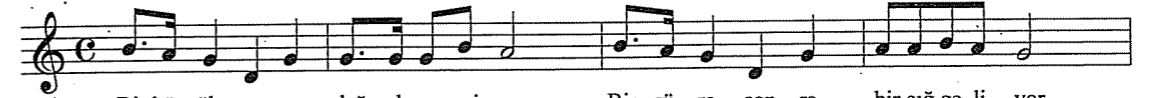

Da ra da di dam da di dam

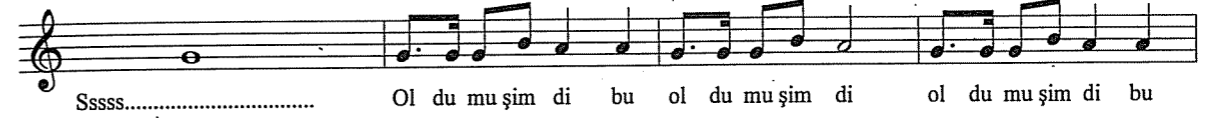
Bizim elin çiçeği
Karsımızın köçeği
Yar ben seni sevmişem
Budur sözün gerçeği
Hey, bir aydadır ik'aydadır üç ay geç olur
Tez gelesen beklemeye gümanım yoktur
Ay, ay kara kaşım ay sırmalı saçım
Ay, a ince bellim

Bir Küçük Avcı

M.Morgül
Öykünme

Bir kü çük av cı dağ da ge zi yor Bir sü re son ra bir çiğ ge li yor
" " " " " " bir ayı ge li yor
" " " " " " bir kız ge li yor
" " " " " " (Yeni söz yarat...)

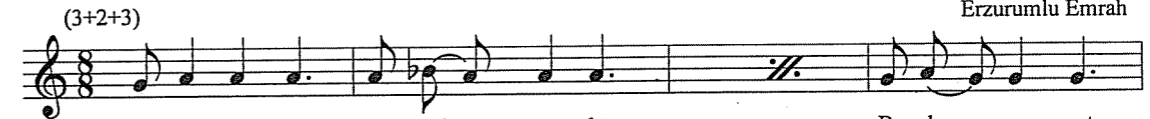
Sssss..... Ol du mu şim di bu ol du mu şim di ol du mu şim di bu

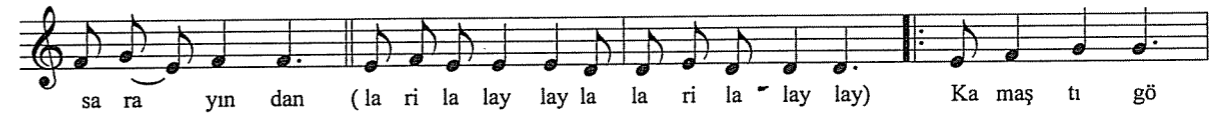
ol du mu şim di Sssss..... Grrrr..... Muck muck

Bugün Ben Bir

Erzurumlu Emrah

Bu gün ben bir gü zel gör düm Ba kar cen net

sa ra yın dan (la ri la lay lay la la ri la lay lay) Ka maş tı gö

zü mün nu ru o nun hüs nü ce ma lin den

Bahçenin kapısını açtım Bahçenin kapısı daldır
Sanırsın cennete düştüm Dalında öten bülbüldür
Öptüm sevdim helallaştım Emrah da bir edna kuldur
Hisse aldım yanağından Bağışla geç günahından

Cilveloy

Canlı Artvin

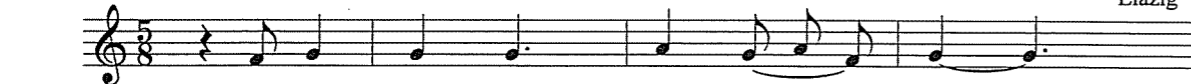

İn dim de re ır ma ğa hoy na nay da Cil ve loy na nay da
 Zey tin da lı kır ma ğa " " " "
 Gel dim se ni al ma ğa " " " "
 Baş la dın ağ la ma ğa " " " "
 Nay da nay da na nay da " " " "

Çayda Çıra

(Tef: 2+1+2 / 2+3)

Elazığ

Çay da çı ra ya nı yor
 Ay da yıl da ya nı yor...

Ha nım na nay na nay
 " " " " " "

Na nay gü ze iim na nay
 Na nay sev di ğim na nay

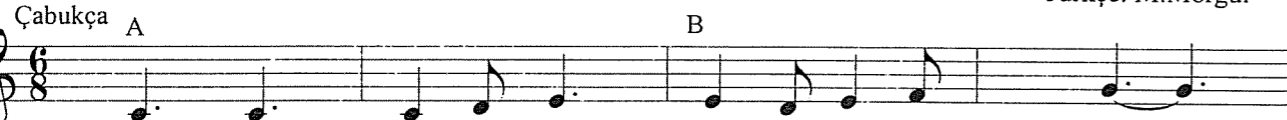
Yavaş yürü sevdiğin Hanım nanay...
 Engeller uyanıyor " "
 Nanay güzelim... (Bağlantı)

Çek Çek Çek Kürek

(4 Sesli Kanon)

İngiliz Çocuk Şarkısı
 Türkçe: M.Morgül

Çabukça A B

Çek çek çek kü rek dal ga lar ve biz

C D

La ra la la ra la la ra la la ra la şar kı söy le riz

İng:
 Row row row your boat gentle down the stream
 Merrily merrily merrily merrily life is but a dream

Çeşme Altında Bakır

(2+2+2+1+2)

Çanakkale

Çeş me al tın da ba kır ku ru muş ta kır ta kır oy.....

Öğ ret me nin düğ nün de oy ne cem şa kır şa kır oy oy dağ lar

dağ lar ar dın da ya rim var.....

Bahçede kuzu besler Teyyareler çift gider
 Uzaktan gelir sesler Pilotları el eder oy
 Benim sevdiğim güzel Oku sevdiğim oku
 Öğretmen olmak ister oy Öğretmenlik çok güzel oy
 Oy dağlar, dağlar ardında yarım var Oy dağlar dağlar ardında yarım var

Çıkrığım

Tokat
 (Köy seyirlik oyunu)

Çıkrı ğım yün e ği rir Çık rık çık rık çı ğı rır
 Sev di ği ne var ma yan Ka pı lar da sü rü nür
 Tin tin tini mini ha nım Se ni se vi yor ca nım

Şeftali ağaçları
 Türlü çiçek başları
 Ne de güzel oluyor
 Yarın konuşukları
 Tin tin... (Bağlantı)

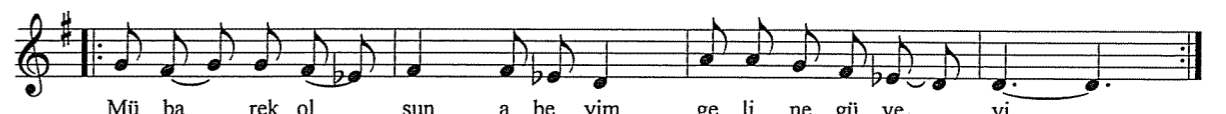
Damat Halayı

(Damat Giydirme Rittüeli)

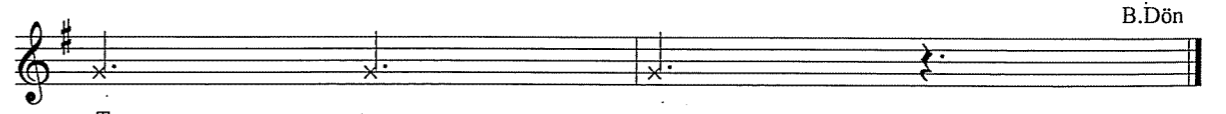
Anonim

Ge ti rin e le ği gey di rin ye le ği.....

Mü ba rek ol sun a be yim ge li ne gü ve yi

Te te te

Getirin yeleş geydirin güveyi
 Mübarek olsun a beyim geline güveyi
 Te te te

Dam Başında Hezen Var

Erzurum
Düz:M.Morgül

Ağırca

Dam başın da he zen var He zen de bir
Dam başın da he zen var He zen de bir

ge zen var Er zu ru mun i çin de
ge zen var Er zu ru mun i çin de

Av cı du dum vay . vay gün gör me miş
Av cı du dum vay vay Gün gör me miş

gü zel var in ci du dum vay vay
gü zel var in ci du dum vay vay

Dam başında dam beni
Yine gam aldı beni
Gam için mi doğurdun
Garib anam sen beni

Değirmen Üstü Çiçek

Anonim

De ğir men üs tü çi çek Oy kız lar naz ey le me O rak ge
ti rin bi çek Ö lü rem kız lar göz ey le me

Değirmenin bendine oy kızlar naz eyleme
Döner kendi kendine ölürem kızlar göz eyleme

Dere Geliyor Dere

Anonim

(2+2+2+1+2)
De re ge li yor de re ya le lel ya le lel Ku mu nu se re se re
De re be ni al gö tür " " " Se nin gel di ğin ye re
ya le lel li.....
" "

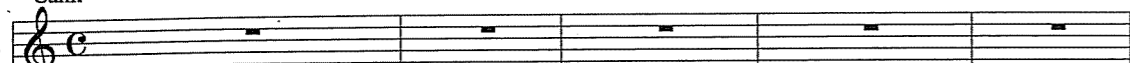
Bağlantı:

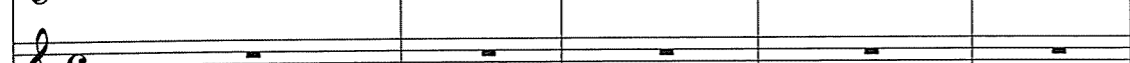
Amanın aman aman zamanın zaman zaman
Bizim düğün ne zaman yalelelli
Ben armudu dişledim Armut dalda bir iki
Sapını gümüşledim Saydım baktım on iki
Nazlı yarin adını Onikinin içinde
Mendilime işledim En güzeli benimki
Amanın aman....(Bağl.) Amanın aman... (Bağl.)

Doktor Amca

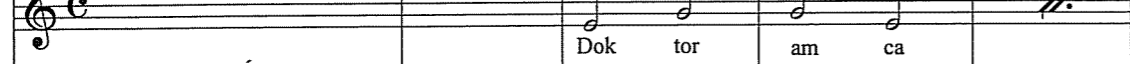
M.Morgül

Canlı

1.

2.

3.

Rep Eşliği

diz diz ayak diz diz ayak

Dok tor am ca

Dok tor am ca dok tor am ca an neme söy le i zin ver sin

Dok tor am ca dok tor am ca dok tor am ca dok tor am ca

dok tor am ca dok tor am ca

Don dur mam çi lek li çu ku la ta lı mey ve li

Fin dık lı fis tık lı fis tık lı fin dık lı Kü lâh lı ka şık lı ka şık lı kü lâh lı

Bi ye dim bi ye dim şa pur şu pur An nem az ye

ba dem ci ğin şı şer yok sa Ba bam ya vaş ye bo ğa zı na i ner yok sa

Ge çen haf ta a te şim çık tı bo ğa zım şiş ti i laç yut tum has tay mı şım a ma ben u nut tum

yat tı ğım yer den ne ses ler duy dum tik tak tik tak Hay di kalk hay di kalk drn drn drn drn drn

Çok u yu dum u yan dı rın Kom şu lar duy muş geç miş ol sun muş Bir da ha ye me de me di de me

B.D. Don dur ma yer ken su iç me li sin ter li i ken ye me me li sin

Bir ya la bir su iç Don dur mam çi lek li

çu ku la ta lı mey ve li fin dık lı fis tık lı fis tık lı fin dık lı

kü lâh lı ka şık lı ka şık lı kü lâh lı bi ye dim bi ye dim şa pur şu pur.. (Ses solana kadar).....

Dokuzuncu Senfoni Ana Teması Neş'eye Şarkı

L.V. Beethoven
Söz: Şiller'in "Özgürlüğe Övgü" şiirinde

Orta

Ka r deş o lun ey in , san lar bu nu is ter
Bu dün ya da her şey ge çer en son sa na
Tan rı mız dost ka lır İn san lı ğa
doğ ru lu ğa göğ sü nü aç kork ma dan, Hür.....
..... doğ muş tur in san o ğ lu hür ya şa mak
hak kı dır

Sen ey Tanrılar alevi ey Eliziyum kızı
Biz mabedine gideriz mest olmuş halde senin
Adetin ayırdığı şeyler hep sihrende gizlidir
Daima kardeş olur insanlar gölgende senin
Medeniyet insanlığa güneş gibi nur saçar
Bilgimizin ışıkları karanlıkta yol açar
Bu yol bizi mutluluğun kucağına götürür
Neş'e ile bağlı dostluk insanlığı yürütür

Not: Bu sözlerin kimin tarafından Türkçe'ye çevrildiği bilinmemektedir. Ancak yazarın 1960-1970 yılları arasında okumuş olduğu öğretmen okulu ve GEE müzik bölümünde bu sözlerle söylendiği bilinmektedir.

Dostluk

Edward Zuckmayer'den

Dostlu ğun biz sev gi siy le Top lan dık her an bur da
Dostlu ğun biz sev gi siy le Top lan dık her an bur da
Bu sev gi ba ğı kop maz hiç Da ğıl sak bir gün yur da
Bu sev gi ba ğı kop maz hiç Da ğıl sak bir gün yur da

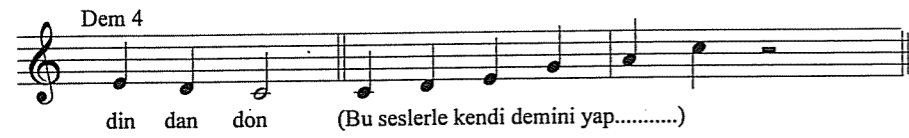
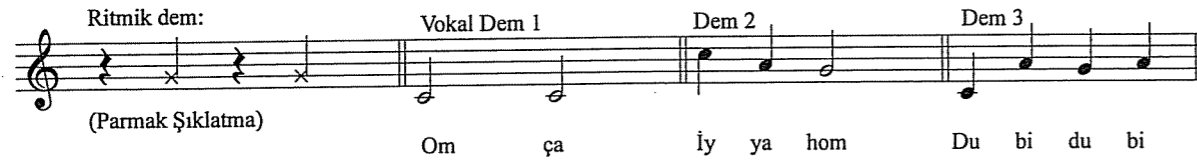
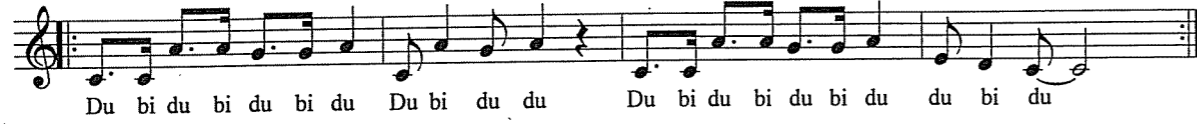
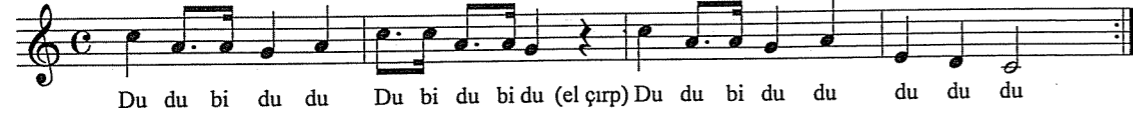
Bu güzel günü andıkça
Çarpacak kalbim benim
Bu sevgiyle ebediyen
Uzanır sana elim

İng:

In this spirit of loving friendship
We have gathered together here
Even though someday we maybe far away
't will not break these ties so dear
My heart will beat when remembering
These beautiful moment today
And so I will hold out my hand to you
In fondest friendship always

Du Bi Du

Aktarma

Edremit Van'a Bakar

Van

O süsen o gül sümbül
O yemyeşil bağıdır
Çal oyna türkü söyle
Gül eğlenmek çağındır

Efelerin Efesi

(Davul: 2+2+2+1+1+1)

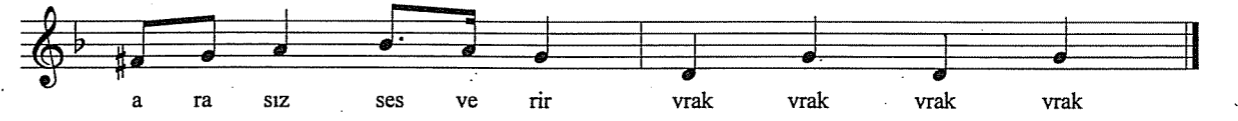
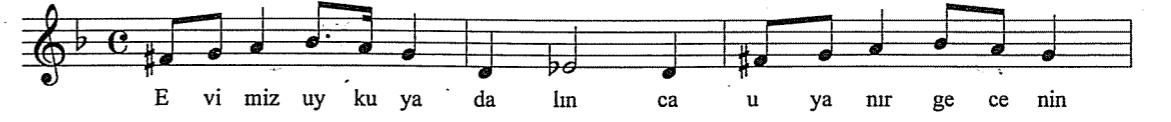
Zeybek

Şu Dalma'nın çeşmesi
Ne hoş olur içmrsi
Yörük de Ali'yi sorarsan
Efelerin seçmesi
Hey gidinin efesi efesi
Efelerin efesi

Evimiz Uykuya Dalınca

Aktarma

Evimiz uykuya dalınca

Uyanır gecenin sesleri

- (2) Uzaktan uzağa, bir saat duvarda
Arasız ses verir, tik tak tik tak
- (3) Uzaktan uzağa, bir bekçi sokakta
Arasız ses verir, düt düt düt düt
- (4) Uzaktan uzağa, bir rüzgar dağlarda
Arasız uğuldar, vü vü vü vü
- (5) Siz yaratın)
- (6) Gecenin birinde uykumuz kaçınca
Duyarız hepsini...(sesler arka arkaya sıralanır)

Gül Nihal

Vals Dede Efendi

Yi ne bir gül ni hal al dı bu
 gön lü mü gön lü mü sim ten
 gon ca fem bi be del ol gü zel zel
 A te şin ruh le ri yak tı bu gön lü
 mü gön lü mü

Güneş Doğuyor

Avustralya'dan
Söz:M.Morgül

Tutti

Dem 1 Gü neş do ğu yor sa bah o lu yor
 Dem 2 Gü neş do ğu yor sa bah o lu yor
 Dem 3 Gü neş do ğu yor sa bah o lu yor
 Dem 4 Gü neş do ğu yor sa bah o lu yor

Nare

Neşeli Urfa

Na re Na re hey Na re hey Na re

Nare esvap yıkıyor hey Nare
 Köpük teşten akıyor hey Nare
 Narenin kaşu gözü hey Nare
 Yüreğimi yakıyor hey Nare
 Nare Nare hey Nare hey Nare

Kebabı köz öldürür hey Nare
 Güzeli göz öldürür hey Nare
 Yiğidi kılıç kesmez hey Nare
 Bir acı söz öldürür hey Nare
 Nare Nare hey Nare hey Nare

İstiklâl Marşı

Müzik: O.Zeki Üngör
Söz: M.Akif Ersoy

Kork ma sön mez bu şa fak lar da yü zen al san cak Sön me den
yur du mun üs tün de tü ten en son o cak O be nim mil le ti min yıl dı zı
dır par la ya cak O be nim dir o be nim mil le ti min dir an cak

Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilal
Kahraman ırkıma bir gül ne bu şiddet bu celal
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal
Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklal

Kara Basma

Anonim

Ka ra bas ma iz o lur Ka ra bas ma iz o lur
Gü zel ler de naz o lur Gü zel ler de naz o lur

Kara basma iz olur
Güzellerde naz olur
Gündüz gelme gece gel
Eller duyar söz olur
Hop ninnayı ninnayı
Gel oynayı oynayı

Kara basma kayarsın
Sen benimle ayarsın
Asker olduğumuz zaman
Günlerimi sayarsın
Hop ninnayı...(Bağlantı)

Kara Tiren

Anonim
Düz. M.Morgül

Ağır
Ezgi Ka ra ti ren gel mez mo la dü dü ğü nü
Dem (2.tekrarda gir) Dü dü ğü nü çal maz mo la dü dü ğü nü

+kez
çal maz mo la Gur bet e le yar yol la dım
(Bağl. 2 tekrar) Al lı ge lin al o lay dım
çal maz mo la (2.de gir) Mek tu bu nu yaz maz mo la
Sel vi le re dal o lay dım

mek tu bu nu yaz maz mo la
sel vi le re dal o lay dım
mek tu bu nu yaz maz mo la
sel vi le re dal o lay dım

Bağlantı:
Alı gelin al olaydım selvilere dal olaydım
(2.Tekrarda) Gelen geçen yolculardan nazlı yar beni soraydım
2. kıta:
Aldım çantamı elime düştüm gurbetin yoluna
Böyle bilseydim sevmezdim düştüm ellerin diline
Alı gelin al olaydım...(Bağlantı)

Karahisar Kalesi

(3 Sesli Kanon)

Afyon
Düz:M.Morgül

Ağır

A B C

Ka ra hi sar ka le si yı kı lır ge lir

Kâ kü lü boy nu na dö kü lür ge lir

Ver e li ni kar lı dağ lar a şa lım

dö kü lür ge lir Yay la dan gel al lı ge lin

yay la dan Kes me u mu du nu ka dir

mev la dan ka dir mev la dan

Sen bir koyun oleydin be de bir kuzu
Meleye meleye getirsek yazı
Ver elini karlı dağlar aşalım bayramlaşalım
Yaylıdan gel allı gelin yaylıdan
Kesme umudunu kadir mevıadan

Kookaburra

Kanon

Geleneksel

1 Koo ka bur ra sits on the old gum tree

2 Mer ry mer ry king at the bush is he

3 Laugh koo ka bur ra laugh koo ka bur ra

4 Gay your life must be (ha ha ha.....)

Makinalaşmak

İbranice'den

A B

Trum ta ka ti ka ti ka trum ta ka tik tak Trum ta ka ti ka ti ka

Uy gar lık ve rir bu ses A lı rız öz

Dem Trum ta ka ti ka ti ka.....

trum ta ka tik tak

gür ne fes

İbranice:

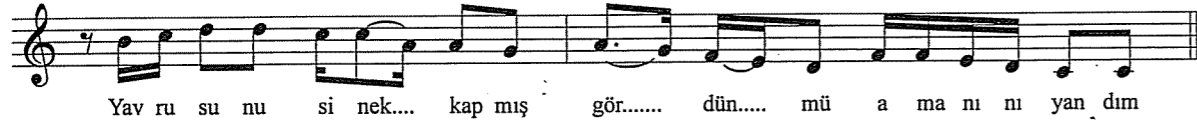
A. Zum gali gali gali zum gali gali/2

B. Heçaluz aymen avodah, avodah aymen heçaluz

Manda Yuva Yapmış

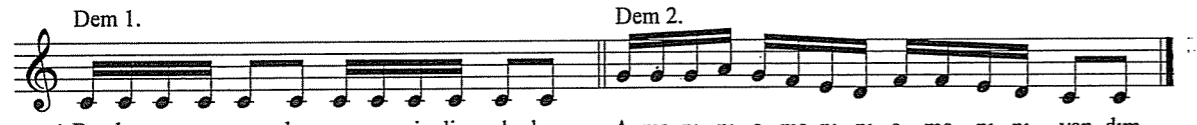
Man da yu va yapmış sö ğüt da..... lı... na a man..... a... man

Yav ru su nu si nek.... kapmış gör..... dün..... mü a ma nı nı yan dım

A ma nı nı a ma nı nı a ma nı nı yan dım Be da va mı san dın.. pa ra vi dim al dım
Ti ri di ne ti ri di ne ti ri di ne ban dım

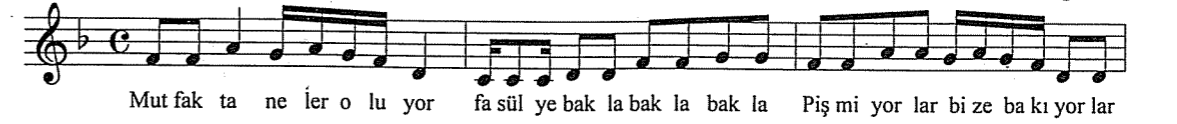
Be da va mı san dın pa ra vi dim al dım A ma nı nı a ma nı nı a ma nı nı yan dım

Sabahleyin erken çifte giderken aman aman
Öküzüm torbadan düşmüş gördün mü amanını yandı.n
Amanını amanını....(Bağlantı)

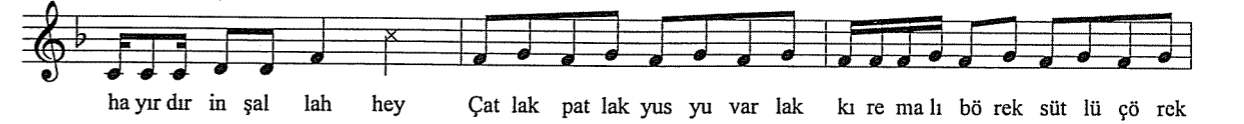
El başa devinimi	C	(amanını amanını amanını yandım)
Göğüse ve dize vur	C	(ti ri di ne ti ri di ne ti ri di ne ban dım)
Parmak şıklat	C	(Bedavamı sandın para vidim aldım)
Çift kaşık	C	

Mutfakta Neler Oluyor

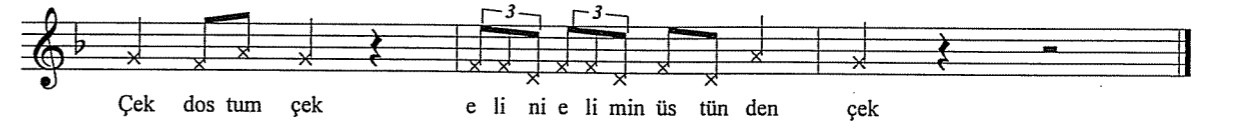
Oyun Tekerlemesi
Deri:M.Morgül

Mut fak ta ne ler o lu yor fa sül ye bak la bak la bak la Piş mi yor lar bi ze ba kı yor lar

ha yır dır in şal lah hey Çat lak pat lak yus yu var lak kı re ma lı bö rek süt lü çö rek

Çek dos tum çek e li ni e li min üs tün den çek

Nure

Bah ça lar da bal e rik he le Nu re Dal la rı nı e ğe rik za lım Nu re
Bi ze Har put lu der ler he le Nu re Ö le ne dek se ve rik za lım Nu re

Dama çıkmış bir güzel hele Nure
Tokası gel gel eder zalım Nure
Senin o kaşın gözün hele Nure
Beni derbeder eder zalım Nure

Okula Başladık

M.Sun
Demli Düz: M.Morgül

Fine

Dem: O ku la baş la dık he ya o ku la baş la dık

Solo: Ders le ri miz çok gü zel ça lış mak gü zel ders le ri miz

D.C. al Fine

çok gü zel ça lış mak gü zel

Oynama Yorulursun

Çabuk Anonim

Parmak sıklatma

Dizde kaşık

Oy na ma yo ru lur sun hah ha hah ha ha nin na
Ci van sını kı rı lır sını hah ha hah ha hah ha

Oynama yorulursun, hah ha.. Bağa gel bostana gel, hah ha..
Civansın kırılırsın, hah ha.. Dile gel destana gel, hah ha..
Sen bir dünya güzeli, hah ha.. Nenen izin vermezse, hah ha..
Her yerde bulunmzsın, hah ha.. Bahçeyi dolan da gel, hah ha..

Ringa Dinga

(Vokal ısınma için)

Luke Dunlea'den

Ağırca

dem 1 Rin ga din ga lin ga lin ga din ga din ga din

dem 2 Din dan din dan dan din din din

dem 3 Lal lal la lal lal la lal lal la la la la

dem 4 Din dan din dan din

Rock A My Soul

Geleneksel
Düz: D.Coombes

Rock a my soul in the bo som of Ab ra ham Rock a my soul in the

bo som of Ab ra ham Rock a my soul in the bo som of Ab ra ham

O Rock a my soul

D D A7 D D A7 D

2.Ses: Rock my soul Rock my soul Rock my soul Rock my soul

3.Ses: So high so high So low so low So wide so wide O Rock a my soul

4.Ses: Rock my soul Rock my soul Rock my soul Rock my soul

5.Ses: Rock my rock my soul Rock my rock my soul, Rock my rock my soul Rock my soul

D = D F# A D

A7 = A C# E G

Not: Şarkının "aa... oo..." vb. düz vokallerle bağlı söylenmesi önerilir.

Sen Bugün Ne Öğrendin

Pete Seeger
Düz:M.Morgül

Giriş kanonu

A B

Sen bu gün ne öğ ren din yav rum bi zim te le viz yon dan Sen bugün ne öğren din yav rum

Solo

Solo: Waşington as la söylemezya lan (koro:.....) Solo: Li der le ri hep soylu kahraman
Sa vaşlar hak lı ve gerek li dir " Si lah sa tışları barış i çin dir

Soloya dem

Bizim te le vizyon dan bi zim te le viz yon dan Bizim te le viz yon dan

Bitiriş kanonu

A B

Bun la rı duydum te le vizyon dan bun la rı duydum televizyondan Bun la rı duydum televizyondan

bi zim te le viz yon dan

(koro:)

bi zim te le viz yon dan

bun la rı duydum te le viz yon dan

Koronun yanıtları alaylı kakhaha sesidir.

Sen bugün ne öğrendin yavrum bizim televizyondan
Barış demokrasi bizim işimiz
Özgürlükleri biz getiririz
Akıllı bombalar pazara düşmez
Yeni silahlar reklam edilmez
Bunları duydum televizyondan

İng:
What did you learn from television
Dear little boy of mine
I learned that Washington never told a lie
I learned that soldiers seldom die
I learned that every body is free
That's what the speakers said to me
That's what I learned from television/2

Sisdağı'nun Başına

(Horon Havası)

Çabuk Trabzon

Sis da ği nun ba şı na bo ra na bak bo ra na

Bü tün ar ka daş la rı is ti yo ruz ho ro na
(Ay şe gül öğ ret me ni...)
(O zan ar ka da şı da...)

Vurun vuralım, tahtaları kıralım
Gülbahar mektebini, yeniden yaptıralım

Sivas'tan Aldım Bakır

Tokat
Düz:M.Morgül

Si vas tan al dım ba kır a man a man a man Hat çam göz le rin ça kır

(Dem) Bom bi li bi li bi li bom bo bo bom Bom bi li bi li bi li bom bom bi li bi li bi li bom

Dem Bom bi li bi li bi li bom Bom bi li bi li bi li bom Bom bi li bi li bi li bom

Sivas'tan aldım bakır, aman
Hatçam gözlerin çakır, bom bili..
O çakır gözlerine aman aman aman
Kurban olsun bu fakir, bom bili...

Şu dereler şu düzler aman...
Kem küm dökülen sözler bom bili...
Yine mi sürmelendi aman aman...
Ocak söndüren gözler, bom bili...

Suya Düştü Gülümüz

Anonim

Çabuk

B.Dön

Su ya düş tü gü lü müz Ha nım kız lar kız lar ca nım kız lar kız lar
Öt mü yor bül bü lü müz Ha nım " " " " " " " "

Sen orada ben burda, Hanım...
Geçti cahil ömrümüz, "
Dere susuz olur mu, Hanım...
Dibi kumsuz olur mu, "
Doğru söylen a dostlar, "
O yar bensiz olur mu, "

Suzi Çamaşır Yıkar

(Oyun Tekerlemesi)

Derl:M.Morgül
Ta:2000 Ankara

Orta (Dramatize ederek)

Su zi ça ma şır yı kar Ba şın dan ter ler a kar O ter ler be nim ol sa İ ki kar de şim ol sa

Çabukça (Ayakları yana aç-kapa)

Bi ri A liş bi ri Ve liş Hop çu ku la ta çu ku la ta Ak şa ma ye dim sa la ta Sa la ta nın ya rı sı

Dok tor be yin ka rı sı

Süt İçtim

Anonim

Orta

1. Süt iç tim di lim yan dı a ma nın a ma nın Dö kül dü ki lim yan dı
2. Ben ki lim de de ği lem " " " " " Bah çem de gü lüm yan dı

B.Dön

kız sa na hay ra nım
" " " " " "

Cenderme çavuşuyam, amanın...
Yol verin savuşuyam, kız sana...
Beni çavuş sanmayın, amanın...
Ordunun başkanıyam, kız sana...

Yayla Çiçeği

Ağırca

Tokat

Yay la çi çe ği mi sin ba la yu var lan da
(A) Ge lin mi sin kız mı sin da vu ru la ca
(B) (Hop ni na ni na nay nin ni na ni na nay nin ni na ni na nay
Dem 1 Nin ni na ni na nay ni na nay nay nin ni na ni na nay
Dem 2 Nin ni na ni na nay ni na nay nay ni ni na ni na nay
Ritim Eşliği
(El, parmak, göğüs, diz ve ayak sesleri...)

gel ba na
ğım sa na
ni na nay nay
ni na nay nay
ni na nay nay

Yaylanın yolundayım bala
Gürgenin dalındayım
Annem beni sorarsa da
Kızların yanındayım
Hop nina ninanay...(Bağl.)

İng:

Are you living as flower honey
At high plateau this summer
I Want to embrace I Want to smell
Come to me by roll over
Hop nina ninanay...
Are you smiling as deisy honey
On that path by flourishing
If my mother asks me say that
A girl calls me by singing
Hop nina ninanay...

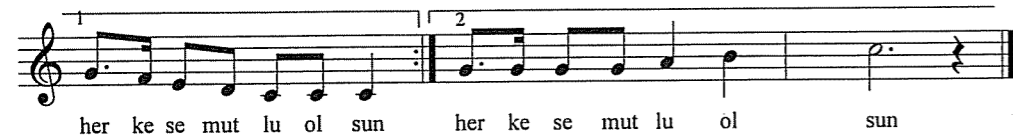
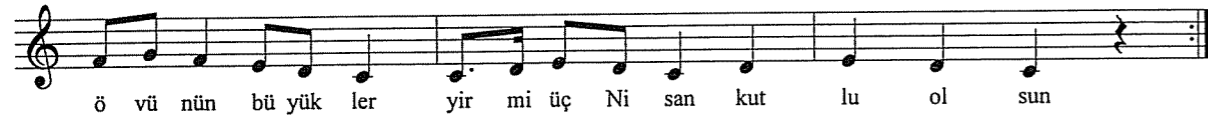
Beden çalgıları şifresi:

El çırp Parmak şıkl. Göğse vur Dize vur Ayak vur

23 Nisan Kutlu Olsun

Marş -Canlı

H.Bedii Yönetken

Grafik Alıntı Kaynakları

- Baş ve El Sesleri: Hainemann Educational, Lively Music 9-11, Sh.47
Yangın: Hainemann Educational, Lively Music 7-9, Sh.179
Hayalet:Hainemann Educational, Lively Music 7-9, Sh.50
Ses Çizgileri: Hainemann Educational, Lively Music 7-9, Sh.49
Limanda Kalyon: B.Music Team, Music Resource File, Texture 11
Güneşe Yolculuk: B.Music team, Music Resource File, Timbre 23
Karda Ayak İzleri: Folens, Key Ideas-Music, Sh.59
Yılanlı Merdiven Tablosu: The DIY Series, Music Games to Make and Play,Sh.23
Ritimle Tombala: The DIY Series, Music Games to Make and Play, Sh. 25
Rock a my soul: H. Educational, Lively Music 9-11 Sh.214
Dünyadan davullar: H.Educational, Lively Music 9-11 Sh.185
Notaların el işaretleri: H.B.Colege Publ.Teaching Music Sh.70

Önerilen Hazır Müzikler

1. Mevsimler, A. Vivaldi
2. Gayaneh Bale Süiti, A. Haçaturyan
3. 5 No'lu Macar Dansı
4. Taşlar, D. Corbet
5. Bir Yolda Üç İstasyon, N. Koshkin
6. İlhan Mimaroglu (Galatasaraylılar CD)
7. Bülent Arel (Galatasaraylılar CD)
8. Rapsody in Blue, G. Gershwin
9. Batı Yakasının Hikayesi, L. Bernstein
10. Boby McFarren (Video Kaset)
11. Azize Mustafazade (Caz piyano ve caz vokal)
12. Yıldız İbrahimova (Caz Vokal)
13. Okay Temiz (Vurmalılarla caz)
14. Senfoni, P. İ. Çaykovski
15. 9. Senfoni L. V. Beethoven
16. Farewell, F. J. Haydn
17. The Planets, Holst
18. Köçekçe, Ulvi Cemal Erkin
19. Türk Rondosu, W. A. Mozart
20. Carmina Burana, C. Orff
21. Türk Marşı, İ. İvanov
22. Cats, L. Webber
23. Aranhuez, Adagio Böl., J. Rodrigo
24. Hayvanlar Karnavalı, Saint Saens
25. Oyuncaklar Senfonisi, L. Mozart
26. Moldava Senfonik Şiir, B. Smetana
27. Peer-Gynt Süiti, E. Grieg
28. Sevil Berberi Üvertürü, G. Rossini
29. 19 Mayıs Senfonisi, Betin Güneş
30. Uğur Mumcu Oratoryosu, Mustafa Erdoğan
31. Piyano Süiti, Muammer Sun
32. Marşlar; 10.Yıl Marşı (C.R.Rey), İleri (F.Canselen), Atatürk Gençleri (M.Sun), Yurdu Tanıyacağız (C.Akın), Dağ Başını Duman Almış (Aktarma)

Sözlük:

Akor: Uygu. En az üç sesin birlikte duyulması.

Anahtar: Dizek başına koyulan, notaların hangi yazım kuralına göre adlandırılacağını gösteren işaret. (Sol anahtarı, Fa anahtarı ve Do anahtarı)

Anaritim: Düzenli vuruşları duyuran ritim.

Armoni: Akorlarla yapılan müzik.

Ayak: Geleneksel müziğimizdeki (Türk Halk Müziğinde) ezgi kalıbı.

Beste: Yaratılan başı ve sonu belli müzik parçası.

Cümle: Müzik içerisinde yer alan, başlama ve bitiş yerleri hissedilen küçük bölümler.

(Konuşma dilindeki cümle gibi.)

Değerlendirme: Dinlediği müziğin bestelenişi hakkında konuşma.

Dem: Ostinato, direngen. Parça boyunca sürekli tekrarlanan ezgi, ses veya ritim kalıbı.

Dinamik: Sesin gürlük derecesi.

Diyapazon: La sesi elde etmek için kullanılan, çatal şeklindeki çelik araç.

Dizek: Porte. Sesleri kağıt üzerine aktarmak ve adlandırmak üzere kullanılan beş çizgi.

Dizi: Batı müziğinde kullanılan ezgi kalıbı. Tam ve yarım seslerin değişik sıralanmasıyla değişik diziler elde edilir. (Değişik kültürlerde ezgi kalıpları başka isimler alır.)

Doğaçlama: Önceden hazırlık yapılmaksızın, o anda yaratılan.

Doku: Müzik yaparken kullanılan malzemeler (örgü) ve aynı anda duyulan seslerin oluşturduğu kalınlık. Yatay ve dikey doku.

Eşlik: Solo veya ana ezgiyle birlikte duyulan ve onu destekleyen müzik.

Ezgi: Melodi. Sesin, iniş çıkışlarla, atlayarak, tekrarlayarak, vb. yollarla aldığı şekil. Şarkının sözleri dışarıda bırakıldığında geriye kalan.

Ezgi çizgisi: Ezgiyi havada veya kağıda çizerken ortaya çıkan şekil.

Ezgi çalgıları: Değişik diklikteki ses perdelerini içeren çalgılar.

Ezgisiz çalgılar: Ses perdeleri olmayan, yağmur kaktüsü, rüzgar çanları gibi müzik atmosferi oluşturmada kullanılan çalgılar.

Glisando: İnceye veya kalına doğru ses kaydırma.

Grafik: Çizimle anlatım.

Grafik notalama (Grafik notasyon): Müziği kağıt üzerine aktarmak için sembol, numara, şekil, şema ve resim kullanma yolu.

Kanon: Birbirini taklit ederek kovalayan grupların bulunduğu müzik yapısı. Aynı ezgiyi kullanarak yapılan kovalamaca.

Koda: İtalyanca'da kuyruk. Özel bitiriş bölümü.

Majör: Batı müziğinde ilk üç sesinin arası iki tam ses aralığından oluşan dizi. Büyük üçlü ile başlayan dizi.

Makam: Geleneksel klasik müziğimizde kullanılan, durak, karar ve seyir farkı gösteren ezgi kalıpları.

Minör: Batı müziğinde ilk üç sesi küçük üçlü olan dizi.

Nota: Ses sembolleri, müzik harfleri. Dizek üzerine yazıldığında hangi diklikteki ses olduğu ve adı belli olur. Açığa yazıldığında, sadece sesin uzunluğunu, (süresini, değerini) verir.

Ölçü: Vuruş sayıları birbirine eşit bölümler.

Ölçü çizgisi: Ölçüleri ayıran dik çizgi.

Ölçü sayısı: Ölçülerin vuruş sayısını ve birim vuruşun değerini gösteren numaralar. Müzik eserinin başında yer alır.

Pentatonik: Beş tam sestem oluşan ve yarım sesleri olmayan dizi.

Perküsyon: Vurmalı çalgılar.

Polifonik: Çoksesli müzik. Birden fazla ezginin aynı anda duyulduğu müzik.

Prozodi: Uyum, ahenk. Söz ile müziğin uyumu.

Ritim: Eski Yunanca'da akış. Süreleri metrik olarak ölçülebilen uzun ve kısa sesler. Müzik sanatı ritim ve ezgiden oluşur.

Ritim Kalıbı: Değişik uzunlukta seslerin yer aldığı bir grup nota.

Rondo: Bir dans ve ana ezginin her bölümden sonra yinelendiği müzik yapısı.

Senkop: Aksatım. Ritim kalıbında, kuvvetli vuruşun zayıf zamana kaydırılması.

Sesin dikliği: Duyulan sesin incelik derecesi. Batı müziğindeki ses yüksekliğine karşılık kullanılır. Ezgiler, değişik diklikteki (yükseklikteki) seslerden yapılır.

Sus: Müzik içerisindeki sessizlik süresini belirten sembol. Ölçü başına veya kuvvetli vuruşa gelen sus işaretine "es" denir.

Şef: Müzik yapan grubu görsel işaretlerle yöneten.

Tema: Ana ezgi, ana konu.

Tempo: Müzik eserinin hızı. Vuruşların çabukluk derecesi.

Tını: Ses rengi. Ses kaynağına bağlı olarak onu diğerlerinden farklı yapan özellik.

Ton: Tonalite. Batı müziğinde dizinin insanda bıraktığı etki. Ezginin rengi.

Tremolo: Tek bir notanın hızlı tekrarlanmasını sağlayan çalma tekniği.

Üçleme: Triyole. Vuruşun üçe bölünmesiyle oluşan ritim kalıbı. Üzerinde 3 yazısı olan üç notanın süresi, ilk iki notanın süresi kadardır.

Ünison: Tek ses. Çoksesli bir müzik eserinde grupların aynı ezgiyi seslendirmesi.

Vokalize etme: Şarkılama. Ezgileyerek söyleme. İnsan sesiyle seslendirme.

Yapı: Form, biçim. Bir müzik eserinde bölümlerin yerleştirilme düzeni.

Kaynakça:

- Berkshire Music Team, Resource File, Berkshire 1995
Cotton, Maggie. Agogo Bells to Xylophone, A and B, London 1996
Dawson, David. Müzik Öğretimi, Milli Eğitimi Geliştirme Projesi, Ankara 1997
Dunlea, Luke. GBIMC Kodaly Method Seminer Notları, İngiltere 2000
Garretson, Robert. Music in Childhood Education, Englewood, New Jersey 1976
Gökaydın, Nevide. Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı, MEB Yay. Ankara 1998
Gray, John. Alexander Tekniği Rehberiniz, İmge Kitabevi, Ankara 1999
Hart, Wendy. Lively Music (7-9), Heinemann, Oxford 1996
Hart, Wendy. Lively Music (9-11), Heinemann, Oxford 1996
Jungmeir, Ulrike. Orff Semineri Notları, Ankara 2000
Kodaly, Zoltan. Choral Method, Vol.1. Boosey and Howkes, London 1969
Lament, Marylee McMurray. Music in Elementary Education, McMillan, New York 1976
O'Brian, James P. Teaching Music, H.B.College Publ. Arizona 1993
Richard, Christine. Key Ideas, Folens, Dublin 1996
Sun, Muammer. Temel Müzik Eğitimi 1. Ezgi Yay. Ankara-1982
Tacka, Philip and Houlahan, Michael. Sound Thinking V.II, Boosey and Howkes U.K. 1995
Tillman, June. 40 Music Games, Nelson, London 1991
Widmer, Manuela. Orff Semineri Notları, Ankara 1998